BESTSELLER NDËRKOMBËTAR
ATJE KU KËNDOJNË KARAVIDHET
DELIA OWENS

Delia Owens

Atje Ku Këndojnë Karavidhet

Roman

Atje Ku Këndojnë Karavidhet

Delia Owens

Për Amandën, Margaretën dhe Barbarën

Ta dish,
Po të mos të të kisha parë kurrë,
Nuk do të të kisha njohur kurrë.
Të pashë
Të njoha
Të desha,
Përgjithmonë.

BARKLI KOV
KULLA e ZJARRIT
QYTEZA me NGJYRË
XHAMPIN
KARBURANT e KARREMA
KASOLLJA e LEXIMIT
POINT BIÇ
BARAKA e KAJËS

PJESA 1

Moçali

Prolog

1969

Moçali nuk është kënetë. Moçali është një hapësirë drite, ku bari rritet në ujë dhe uji rrjedh në qiell. Përrenj me rrjedhje të ngadaltë enden duke marrë me vete rruzullin e diellit drejt detit dhe zogj këmbëgjatë ngrihen me hijehi të befasishme - si të mos jenë ndërtuar për fluturim - në sfond të oshtimës së një mijë patave polare.

Atëherë brenda moçalit, aty-këtu, këneta e vërtetë tërhiqet zvarrë brenda ligatinave të thella, fshehur në pyje të lëmekur. Uji i kënetës është i ndenjur dhe i errët, me dritën e gëlltitur brenda grykës së vet të përbaltur. Edhe zvarritësit e natës bëjnë strehë ditën në këtë strofkë. Ka edhe zhurma, sigurisht, po krahasuar me moçalin, këneta është e qetë, ngaqë dekompozimi është punë qelizore. Jeta kalbet, qelbet dhe kthehet në humus të kalbëzyer, një batak erëshpues vdekjeje që krijon jetë.

Mëngjesin e 30 tetorit të vitit 1969, trupi i Çejs Endrusit, qëndronte shtrirë në kënetë dhe ajo do ta kishte absorbuar në heshtje, si gjithmonë. Do ta kishte zhdukur njëherë e mirë. Këneta e njeh mirë vdekjen dhe nuk e përcakton atë domosdo si tragjedi, sigurisht jo si mëkat. Mirëpo këtë mëngjes, dy djem të qytezës i nganë biçikletat përtej kullës së vjetër të zjarrit, një ngrehinë vrojtimi dhe, prej zigzagut të tretë të rrugës, sytë u shquan xhaketën e tij xhins.

1

Mami

1952

Mëngjesi digjte me një nxehtësi të tillë gushti, sa lagështia e moçalit varte mjegull mbi lisa e pisha. Degët e palmave xhuxhe ishin çuditërisht të heshtura dhe ndihej vetëm rrahja e lehtë e krahëve të gatës që ngrihej nga laguna. Në atë kohë, Kaja, gjashtë vjeç, dëgjoi përplasjen e derës me rrjetë. U ngrit mbi stol, ndali të kruarën e tenxheres për copëza kaçamaku dhe e uli atë në sqollin me flluska të mekura shkume. Tashmë nuk dëgjonte asnjë zhurmë përveç frymëmarrjes së vet. Kush kishte dalë nga baraka? Jo mami. Ajo nuk e përplaste kurrë derën.

Po kur Kaja vrapoi për në hajat, pa të ëmën veshur me një fund të gjatë bojëkafe, me palat që i ndukeshin noçkave, teksa largohej rrugicës ranore mbi taka të larta. Këpucët me maja rrapashyte i kishte prej imitimi lëkure krokodili. Këpucët e vetme që kishte për të dalë. Kaja donte t'i thërriste, mirëpo dinte aq sa të mos zgjonte të atin, ndaj hapi derën dhe qëndroi në shkallët me tulla e dërrasa. Prej andej shqoi valixhen e vogël blu që mamaja mbante në dorë. Zakonisht, me sigurinë e një këlyshi, Kaja e dinte që e ëma do të kthehej me mish të mbështjellë në letër bojëkafe të yndyrshme, apo me një pulë, koka e së cilës tundej varur. Ama nuk vishte kurrë këpucët kroko, nuk merrte kurrë valixhe me vete.

Mamaja e kthente gjithnjë kokën atje ku rrugica këmbësore puqej me rrugën, duke ngritur njërin krah lart e duke tundur pëllëmbën e bardhë, kur kthehej në rrugën që gjarpëronte mes pyjeve moçalore, lagunave me kallamishte dhe ndoshta - nëse rryma e lejonte - më në fund, në qytezë. Por sot ajo vazhdoi të ecte, duke iu marrë këmbët. Silueta e saj e lartë doli herë pas herë përmes vrimave të pyllit derisa mes gjetheve shkrepi vetëm shëmbëlltyra e shallit të bardhë. Kaja ia mbathi vrapit për te vendi, prej nga e dinte se zhvishej rruga; me siguri mami do t'ia ngrinte dorën prej andej, mirëpo arriti në kohë vetëm për të parë valixhen blu - një ngjyrë që nuk shkonte aspak me pyllin - tek zhdukej. Një rëndësë, e dendur si baltë e zezë, ia shtypi gjoksin, ndërsa kthehej të priste te shkallët.

Kaja ishte më e vogla nga të pestë fëmijët, të tjerët shumë më të mëdhenj, ndonëse më vonë nuk do t'ua mbante mend moshat. Ata jetonin me nënën dhe babanë, ngjeshur së toku si lepujt në kafaz, në barakën e keqe, hajati i së cilës shihte syshqyer nga poshtë lisave.

Xhodi, vëllai më i afërt në moshë me Kajën, po gjithsesi shtatë vjet më i madh se ajo, doli nga shtëpia dhe qëndroi pas saj. Ai kishte të njëjtët sy të errët dhe flokë të zinj si të sajtë; i kishte mësuar këngë zogjsh, emra yjesh, si të manovronte varkën përmes lisave.

- Mami do të kthehet, - foli ai.
- Nuk e di. Ka veshur këpucët kroko.
- Një mama nuk i lë fëmijët e vet. Nuk ia bën zemra.
- Ti më ke treguar që ajo dhelpra i la këlyshët e vet.
- Po, por ajo dhelpra kishte këmbën të çarë. Më mirë do të kishte pranuar të vdiste urie, sesa të ushqehej me këlyshët e vet. Ishte më mirë t'i linte, të shërohej, pastaj t'i merrte përsëri këlyshët, për t'i rritur si duhej. Mami nuk po vdes urie, do të kthehet. - Xhodi nuk ishte aspak i sigurt as për vete, por e tha këtë për Kajën.

Me fyt të shtrënguar, ajo pëshpëriti: - Po mami kishte marrë atë valixhen e vogël blu, sikur po shkonte në një vend të madh.

***

Baraka qe vendosur pas palmave xhuxhe, të cilat shtriheshin përmes hapësirave ranore duke iu bërë gjerdan lagunave jeshile dhe, në largësi, gjithë moçalit përtej. Kilometra të tërë fijesh bari aq të ashpra sa rriteshin në ujë të njelmët, ndërprerë vetëm prej pemësh aq të përkulura sa mbanin formën e erës. Pyje lisash rrethonin anët e tjera të barakës dhe strehonin lagunën më të afërt; sipërfaqja aq e pasur e së cilës gëlonte nga jeta. Ajri i kripur dhe kënga e pulëbardhave rridhnin përmes pemëve që prej detit.

Pretendimi territorial nuk kishte ndryshuar shumë që nga vitet 1500. Tokat e shpërndara nëpër moçal nuk ishin ndarë ligjërisht, thjesht ishin piketuar natyralisht - një përrua kufi këtu, një pemë e tharë lisi atje - nga renegatët. Njeriu nuk ngre një strehë palme në ligatinë, përveçse kur është duke ia mbathur prej dikujt apo ka mbërritur në fund të rrugës së vet.

Moçali ruhej nga një bregdet i grisur, etiketuar nga eksploratorët e hershëm si "Varreza e Atlantikut", ngaqë përplasja e rrymave, erërat e tërbuara dhe cekëtinat mbytnin anijet si kapele letre përgjatë atij që do të bëhej bregu i Karolinës së Veriut. Në një gazetë marinarësh shkruhej: "lundruam përgjatë bregut... po nuk shquam asnjë Hyrje, një Shtrëngatë e fortë na kapi befas... u detyruam të dilnim nga Deti për të shpëtuar Jetët tona dhe u shtymë me Shpejtësi nga një Rrymë e Fuqishme..."

"Ngaqë Toka ishte moçal e kënetë, u kthyem drejt Anijes... Shkurajim për të gjithë ata që do të duan të vendosen në këto Vende."

Ata që kërkonin tokë të mirë vazhduan më tutje, ndërsa ky moçal i lig u bë me rrjetë, duke mbledhur një mishmash detarësh kryengritës, të dëbuarish, borxhlinjsh dhe të arratisurish, që u shmangeshin luftërave, taksave apo ligjeve që nuk pëlqenin. Ata që nuk i vrau malaria dhe nuk i gëlltiti këneta, u brumosën në një tribu banorësh pylli racash e kulturash të ndryshme, çdonjëri prej të cilëve mund të rrëzonte një pyll të vogël me një nagaçe dhe të ecte për kilometra të tërë me një dre mbi kurriz. Ashtu si minjtë e lumit, secili kishte territorin e vet, në pritje për t'u përshtatur në periferi apo thjesht për t'u zhdukur një ditë në kënetë. Dyqind vjet më vonë, atyre iu bashkuan skllevërit e arratisur, të cilët ua mbathën në zemër të moçalit dhe u thirrën zeshkanë, si dhe skllevërit e çliruar, pa asnjë kacidhe dhe në pikë të hallit, të cilët u hallakatën nëpër tokën-ujë për shkak të mundësive të pakta.

Ndoshta ishte vend koprrac, por asnjë pëllëmbë e tij nuk ishte e varfër. Shtresa jete, nga gaforret përpëlitëse të rërës te karavidhet përkundëse të baltës, zogjtë e ujit, peshqit, karkalecat, gocat e detit, deri te drerët e majmur dhe patat e kolme, ishin stivë në atë vend. Njeriu që nuk përtonte të ngrihej nga vendi, nuk vdiste kurrë urie.

Tashmë ishte viti 1952 dhe disa nga territoret e pretenduara qenë mbajtur prej një vargu njerëzish të pakënaqur, të paregjistruar, prej katër shekujsh. Shumica para Luftës Civile. Të tjerë e pushtuan tokën më vonë, sidomos pas luftërave botërore, kur burrat u kthyen trokë e të thyer. Moçali nuk i kufizoi ata, por i përcaktoi ata, si çdo truall i shenjtë, i mbajti sekretet e tyre të fshehura thellë. Askush nuk kishte gajle përse ata e pushtuan tokën, ngaqë askush tjetër nuk e donte. Në fund të fundit, ishte një ligatinë djerrë.

Ashtu si me uiskin, banorët e moçalit bënin kontrabandë me ligjet e tyre - jo si ato të djegura mbi pllaka guri apo të shkruara në dokumente, po me ligje më të thella, të skalitura në gjenet e

tyre. Të lashta dhe natyrore, si ato të çelura nga fajkonjtë dhe pëllumbat. Kur zihet ngushtë, kur është i dëshpëruar apo izoluar, njeriu kthehet tek ato instinkte që synojnë vetëm mbijetesën. Të shpejta dhe të sakta. Ato do të jenë gjithnjë kartat e forta, pasi janë kaluar më shpesh sesa gjenet më të buta nga njëri brez te tjetri. Nuk bëhet fjalë për moralitet, po për matematikë të thjeshtë. Mes tyre, pëllumbat përleshen po aq sa fajkonjtë.

Mamaja nuk u kthye atë ditë. Askush nuk foli për këtë. Aq më pak babai. Tek kutërbonte era peshk dhe uiski, ai kërkëlliti kapakët e tenxhereve. - Ç'ka për darkë?

Me sytë poshtë, vëllezërit dhe motrat mblodhën supet. Babai shau, pastaj doli qalluar dhe u kthye në pyll. Kishin ndodhur grindje edhe më parë. Mamaja ishte larguar një a dy herë, po gjithmonë ishte kthyer, duke përqafuar këdo që i afrohej.

Dy motrat e mëdha gatuan një darkë me fasule të kuqe dhe bukë misri, por askush nuk u ul për të ngrënë në tryezë, siç do të kishin bërë me mamin. Secili mori fasulet nga tenxherja, lëshoi bukën e misrit sipër dhe u tërhoq ta hante mbi dyshekët e shtruar në dysheme apo në kanapenë e zbardhëllyer.

Kaja nuk hante dot. Qëndroi ulur në shkallët e hajatit, me vështrimin poshtë në rrugicë. E gjatë për moshën që kishte, kockë e lëkurë, kishte lëkurë shumë të zeshkët dhe flokë të drejtë, të zinj dhe të dendur si pendë korbi.

Errësira ia faund vrojtimit të saj. Kuakjet e bretkosave do t'i mbytnin zhurmat e hapave, megjithatë, ajo u shtri në shtratin e verandës, me veshët ngrehur. Pikërisht atë mëngjes ishte zgjuar nga cërcëritja e mishit të bardhë të derrit në tiganin e hekurt dhe era e biskotave që piqeshin në furrën e druve. Me të veshur kominoshet, ishte turrur në kuzhinë për të vendosur pjatat e

pirunët dhe për të pastruar miellin nga mizat e drithit. Shumicën e mëngjeseve, me një buzëqeshje të madhe, mami e përqafonte, "Mirëmëngjes, vajza ime speciale," dhe të dyja kryenin punë, duke lëvizur si në vallëzim. Ndonjëherë mami këndonte këngë popullore apo citonte këngë fëmijësh, "derrcucija e vogël shkoi në pazar". Ose e vërviste Kajën në vallëzim me këmbët e tyre godisnin dyshemenë me dërrasa derisa muzika e radios me bateri shuhej - dhe dukej sikur mbyllnin me vete në fund të një bucele. Mëngjese të tjera mami fliste për punë të rriturish që Kaja nuk i kuptonte, por ajo mendonte se fjalët e nënës lypsej të shkonin diku, ndaj i përthithte përmes lëkurës, teksa fuste akoma dru në sobën e gatimit. Duke tundur kokën sikur kuptonte.

Pastaj vinte nguti i zgjimit dhe ushqimit të të gjithëve. Babai nuk ndodhej aty. Ai kishte dy gjendje: heshtje dhe britma. Ndaj ishte mirë kur vazhdonte të flinte, apo kur nuk vinte fare në shtëpi.

Ama këtë mëngjes, mamaja kishte qenë e heshtur; buzëqeshja i kishte humbur, sytë i kishte të kuq. Kishte lidhur një shall në stil pirati, të ulur mbi ballë, por anët mavi dhe të verdha të një blane dilnin jashtë. Menjëherë pas mëngjesit, madje para se të laheshin enët, mamaja kishte futur pak sende personale në valixhen e vogël blu dhe ishte larguar rrugicës.

Mëngjesin tjetër, Kaja zuri vendin përsëri te shkallët, me sytë e errët të ngulitur te rrugica, si një tunel që pret një tren. Mjegulla ishte ulur aq ulët mbi moçalin përtej, sa fundi i butë i saj kishte prekur baltën. Këmbëzbathur, Kaja kishte trokitur gishtat e këmbëve pas sheshit, kishte rrotulluar kërcej bari pas milingonave, mirëpo një gjashtëvjeçare nuk mund të qëndrojë ulur gjatë dhe shpejt sytë e saj u endën baltërave baticore, duke thithur zhurmat e tërhequr gishtat e këmbëve. Ulur galiç në buzë të ujit të kthjellët,

shihte cironkat që turreshin nga vendet e ndriçuara në hije.

Xhodi i thirri që nga palmat xhuxhe. Ajo ia nguli sytë; ndoshta i kishte sjellë lajme. Po, teksa ai gjarpëronte mes gjetheve me majë, ajo e kuptoi nga mënyra sesi lëvizte, shkujdesur, se mami nuk ndodhej në shtëpi.

- Ke qejf të luajmë eksploratorësh? - e pyeti ai.
- Ti the se ishe shumë i madh për të luajtur "ratorësh".
- Eh, e thashë kot. Nuk je asnjëherë shumë i rritur për këtë lojë. Bëjmë garë.

Çanë mes rrafshinave, pastaj mes pyllit për në plazh. Ajo klithi kur ai e parakaloi dhe qeshën derisa mbërritën lisin e madh që varte degët e stërmëdha mbi rërë. Xhodi dhe vëllai më i madh, Mërfi, kishin ngulur me gozhdë ca dërrasa përmes degëve, si kullë vrojtimi dhe shtëpizë. Tani, pjesa më e madhe po shembej dhe kolovitej pas gozhdëve të ndryshkura.

Zakonisht, kur vogëlushja pranohej në lojë, mund të shërbente vetëm si skllave, duke u sjellë vëllezërve biskota të ngrohta nga tava e mamasë.

Mirëpo sot, Xhodi i tha: - Mund të bëhesh ti Kapiteni.

Kaja ngriti krahun e djathtë në sinjal sulmi. - Shporrini spanjollët! - Thyen degë për shpata dhe krisën mes drizave, duke bërtitur dhe goditur armikun.

Pastaj - pasi imagjinata erdhi dhe iku kollaj - ajo shkoi te një kërcu i mbuluar me myshk dhe u ul. Ai iu bashkua në heshtje. Donte t'i thoshte së motrës diçka që t'ia hiqte mendjen nga mami, po fjalët nuk i erdhën, kështu që vazhduan të shihnin hijet notuese të mushkonjave të ujit.

Kaja u kthye te shkallët e hajatit më vonë dhe priti për një kohë të gjatë, po, teksa shihte fundin e rrugicës, nuk qau kurrë. Fytyrën e kishte të palëvizshme, buzët një vijë e thjeshtë e hollë nën sytë kërkues. Po mami nuk u kthye as atë ditë.

2
Xhodi

1952

Pas largimit të mamit, gjatë javëve të para që pasuan, ikën, si të ndiqnin shembullin, edhe vëllai më i madh i Kajës dhe dy motrat. Ata kishin duruar tërbimet fytërskuqura të babait, që nisnin si gërhitje, pastaj përkallëzoheshin në grushte apo goditje me kurrizin e dorës, derisa njëri pas tjetrit, ata u zhdukën. Ishin pothuaj të rritur, gjithsesi. Dhe më vonë, ashtu si u harroi moshat, ajo nuk kujtonte më as emrat e tyre të vërtetë, dinte thjesht që thirreshin Misi, Mërfi dhe Mendi. Në dyshekun e verandës, Kaja gjeti një tog të vogël çorapesh lënë nga motrat.

Atë mëngjes kur Xhodi ishte i vetmi vëlla i mbetur, Kaja u zgjua nga trake-truket dhe lyra e nxehtë e mëngjesit. U vërsul në kuzhinë, duke menduar se ishte mamaja që gatuante pite a petulla misri. Mirëpo te soba gjeti Xhodin, duke trazuar kaçamak. Ajo vuri buzën në gaz për të fshehur zhgënjimin dhe ai i përkëdheli majën e kokës, duke i bërë shenjë të mos bënte zhurmë. Apo zgjonin babanë, mund të hanin vetëm. Xhodi nuk dinte të gatuante biskota dhe në kasolle nuk kishte asnjëherë çaj prej proshutë, kështu që gatoi kaçamak dhe vezë të rrahura në sallo, pastaj u ulën të dy, duke shkëmbyer vështrime dhe buzëqeshje të heshtura.

Lanë shpejt enët e tyre, pastaj dolën me vrap drejt moçalit,

ai në krye. Po pikërisht në atë kohë, babai u thirri dhe eci çalë-çalë drejt tyre. Kockë e lëkurë, skeleti i tij dukej sikur lëshohej thjesht nga rëndesa. Dhëmballët i kishte të verdha si dhëmbë qeni të plakur.

Kaja ngriti kokën nga Xhodi. - Mund t'ia mbathim. Të fshihemi te vendi me myshk.

– S'ka gjë. S'ka gjë, - tha ai.

Më vonë, gati në muzg, Xhodi e gjeti Kajën në breg, me vështrimin e ngulur nga deti. Djali iu afrua, por ajo nuk e ktheu kokën, duke i mbajtur sytë mbi valët e trazuara. Gjithsesi, nga mënyra sesi fliste, ajo e kuptoi që babai ia kishte kërcitur surratit.

– Duhet të iki, Kaj. Nuk jetoj dot më këtu.

Ajo gati iu kthye, po nuk e bëri. Donte t'i lutej të mos e linte vetëm me babanë, po fjalët i ngecën.

– Kur të rritesh, do ta kuptosh, - tha Xhodi. Kaja dëshironte të ulërinte se mund të ishte e vogël, po jo budallaqe. E dinte që babai ishte arsyeja përse u larguan të gjithë; pyeste veten vetëm përse asnjëri nuk e mori me vete. Edhe ajo kishte menduar t'ia mbathte, po nuk kishte ku të shkonte dhe s'kishte para për autobus.
– Kaja, hap sytë, kupton. Në qoftë se vjen ndokush, mos u fut në shtëpi. Atje mund të të kapin. Vrapo thellë në moçal, fshihu në shkurre. Mbuloji gjithmonë gjurmët e tua; ashtu si të kam mësuar. Mund të fshihesh edhe nga babai. - Kur ajo përsëri nuk foli, ai i tha mirupafshim dhe eci me hapa të mëdhenj përmes plazhit drejt pyllit. Pikërisht para se të futej në pyll, ajo ktheu kokën më në fund dhe e pa tek largohej.
– Derrkucja e vogël qëndroi në shtëpi, - u tha dallgëve.

Theu shtangien dhe vrapoi për në kasolle. Thirri emrin e tij në korridor, po sendet e Xhodit ishin zhdukur, shtrati i tij nëdysheme ishte zhveshur.

U lëshua mbi dyshekun e tij, duke vështruar mbetjet e asaj dite të rrëshqiste tatëpjetë murit. Drita u zgjat edhe pas diellit, si zakonisht, një pjesë e saj mbledhur në dhomë, aq sa për një hop të shkurtër shtretërit me gunga dhe pirgjet me rroba të vjetra morën më shumë formë dhe ngjyrë sesa pemët jashtë.

Një uri brejtëse - gjë kaq e rëndomtë - e zuri gafil. Hyri në kuzhinë dhe qëndroi te dera. Tërë jetën e saj kjo dhomë kishte qenë ngrohur nga buka që piqej, fasulet që zienin, apo supa me flluska e peshkut. Tani ishte bajate, e heshtur, e errët. - Kush do të gatuajë? - pyeti me zë të lartë. Mund të kishte pyetur: "Kush do të vallëzojë?"

Ndezi një qiri dhe trazoi hirin e nxehtë në sobën e druve, duke shtuar shkarpa. Pompoi kacekun derisa u ndez një flakë, pastaj shtoi dru. Frigoriferi shërbente si dollap ngaqë kasollja nuk vinte energji elektrike. Për të mbajtur mykun larg, dera mbahej hapur me vrasësen e mizave. Prapëseprapë, në çdo plasë rriteshin vena myku jeshile në të zeza.

Nxori ushqimet e mbetura dhe tha: - Do ta hedh kaçamakun në sallo dhe do ta ngroh. - Këtë bëri dhe hëngri nga tenxherja, duke vështruar jashtë dritares për babanë. Por ai nuk erdhi.

Kur drita e hënës së ngrënë preku, më në fund, kasollen, ajo u tërhoq zvarrë mbi shtratin e verandës - një dyshek gungaç mbi dysheme me çarçafë të vjetërt, mbuluar me trëndafila të vegjël blu, që mami i kishte blerë të përdorur në tezga - dhe e kaloi natën vetëm për herë të parë në jetën e saj.

Në fillim, çdo disa minuta, ngrihej dhe shihte përmes rrjetës. Mbante vesh për zhurmë hapash në pyll. I njihte format e të gjitha pemëve, megjithatë disa dukej se turreshin andej-këndej, duke lëvizur me hënën. Një copë herë ishte aq e ngrirë sa nuk kapërdinte dot, po më pas, kënga e njohur e bretkosave të pemëve dhe

katididëve mbushi natën, më qetësuese sesa ninulla e tre minjve të verbër me një biçek. Errësira njeh një kutërbim ëmbëlsie nga afshi tokësor i bretkosave dhe salamandrave që i kishin mbijetuar edhe një jete tjetër përvëluese. Moçali u tulat duke e mbështjellë më fort pranë vetes mjegullën dhe ajo fjeti.

***

Per tri ditë babai nuk erdhi dhe Kaja zjeu gjethe rrepash nga kopshti i së ëmës për mëngjes, drekë dhe darkë. Kishte shkuar në kotecin e pulave për vezë, por e gjeti të zbrazët. Asgjë pulë apo vezë gjëkund.

– Glasa! Jeni të gjithë glasa! - Kishte pasur ndër mend të kujdesej për to pas largimit të mamit, po nuk ishte marrë me këtë punë. Tani ia kishin mbathur si një tufë laragane, duke kllotiqur tutje matanë pemëve. Ajo duhej t'u shpërndante krunde, babai u shfaq me një shishe dhe u plandos mbi shtratin e vet.

Mëngjesin tjetër, duke hyrë në kuzhinë, ai ulëriti: - Ku kanë shkuar të gjithë?

– Nuk e di, - ia ktheu vajza, pa vështruar nga ai.
– Ti nuk di asgjë, si qen rrugësh. E pavlerë, si sisët e një derri të tredhur.

Kaja rrëshqiti heshturazi dhe doli nga dera e verandës, po, duke ecur përgjatë bregut në kërkim të midhjeve, i erdhi era tym dhe ngriti sytë e pa shtëllungën që ngrihej në drejtim të kasolles. Vrapoi me sa i hëngrën këmbët, çau mes pemëve dhe pa një zjarr të madh të ndezur në kopsht. Babai po hidhte pikturat, fustanet dhe librat e mamasë në flakë.

– Jo! - klithi Kaja. Ai nuk ia ktheu sytë, po hodhi radion e vjetër me bateri në zjarr. Fytyra dhe krahët i përcëlluan kur u

zgjat të merrte pikturat, po nxehtësia e shtyu pas.

U sul brenda kasolles për ta penguar të atin të merrte sende të tjera, duke kryqëzuar vështrimin me të. Babai ngriti kurrizin e dorës në drejtim të Kajës, por ajo nuk u zmbraps. Papritmas, ai u kthye dhe eci çaluar drejt varkës së vet.

Kaja u fundos në shkallë duke parë pikturat me bojëra uji të moçalit që digjeshin e bëheshin hi. Qëndroi ulur derisa dielli perëndoi, derisa gjithë sumbullat shkëlqyen si smeralde dhe kujtimet e kërcimeve amatore me mamin u shkrinë në flakë.

Gjatë ditëve që pasuan, Kaja mësoi nga gabimet e të tjerëve dhe ndoshta më shumë nga peshqit e vegjël, sesi të jetonte me të atin. Thjesht të mos i ngatërrohej nëpër këmbë, ai të mos e shihte, të lëvizte vrik nga drita në hije. Zgjohej dhe dilte nga shtëpia para se të ngrihej ai, jetonte në pyje dhe ujë, pastaj kthehej në shtëpi për të fjetur në shtratin e saj në verandë, sa më pranë moçalit të ishte e mundur.

Babai kishte luftuar kundër Gjermanisë në Luftën e Dytë Botërore, ku shrapneli i kapi dhe i shkatërroi femurin e majtë; dhe ky ishte burimi i fundit i krenarisë së tyre. Çeqet e tij javore të invaliditetit ishin burimi i vetëm i të ardhurave. Një javë pas largimit të Xhodit, frigoriferi kishte mbetur i zbrazët dhe pothuaj nuk kishte më asnjë rrepë. Kur Kaja hyri në kuzhinë atë mëngjes të hënë, babai tregoi me gisht një dollar të zhubrosur dhe ca monedha mbi tryezën e kuzhinës.

– Me këtë do të blesh ushqim për javën. Nuk ka lëmoshë, - tha. - Çdo gjë kushton dhe me këto para do të mbash shtëpinë, do të mbledhësh dru për zjarr dhe do të lash rrobat.

Për herë të parë në jetën e saj, Kaja eci vetëm drejt qytezës të Barkli Kovit për të blerë ushqime - *"derrcucja e vogël shkoi në pazar"*.

U çapit me zor përmes rërës së thellë apo baltës së zezë për gjashtë kilometra, derisa përpara shkëlqeu limani, me katundthin e vogël në breg të tij.

Ligatinat rrethonin qytezën, duke përzier mjegullën e tyre të kripur me atë të oqeanit, i cili mbufatej nga batica e lartë në anën tjetër të Rrugës Kryesore. Së toku, moçali dhe deti ndanin qytezën nga pjesa tjetër e botës; e vetmja lidhje ishte xhadeja me një korsi që çalonte drejt qytezës mbi çimento të plasaritur dhe groposur.

Ishin dy rrugë: Kryesorja që kalonte përgjatë oqeanit me një radhë dyqanesh; *Shitorja Pigli Uigli* në njërin skaj, *Uestern Auto* në tjetrin, restoranti në mes. Trazuar aty ishin *Fajv end Dajm e Kresit*, *Peni* (vetëm katalog), *Furra e Parkërit* dhe një *Dyqan Këpucësh Bastër Braun*. Ngjitur me *Piglin* ishte *Birraria Dog-Gon*, që ofronte hotdogë të pjekur, speca djegës dhe karkaleca të skuqur, shërbyer në varka letre të palosura. Asnjë fëmijë apo grua nuk vinte këmbë brenda, ngaqë konsiderohej e pahijshme, po nëse ishte hapur një sportel, që ata të porositnin hotdogë dhe kola Nehi që nga rruga. Njerëzit me ngjyrë nuk mund të përdornin as derën, as dritaren.

Rruga tjetër, E Gjera, niste nga xhadeja e vjetër drejt oqeanit dhe përfundonte te Kryesorja. Kështu i vetmi kryqëzim në qytezë formohej nga Kryesorja dhe Rruga e Gjerë, në breg të Oqeanit Atlantik. Shitoret dhe zyrat nuk ishin të bashkuara së toku, si në shumicën e qytezave, po të ndara nga ngastra të vogla, vakante, të prekura nga tërshëra e detit dhe palmat xhuxhe, sikur gjatë natës moçali të kishte depërtuar përmes qytezës. Për më shumë se dyqind vjet, erërat e forta të njelmëta kishin moshuar ndërtesat prej dërrasash kedri me ngjyrën e ndryshkut dhe kornizat e dritareve, shumica të lyera me të bardhë ose blu, ishin leshkëruar dhe plasaritur. Kryesisht, qyteza dukej e lodhur nga përplasja me agjentët atmosferikë dhe thjesht ishte epur.

Skela e qytezës, mbuluar me litarë të ngrënë dhe pelikanë

të vjetër, dilte nga gjiri i vogël, uji i të cilit, kur ishte i qetë, pasqyronte të kuqet dhe të verdhat e varkave të karkalecave. Rrugë me baltë, përvijuar nga shtëpi të vogla kedri, gjarpëronin përmes pemëve, rreth lagunave dhe përgjatë oqeanit në të dyja anët e dyqaneve. Barkli Kov ishte vërtet një qytezë moçalore, prej copëzash të shpërndara aty-këtu mes gotullave dhe xunkthave si një fole çafke vërvitur nga era.

Këmbëzbathur dhe veshur me kominoshe shumë të shkurtra, Kaja qëndroi atje ku shtegu i moçalit puqej me rrugën. Po kafshonte buzën dhe donte t'ia mbathte për në shtëpi. Nuk dinte çfarë t'u thoshte njerëzve; si të llogariste paratë e ushqimeve. Por uria është një shtysë energjike, kështu që vuri këmbën në Rrugën Kryesore dhe eci, me kokën poshtë, drejt *Pigli Uiglit* në një këmbësore të shkatërruar që shfaqej aty-këtu mes grumbujve të barit. Teksa i afrohej *Fajv and Dajmit*, dëgjoi një gurgule pas saj dhe kërceu në anë pikërisht në kohën kur tre djem, disa vjet më të mëdhenj se ajo, shpejtuan mbi biçikleta. Djali që printe ktheu kokën nga ajo, duke qeshur që i kishte shpëtuar për qime, pastaj gati u përplas me një grua që dilte nga dyqani.

– ÇEJS ENDRUS, kthehu këtu! Që të tre, ju djema. - Ata pedaluan disa metra më tutje, pastaj e menduan më mirë dhe u kthyen te gruaja: zonjusha Pensi Prajs, shitëse pëlhurash dhe artikujsh punëdoreje. Familja e saj kishte zotëruar dikur fermën më të madhe në periferi të moçalit dhe, ndonëse u detyruan ta shitnin shumë kohë më parë, ajo vazhdonte të sillej si pronare e madhe tokash, çka nuk ishte e lehtë, duke qenë se jetonte në një apartament të vogël mbi restorant. Zonjusha Pensi mbante zakonisht kapele në formë çallmash mëndafshi dhe këtë mëngjes e kishte në ngjyrë rozë, në një sfond buzëkuqi të përflakur dhe njollash të kuqe në faqe.

Ajo i qortoi djemtë: - Një mendje më thotë t'u tregoj nënave

tuaja për këtë. Apo më mirë akoma, baballarëve. Duke ngarë biçikletat ashtu në trotuar, sa nuk më përplasët. Ç'mund të thuash për veten, Çejs?

Ai kishte biçikletën më të shkëlqyeshme - me shalë të kuqe dhe timon të kromuar, të ngritur lart. - Na vjen keq, zonjusha Pensi, nuk të pamë, ngaqë ajo vajza atje na doli përpara. - Çejsi, me lëkurë të nxirë nga dielli dhe flokë të errët, tregoi me gisht Kajën, e cila ishte zmbrapsur dhe qëndroi gjysmë e futur te një shkurre mërsine.

- Lëre ATË. Nuk mund t'ia hedhësh fajet e tua tjetrit, as plehrës së moçalit. Tani, djemtë, për të shlyer gabimin, do të bëni një gjë të mirë. Shikoni zonjushën Arial me pazaret; shkoni ta ndihmoni për t'i ngarkuar në kamion. Dhe futini brenda cepat e këmishëve.
- Po, zonjë, - thanë djemtë dhe nganë biçikletat drejt zonjushës Arial, e cila u kishte dhënë mësim të gjithëve në klasë të dytë.

Kaja e dinte që prindërit e djalit me flokë të errët ishin pronarë të dyqanit *Uestern Auto*, prandaj ai kishte biçikletën më të bukur. Ajo e kishte parë djalin të shkarkonte kuti të mëdha kartoni mallrash nga kamioni, ta boshatiste, po nuk i kishte folur kurrë një fjalë atij apo të tjerëve.

Priti disa minuta, pastaj përsëri kokulur, eci drejt shitores. Brenda *Pigli Uiglit*, Kaja këqyri llojet e miellrave dhe zgjodhi një pako gjysmëkilogramëshe miell misri *Stoun Graund Jellou*, prodhuar nga Kompania e Bluarjes Atkinson, ngaqë në krye i varej një etiketë e kuqe - *oferta e javës*. Siç e kishte mësuar mamaja. Priti mes rafteve derisa nuk kishte klientë të tjerë te banaku, pastaj u afrua dhe u përball me zonjën e arkës, zonjën Singëllteri, e cila preu shkurt, me kaçurrela të ngjeshura dhe, nën dritën e diellit, i merrnin ngjyrën e purpurt të shpatores.

- Ka punë, zonjë.
- Mirë, i ke paratë për miellin, apo jo?
- Po, zonjë. - Duke mos ditur të numëronte sasinë e duhur të parave, lëshoi mbi banak dollarin e plotë.

Zonja Singëllteri vrau mendjen nëse fëmija e njihte ndryshimin mes monedhave, prandaj, teksa vendoste kusurin në pëllëmbën e hapur të Kajës, numëroi ngadalë: - Njëzet e pesë, pesëdhjetë, gjashtëdhjetë, shtatëdhjetë, tetëdhjetë, tetëdhjetë e pesë dhe tri qindarka. - Sepse mielli kushton dymbëdhjetë qindarka.

Kaja ndjeu një përzier në stomak. Mos duhej t'i numëronte mbrapsht diçka? Vështroi ngultas enigmën e monedhave në pëllëmbë.

Zonja Singëllteri sikur u zbut: - Mirë, atëherë. Nxito.

Kaja u turr jashtë dyqanit dhe eci me sa i hanin këmbët drejt shtegut të moçalit. Shumë herë mamaja i kishte thënë: "Mos vrapo kurrë në qytezë, përndryshe njerëzit do të mendojnë se ke vjedhur diçka." Po, me të mbërritur shtegun ranor, ajo vrapoi për ndonjë kilometër të mirë. Pjesën tjetër të rrugës e bëri me hap të shpejtë.

Kur mbërriti në shtëpi, duke menduar se dinte si ta gatuante miellin, e hodhi në ujë të vluar, siç kishte parë të ëmën të vepronte, por ai u mblodh i tëri në një top të madh që u dogj në fund dhe mbeti i pazier në mes. U bë fare si llastik, sa mezi hëngri nja dy çapa, pastaj kërkoi përsëri në kopsht dhe gjeti ca gjethe rrepash mes shpërfatarave. I zjeu dhe i hëngri të gjitha, duke rrufitur edhe lëngun e mbetur në tenxhere.

Gjatë disa ditëve, u përpoq të mësonte si të gatuante miellin e misrit, megjithatë, sado që përpiqej, përsëri një pjesë i mblidhej në kokla. Javën tjetër bleu kocka - të shënjuara me etiketë të kuqe - dhe i zjeu me miell misri dhe gjethe lakre duke formuar një supë të butë me shije të mirë.

Kaja kishte larë plot herë rroba me mamin, kështu që e dinte

si të fërkonte rrobat të dërrasa nën rubinetin e kopshtit me kallëpe sapuni finje. Kominoshet e të atit ishin aq të rënda kur lageshin sa nuk mund t'i shtrydhte me duart e vogla dhe nuk e arrinte dot telin për t'i varur, ndaj i nderte mbi gjethet e palmave xhuxhe në anë të pyllit.

Ajo dhe babai bënin këtë dyhapësh, duke jetuar të ndarë në të njëjtën barakë, nganjëherë pa e parë njëri-tjetrin për ditë të tëra. Pothuaj pa folur kurrë. Ajo sistemonte shtratin për të dy, si një grua e vockël serioze. Nuk ishte aspak e zonja të gatuante për të - ai zakonisht nuk ndodhej fare aty - por i rregullonte shtratin, sistemonte, fshinte dhe lante enët shumë herë. Jo ngaqë kështu e kishin mësuar, po sepse ishte e vetmja mënyrë për ta mbajtur barakën të rregullt për kthimin e mamit.

Mami kishte thënëgjithmonë se hëna e vjeshtës shfaqej për ditëlindjen e Kajës. Ndaj, edhe pse nuk i kujtohej data e lindjes, një mbrëmje, kur hëna u ngrit e fryrë dhe e artë nga laguna, Kaja tha me vete: "Më duket se u bëra shtatë vjeç." Babai nuk e përmendi kurrë këtë gjë; sigurisht nuk kishte tortë. Ai nuk tha asgjë as nëse ajo duhej të shkonte në shkollë dhe vajza, duke qenë e paditur, trembej ta hapte këtë temë.

Me siguri mami do të kthehej për ditëlindjen e saj, kështu që ditën pas hënës së të vjelave, ajo veshi fustanin prej basme dhe nguli vështrimin nga rrugica. Kaja dëshironte që mami të ecte drejt kasolles, ende e veshur me këpucët e krokodilit dhe fundin e gjatë. Kur nuk erdhi kush, ajo mori tenxheren e kaçamakut dhe eci përmes pyllit për në breg. Me duart te goja, anoi kokën pas dhe thirri: - *Ki-au, ki-au, ki-au.* - Pikla argjendi u shfaqën në qiell nga sipër dhe poshtë plazhit, nga sipërfaqja e ujit.

– Ja, ku erdhën. Nuk i numëroj dot, aq shumë janë, - tha ajo.

Me britma dhe klithma, zogjtë u shtollën dhe u krodhën, i qëndruan pezull pranë fytyrës dhe u ulën kur ajo u hodhi kaçamak. Më në fund, u qetësuan dhe qëndruan rrotull duke pastruar pendët me sqep, ndërkohë që ajo rrinte mbi rërë, me këmbët e mbledhura në njërën anë. Një pulëbardhë e madhe u ul mbi rërë pranë Kajës.
– Është ditëlindja ime, – i tha ajo zogut.

3
Çejsi

1969

Këmbët e kalbura të kullës së vjetër të braktisur të zjarrit hapeshin mbi ligatinë, e cila krijonte dredhat e veta të mjegullës. Përveç krakëllimës së sorrave, pylli i heshtur dukej sikur ishte në gjendje pritjeje, ndërkohë që dy djemtë, Benxhi Mejzëni dhe Stiv Longu, të dy nga dhjetë vjeç, të dy biondë, nisën të ngjitnin shkallët e lagështa mëngjesin e 30 tetorit, 1969.
– Vjeshta nuk mendohet të jetë kaq e nxehtë, – thirri Stivi nga pas Benxhit.
– Po, dhe gjithçka është e heshtur, përveç sorrave.
Duke vështruar poshtë, mes shkallëve, Stivi tha: – Ua. Ç'është ajo?
– Ku?
– Shiko, atje. Rroba blu, duket si një njeri i shtrirë në baltë.
Benxhi thirri: – Hej, ti! Çfarë po bën?
– Shoh një fytyrë, që nuk po lëviz.
Duke tundur krahët, ata zbritën me vrap dhe çanë rrugën për në anën tjetër të bazës së kullës, me baltën gjelbëroshe ngjitur çizmeve. Atje qëndronte shtrirë një burrë, rrafsh në shpinë, me këmbën e majtë përdredhur në mënyrë groteske nga gjuri e poshtë. Sytë dhe gojën i kishte të hapur fort.

– Jezu Krisht! – tha Benxhi.
– O Zot, është Çejs Endrusi.
– Shkojmë të marrim sherifin.
– Po ne nuk duhej të ishim këtu.
– Kjo s'ka rëndësi tani. Ato sorrat mund të zbresin nga çasti në çast.
Kthyen kokat andej nga vinin krakëllimat dhe Stivi tha: – Ndoshta njëri duhet të qëndrojë, për të trembur zogjtë.
– Je i çmendur nëse mendon se do të rri këtu vetëm. Dhe vë bast një kokë indiani që as ti nuk do ta bësh këtë.
Në këto fjalë e sipër, rrëmbyen biçikletat, pedaluan fort tatëpjetë shtegut ranor drejt Rrugës Kryesore, përmes qytezës dhe pastaj e mbajtën frymën te ndërtesa e ulët, ku Sherifi Ed Xhekson qëndronte ulur në shkrimtoren e vet, në zyrën që ndriçohej nga llamba të veçuara varur në kordonë. Trupmadh dhe me gjatësi mesatare, ai kishte flokë të kuqremtë, fytyrë dhe krahë të njollosur me preka të zbehta dhe ishte duke shfletuar një numër të revistës *Sports Afield*.
Pa trokitur, djemtë u turrën përmes derës së hapur.
– Sherif...
– Hej Stiv, Benxhi. Nga vini me kaq ngut, djema?
– Kemi parë Çejs Endrusin shtrirë në moçal poshtë kullës së zjarrit. Dukej i vdekur. Nuk lëvizte fare.
Që kur Barkli Kovi ishte themeluar në vitin 1751, asnjë ligjvënës nuk e shtrinte juridiksionin e vet përtej zhavarinës. Në vitet 1940 dhe 1950, disa sherifë u lëshuan langonjtë ca të dënuarve që ia kishin mbathur në moçal dhe zyra ende i ruante qentë për çdo rast. Mirëpo Xheksoni i shpërfillte kryesisht krimet që ndodhnin në moçal. Përse t'i pengonte minjtë të vrisnin minj? Ama këtë herë bëhej fjalë për Çejsin. Sherifi u ngrit dhe mori kapelën nga kremastari. – Ma tregoni.
Degë lisi dhe ashesh gërvishtnin kamionin e patrullës,

ndërkohë që sherifi manovronte tatëpjetë shtegut ranor me Dr. Vern Mërfin, me trup të shëndetshëm atleti, me flokë që kishin nisur t'i thinjeshin, mjekun e vetëm të qytezës, ulur në krah të tij. Secili nga burrat lëkundej sipas melodisë së rrënjëve të thella, koka e Vernit sa nuk përplasej pas dritares. Miq të vjetër, pothuaj të një moshe, ata peshkonin ndonjëherë bashkë dhe shpesh u binte të merreshin me të njëjtën çështje. Tashmë të dy të heshtur, në pritje të konfirmimit të trupit të shtrirë në ligatinë.
Stivi dhe Benxhi ishin në karrocerinë e kamionçinës bashkë me biçikletat derisa kamionçina ndaloi.
– Është atje, zoti Xhekson. Prapa atyre shkurreve.
Edi zbriti nga kamionçina. – Ju djema prisni këtu. – Pastaj ai dhe Dr. Mërfi çanë përmes baltës drejt vendit ku ndodhej shtrirë Çejsi. Sorrat qenë larguar me ardhjen e kamionçinës, po zogj dhe insekte të tjera gëmzhinin sipër. Jetë e pacipë që zukaste.
– Qenka Çejsi, vërtet. Semi dhe Pati Llav nuk do ta durojnë dot këtë. – Endrusët kishin porositur çdo kandelë, kishin balancuar çdo llogari, kishin varur çdo etiketë në Uestern Auto për fëmijën e tyre të vetëm, Çejsin.
Ulur galiç pranë trupit, duke mbajtur vesh me stetoskop për ndonjë rrahje zemre, Verni e deklaroi të vdekur.
– Prej sa kohësh mendon se ka vdekur? – pyeti Edi.
– Prej të paktën dhjetë orësh, do të thosha. Mjeku ligjor do ta pohojë me siguri.
– Atëherë, duhet të jetë ngjitur natën e shkuar. Ka rënë nga maja.
Verni ekaminoi shkurt Çejsin pa e lëvizur, pastaj u ngrit dhe qëndroi në krah të Edit. Të dy burrat e ngulën vështrimin në sytë e Çejsit, të cilët shihnin akoma drejt qiellit prej fytyrës së ënjtur, pastaj panë shkurt gojën e tij të hapur.
– Sa herë u kam thënë njerëzve të kësaj qyteze që diçka e tillë kishte rrezik të ndodhte, – foli sherifi.

Ata e kishin njohur Çejsin që foshnje. E kishin vëzhguar jetën e tij të kalonte nga fëmijë magjepsës në adoleshent tërheqës; nga yll qendërmbrojtës dhe asi i qytezës te puna në dyqanin e prindërve. Më në fund, si burrin e pashëm që ishte martuar me vajzën më të bukur. Tani, ai qëndronte shtrirë vetëm, me pak dinjitet se bataku. Kuraja e vrazhdë e vdekjes, si gjithmonë, rrëmbente vëmendjen.
Edi theu heshtjen: – Megjithatë nuk e kuptoj sesi të tjerët nuk nxituan për të kërkuar ndihmë. Këtu vijnë përherë grup, ose së paku çift për qejf. – Sherifi dhe doktori shkëmbyen lëvizje koke të mendueshme, që edhe pse ishte i martuar, Çejsi mund të sillte një tjetër grua në kullë. – Dalim prej këtu. T'u hedhim një sy të kujdesshëm gjërave, – tha Edi, teksa ngrinte këmbët, me hap më të madh nga sa ishte e nevojshme. – Ju djem qëndroni këtu; mos lëvizni, se lini gjurmë të tjera.
Duke treguar në drejtim të gjurmëve që dilnin nga kafazi i shkallëve, kalonin përmes ligatinës, e mbërrinin deri në tetë këmbë larg Çejsit, Edi i pyeti: – Këto janë gjurmët tuaja të mëngjesit?
– Po, zotëri, deri aty shkuam, – tha Benxhi. – Me të parë që ishte Çejsi, u zbrapsëm. Mund ta shihni vendin ku jemi kthyer.
– Në rregull, – ia pat Edi. – Vern, diçka nuk shkon. Nuk ka gjurmë këmbësh pranë trupit. Në qoftë se ka qenë me shokët a këdo qoftë, me t'u rrëzuar, ata do të kishin zbritur me vrap dhe do t'i ishin afruar, do të ishin ulur në gjunjë pranë tij. Për të parë nëse ishte gjallë. Shiko sa të thella janë gjurmët tona në këtë baltë, po nuk ka gjurmë të tjera të freskëta. As gjurmë që shkojnë drejt shkallëve, apo që largohen nga shkallët, asnjë gjurmë rreth trupit.
– Ndoshta ka qenë vetëm, atëherë. Kjo do të shpjegonte gjithçka.
– Mirë, po të them diçka që nuk shpjeghet. Ku janë gjurmët e tij? Si zbriti shtegut Çejs Endrusi, i ra përmes kësaj baltovine deri te shkallët për t'u ngjitur lart dhe nuk la asnjë gjurmë të tijën?

4
Shkolla

1952

Disa ditë pas ditëlindjes së saj, teksa ecte vetëm këmbëzbathur në baltë, Kaja u përkul e po vëzhgonte një fulterë që po nxirrte këmbët e bretkosës. Papritmas u ngrit. Një makinë uturiu përmes ranishtes afër fundit të rrugës së tyre. Askush nuk kalonte ndonjëherë andej me makinë. Pastaj, një mërmërimë njerëzish që flisnin – një burrë dhe një grua – depërtoi përmes pemëve. Kaja vrapoi shpejt drejt shkurreve, prej nga mund të shihte se kush po vinte, po përsëri të kishte shteg për t'ia mbathur. Ashtu siç e kishte mësuar Xhodi.
Një grua shtatgjatë doli nga makina, duke ecur me zor mbi takat e larta, ashtu si mami nëpër rrugicën me rërë. Duhej të ishin ata të jetimores, që kishin ardhur për ta marrë.
"Ajo nuk më kap dot mua. Do të rrëzohej me turinj përdhe me ato këpucë." Kaja qëndroi pa lëvizur dhe pa gruan që ngjiste shkallët e verandës deri te dera me rrjetë.
– Hej, ka njeri në shtëpi? Jam nëpunësja e frekuentimit shkollor. Kam ardhur për marrë Katerinë Klarkun për në shkollë.
Kjo ishte ç'ishte. Kaja mbeti pa fjalë. Vajza ishte e sigurt që duhej të shkonte në shkollë të mësonte mbasi të mbushte gjashtë vjeç. Ja tek kishin ardhur, një vit më vonë.

Ajo nuk ia kishte idenë si të bisedonte me fëmijët, le më me një mësuese, megjithatë donte të mësonte lexim; dhe çfarë vinte pas njëzet e nëntës?
– Katerinë, e dashur, nëse më dëgjon, të lutem dil. Kështu e kërkon ligji, zemër; duhet të shkosh në shkollë. Pastaj, ka për të pëlqyer, e dashur. Çdo ditë do të hash drekën e ngrohtë falas. Më duket se sot kanë byrek me pulë.
Kjo ishte diçka tjetër. Kaja kishte shumë uri. Për mëngjes kishte zier miell misri me biskota të kripura, ngaqë nuk kishte asnjë çikë kripë. Një gjë e kishte mësuar tashmë nga jeta: nuk mund të hash kaçamak pa kripë. Byrek me pulë kishte provuar vetëm pak herë në jetën e vet, por ende e kishte si para syve atë koren e artë, kërce nga jashtë, të butë nga brenda. Sikur arrinte ta ndiente atë shijen e plotë të lëngut të mishit, që ia mbushte gojën. Ishte stomaku që e detyroi Kajën të ngrihej mes gjetheve të çara të palmave xhuxhe.
– Përshëndetje, e dashur, jam zonja Kallpepër. Je e rritur tashmë dhe gati për në shkollë, apo jo?
– Po, zonjë, – tha Kaja kokulur.
– Nuk ka gjë, mund të shkosh këmbëzbathur, siç bëjnë edhe fëmijë të tjerë, po meqë je vajzë e vogël, duhet të veshësh fund. Ke fustan ose fund, zemër?
– Po, zonjë.
– Mirë, atëherë, shkojmë të vishemi.
Zonja Kallpepër e ndoqi Kajën përmes derës së verandës, duke kapërcyer mbi një radhë folesh zogjsh që Kaja i kishte rreshtuar përgjatë dërrasave. Në dhomën e gjumit, Kaja veshi të vetmin fustan që i rrinte pas trupit, një sarafan me katrorë, njëra tirandë e të cilit kapej me karficë.
– Këtë e ke të mirë, e dashur, dukesh për bukuri.
Zonja Kallpepër i zgjati dorën. Kaja ia vështroi ngultas. Nuk

kishte prekur njeri tjetër prej javësh, nuk kishte prekur një të panjohur tërë jetën e vet. Megjithatë e vendosi dorën e vet të vogël në atë të zonjës Kallpepër dhe u udhëhoq rrugicës drejt Fordit Feërlejn që e drejtonte një burrë i heshtur me një kapelë republikë gri. Ulur në ndenjësen e pasme, Kaja nuk buzëqeshi dhe nuk u ndje si zog i futur nën krahun e së ëmës.
Barkli Kovi kishte një shkollë për të bardhët. Nga klasa e parë deri në të dymbëdhjetën shkonin në një ndërtesë dykatëshe me tulla, përkundruall zyrës së sherifit në Rrugën Kryesore. Fëmijët zezakë kishin shkollën e tyre, një strukturë njëkatëshe me çimento afër Qytezës me Ngjyrë.
Kur e çuan në drejtorinë e shkollës, ata i gjetën emrin, po jo datëlindjen, në regjistrin e datëlindjeve të kontesë, e kështu e futën në klasën e dytë, ndonëse ajo nuk kishte qenë në shkollë asnjë ditë në jetën e vet. Gjithsesi, thanë ata, klasa e parë ishte shumë e populluar dhe çfarë ndryshimi kishte për njerëzit e moçalit që do të bënin, ndoshta, vetëm disa muaj shkollë e nuk do të shiheshin më kurrë aty. Teksa drejtori e përcolli nëpër korridor të gjerë që kumbonte nga hapat e tyre, vajzës iu mbush balli me djersë. Ai hapi derën e një klase dhe e shtyu pak brenda vajzën. Këmisha me kuadrate, funde të gjatë, shumë këpucë, disa këmbë të zbathura dhe sy - të gjitha e vështruan ngultas. Vajza nuk kishte parë kurrë kaq shumë njerëz. Ndoshta një duzinë. Mësuesja, e njëjta zonjushë Arial, që ata djemtë kishin ndihmuar, e shoqëroi Kajën te një bankë afër fundit. I thanë se mund t'i vendoste sendet e veta në raft, por Kaja nuk kishte asnjë gjë.
Mësuesja u kthye përsëri në krye të klasës dhe tha: – Katerinë, të lutem ngrihu dhe thuaji klasës emrin tënd të plotë.
Vajzës iu trazua stomaku.
– Hajde, e dashur, mos ki turp.
Kaja u ngrit në këmbë. – Zonjusha Katerinë Danielë Klark,

– tha ajo, ngaqë kështu i pat thënë njëherë mamaja se ishte emri i saj i plotë.
– Mund të na germëzosh fjalën "qen"?
Me sytë ngulur në dysheme, Kaja qëndroi në heshtje. Xhodi dhe mami i kishin mësuar disa germa. Por ajo nuk kishte germëzuar kurrë një fjalë me zë për ndokënd.
Nervat iu llokoçitën në stomak, megjithatë, u përpoq: – N-e-q.
E qeshura shpërtheu furishëm bankave.
– Shshsh! Pushoni, të gjithë! – thirri zonja Arial. – Nuk qeshim kurrë, më dëgjoni, nuk qeshim kurrë me njëri-tjetrin. E dini mirë këtë.
Kaja u ul menjëherë në vendin e vet në fund të klasës, duke u urvatur të zhduket si grumbull lëvoreje në trungun me hulli të një lisi. Ashtu nervoze siç ishte, ndërsa mësuesja vijoi mësimin, u anua përpara, duke pritur të mësonte çfarë vinte pas njëzet e nëntës. Deri tani zonjusha Arial kishte folur për diçka që quhej zanore dhe nxënësit, me gojën në formën e O-së, imitonin tingujt e saj "a, o, u", duke ofshirë të gjithë si pëllumba.
Rreth orës njëmbëdhjetë, aroma e gjalpit të ngrohtë të simiteve dhe byrekëve mbushi korridoret dhe depërtoi në klasë. Stomaku i Kajës sëmbonte në krizë dhe, kur më në fund, klasa formoi një rresht të vetëm dhe marshoi drejt mensës, gojën e kishte plot me pështymë. Duke kopjuar të tjerët, mori një tabaka, pjatë plastike jeshile dhe takëmet e ngrënies. Një dritare e madhe me banak hapej në kuzhinë dhe para saj u shfaq një tavë e stërmadhe e emaluar dyreku me pulë, kryqëzuar me vija të trasha, kërce brumi, mes të cilave flluskonte lëngu i nxehtë i mishit. Një grua e gjatë zezake, që buzëqeshte dhe u thërriste disa prej fëmijëve në emër, hodhi pëllllumbin një copë të madhe byreku në pjatën e saj, pastaj ca bizele zemërkuqe me gjalpë dhe një simite me maja. Ajo mori puding me banane dhe kutinë e vet të vogël bardhë e kuq

me qumësht për ta vendosur në tabaka.
U kthye në vendin e uljes, ku shumica e tryezave ishin plot me fëmijë që qeshnin dhe flisnin. Njohu Çejs Endrusin dhe shokët e tij, të cilët gati e kishin rrëzuar në trotuar me biçikleta, ndaj ktheu kokën mënjanë dhe u ul në një tryezë boshe. Disa herë radhazi, sytë e tradhtuan dhe panë nga djemtë, të vetmet fytyra që njihte. Por ata, si gjithë të tjerët, e shpërfillën.
Kaja ia nguli vështrimin byrekut plot me mish pule, karota, patate dhe bizele të vogla. Mbuluar me petë të arta në kafe. Disa vajza, veshur me funde të gjatë të gufuar me shirita krinoline, u afruan. Njëra ishte e gjatë, e dobët, bionde, një tjetër rrumbullake me faqe buçko. Kaja pyeti veten si mund të ngjiteshin ato në pemë apo të hipnin në varkë me ato funde të mëdha. Sigurisht nuk mund të shllapuriteshin për bretkosa; nuk do të shihnin dot as këmbët e tyre.
Ndërsa afroheshin, Kaja nguli vështrimin në pjatë. Çfarë do të thoshte po të uleshin pranë saj? Mirëpo vajzat kaluan para saj, duke cicëruar si zogj dhe u bashkuan me shoqet në një tryezë tjetër. Me gjithë urinë që ndiente në stomak, zbuloi se goja i qe tharë dhe nuk kapërdinte dot. Ndaj, pasi hëngri disa kafshata, piu gjithë qumështin, e mbushi kutinë e qumështit me aq byrek sa mundi, me kujdes që të mos e shihte njeri dhe e mbështolli kutinë bashkë me simiten me pecetë.
Pjesën e mbetur të ditës, nuk e hapi më gojën. Edhe kur mësuesja i bëri një pyetje, qëndroi gojëkyçur. Llogariti se duhej të mësonte ajo prej tyre, jo ata prej saj. "Ç'më duhet të flas e të qeshin të tjerët?" mendoi.
Pas ziles së fundit, i treguan që autobusi do ta linte afro pesë kilometra larg rrugicës së saj, ngaqë rruga më tej bëhej shumë ranore dhe se duhej ta bënte rrugën me këmbë deri te autobusi çdo mëngjes. Rrugës për në shtëpi, ndërsa autobusi lëkundej nëpër

vragat e thella të rrotave dhe kalonte mbi zgjatjet e shavarëve, një kor u ngrit që nga kreu i autobusit: – Zonjusha Katerinë Danielë Klark! – *Biondjaegjatëtathatime dhe Rrumbullakjafaqebuçko*, vajzat e drekës, thirrën: – Ku ke qenë, pulë moçali? Ku e ke kapelën, mi kënete?

Autobusi ndaloi, më në fund, te një ndërprerje e pashënjuar shtegjesh të koklavitura në pyll. Shoferi hapi derën dhe Kaja doli rrëmbimthi e vrapoi për gati një kilometër, duke iu mbajtur fryma, pastaj e uli ritmin në vrap të lehtë tërë rrugës deri te rrugica e tyre. Nuk ndaloi te kasollja, po vrapoi përmes palmave xhuxhe drejt lagunës, pastaj tatëpjetë shtegut që kalonte mes lisave të dendur, strehues për në oqean. Doli në plazhin shterp, para detit që e priste krahëhapur, me erën që i prishte flokët e thurur gërshet teksa ndali në vijën e baticës. Ishte gati të shpërthente në lot, siç kishte qenë tërë ditën.

Mbi buçimën e dallgëve që përplaseshin, Kaja u thirri zogjve. Oqeani këndonte me zë bas, pulëbardhat këndonin soprano. Me vikatje dhe klithma, ato u mblodhën rreth moçalit dhe rërës teksa vajza hidhte kore byreku dhe simiteje në plazh. Me këmbët varur poshtë, duke rrotulluar kokat, ato u ulën.

Nja dy zogj çukisnin lehtë mes gishtave të këmbëve të saj dhe ajo qeshi nga gudulisjet derisa lotët i rrodhën faqeve dhe, më në fund, dënësa të forta, të shprishura i shpërthyen nga ai vendi i shtrënguar poshtë fytit. Kur kutia u zbraz, asaj iu duk se nuk mund ta duronte dot dhimbjen, aq frikësohej se ato mund të largoheshin si gjithë të tjerët. Mirëpo pulëbardhat qëndruan galiç rrotull saj dhe vazhduan të pastronin me sqep pendët e hapura gri. Kështu u ul edhe vajza dhe do të donte t'i mblidhte zogjtë e t'i merrrte me vete, për të fjetur me ta në hajat. I përfytyroi të gjithë të ngjeshur në shtratin e vet, një grumbull pushatak trupash të ngrohtë me pendë, së ftohti nën mbulesa.

Dy ditë më vonë dëgjoi tundjen e Ford Feërlejunit në rërë dhe ia mbathi në moçal, me hapa të rëndë përmes rripave të rërës, duke lënë gjurmë të qarta si drita e diellit, pastaj duke ecur majë gishtave në ujë, pa lënë gjurmë, duke u kthyer e nisur në një tjetër drejtim. Kur mbërriti te balta, vrapoi në formë rrathësh, kishte krijuar gjurmë çoroditëse. Pastaj, kur mbërriti në terren të fortë, fëshfëriti mes tij dhe kërceu nga grumbujt e barit në shkopinj, pa lënë gjurmë.
Ata erdhën çdo dy a tri ditë edhe për disa javë të tjera; burri me kapelë orvatej t'i binte në gjurmë, po nuk arriti t'i afrohej kurrë. Pastaj kaloi një javë pa ardhur askush. Ishte vetëm krokama e sorrave. Ajo lëshoi krahët anëve të trupit dhe vështroi ngultas rrugicën e zbrazët.
Kaja nuk u kthye më në shkollë asnjë ditë në jetën e saj. Iu kthye vëzhgimit të çafkave dhe mbledhjes së guaskave, ku llogariste se mund të mësonte diçka. – Që tani do të gugas si pëllumb, – i tha vetes. – Dhe shumë më mirë sesa ata. Madje më mirë se gjithë ata këpucëbukurit të marrë së bashku.

NJË MËNGJES, DISA JAVË pas asaj dite në shkollë, dielli shndriste fort teksa Kaja u ngjit në fortesën mbi pemë të vëllezërve të saj në plazh dhe kërkoi anije lundrimi me flamuj kafkash dhe kockash të kryqëzuara. Duke vërtetuar që imagjinata rritet në tokat më të shkreta, vajza bërtiti: – Ho! Ho, piratë! – Duke vringëlluar shpatën, u hodh nga pema për të sulmuar. Papritmas, dhembja i çau këmbën e djathtë dhe iu ngjit si zjarr nëpër të. Gjunjët iu epën, ra në brinjë dhe klithi fort. Pa një gozhdë të gjatë, të ndryshkur, të ngulur thellë në shputën e këmbës. – Ba! – bërtiti. U orvat të sillte në mendje nëse ai ishte kthyer në shtëpi natën e shkuar. – Më ndihmo, ba! – thirri, po nuk mori përgjigje. Me një lëvizje të shpejtë, u përkul dhe shkuli gozhdën, duke gërhitur

për të mbuluar dhimbjen.
Lëvizi krahët përmes rërës në forma absurde, duke rënkuar. Më në fund, u ngrit ndenjur dhe pa shputën e këmbës. Pothuaj nuk kishte gjak, duhej vetëm hapja e vogël e një dëmtimi të ngushtë e të thellë. Pikërisht në atë kohë iu kujtua Nofulla e Kyçur. Stomaku iu mblodh dhe ndjeu të ftohtë. Xhodi i kishte rrëfyer për një djalë që kishte shkelur një gozhdë të ndryshkur dhe nuk bëri gjilpërën e tetanosit. Nofullat e tij u mbyllën fort, iu shtrënguan aq fort sa nuk mund të hapte gojën. Pastaj kurrizi iu përthye mbrapsht si hark dhe askush nuk bënte dot gjë, veçse të rrinte mënjanë e ta shihte tek vdiste nga shtrembërimet.
Xhodi kishte qenë shumë i qartë në një pikë: duhej bërë injeksioni brenda dy ditësh nga shkelja e gozhdës, përndryshe të pinte e zeza. Kaja nuk dinte ta bënte këtë injeksion.
"Duhet të bëj diçka. Do të kyçem me siguri, po të pres babanë." Me bulat e djersës që i rridhnin fytyrës, u çapit çaluar përmes plazhit dhe hyri, më në fund, në lisat më të freskët që rrethonin barakën. Mami i mbante plagët në ujë me kripë dhe i mbështillte me llucë të përzier me gjithë llojet e barnave të lëngshme. Nuk kishte kripë në kuzhinë, ndaj Kaja eci çaluar në pyll drejt një përroi të ngushtë, aq të kripur në zbaticë, sa i shkeljenin buzët nga kristalet e bardha. U ul përtokë dhe krodhi këmbën në shëllirën e moçalit, duke lëvizur pa pushim gojën: hap, mbyll, hap, shtrembëro nofullën, bëj lëvizje përtypëse, gjithçka, vetëm që të mos i kyçej goja shtrënguar. Pas afro një ore, rryma u tërhoq aq sa të hapte një vrimë në baltën e zezë me gishtha dhe të fuste lehtë këmbën në tokën e mëndafshtë. Këtu ajri ishte i freskët dhe klithmat e shqiponjave i jepnin kurajë.
Pasdite vonë u ndje shumë e uritur dhe u kthye në kasolle. Dhoma e babit ishte ende bosh dhe ndoshta ai nuk do të kthehej edhe për disa orë. Loja e pokerit dhe uiski ia zënë kohën një burri

për pjesën më të madhe të natës. Nuk kishte miell misri, po, duke kërkuar, ajo gjeti një kanoçe me margarinë *Krisko*, mori pakëz nga yndyra e bardhë e luajti me të mbi jskotë të kripur. Në fillim e skërmiti, pastaj hëngri pesë të tjera.
U shtri në krevatin e verandës, duke mbajtur vesh për varkën e babait. Nata u vërsul vrullshëm dhe gjumi i erdhi me copa, po duhej ta kishte zënë mirë aty afër mëngjesit, ngaqë u zgjua me diellin e plotë mbi fytyrë. Hapi gojën aty për aty; i punonte akoma. U hoq zvagrë nga pellgu i njelmët te baraka e anasjelltas duke duke gjurmuar diellin, e kuptoi që kishin kaluar dy ditë. Hapte dhe mbyllte gojën. Ndoshta ia kishte hedhur. Atë natë, duke u mbështjellë me çarçafët e dyshekut të shtruar mbi dysheme, këmbën me jakinë e baltës mbështjellë me një rreckë, i shkoi në mendje se mos zgjohej e vdekur. Jo, u kujtua, nuk do të ishte aq e kollajtë: kurrizi do t'i kërrusej; gjymtyrët do t'i përdridheshin.
Disa çaste më vonë, ndjeu një sëmbim në fund të kurrizit dhe u ngrit. – Oh, jo, jo. Ma, ma. – Sëmbimi në kurriz iu përsërit dhe bëri të heshtte. – Është vetëm një kruarje, – mërmëriti. Më në fund, e rtaskapitur për vdekje, fjeti, pa i hapur sytë derisa pëllumbat zunë të gugatnin në lis. Shkoi te pellgu nga dy herë në ditë për një javë rresht, duke jetuar me kriposje dhe *Krisko*, dhe tërë kësaj kohe babai nuk u kthye asnjëherë në shtëpi. Ditën e tetë mund ta rrotullonte këmbën pa e ndier të ngrirë dhe dhimbja i qe tërhequr në sipërfaqe. Kërceu një zhigë të vogël, duke provuar këmbën e duke këlthitur: – Ia dola, ia dola!
Mëngjesin tjetër, ia mbajti për në plazh në kërkim të piratëve të tjerë.
– Gjëja e parë që do të bëj, do të urdhëroj ekuipazhin të mbledhë tërë gozhdët rreth e rrotull.

ÇDO MËNGJES ZGJOHEJ herët, ende duke mbajtur vesh për trokëllimën e enëve të mamit që gatuante. Mëngjesi i preferuar i mamit ishte qenë vezë të rrahura nga pulat e veta, domate të kuqe të pjekura të prera në copa të vogla dhe pite misri që bëheshin duke hedhur përzierjen e miellit me ujin dhe kripën në yndyrë aq të nxehtë sa gatimi fluskonte dhe anët i formonin një dantellë kërce. Mami thoshte se ushqimi nuk skuqet mirë nëse nuk dëgjohet të kërcasë që nga dhoma tjetër dhe tërë jetën e vet Kaja kishte dëgjuar ato pite që kërcisnin nëyndyrë kur zgjohej. Duke nuhatur tymin blu të miellit të nxehtë të misrit. Po tani kuzhina ishte e heshtur, e ftohtë dhe Kaja rrëshqiti nga shtrati i verandës e u përvodh për në lagunë.
Muajt kalonin, dimri zu vend ngadalë, siç bëjnë dimrat e jugut. Dielli, i ngrohtë si velenxë, mbështillte supet e Kajës, duke e tërhequr më thellë në moçal. Ndonjëherë dëgjonte zhurma nate të panjohura apo brofte nga vetëtimat që shkrepinin shumë afër, po sa herë që pengohej, ishte toka që e kapte. Derisa, më në fund, u bë një kast pa zot, dhimbja e zemrës u ujt si uji në rërë. Ende atje, por e thellë. Kaja vendosi dorën mbi tokën e lagësht, që merrte frymë dhe moçali u bë nëna e saj.

5
Hetimi

1969

Mbi koka, gjinkallat klithnin nën diellin e nxehtë. Gjithë format e tjera të jetës i strukeshin diellit, duke lëshuar vetëm një zukamë të zbrazët nga poshtë gjethnajës.
Sherifi Xhekson, duke fshirë ballin, tha: – Vern, këtu ka shumë për të bërë, po nuk shkon kështu. Gruaja e Çejsit dhe njerëzit nuk e dinë që ai ka ndërruar jetë.
– Po shkoj t'i njoftoj, Ed, – ia ktheu Dr. Vern Mërfi.
– Faleminderit. Merr kamionçinën time. Dërgo ambulancën për Çejsin dhe kamionçinën ktheje me Xhonë. Po mos fol për këtë me askënd tjetër. Nuk dua të më vijë këtu gjithë qyteza, se kështu do të ndodhë, po të shpëtojë ndonjë fjalë nga goja.
Para se të lëvizte, Verni e këqyri Çejsin për një minutë të gjatë, si t'i kishte shpëtuar gjësend. Si mjek, duhej ta rregullonte këtë punë. Ajri i rëndë kënetor qëndronte pas tyre, duke pritur me durim radhën e vet.
Edi iu kthye djemve: – Do të rrini këtu. Nuk dua dërdëllitje në qytet dhe mos prekni asgjë e mos lini gjurmë të tjera në baltë.
– Po, zotëri, – tha Benxhi. – Mendoni se Çejsin e vrau dikush, apo jo? Sepse nuk ka gjurmë. E ka shtyrë ndoshta?
– Nuk thashë asgjë të tillë. Kjo është mënyra sesi vepron

policia. Atëherë, djema, mos më pengoni dhe mos tregoni përsëri asgjë nga ato që dëgjoni këtu. Zëvendëssherifi Xho Përdju, një burrë shtatvogël me favorite të trasha, u shfaq me kamionçinën e patrullës në më pak se dhjetë minuta.
– Nuk e besoj dot. Çejsi i vdekur. Ishte qendërmbrojtësi më i mirë që ka parë ndonjëherë ky qytet. Rrufe në qiell të hapur.
– Mirë e the. Tani t'i futemi punës.
– Ç'keni zbuluar deri tani?
Edi u largua nga djemtë. – Hëm, me sa duket, në sipërfaqe, ngjan si aksident: ra nga kulla dhe gjeti vdekjen. Po, deri tani, nuk kam gjetur asnjë nga gjurmët e tij drejt shkallëve, as gjurmë të ndonjë tjetri. Të shohim në do të gjejmë prova që dikush i ka mbuluar këto gjurmë.
Dy nëpunësit krehën zonën për dhjetë minuta të mira. – Ke të drejtë, asnjë gjurmë, veç atyre të djemve, – tha Xhoja.
– Po, dhe asnjë shenjë do të meritonte vëmendje. Nuk arrij ta kuptoj. Vazhdojmë. Çfarë po thua?
Bënë fotografi të trupit, të pozicionit të tij në lidhje me shkallët, fotografi nga afër të plagëve të kokës, këmbës së përdredhur. Xhoja mbante shënim, ndërkohë që Edi diktonte. Teksa matnin largësinë nga trupi te shtegu, dëgjuan gërvishtjet e shkurreve të dendura të ambulancës, që lëvizte përgjatë rrugicës. Shoferi, një zezak i vjetër, i cili kishte marrë në ngarkim të plagosurit, të sëmurët, njerëzit në grahmat e fundit dhe të vdekurit prej dekadash, përkuli kokën në shenjë respekti dhe pëshpëriti këshillat: – Mirë, pra, krahët nuk i afrohen pas trupit, kështu që nuk e rrotullojmë dot; duhet ta ngremë dhe ka për të qenë i rëndë; sherif, ju mbani kokën e zotit Çejs. Ashtu. O Zot, o Zot. – Nga mëngjesi vonë, e kishin ngarkuar në ambulancë, bashkë me llucën ngjitëse.

Meqë Dr. Mërfi kishte njoftuar ndërkohë prindërit e Çejsit për vdekjen, Edi u dha leje fëmijëve të largoheshin për në shtëpi, ndërsa ai dhe Xhoja zunë të ngjitnin shkallët, të cilat të çonin deri në majë, duke u ngushtuar. Teksa ngjiteshin, qoshet e rrumbullakuara të botës largoheshin gjithnjë e më shumë: pyjet e harlisura, të rrumbullakëta dhe moçali i ujshëm shpaloseshin deri në skaje. Kur mbërritën në shkallën e fundit, Xheksoni zgjati dorën dhe shtyu një skarë hekuri për ta hapur. Pasi u ngjitën në platformë, e uli skarën përsëri, ngaqë ishte pjesë e dyshemesë. Dërrasa druri, ciflosur dhe irnosur nga mosha, formonin qendrën e platformës, ndërsa rreth perimetrit, dyshemeja ishte një seri skarash që mund të hapeshin dhe mbylleshin. Për aq kohë sa ishin mbyllur, mund të ecej mbi to i sigurt, po nëse njëra lihej hapur, mund të bije në tokë, gjashtëdhjetë këmbë poshtë.
– Hej, ja shiko atë. – Edi tregoi në anën e largët të platformës, ku njëra nga skarat qëndronte e hapur.
– Çfarë dreqin? – tha Xhoja, teksa i afroheshin. Duke vështruar poshtë, ata panë përvijimin e trajtës së shformuar të Çejsit gdhendur në baltë. Qulli i verdhemë dhe thjerrëza kënetore kishin shpërthyer anëve si një pikturë me spërka.
– Kjo nuk ka kuptim, – tha Edi. – Ndonjëherë njerëzit harrojnë të mbyllin skarën mbi shkallë. E di, kur zbresin poshtë. E kemi gjetur hapur disa herë, ndërsa të tjerat nuk lihen pothuaj kurrë hapur.
– Përse do ta hapte Çejsi këtë, njëherë? Apo kushdo?
– Vetëm nëse dikush planifikoi të shtynte një tjetër drejt vdekjes, – ia pat Edi.
– Atëherë, përse nuk e mbyllën më pas?
– Sepse, në qoftë se Çejsi do të kishte qenë vetëm, nuk do të kishte pasur mundësi ta mbyllte. Duhej lënë hapur, që të duhej si aksident.

– Shikoje atë traversën poshtë vrimës. Është e përplasur dhe e ciflosur.
– Po, e shoh. Çejsi duhet ta ketë goditur kokën në të gjatë rrëzimit.
– Po ngjitem atje, të kontrolloj për gjak apo mostra flokësh. Të mbledh ca cifla.
– Faleminderit, Xho. Bëj edhe disa fotografi nga afër. Po shkoj të marr një litar për ty. Na duhen dy trupa në këtë lerë brenda një dite. Duhet të kontrollojmë për gjurmë gishtash këtë skarën këtu dhe atë te shkallët, kangjellat, parmakët. Gjithçka që mund të ketë prekur dikush. Dhe të mbledhim mostra flokësh, fijesh.

PAS MË SHUMË SE dy orësh, shtriqën shpinat nga përkuljet dhe kërrusjet. Edi tha: – Nuk po them që është vrasje me qëllim. Është shumë herët. Përpos kësaj, nuk mendoj se dikush do të kishte dashur ta vriste Çejsin.
– Hëm, do të thosha se do të ishte goxha listë, – tha zëvendësi.
– Kush, për shembull? Çfarë po thua?
– Mjaft, Ed. Ti e di si ishte Çejsi. Gruar, sillej vërdallë si dem i lëshuar nga vatha. Para se të martohej, pasi u martua, me vajza beqare, gra të martuara. Kam parë qen të eksituar të sillen me një buqë më mirë sesa ai.
– Mjaft, nuk ishte aq i keq. Sigurisht, e kishte namin si Don Zhuan. Po nuk mendoj se ndonjëri në qytet do të kishte dashur ta vriste.
– Po them vetëm që kishte njerëz që nuk e pëlqenin. Ndonjë burrë xheloz. Duhet të ketë qenë dikush që e njihte. Dikush që ne e njohim të gjithë. Nuk ka gjasa që Çejsi të ngjitej këtu me ndonjë të panjohur, – tha Xhoja.

– Veç në mos i kishte borxhe deri në grykë ndonjërit jashtë qytetit. Një gjë e tillë nuk do ta dinim. Dhe duhet të ketë qenë ndonjë goxha i fortë për të shtyrë Çejs Endrusin. Nuk është punë e lehtë.
Xhoja tha: – Më vijnë në mendje disa tipa të gatshëm për këtë punë.

6
Një Varkë dhe një Djalë

1952

Një mëngjes, babai, i porsarruar dhe i veshur me një këmishë të zhubrosur, hyri në kuzhinë dhe tha se do të shkonte me autobusin e Trelluejsit në Eshvill për të diskutuar ka çështje me ushtrinë. Mendonte se meritonte më shumë pension invaliditeti dhe po nisej të merrej me këtë punë dhe nuk do të kthehej për tri a katër ditë. Nuk i kishte treguar kurrë Kajës për punët e tij, ku po shkonte, apo kur do të kthehej, ndaj ajo, veshur me kominoshe shumë të shkurtra, qëndroi duke e vështruar ngultas, pa bërë zë.
– Më duket se je e shurdhët dhe e trashë si gjithë budallenjtë, – tha, duke përplasur derën e verandës pas tij.
Kaja e pa të çalonte përgjatë rruginës, me këmbën e majtë që i lëkundej anash pastaj bënte përpara. Ajo pleksi gishtat e dorës. Ndoshta të gjithë do ta braktisnin, duke u larguar njëri pas tjetrit teposhtë kësaj rrugine. Kur i ati mbërriti rrugën dhe papritmas ktheu vështrimin pas, ajo ngriti dorën vrik dhe e valëviti fort. Një shenjë për ta mbajtur të lidhur. Babai ngriti krahun në një përshëndetje të shpejtë, shpërfillëse. Por ama ishte diçka. Ishte më shumë se ç'kishte bërë mami.
Prej andej, ajo eci drejt lagunës, ku drita e hershme kapte vezullimin e qindra krahëve pilivesash. Lisat dhe shkurret e

dendura qarkonin ujin, duke e errësuar si një guvë dhe vajza ndaloi kur sytë i zunë varkën e të atit që përkundej pas litarit. Po ta fuste varkën në moçal dhe i ati ta zbulonte, do ta rrihte me rrip. Apo me rremin që mbante ndanë derës së verandës; "shkopi i mirëseardhjes" e kishte quajtur Xhodi.
Ndoshta një dëshirë e zjarrtë për të shkuar përtej e tërhoqi vajzën drejt varkës – një kaike metali fundsheshtë, gërmuqe, që babai e përdorte për peshkim. Kishte dalë me atë varkë gjithë jetën e vet, zakonisht me Xhodin. Ndonjëherë ai e kishte lejuar ta manovronte. Madje ajo njihte rrugën nëpër disa prej kanaleve dhe gotullave të ngatërruara që gjarpëronin përmes një mozaiku uji dhe toke, toke dhe uji, derisa të nxirrnin në det. Sepse, ndonëse oqeani ndodhej aty prapa pemëve që rrethonin barakën, e vetmja mënyrë për të arritur atje me varkë ishte të shkoje fillimisht në drejtimin e kundërt, në drejtim të tokës dhe pastaj të gjarpëroje përmes kilometrash me labirinte të lundrueshme, që dilnin, më në fund, në det.
Po, duke qenë vetëm shtatë vjeçe, ajo nuk e kishte marrë varkën kurrë vetëm. Mjeti lundrues pluskonte atje, lidhur me një litar të vetëm pambuku pas një trungu. Pisllëqe gri, takëme të ngrëna peshkimi dhe kanoçe birre gjysmë të shtypura mbulonin fundin e varkës. Vuri këmbën brenda dhe tha me zë të lartë: – Duhet të kontrolloj benzinën, siç thoshte Xhodi, që babai të mos e kuptojë që e mora. – Futi një kallam të thyer brenda serbatorit të ndryshkur. – Mjaft për një shëtitje të shkurtër, besoj.
Si çdo hajdut për së mbari, vështroi përreth, pastaj çliroi litarin nga trungu dhe e shtyu përpara me rremin e vetëm. Reja e heshtur e pilivesave u nda përpara saj.
Pa mundur të rezistonte dot, tërhoqi litarin e motorinos dhe u zmbraps me troshitje kur motori kapi herën e parë, duke spërkatur dhe gëmosirë tym të bardhë. Mbërtheu levën e timonit,

e rrotulloi valvulin shumë dhe varka, me motorin që klithte, u kthye befas. Çliroi valvulin, ngriti duart lart dhe varka u shkundjes në një gërhimë të lehtë lëvizëse.
Kur je në telashe, lëre. Ulja xhirot.
Duke i dhënë gaz më butë, ajo e orientoi varkën rreth selvive të vjetra të rrëzuara, tak, tak, tak, përtej grumbujve të shkopinjve të shtatfullës së kastorit. Pastaj, duke mbajtur frymën, manovroi drejt hyrjes së lagunës, gati fshehur nga drizat. E përkulur poshtë degëve të varura prej pemëve gjigante, lëvizi ngadalë përmes shkorretit për më shumë se njëqind metra, teksa breshkat rrëshqisnin nga cungjet e përmbytura. Ndajëz herë pluskuese thjerrëzash kënetore ngjyroste ujin po aq në jeshil sa tavani gjethor, duke krijuar një tunel smeraldi. Më në fund, pemët u ndanë dhe ajo rrëshqiti në një vend qielli të hapur, bari dhe krakëllimash zogjsh. Mendoi se kjo ishte pamja që ndesh një zog kur thyen, më në fund, guaskën që e mban brenda.
Kaja manovroi përpara, një pikël e vogël vajze në një varkë, duke u kthyer andej-këtej, teksa gotullat e pafundme degëzoheshin dhe gërshetoheshin para saj. *Ruaj të majtën në të gjitha kthesat kur del*, i kishte thënë Xhodi. Pothuaj nuk e preku fare valvulin duke manovruar barkën përmes rrymës, me zhurmë të ulët. Tek i vinte rrotull një fortese xunkthash, pa një drenushë bishtbardhë me kelyshin e pranverës së fundit, që po pinte me gjuhë. Kokat e tyre u ngritën lart me troshitje, duke spërkatur pikla në ajër. Kaja nuk ndaloi që të mos ia mbathnin me të katra, një mësim që e kishte nxënë nga gjeldetat e egër: po të sillesh si grabitqar, ata do të sillen si pre. Thjesht shpërfilli, vazhdoi përpara ngadalë. Rrëshqiti me varkë aty pranë dhe dreri qëndroi i drejtë si pishë derisa Kaja u zhduk përtej kripështave.
Hyri në një vend me laguna të errëta në një grykë lisash dhe iu kujtua një kanal në anën e largët që derdhej në një gotull të stërmadhe. Disa herë doli në shtigje pa krye dhe iu desh të kthehej

për të marrë tjetër kthesë, duke fiksuar në mendje gjithë këto piketa, që të kishte mundësi të kthehej pas. Më në fund, përpara i doli gotulla, me ujin që shtrihej aq larg sa pushtonte qiellin dhe gjithë retë brenda tij.
Nga vijat e ujit përgjatë brigjeve të përroit, dukej që batica po tërhiqej. Kur ajo të sprapsej mjaftueshëm, nga çasti në çast, disa kanale do të mbeteshin ujëpakë dhe ajo do të ngecte në cekëtinë, e bllokuar. Do t'i duhej të kthehej para se të ndodhte kjo.
I erdhi rrotull një korieje me bar të gjatë dhe, papritmas, e përshëndeti fytyra e ngrysur e oqeanit – gri, e sertë, pulsuese. Dallgët përplaseshin me njëra-tjetrën, përmbytur në pështymat e veta të bardha, duke u shkërmoqur në breg me buçitje të forta – një fuqi që kërkonte një pikë shkarkimi. Pastaj ato rrafshoheshin në gjuhë të qeta shkume, në pritje të tallazit tjetër.
Shkuma e përqeshte, e sfidonte të çante valët dhe të hynte në det, por pa Xhodin, kuraja e la në baltë. Koha për t'u kthyer, gjithsesi. Retë shtjellungore u frynë nga perëndimi, duke formuar kërpudha gri të stërmëdha, gati për të plasur.
Nuk kishte pasur njerëz të tjerë, madje as varka në largësi, ndaj ajo u habit kur hyri përsëri në gotullën e madhe dhe atje, ngjitur pas kallmave, pa një djalë, mbi një varkë të vjetër, duke peshkuar. Kursi që kishte marrë do ta çonte vetëm njëzet këmbë larg djalit. Në këtë çast, ajo dukej vërtet si fëmijë moçali – me flokë të korkolepsur, me faqe të palara vijëzuar nga lotët e erës.
As niveli i ulët i karburantit dhe as kërcënimi i shtrëngatës nuk e bënë aq nervoze sa ndeshja me një njeri tjetër, aq më tepër djalë. Mamaja u thoshte motrave të mëdha të hapnin sytë prej tyre; në qoftë se dukeni joshëse, burrat kthehen në grabitqarë. Mblodhi buzët fort dhe mendoi: "Çfarë të bëj? Jam e detyruar të kaloj pranë tij."
Me bisht të syrit, pa që djali ishte thatim, me kaçurrelat biondë

rrasur nën një kapelë të kuqe bejsbolli. Shumë më i madh në moshë se ajo, njëmbëdhjetëjetë, ndoshta dymbëdhjetëjetë. Ajo iu afrua me fytyrë të zymtë, por ai i buzëqeshi ngrohtë e shpënguar, duke prekur strehën e kapelës, si një zotëri që përshëndet një zonjë elegante, veshur me fustan dhe kapelë. Ajo e përshëndeti lehtë me kokë, pastaj pa përpara, rriti shpejtësinë dhe e la pas.
Po mendonte vetëm të kthehej në territor të njohur, po diku duhej të kishte marrë kthesën gabim, ngaqë kur mbërriti në vargun e dytë të lagunave, nuk mundi ta gjente kanalin që e nxirrte për në shtëpi. Erdhi rreth e rrotull, duke kërkuar mes degëve të lisave dhe shkorreteve të mërsinave. Paniku zuri vend ngadalë. Brigjet me bar, ledhet me rrethe dhe kthesat dukeshin të gjitha njëlloj. Fiku motorin, u ngrit në mes të varkës dhe qëndroi me këmbët hapur për ekuilibër, duke u përpjekur të shohë mbi xunktha, por më kot. U ul. E humbur. Me pak karburant. Me shtrëngatën që po afrohej.
Me fjalët e vjedhura nga i ati, e mallkoi të vëllanë që ishte larguar. – Mallkuar qofsh, Xhodi! Dhjefsh zjarr e rënç brenda! Dhjefsh zjarr e rënç brenda!
Një herë i erdhi të qajë, kur varka u lëkund nga rryma e lehtë. Retë, duke fituar terren ndaj diellit, lëviznin të rënda, po të heshtura sipër, duke shtyrë qiellin dhe duke zvarritur hije mbi ujin e kthjellët. Mund të shpërthente shtrëngata nga çasti në çast. Më keq akoma, në qoftë se ende shumë gjatë, babai do ta merrte vesh që kishte marrë varkën. E lëshoi varkën përpara; ndoshta mund të gjente atë djalin.
Lundroi disa minuta nëpër përrua dhe, pas një kthese, doli gotulla e madhe dhe, në anën tjetër, djali mbi varkën e vet. Çafkat fluturuan tutje, një rresht flamurësh të bardhë në sfond të reve gri që dendësoheshin. E ankoroi ngultas me sy. Druhej t'i afrohej, druhej të mos i afrohej. Më në fund, i ra përmes gotullës.
Kur iu afrua, ai ngriti kokën,

– Hej, – i thirri djali.
– Hej. – Ajo hodhi sytë nga xunkthat prapa shpatullave të tij.
– Për nga je drejtuar? – e pyeti ai. – Jo jashtë, besoj. Po afron shtrëngata.
– Jo, – ia ktheu ajo, duke ulur sytë në ujë.
– Je mirë?
Vajzës iu mblodh fyti për të frenuar ngashërimin. Pohoi me kokë, po nuk mundi të fliste.
– Ke humbur?
Ajo tundi përsëri kokën. Nuk do të qante si vajzë.
– Mirë, pra. Unë humbas gjithmonë, – i tha me buzë në gaz. – Hej, unë të njoh. Je motra e Xhodi Klarkut.
– Kam qenë. Ai është larguar.
– Epo, përsëri je... – Por e la me kaq fjalën.
– Nga më njeh mua? – ajo i hodhi një vështrim të shpejtë, drejt në sy.
– Oh, kam peshkuar disa herë me Xhodin. Të kam parë nja dy herë. Ishe e vogël fare. Je Kaja, apo jo?
Dikush ia dinte emrin. Ajo u ndje e ankoruar pas diçkaje; e çliruar nga diçka tjetër.
– Po. E di rrugën për te shtëpia ime? Nga këtu?
– Po, besoj. Duhet të mos e zgjatim. – Bëri me kokë nga retë. – Më ndiq. – Tërhoqi litarin e varkës së vet, vendosi takëmet në kuti dhe nxori varkën. Mori përmes gotullës dhe i bëri shenjë; ajo e ndoqi. Lundroi ngadalë dhe shkoi drejt e në kanalin e duhur, duke kthyer kokën pas për t'u siguruar që ajo e kishte marrë kthesën, pastaj vazhdoi përpara. Veproi kështu në çdo kthesë të lagunave me lisa. Kur u fut në kanalin e errët drejt shtëpisë, ajo e pa ku ishte ngatërruar dhe nuk do ta bënte kurrë më atë gabim.
Ai e udhëhoqi – edhe pasi ajo i bëri shenjë me dorë se tashmë e dinte rrugën – përmes lagunës së saj, deri në bregun ku baraka

qëndronte shulak mes pyllit. Kaja e drejtoi varkën deri te pisha e përmbytur dhe e lidhi. Ai u kthye pas, duke u lëkundur mbi tragët e lëna nga varkat.
– Je mirë tani?
– Po.
– Po afron shtrëngata; bëj mirë të iki.
Ajo pohoi me kokë, pastaj kujtoi mësimet e së ëmës. – Faleminderit.
– Në rregull, pra. Quhem Tejt, në rast se shihemi përsëri.
Ajo nuk iu përgjigj, ndaj ai tha: – Mirupafshim.
Më t'u larguar djali, pika të ngadalta shiu spërkatën plazhin e lagunës dhe ajo tha: – Do të bëjë shi me gjyma; ai do të bëhet qull.
U përkul mbi serbator dhe futi shkopin e xunkthit, duke mbledhur duart rreth buzës, që shiu të mos binte brenda. Ndoshta nuk numëronte dot monedhat, por e dinte mirë që nuk duhej ta linte ujin të futej në serbator.
"Shumë paska rënë. Babai do ta kuptojë. Duhet mbushur një herë në Sing Oil para se të kthehet ai."
Ajo e dinte që pronari, zoti Xhoni Llejn, e quante gjithnjë familjen e saj si pleh kënete, por do t'ia vlente të merrej me të, shtrëngatat dhe baticat, ngaqë tani mendonte vetëm si të kthehej përsëri në atë hapësirë bari, qielli dhe uji. Kishte pasur frikë atje, vetëm, po tani e mendonte me shumë emocion. Kishte edhe diçka tjetër. Qetësia e djalit. Nuk kishte njohur kurrë askënd të fliste apo lëvizte me aq siguri. Kaq i sigurt dhe i shpenguar. Vetëm qëndrimi pranë tij, madje jo shumë afër, i bëri shenjë; Për herë të parë që nga ikja e mamit dhe Xhodit, mori frymë pa dhimbje; ndjeu diçka tjetër në vend të lëndimit. Kishte nevojë për këtë varkë dhe për atë djalë.

PO ATË PASDITE, me biçikletën mbajtur nga timoni, Tejt Uokëri

eci përmes qytetit, duke përshëndeturnë kokë zonjushën Pensi në Fajv dhe Dajm dhe la pas dyqanin Uestërn Auto deri në krye të skelës së qytetit. Këqyri detin për varkën e karkalecave të të atit, *Torta me Qershi*, duke dalluar që nga larg bojën e saj të kuqe flakë, me rrjetat e mëdha që tundeshin me dallgët. Ndërsa varka afrohej, shoqëruar nga reja e vet e pulëbardhave, djali përshëndeti me dorë dhe i ati, një burrë trupmadh me supe si shpatulla malesh dhe flokë e mjekër të dendur të kuqe, ngriti dorën. Skuperi, siç e thërrisnin të gjithë në qytet, ia hodhi litarin Tejtit, i cili e lidhi, pastaj kërceu mbi varkë për të ndihmuar ekuipazhin të shkarkonte gjahun.
Skuperi i shpupuriti flokët Tejtit. – Si je, bir? Faleminderit që erdhe.
Tejti buzëqeshi dhe tundi kokën. – Ç'është ajo fjalë. – Punuan bashkë me ekuipazhin; ngarkuan karkalecat nëpër arka dhe i bartën për në mol, duke i thirrur njëri-tjetrit për ndonjë birrë të Tog-Gon e duke pyetur Tejtin për shkollën. Një pëllëmbë më shtatartë se të tjerët, Skuperi ngrinte nga tri arka metalike në një kohë, mbuluar me të argjendtën e kthehej e kthehej e të tjera. Grushtet e tij ishin si të ariut, me noçka të plasaritura e të çara. Në më pak se dyzet minuta, kuverta ishte larë, rrjetat ishin lidhur dhe litarët ishin siguruar.
Ai i tha ekuipazhit do të shkonte një ditë tjetër për birra me ta; duhej t'i bënte ca shërbime varkës para se të kthehej në shtëpi. Në kabinë, Skuperi vendosi në gramofonin e lidhur pas banakut një disk të 78-ës të Milica Korjusit dhe ngriti volumin. Ai dhe Tejti zbritën poshtë dhe u ngucën në dhomën e motorit, ku Tejti i jepte të atit veglar, ndërsa ky grasatonte dhe shtrëngonte bulonat nën dritën e zbehtë të një llambe. Gjatë tërë kësaj kohe, opera e ëmbël, sublime ngjitej gjithnjë e më lart në qiell.
Stërgjyshi i Skuperit, emigrant nga Skocia, ishte i vetmi i mbijetuar nga anija që u përplas në bregun e Karolinës së Veriut në

vitet 1760. Ai doli me not në stere dhe u gjend në Brigjet e Jashtme, ku u martua dhe pati trembëdhjetë fëmijë. Ishin të shumtë ata që i gjenin rrënjët e tyre te zoti Uokër i parë, po Skuperi dhe djemtë qëndronin të mënjanuar. Ata nuk i frekuentonin shpesh piknikët e të dielave me sallatë pule dhe vezë të ziera të të afërmve të shumtë, sidomos që nga largimi i nënës dhe motrës së djalit.

Më në fund, në muzgun e hirtë, Skuperi i rrahu shpatullat Tejtit dhe i tha: – Mbaruam. Shkojmë në shtëpi të përgatisim darkën.

Ecën përgjatë skelës, tatëpjetë Kryesores dhe morën një rrugë gjarpëruese për në shtëpinë e tyre, një ndërtesë dykatëshe me veshje kedri të rrahura nga moti, ndërtuar në vitet 1800. Kornizat e bardha të dritareve ishin të porsalyera dhe bari i lëndinës, që shtrihej gati deri në det, ishte kositur për bukuri. Ndërsa shkurret e azaleave dhe trëndafilave ngjitur me shtëpinë ishin mbytur nga barërat e këqija.

Duke hequr çizmet e verdha në depo, Skuperi tha: – Të janë mërzitur hamburgerët?

– Nuk më mërziten kurrë hamburgerët.

Te banaku i kuzhinës, Tejti mbledh copat e mishit në topa, i shtyp dhe i vendos në një pjatë. E ëma dhe e motra, Keriana, të dyja me kapele bejsbolli, i buzëqeshnin nga fotografia varur në anë të dritares. Keriana e dashuronte kapelën e Atlanta Krekërsave dhe e vinte ngado.

E largoi vështrimin prej tyre dhe filloi të priste domatet e të trazonte fasulet. Po të mos mos ishte për të, ato do të ndodheshin këtu. E ëma duke pjekur një pulë, Keriana duke prerë biskota.

Si zakonisht, Skuperi i bënte hamburgerët pak të rreshkur, por të lëngshëm nga brenda dhe dhe të trashë si numërator telefoni. Të dy të uritur, hëngrën në qetësi një copë herë, pastaj Skuperi e pyeti Tejtin për shkollën.

– Me biologjinë mirë; më pëlqen. Po në lëndën e anglishtes po marrim poezinë. Nuk më pëlqen shumë. Duhet të lexojmë secili me zë. Të më recitojë dikur, po nuk më kujtohen.
– Kam një poezi për ty, bir, – tha Skuperi. – Të preferuarën time, "Kremimi i Sem MekXhisë" nga Robert Servis. Ua recitoja të gjithëve. Ishte e preferuara e nënës tënde. Ajo qeshte sa herë e lexoja, nuk i mërzitej kurrë.
Tejti uli sytë nga përmendja e së ëmës dhe shtyu fasulet rreth pjatës.
Skuperi vijoi: – Mos mendo që poezia është vetëm për vajza. Sigurisht, ka poezi të shoqërosura dashurie, po ka edhe poezi zbavitëse, ka poezi për natyrën, edhe për luftën madje. Gjithë ideja është... që të bëjnë të ndihesh diçka. – I ati i kishte thënë shumë herë që burrë i vërtetë është ai që qan pa turp, që lexon poezi me zemër, që e ndien operën në shpirt dhe që bën atë që duhet për të mbrojtur një grua. Skuperi shkoi në dhomën e ndenjjes, duke folur: – Dikur e dija shumicën e saj përmendësh, por e kam harruar. Ja, ku është. Po ta lexoj. – U ul përsëri në tryezë dhe filloi të lexonte. Kur mbërriti te ky fragment:

"Atje Semi qëndronte, me pamje të ftohtë qetonte,
në zemër të zjarrit e flakës;
Me buzën në gaz, që i shihej këtu e një milje pas,
tha: "Ju lutem, mbylleni atë derë.
Është mirë këtu brenda, po druhem e s'ma ka ënda
të na futet i ftohti dhe stuhia -
Që kur ika nga Pllamtri, atje poshtë në Tenesi,
më në fund po ngroh kockat e mia.

Skuperi dhe Tejti njënqeshën.
– Mamaja jote qeshte gjithmonë me këtë.

Buzëqeshën tek kujtonin. Qëndruan ashtu një minutë. Pastaj Skuperi tha se do të lante enët, ndërkohë që Tejti bënte detyrat. Në dhomën e vet, duke kërkuar në librin e poezive një për ta lexuar para klasës, Tejti gjeti një poezi nga Tomas Muri.

"... ajo ka shkuar në Liqenin e Kënetës së Zymtë,
Ku gjithë natën, ndanë një llambe xixëllonje,
Vozit të vetën, të bardhën kanoe.

Dhe llambën e xixëllonjës shpejt do shikoj,
Dhe rremin e saj shpejt do të dëgjoj;
Jetë të gjatë e me dashuri do të kemi,
Çupën do të fsheh në një pemë selvie
Kur hapat e vdekjes pranë t'i ndiej.

Fjalët i sollën në mendje Kajën, motrën e vogël të Xhodit. Ajo i qe dukur aq e vogël dhe e vetmuar në hapësirën e madhe të kënetës. Imagjinoi motrën e vet të humbur atje. I ati kishte të drejtë – poezitë të bënin të ndieje diçka.

7
Stina e Peshkimit

1952

Atë mbrëmje, pasi djali peshkatar e përcolli për në shtëpi përmes moçalit, Kaja u ul këmbëkryq mbi shtratin e verandës. Mjegulla e krijuar nga rrebeshi depërtoi përmes rrjetës së arnuar, duke i prekur fytyrën. Ajo mendoi për djalin. I sjellshëm, por i fortë, si Xhodi. Të vetmit njerëz, me të cilët fliste ishin babai herë pas here dhe, akoma më rrallë, arkëtarja e Pigli Uiglit, zonja Singëllteri, e cila së fundmi kishte marrë përsipër t'i mësonte Kajës ndryshimin mes monedhave çerekëshe, pesëcentëshe dhe dhjetëcentëshe - ajo ndërkaq i njihte qindarkat. Por zonjës Singëllteri i pëlqente edhe të fuste hundët.

– E dashur, po emrin si e ke? Dhe pse nuk vjen më mamaja? Nuk ma kanë zënë sytë që nga sezoni i rrepave.

– Mamaja ka shumë punë, ndaj më dërgon mua në dyqan.

– Po, e dashur, po ti kurrë nuk ble aq sa duhen për familjen tënde.

– Duhet të largohem, zonjë. Mamasë i duhet menjëherë ky mielli.

Kur kishte mundësi, Kaja i shmangej zonjës Singëllteri, duke paguar te arkëtarja tjetër, e cila nuk tregonte kurrfarë interesi, përveçse t'i thoshte që fëmijët nuk duhej të vinin këmbëzbathur.

në dyqan. Kaja mendoi t'ia kthente se nuk kishte në plan të mblidhte rrush me gishtat e këmbëve. Le që kujt t'ia mbante xhepi të blinte rrush?
Ndërsa koha kalonte, Kaja nuk po fliste më me njerëzit, po vetëm me pulëbardhat. Vrau mendjen në mund të arrinte një ujdi me të atin për të përdorur varkën. Në moçal, mund të mblidhte pendë dhe guaska dhe ndoshta të shihte djalin ndonjëherë. Nuk kishte pasur kurrë shokë, por e kuptonte se një shok ishte i dobishëm dhe e dëshironte. Mund të shëtisnin me varkë rreth gotullave dhe të eksploronin moçalet. Ndoshta ai mund ta trajtonte si vogëlushe, por ai i njihte shtigjet nëpër moçale dhe mund ta ndihmonte.
Babai nuk kishte makinë. Varkën e përdorte për të peshkuar, për të shkuar në qytet, për të manovruar përmes kënetës drejt *Suamp Ginit*, një bar dhe mejhane pokeri e rrahur nga era, e lidhur me tokën me anë të një pasarele rakitike që kalonte mes shavarit. Ndërtuar me dërrasa të prera keq, nën një çati teneqeje, bari ishte një tufë pjesësh shtuar njëra-tjetrës, me dyshemenë në nivele të ndryshme, sipas lartësive të këmbëve prej tulle të ngritura mbi kënetë. Kur babai shkonte atje apo gjetkë, ai merrte varkën, shumë rrallë shkonte më këmbë, ndaj përse do t'ia huante varkën së bijës?
Por ai i kishte lejuar vëllezërit e saj ta përdornin kur nuk ishte, ndoshta ngaqë ata kapnin peshk për darkë. Kajës nuk i interesonte peshkimi, po ndoshta mund të bënte diçka tjetër për të atin, duke iu afruar në këtë mënyrë. Ndoshta të gatuante, a të bënte më shumë punë nëpër shtëpi, derisa të kthehej e ëma.
Shiu u mpak. Një pikë e vetme, aty-këtu, e tundte gjethen si dridhja e veshit të maces. Kaja brofi në këmbë, pastroi raftet e frigoriferit, shtupoi dyshemenë me kompensatë të kuzhinës dhe kroi sipërfaqen e sobës me dru nga mbetjet e djegura prej muajsh të kaçamakut. Mëngjesin tjetër, u ngrit herët dhe lau çarçafët e

babait, që qelbeshin era djersë dhe uiski, pastaj i nderi mbi palmat xhuxhe. Fshiu e pastroi dhomën e vëllezërve, jo më të madhe se një depo. Çorapet e palara ishin bërë pirg në fund të gardërobës, ndërsa librat komikë të zverdhur qenë hedhur pranë dyshekëve të palarë në dysheme. Ajo u përpoq të kujtonte fytyrat e vëllezërve, këmbët që shkonin me ato çorape, po detajet iu mjegulluan. Po i zbehej edhe fytyra e Xhodit; i shihte sytë e tij për një çast, pastaj ata largoheshin dhe mbylleshin.
Mëngjesin tjetër, me një bidon të madh teneqeje, ajo eci rruginës ranore drejt *Pigli Uiglit* dhe bleu shkrepëse, kocka kurrizi dhe kripë. Kurseu njëzet cent. "Nuk mund të marr qumësht, duhet të marr karburant."
Ndaloi në stacionin *Sing Oil* në dalë të Bakli Kovit, i cili ngrihej në një korie pishash rrethuar me kamionë të ndryshkur dhe makina të prishura ngecur në blloqe çimentoje.
Zoti Llejn e pa Kajën tek afrohej. – Largohu që këtu, lypëse e dreqit. Pleh moçali.
– I kam paratë, zoti Llejn. Dua benzinë dhe vaj për varkën e babait. – Ajo i zgjati dy dhjetëshe, dy pesëshe dhe pesë qindarka.
– Eh, nuk ia vlen barra qiranë të ngrihem për kaq pak, po hajde, m'i jep. – Zgjati dorën drejt bidonit të gërmuqe.
Ajo e falënderoi zotin Llejn, i cili hungëriti përsëri. Ushqimet dhe benzina iu dukën më të rënda se mëgjatë që ecte dhe iu desh kohë për të mbërritur në shtëpi. Më në fund, në hijen e lagunës, zbrazi bidonin në serbator dhe fërkoi varkën me lecka dhe rërë të lagur derisa anët metalike u shfaqën përmes zhulit.

DITËN E KATËRT PAS LARGIMIT TË BABAIT, Kaja filloi të përgjonte kthimin e tij. Një frikë e akullt e mbërtheu nga pasditja vonë dhe frymëmarrja iu rëndua. Ja tek ishte përsëri, me sytë nga rruga. Sado

i keq që ishte, ajo kishte nevojë që i ati të kthehej. Më në fund, në mbrëmje herët, e pa të vinte shtigjeve ranore. Vrapoi në kuzhinë dhe shtroi në tryezë një supë me gjethe sinapi, kocka kurrizi dhe miell misri. Nuk dinte si ta përgatiste salcën me lëng mishi, ndaj e hodhi lëngun e mishit – ku pluskonin llokmat e dhjamit të bardhë – në një kavanoz. Pjatat e plasaritura nuk ishin të të njëjtit komplet, megjithatë vendosi pirunin në të majtë e thikën në të djathtë, siç e kishte mësuar e ëma. Pastaj priti, e mbështetur pas djathtë, si lejlek i vrarë në rrugë nga makina.
Ai hapi derën duke e përplasur pas murit dhe kaloi përmes dhomës së ndenjes për në vetën me tre hapa të mëdhenj, pa e thirrur në emër apo hedhur një sy nga kuzhina. Ishte e zakonshme. Kaja e dëgjoi të lëshonte valixhen në dysheme, të hapte sirtarët. Me siguri i kishin rënë në sy çarçafët e ndërruar dhe dyshemeja e pastër. Në mos ia kishin kapur sytë, me siguri hunda do ta dallonte ndryshimin.
Doli pas disa minutash dhe hyri drejt e në kuzhinë, duke parë tryezën e shtruar dhe basin e ushqimit që nxirrte avull. E pa vajzën tek qëndronte pas frigoriferit dhe ia ngulën sytë njëri-tjetrit sikur të mos ishin parë kurrë ndonjëherë.
– Ua, vajzë, ç'është kjo? Sikur je rritur menjëherë. Paske gatuar e bërë të gjitha. – Nuk buzëqeshi, po shprehjen e kishte të qetë. Ishte i parruar, me flokët e errët të palarë që i vareshin mbi tëmthin e majtë. Ama ishte esëll; ajo e kuptonte.
– Po, zotëri. Bëra edhe bukë misri, po nuk më erdhi.
– Ua, faleminderit. Qenke shumë e zonja. Jam i lodhur për vdekje dhe i uritur si derr. – Tërhoqi një karrige dhe u ul; ashtu veproi edhe ajo. Mbushën pjatat në heshtje dhe ndukën mishin fije-fije nga kockat koprrace. Ai ngriti një vërtetbër dhe thithi palcën; lëngu i dhjamur i shkëlqeu mbi faqet e parruara. I brejti ato koka derisa u bënë të lëmuara si fjongo mëndafshi.

– Kjo është më e mirë se sanduiçi i ftohtë me lakër, – tha ai.
– Nuk m'u bë e mirë buka. Ndoshta duhej t'i kisha hedhur më shumë sodë e pak më vazë. – Kajës nuk po i besohej që po fliste kaq shumë, po nuk e mbante dot veten. – Mami e bënte shumë të mirë, por unë ndoshta nuk e kam parë me shumë vëmendje... – Pastaj mendoi se nuk duhej të fliste për mamin, ndaj e qepi.
Babai shtyu pjatën drejt saj. – Ka akoma?
– Po, zotëri, sa të duash.
– Oh, përshesh edhe ca nga ajo buka e misrit në supë. Më pëlqen ta kull i përshëshin me lëng dhe vë bast që buka ka dalë shumë e mirë, e butë si qullanik.
Ajo buzëqeshi me vete teksa i mbushte pjatën. Kujt ia kishte marrë mendja që buka e misrit do t'i afronte me njëri-tjetrin.
Mirëpo tani, teksa e mendonte, e hante meraku se, po t'i kërkonte të përdorte varkën, i ati do të mendonte se kishte gatuar e pastruar vetëm për interes, gjë që ashtu nisi në fillim, po tani dukej më ndryshe. Asaj i pëlqente të uleshin në tryezë e të hanin si familje. Kaja ndiente një nevojë të ngutshme për të biseduar me dikë.
Kështu që nuk ia zuri në gojë ta përdorte varkën vetëm, por e pyeti: – Mund të vij ndonjëherë me ty për të peshkuar?
Ai qeshi fort, po me dashamirësi. Ishte e qeshura e parë që pas largimit të mamit dhe të të tjerëve. – Dashke të shkosh për peshk?
– Po, zotëri, dua.
– Je vajzë, – ia priti ai, me vështrimin mbi pjatë, duke u përtypur.
– Po, zotëri, jot bijë.
– Mirë, mund të të marr ndonjëherë.
Mëngjesin tjetër, ndërkohë që Kaja ecte rruginës ranore, mbante duart shtrirë përpara dhe cirkaste pështymë e zhurmë të lagështa nga buzët. Do të nisej e do të lundronte mbi moçal, do

të kërkonte fole zogjsh, pastaj do të ngrihej dhe do të fluturonte krah për krah me shqiponjat. Gishtat iu shndërruan në pendë të gjata, hapur në qiell, duke mbledhur erën poshtë vetes. Papritmas thirrja e tij ati nga varka e tërhoqi sërish drejt tokës. Pendët iu prishën, stomaku iu fundos; ai duhej ta kishte kuptuar që ajo kishte përdorur varkën. Iu bë sikur e goditi me rrem bythëve dhe e litarë dhe i bënte shenjë të afrohej. Shkoi tek ai, e heshtur, e trembur. Takëmet e peshkimit hapur gjithandej, faqorja me uiski futur nën ndenjësen e tij.

– Hip, – ishte gjithë ftesa e tij. Kaja u bë gati t'i shprehte gëzimin apo mirënjohjen, po shprehja e tij e zbrazët ia qepi gojën. Eci drejt bashit dhe u ul në ndenjësen që shihte përpara. Ai ndezi motorin me manivelë dhe u nis nxejt kanalit, duke ulur kokat nën bimësi, teksa vozitnin lart e poshtë shtigjeve ujore, ndërkohë që Kaja shënonte në kujtesë pemët e thyera dhe cungjet e vjetër që do t'i shërbenin si piketa. Kur mbërritën në një vend me ujë të ndenjur, ai uli shpejtësinë e varkës dhe i bëri shenjë vajzës të ulej në ndenjësen e mesit.

– Jepi, merr ca krimba nga kutia, – i tha i ati, me cigaren e dredhur që i varej nga cep i gojës. E mësoi Kajën si të ngecte karremin, të hidhte grepin dhe të mblidhte çikrikun. Dukej sikur shtrembëronte trupin në pozicione të çuditshme për të shmangur fërkimin me vajzën. Folën vetëm për peshkimin; nuk kuturisën kurrë në tema të tjera, asnjëri nuk buzëqeshi shpesh, po në përgjithësi kaluan mirë. Ai piu pak uiski në fillim, pastaj u mor me punë dhe nuk e ktheu më shishen. Nga fundi i ditës, dielli u fishk, duke u zbardhur në ngjyrën e gjalpit; ata mund të mos e kishin vënë re, po supet e tyre u rrumbullakosën, më nëfund dhe qafat iu lëshuan.

Kaja shpresonte me vete që të mos kapte asnjë peshk, por ndjeu një ndukje, tërhoqi fildispanjën dhe ngriti në ajër një krap të madh, që shkrepëtinte në ngjyrat blu dhe argjend. Babai u përkul përpara dhe e futi në rrjetë, pastaj u ul përsëri, rrahu gjiun me pëllëmbë dhe klithi i ekzaltuar, ashtu siç ajo nuk e kishte parë kurrë. Ajo i buzëqeshi vesh më vesh dhe u vështruan në sy, duke krijuar një qark të mbyllur.
Para se babai ta varte, krapi u përpëlit në fundin e varkës dhe Kajës iu desh të hidhte sytë te një varg i largët pelikanësh, të studionte format e reve, vetëm për të mos vështruar sytë e peshkut që po ngordhte, që shihnin ngultas një botë pa ujë, me gojën shqyer, duke thithur ajër të pavlerë. Po çmimi i paguar nga ajo dhe nga peshku ia vlente për këtë copëz të vogël familjeje. Ndoshta jo për peshkun, po ç'të bësh.
Dolën përsëri me varkë të nesërmen dhe, në një lagunë të errët, Kaja shqoi puplat e buta gjoksore të një bufi tigër të madh që pluskonin në sipërfaqe të ujit. Puplat kishin cepa të zinj dhe lëviznin si varka të vogla portokalli. Puplat kishin cepa të zinj dhe lëviznin si varka të vogla portokalli. Më vonë gjeti, mbi një degë të shtrirur, një fole të braktisur kolibri dhe e futi me kujdes në bash të varkës.
Atë mbrëmje, i ati gatoi peshk të tharë – lyer me miell misri dhe piper të zi – shërbyer me kaçamak dhe jeshillëqe. Kur Kaja po lante enët pas darke, babai hyri në kuzhinë, duke mbajtur në dorë çantën e vet të shpinës nga Lufta e Dytë Botërore. Qëndroi pranë derës dhe e vërviti vrazhdë mbi njërën nga karriget. Çanta rrëshqiti dhe ra pëlltum në dysheme, duke e bërë vajzën të brofte e të kthehej.
– Mendova se mund ta përdorje për pendët, foletë e zogjve dhe ato gjërat e tjera që mbledh.
– Oh, – tha Kaja. – Oh, faleminderit. – Por ai kishte dalë

ndërkaq nga dera e verandës. Ajo ngriti çantën e ngrënë, bërë prej një kanavace aq të fortë sa të zgjaste jetë të tërë, mbushur me xhepa të vegjël dhe ndarje të fshehta. Me zinxhirë të fortë. Kaja vështroi jashtë dritares. Ai nuk i kishte dhënë kurrë asgjë.

KAJA DHE BABAI DOLËN ÇDO DITË TË BUTË dimri dhe çdo ditë pranvere lart e poshtë bregut, duke përgatitur karremat, hedhur grepat e mbledhur çikrikët. Qoftë në gotull a në përrua, vajza këqyrte përreth për atë djalin me varkë, tej me shpresën se mund ta shihte përsëri. Mendonte për të ndonjëherë, dëshironte ta bënte shok, po nuk ia kishte idenë si ta bënte dhe as si ta gjente. Dhe pastaj, krejt papritur, një pasdite ajo dhe babai morën një kthesë dhe ja tek ishte duke peshkuar, pothuaj në të njëjtin vend ku ajo e kishte shquar për herë të parë. Aty për aty, ai i buzëqeshi dhe e përshëndeti me dorë. Pa menduar, ajo ngriti dorën dhe ia ktheu përshëndetjen, gati me buzë në gaz. Pastaj e uli dorën po aq shpejt kur babai e vështroi me habi.
– Një nga shokët e Xhodit, para se të largohej, – tha ajo.
– Duhet të bësh kujdes me njerëzit këtej, – foli i ati. – Pyjet janë plot me fundërrina të bardha. Janë të gjithë zero me xhufkë.
Ajo pohoi me kokë. Donte të shihte prapë nga djali, po nuk e bëri. Pastaj u shqetësua se mos ai e mendonte të pasjellshme.
Babai e njihte moçalin siç njeh fajkoi livadhin e vet: si të gjuante, si të fshihej, si të tmerronte furacakët. Dhe pyetjet, që Kaja ia drejtonte syshqyer, e nxisnin të shpjegonte sezonet e patave, zakonet e peshqve, si të parashikonte motin nga retë dhe vorbullat në dallgë.
Ndonjëherë ajo merrte darkën me vete në çantë dhe hanin bukë misri që shkërmoqej, mjeshtërinë e së cilës gati e kishte përsosur, me qepë të grira, ndërkohë që dielli i muzgut pozonte mbi moçal. Me raste, ai e harronte alkoolin dhe pinin të dy çajnga kavanozat e reçelit.

– Eh, njerëzit e mi nuk kanë qenë gjithnjë të varfër, – ia nisi rrëfimit një ditë babai, kur u ulën në hijen e lisit, me grepat hedhur në një lagunë bojkale që zukaste nga insektet. – Ata kishin tokë, tokë të pasur, kultivonin duhan, pambuk e të tjera. Afër Eshvillit. Gjyshja jote, nga ana ime, mbante kapele të mëdha sa një rrotë karroce dhe funde të gjatë. Jetonim në një shtëpi dykatëshe, me verandë rreth e rrotull. Shtëpi e bukur, shumë e bukur.
"Një gjyshe." Buzët e Kajës u hapën. Diku, jetonte apo kishte jetuar një gjyshe. Ku ndodhej ajo tani? Kaja digjej nga dëshira për ta pyetur se çfarë ndodhi me ata njerëz. Po kishte frikë.
Babai e vazhdoi vetë rrëfimin. – Pastaj gjithçka shkoi keq. Qeshë i vogël atëherë dhe nuk e di mirë, po ndodhi depresioni, prishja e pambukut, nuk i di gjitha dhe humbi çdo gjë. Mbetëm vetëm borxhe, borxhe, borxhe.
Me këto pak detaje, Kaja u përpoq të përfytyronte të shkuarën e tij. Nuk kishte asgjë nga historia e mamit. Babai tërbohej kur e dinte që familja e vet kishte jetuar diku larg para moçalit, pranë prindërve të së ëmës, një vend ku mami vishte fustane të blera në dyqan me kopsa të vogla si perla, me fjongo sateni dhe me dantella. Pasi ishin shpërndarur në barakë, mami i mbante ato fustane në sëndukë, nxirrte njërin çdo disa vjet, e prishte dhe sajonte me të rroba pune, ngaqë nuk kishte para për të blerë të reja. Tani këto rroba të bukura, bashkë me historinë e tyre ishin zhdukur në zjarrin që babai ndezi atë mëngjes kur qenë larguar të gjithë.
Babai dhe Kaja hodhën përsëri grepat; tokat frushkulluan polenin e butë verdhosh, që pluskonte mbi ujin e ndenjur. Ajo mendoi se i ati e kishte mbyllur rrëfimin, por ai shtoi: – Ndonjë ditë do të të çoj në Eshvill, të të tregoj tokën që qe e jona dhe duhej të ishte jotja.

Pas pak tërhoqi tojën. – Shiko këtu, zemër, kapa një të madh, të madh sa Alabamaaa!
Kur u kthyen në kasolle, skuqën peshkun dhe kroketa misri "të mëdha si vezë pate". Pastaj Kaja shfaqi koleksionin e saj, duke mbërthyer me kujdes insektet pas kartonëve dhe pendët në murin e dhomës së pasme, në një kolazh të këndshëm pishat. Më vonë u shtri në shtratin e verandës, duke mbajtur vesh pishat. Mbylli sytë, pastaj i hapi fort përsëri. Ai e kishte quajtur "zemër".

8
Të Dhëna Negative

1969

Pas mbylljes së hetimeve të mëngjesit në kullën e zjarrit, sherifi Ed Xhekson dhe zëvendësi Xho Përdju shoqëruan vejushën e Çejsit, Perlën dhe prindërit e tij, Pati Llavin dhe Semin, për të parë të ndjerin, shtrirë në një tryezë çeliku, nën një çarçaf, në një laborator të ftohtë të klinikës, që shërbente si morg. Për t'i dhënë lamtumirën. Por ishte tepër ftohtë për cilëndo nënë; e padurueshme për cilëndo grua. Të dyja gratë patën nevojë për ndihmë për të dalë nga dhoma.
Kur u ndodhën sërish në zyrën e sherifit, Xhoja tha: – Eh, s'ka ku shkon më keq...
– Po. Nuk e di si durojnë...
– Semi nuk nxori asnjë fjalë. Jo se është shumë i gojës, po kjo ngjarje do ta vrasë.
Disa thonë që moçali ujëkripur mund të hajë një bllok të tërë çimentoje për mëngjes dhe as zyra-bunker e sherifit nuk i bën dot ballë. Shenjat e ujit, skicuar me kristale të bardha, valëviteshin përgjatë mureve të ulëta dhe myku i zi përhapej si enë gjaku drejt tavanit. Kërpudha të vogla të errëta qenë ulur galiç nëpër qoshe.
Sherifi nxori një shishe nga sirtari i fundit i shkrimtores dhe hodhi për të dy nga një dopjo në kupa kafeje. Gjerbën lëngun

derisa dielli, i artë dhe i dendur si uiski burbon, rrëshqiti brenda në det.

KATËR DITË MË VONË, Xhoja, duke valëvitur dokumentet në ajër, hyri në zyrën e sherifit. – Kam rezultatet e para të laboratorit.
– T'u hedhim një sy.
U ulën në anët përkundruall të shkrimtores së sherifit, duke këqyrur rezultatet. Xhoja, herë pas here, përzinte një mizë të vetme.
Edi lexoi me zë: – Koha e vdekjes ndërmjet mesnatës dhe orës dy të mëngjesit, 29-30 tetor, 1969. Ashtu siç mendova.
Pas një minute leximi, vijoi: – Kemi të dhëna negative.
– Mirë e the. Nuk ka asnjë gjë, sherif.
– Përveç gjurmëve të atyre djemve që u ngjitën deri në kthesën e tretë, nuk ka shenja të tjera gishtash në kangjella, në skara, asgjë. As të Çejsit, as të ndonjë tjetri. – Çehrja e kuqe e sherifit ishte hijejuar nga mjekra e parruajtur e asaj dite.
– Pra, dikush i ka fshirë. Ka fshirë gjithçka. Përndryshe, përse nuk janë shenjat e tij në kangjella, në skarë?
– Pikërisht. Në fillim nuk gjetëm gjurmë këmbësh… tani nuk kemi shenja gishtash. Nuk ka asnjë provë që ai ka ecur nëpër baltë deri te shkallët, që ngjiti shkallët, apo që hapi dy skarat në krye – atë mbi shkallë dhe tjetrën, nga e cila ra. As prova që ta ketë bërë dikush tjetër. Po, të dhënat negative janë përsëri të dhëna. Dikush i ka fshirë mirë gjurmët, ose e ka vrarë diku tjetër dhe e solli trupin e tij te kulla.
– Po të ishte bartur trupi i tij deri te kulla, do të kishte gjurmë gomash.
– Vërtet. Duhet të kthehemi përsëri atje, të kërkojmë për gjurmë gomash, përveç tonave dhe të ambulancës. Ndoshta na ka shpëtuar

ndonjë gjë.
Pasi lexoi edhe ndonjë minutë e ca më shumë, Edi tha: – Megjithatë, tani jam i sigurt që nuk ka qenë aksident.
Xhoja ia priti: – Jam dakord me ty; dhe jo çdokush mund t'i fshijë kaq mirë gjurmët.
– Kam uri. Nisemi dhe hamë rrugës.
– Hm, përgatitu për ndonjë pritë. Gjithë qyteza është e turbulluar. Vrasja e Çejs Endrusit është ngjarja më e bujshme që ka ndodhur këtu, ndoshta në jetë të jetëve. Thashethemet do të ngrihen si sinjale tymi.
– Mirë, t'i mbajmë veshët hapur. Mund të kapim ndonjë gjë pikante. Shumica e vagabondëve nuk dinë ta mbajnë gojën mbyllur.
Një brez i tërë dritarez, kuadruar me kanate uraganesh, mbulonin fasadën e restorantit, që lartësohej mbi liman. Vetëm një rrugë e ngushtë ndante ngrehinën, ndërtuar në vitin 1889, nga shkallët e lagura të skelës së qytezës. Kosha karkalecash të zbrazur dhe rrjeta peshkimi të mbledhura qenë rreshtuar përgjatë murit nën dritare, ndërsa aty-këtu guaska molusqesh ndotnin trotuarin. Ngado: klithma zogjsh, glasa zogjsh. Aroma e salsiçeve dhe galetave, gjetheve të ziera të rrepave dhe pulës së fërguar, për fat të mirë, mbulonin kutërbimin e fortë të fuçive të peshkut anës dokut.
Kur sherifi hapi derën, nga brenda shpërtheu një pështjellim i lehtë. Të gjitha kthinat – ndarë me shpinore të larta, veshur me tapiceri të kuqe – ishin të zëna, sikurse shumica e tryezave. Xhoja tregoi dy stola të lirë te banaku i aparatit të lëngjeve dhe të dy ecën drejt tyre.
Duke ecur, dëgjuan zotin Llejn të Sing Oilit t'i thoshte mekanikut të tij: – Mendoj që e ka bërë Lamar Sendsi. Të kujtohet, e kapi të shoqen duke bërë gili-vili me Çejsin në kuvertën e

motoskafit të tij të bukur. Ka pasur motiv dhe Lamari është gjendur në telashe edhe herë të tjera me ligjin.
– Çfarë telashesh?
– Ishte me atë grupin që çau gomat e sherifit.
– Asokohe ishin kalamaj.
– Ka pasur edhe diçka tjetër, po nuk më kujtohet.
Prapa banakut, pronari-kuzhinier Xhim Bo Suini turrej sa te kthimi i qofteve të gaforreve në tigan, te trazimi i tenxheres me krem misri mbi vatër, te shpimi i kofshëve të pulës në fritezë, për t'ia filluar sërish nga fillimi. Ndërkohë vendoste pjatat e mbushura plot para klientëve. Njerëzit thoshin se mund të përziente brumin e galetave me njërën dorë, ndërkohë që priste fileto mustaku me tjetrën. Ai e ofronte specialitetin e vet me nam – shojza të skarës mbushur me karkaleca, shërbyer me kaçamak me djathë pikant – vetëm disa herë në vit. Nuk kishte nevojë për lajmërim; fjala përhapej.
Ndërsa gjarpëronin nëpër tryeza drejt banakut, sherifi dhe zëvendësi dëgjuan zonjushën Pensi Prajs të Fajv end Dajm të Kresit t'i thoshte një mikeshe: – Mund të ketë qenë ajo gruaja që jeton në moçal. Ajo është e çmendur. Vë bast që është e zonja për gjëra të tilla…
– Çfarë po thua? Ç'hyn ajo në këtë mes?
– Dëgjo, për njëfarë kohe, ajo u ngatërrua me…
Kur sherifi dhe zëvendësi mbërritën te banaku, Edi tha: – Porositim sanduiçë për t'i marrë me vete dhe dalim që këtu. Nuk mund të ngatërrohemi me këto biseda.

9
Xhampini

1953

Ulur në bash, Kaja vështroi gishtat e ulët të mjegullës të mbërrinin te varka e tyre. Në fillim, copëzat e shkëputura të reve iu derdhën mbi kokë, pastaj mjegulla i gllabëroi me perden e vet të hirtë dhe dëgjohej vetëm tik, tik, tiku i motorit të qetë. Disa minuta më vonë u formësuan njolla të vogla ngjyre të papritur, teksa shfaqej trajta e vjetruar e stacionit të karburantit të portit, që dukej sikur lëvizte drejt tyre. Babai hyri në port, duke u përplasur lehtë pas dokut. Kaja kishte qenë atje vetëm një herë. Pronari, një zezak i moshuar, brofi nga karrigia për t'iu ardhur në ndihmë – të gjithë e thërrisnin Xhampin ngaqë brofte gjithnjë. Basetat e bardha dhe flokët e thinjur aty-këtu përvijonin një fytyrë të madhe, dashamirëse, me sy si të bufit. Shtatartë dhe thatim, dukej se nuk pushonte kurrë së foluri, buzëqeshuri apo së hedhuri kokën pas, me buzët e mbledhura fort, në atë të qeshurën e vet karakteristike. Nuk vishej me kominoshe, si shumica e punëtorëve, po mbante një këmishë blu të hekurosur, pantallona të errëta shumë të shkurtra dhe çizme pune. Jo shpesh, po herë pas here, në ditët më të nxehta të verës, mbante një kapelë kashte të bërë fërele.
Dyqani i tij "Karburant dhe Karrema" lëkundej në skelën e vet kolovetëse. Një kabull, që kalonte nga lisi më i afërt në breg

deri përgjatë dymbëdhjetë metrave mbi moçal, e mbante fort. Stërgjyshi i Xhampinit e kishte ndërtuar skelën dhe kasollen me dërrasa qiparisi në një kohë që askush nuk e mbante mend, dikur para Luftës Civile.
Përgjatë tre brezave ishin mbërthyer tabela të shndritshme metalike – Nehi Grejp Soda, Rojëll Kraun Kola, Kamel Filtërs, dhe për njëzet vjet targa automobilash të Karolinës së Veriut – të gjitha mbi kasolle; dhe ky shpërthim ngjyrash dallohej që nga deti, madje edhe kur mjegulla ishte e dendur.
Kaja uli sytë mbi kokë. Pastaj, si të përgjigjej babai.
– Përshëndetje, zoti Xhek. Si po ia çon?
– Mirë, gjallë e mbi dhé – iu përgjigj babai.
Xhampini qeshi, si të mos e kishte dëgjuar kurrë shprehjen e lodhur. – Ke marrë vajzën e vogël me vete. Sa mirë.
Babai pohoi me kokë. Pastaj, si të mendohej më mirë, tha:
– Po, kjo është ime bijë, zonjusha Kaja Klark.
– Oh, më bëhet shumë qejfi që të njoh, zonjushë Kaja.
Kaja uli këmbët e veta të zbathura dhe nuk diti si t'i përgjigjej.
Xhampini nuk ia vuri re dhe vazhdoi të fliste për peshkimin e mbarë të kohëve të fundit. Pastaj pyeti babanë: – Ta mbush plot, zoti Xhek?
– Po, deri në grykë.
Burrat biseduan për motin, peshkimin, pastaj prapë për motin, derisa serbatori u mbush plot.
– Bëfshi ditën e mirë, – tha, teksa tërhiqte pallamarin.
Babai e lëshoi lehtë varkën në një det të shndritshëm – diellit iu desh më pak kohë të gëlltiste mjegullën nga sa iu desh Xhampinit për të mbushur serbatorin. Vozitën ngadalë rreth një gadishulli me pisha për disa kilometra drejt Barkli Kovit, ku babai e lidhi varkën pas drurëve të ngrënë të skelës së qytezës. Peshkatarët punonin lart e poshtë, paketonin peshkun, lidhnin pallamarët.

– Ah, them të hamë ndonjë gjë në restorant, – tha babai dhe ia priu rrugën përgjatë modës drejt Barkli Kov Dinërit. Kaja nuk kishte ngrënë kurrë ushqim restoranti; nuk kishte vënë kurrë këmbë brenda një restoranti. Zemra i rrahu fort teksa shkundte baltën e tharë nga kominoshet shumë të shkurtra dhe shtronte flokët e pleksur. Kur babai hapi derën, të gjithë klientët ndalën së përtypuri. Disa burra përshëndetën me kokë babanë, gratë mblodhën turinjtë dhe kthyen kokat. Njëra shfryu: – Hm, ndoshta nuk dinë të lexojnë që duhen "me këpucë dhe këmishë".
Babai i bëri shenjë të ulej te një tryezë e vogël që shihte mbi skelë. Kaja nuk e lexonte dot menynë, por ai ia tregoi pjesën më të madhe të gatesave dhe vajza porositi pulë të skuqur, pure patatesh, salcë me lëng mishi, bizele të bardha dhe galeta të buta si pambuk i porsambledhur. Ai mori karkaleca të skuqur, kaçamak me djathë, bamje dhe domate jeshile të skuqura. Kamerierja vendosi në tryezë një enë me feta gjalpi mbi kuba akulli, një kanistër me bukë misri dhe galeta, si dhe çaj të ftohtë me bollëk. Pastaj morën kek me manaferra dhe akullore për ëmbëlsirë. Kaja hëngri aq shumë sa iu duk se mund të villte, po mendoi se ia vlente.
Ndërkohë që i ati paguante faturën tek arka, Kaja doli në trotuar, ku ndihej era e rëndë e varkave tek peshkimit. Në dorë mbante një pecetë të yndyrshme, ku kishte mbështjellë pulën dhe galetat e mbetura. Xhepat e kominosheve i kishte plot me biskota të kripura, që kamerierja i kishte lënë mbi tryezë për t'i marrë.
– Hej. – Kaja dëgjoi një zë të vogël pas saj dhe u kthye nga një vajzë afro katër vjeçe, me kaçurrela bionde, që kishte ngritur kokën dhe e shihte. Mbante veshur një fustan bojëqielli dhe i zgjati dorën. Kaja ia nguli sytë dorës së vogël; ishte e butë, topolake dhe ndoshta gjëja më e pastër që Kaja kishte parë ndonjëherë. Sigurisht jo e larë me sapun finje dhe pa baltë nën thonj. Pastaj vështroi në sytë e vajzës, ku pa të pasqyruar veten thjesht si një fëmijë tjetër.

Kaja kaloi pecetën në dorën e majtë dhe zgjati ngadalë dorën e djathtë drejt vajzës.
– Hej, ti, largohu! – Papritmas, zonja Tereza Uajt, gruaja e predikuesit metodist, u vërsul nga dera e dyqanit të këpucëve Bastër Braun.
Barkli Kovi e servirte fenë të zier fort dhe të skuqur mirë. Sado e vogël, qyteza mbështeste katër kisha dhe këto ishin vetëm për të bardhët; të zinjtë kishin tri të tjera. Sigurisht, pastorët dhe predikuesit, bashkë me gratë e tyre, gëzonin pozicione tepër të respektuara në qytezë, ndaj visheshin dhe silleshin sipas rangut. Tereza Uajti vishte shpesh fustane pastel dhe bluza të bardha, këpucë të kombinuara me çantat e dorës.
Në këtë çast vrapoi drejt së bijës dhe e ngriti në krahë. Pasi u largua nga Kaja, e zbriti vogëlushen përsëri në trotuar dhe u galiç pranë fëmijës.
– Meril Lin, e dashur, mos iu afro asaj vajzës, më dëgjon? Është e pisët.
Kaja shihte nënën që kalonte gishtat mes kaçurrelave të së bijës; nuk i shpëtoi pa vënë re sa gjatë u panë në sy.
Nga Pigli Uigli doli një grua dhe iu afrua atyre me të shpejtë. – Je mirë, Tereza? Çfarë ndodhi? Po e bezdiste Meril Linin ajo vajza?
– E pashë në kohë. Faleminderit, Xheni. Sikur të mos vinin në qytet ata njerëz. Shikoje. E pisët. Ta shpif. Qarkullon edhe ajo viroza e stomakut, që me siguri e kanë sjellë ata. Vitin e shkuar na sollën fruthin dhe kjo është shumë e rëndë. – Tereza u largua, duke mbajtur shtrënguar fëmijën.
Pikërisht në atë kohë, babai doli duke mbajtur në dorë shishe birre në një çantë letre bojëkafe dhe i thirri nga pas: – Ç'po bën? Eja të ikim që këtu. Po afron batica. – Kaja u kthye dhe shkoi pas të atit. Teksa ktheheshin te shtëpia në moçal, ajo shihte kaçurrelat dhe sytë e nënës e fëmijës.

Babai përsëri zhdukej, nuk kthehej për disa ditë, por jo aq shpesh sa më parë. Dhe kur shfaqej përsëri, nuk plandosej i shastisur, por hante ushqim dhe bisedonte për pak. Një natë luajtën xhin rami; kur ajo fitonte, ai qeshte fort, ndërsa ajo kukuriste me duart mbi gojë si një vajzë e zakonshme.

SA HERË QË KAJA zbriste shkallët e verandës, hidhte sytë nga rrugina, duke menduar që, edhe pse lulevilet e egra po veniteshin nga fundi i pranverës dhe mamaja ishte larguar në fund të verës që shkoi, mund ta shihte të ëmën të kthehej në shtëpi përmes rërës. Përsëri me ato takat prej imitimi lëkure krokodili. Tani që ajo dhe i ati peshkonin dhe bisedonin, ndoshta mund të përpiqeshin përsëri të ishin një familje. Babai i kishte rrahur të gjithë, kryesisht kur ishte i dehur. Ai ishte mirë për disa ditë me radhë – mund të hanin supë pule së toku, një herë ngritën një balonë në plazh. Pastaj: pi, bërtit, godit. Ajo i kishte të gdhendura fort në mendje hollësitë e disa prej këtyre tmerreve. Një herë babai e shtyu mamin pas murit të kuzhinës dhe vazhdoi ta godiste derisa ajo u rrëzua në dysheme. Kaja, mes dënesave, iu lut të ndalonte dhe i preku krahun. Ai e mbërtheu Kajën nga supet, i ulëriti të ulej xhizet e mbathjet, pastaj e ktheu përmbys mbi tryezën e kuzhinës. Me një lëvizje të butë, të praktikuar, tërhoqi rripin nga pantallonat dhe e fshikulloi. Sigurisht, ajo e mbante mend mirë dhimbjen e fortë që i përcëlloi të pasmet e zhveshur, po për habi, i kujtoheshin në hollësi më të gjalla xhinset e mbledhura pas nyjave thatimë. Dhe mamaja e mbledhur në qoshe ndanë sobës, teksa klithte. Kaja nuk e dinte përse ndodhnin gjithë ato rrahje. Po sikur mamaja të kthehej tani, kur babai po sillej denjësisht, ndoshta mund t'ia fillonin nga e para. Kaja nuk e kishte menduar kurrë që do të largohej mamaja dhe do të qëndronte babai. Por

e dinte që e ëma nuk do ta linte përgjithmonë; në qoftë se ajo ndodhej diku nëpër botë, do të kthehej. Vajza ende arrinte të shihte buzët e plota, të kuqe, kur mamaja me radion dhe dëgjonte fjalët e saj: "Tani dëgjo me kujdes zotin Orson Uells; ai flet mirë, si zotëri. Mos thuaj kurrë snuk, nuk është as fjalë."
Mamaja kishte pikturuar gotullat dhe muzgjet me bojëra vaji dhe uji aq të pasura, sa dukeshin si t'i kishte hequr lëkurën peizazhit. Kishte sjellë me vete bojëra e takëme dhe blinte ca çikërrima te Fajv end Dajm. Ndonjëherë mami e lejonte Kajën të pikturonte vizatimet e veta në qeset bojëkafe të letrës nga *Pigli Uigli.*

ATË VERË PESHKIMI, në fillim të shtatorit, një pasdite të zbardhur nga vapa, Kaja shkoi te kutia postare në fund të rruginës. Teksa shfletonte reklamat e dyqaneve, ngriu në vend kur pa një zarf blu me adresë të shkruar nga dora e rregullt e së ëmës. Disa gjethe panjash po zbehnin ngjyrën të verdhë si atëherë kur ajo u largua. Gjithë kjo kohë pa një gjurmë dhe tani një letër. Kaja e vështroi ngultas, e ngriti në drejtim të dritës, rrëshqiti gishtat lehtë mbi shkrimin e pjerrët, të përkryer. Zemra iu përplas pas dërrasës së kraharorit.
"Mami është gjallë. Jeton diku tjetër. Përse nuk është kthyer në shtëpi?" Mendoi ta hapte letrën, por e vetmja fjalë që mund të lexonte me siguri ishte emri i vet dhe ai nuk ishte shkruar mbi zarf. Mbajti frymën te baraka, po babai ishte larguar kushdi se ku me varkë. Ndaj e vendosi letrën në këmbë pas kripores mbi tryezën e kuzhinës, ku ai ta shihte. Zjeu bizele syzeza me qepë dhe e mbajti një sy nga letra, se mos zhdukej.
Çdo disa sekonda, shkonte te dritarja e kuzhinës dhe mbante veshët ngrehur për uturimën e varkës. Pastaj, papritmas, dëgjoi hapin

e çalë të të atit në shkallë. Kuraja e braktisi dhe doli, duke thirrur se do të shkonte te nevojtorja jashtë; darka do të ishte gati shumë shpejt. Qëndroi brenda nevojtores me erë të keqe me zemrën që po i çante kraharorin. U ngrit mbi stolin e drunjtë dhe vështroi përmes së çarës sa një çerek hëne të derës, pa e ditur saktësisht se çfarë priste.
Pastaj u përplas dera e verandës dhe i ati po ecte shpejt drejt lagunës. Ai e mbajti frymën te varka, me një qese letre në dorë, ndezi motorin dhe u largua. Kaja u kthye me vrap në shtëpi, hyri në kuzhinë, po letra ishte zhdukur. Hapi sirtarët e komosë së tij, rrëmoi në dollapin e vjetër. – Është edhe imja! Edhe e imja, po aq sa e jotja. – U kthye prapë në kuzhinë, kontrolloi në koshin e plehrave dhe gjeti hirin e letrës, ende me anët blu. I mblodhi copat e djegura me lugë dhe i shtroi mbi tryezë; një pirg i vogël mbetjesh të zeza dhe blu. I mblodhi, grimë pas grime, nga plehrat; ndoshta ca fjalë kishin rënë në fund. Po nuk gjeti gjë veç gjurmëve të shkrumbit ngjitur pas lëkurëve të qepës.
U ul në tryezë, ndërkohë që bizelet këndonin ende në vorbë dhe ia nguli pirgun të vogël. "Këto i ka prekur mami. Ndoshta babi do të më tregojë çfarë kishte shkruar. Mos u bëj budallaqe – posi, kur të bjerë borë në moçal!"
Edhe pulla ishte zhdukur. Tani ajo nuk do ta merrte vesh ku ishte mami. Vendosi hirin në një shishe të vogël, të cilën e futi në kutinë e cigareve ndanë shtratit të vet.

BABAI NUK U KTHYE në shtëpi atë natë, as ditën tjetër; kur ia behu, më fund, ishte ai pijaneci i dikurshëm që i merreshin këmbët te dera. Kur Kaja mori guximin ta pyeste për letrën, ai ulëriti: – Nuk është fare puna jote. – Pastaj shtoi: – Ajo snuk do të kthehet, ndaj hiqe nga mendja. – Mori një qese letre dhe u tërhoq zvarrë drejt varkës.

– Nuk është e vërtetë, – i bërtiti Kaja nga pas, me grushtet mbledhur anëve të trupit. E pa tek largohej, pastaj i klithi lagunës së zbrazët: – Snuk nuk është fare fjalë!
Më vonë vrau mendjen në duhej ta kishte hapur vetë letrën, pa ia treguar fare babait. Ashtu do t'i kishte ruajtur fjalët për t'i lexuar ndonjë ditë dhe do të kishte qenë më mirë që ai të mos i kishte marrë vesh ato.
Babai nuk e mori më për peshkim. Ato ditë të ngrohta i përkisnin tashmë një stine të kaluar. Ato re të ulëta që ishin hapërdarë, për të lejuar diellin të spërkaste për pak botën e saj, ishin bashkuar e nxirë kërcënueshëm.

KAJA NUK MBANTE MEND si të lutej. Ishte e rëndësishme mënyra sesi i mbante duart, apo sa fort i shtrëngonte sytë? "Ndoshta, po të lutem, mami dhe Xhodi do të kthehen në shtëpi. Edhe me gjithë ato britma e trazira, ajo jetë ishte më e mirë sesa ky kaçamak me kokla."
Ajo këndonte fragmente të ngatërruara himnesh fetare – "dhe Ai ecën me mua kur trëndafilat janë ende me vesë," – gjithçka që kujtonte nga kisha e bardhë ku mami e kishte çuar disa herë. Vizita e tyre e fundit në kishë kishte qenë E Diela e Pashkës para largimit të mamit, po gjithçka që Kaja mbante mend nga ajo festë ishin britmat dhe gjaku, rrëzimi i dikujt, ajo dhe mami që vraponin, ndaj e largoi atë kujtim.
Kaja vështronte përmes pemëve ngastrën e misrave dhe rrepave të mamit, tashmë të pushtuar nga barërat e këqija. Sigurisht nuk kishte trëndafila.
– Varja. Asnjë zot nuk do të vijë në këtë kopsht.

10
Thjesht Bar në Erë

1969

Rëra i ruan sekretet më mirë se balta. Sherifi parkoi kamionçinën në fillim të shtegut që të çonte te kulla e zjarrit, që gomat të mos prishnin ndonjë provë të dikujt që kishte ngarë aty makinën natën e vrasjes së supozuar. Po, teksa ecnin përgjatë shtegut, në kërkim të shenjave të gomave përveç atyre të kamionçinës së tyre, kokrrizat e rërës rrëshqisnin në gropëza pa formë pas çdo hapi që hidhnin.
Më tej, te gropat e baltës dhe zonat moçalore pranë kullës, u shpërfaqën një mori historish të detajuara: një rakun me katër të vegjlit e vet kishte lënë gjurmë lart e poshtë baltës; një kërmill kishte endur një motiv gajtani të ndërprerë nga ardhja e një ariu; ndërsa një breshkë e vogël ishte shtrirë në baltën e ftohtë dhe barku i saj kishte formuar një tas të butë, të cekët.
– E qartë si një fotografi, po përveç makinave tona, nuk ka asnjë gjurmë tjetër të rëndë nga njerëzit.
– Nuk e di, – tha Xhoja, – shikoje këtë vijën e drejtë, pastaj një trekëndësh. Mund të jetë një gjurmë.
– Jo, mendoj se është gjurmë gjeldeti, shkelur nga këmba e një dreri, që i ka dhënë atë formë gjeometrike.
Pas një çerek ore tjetër, sherifi tha: – Ecim deri tek ai gjiri i

vogël. Të shohim se mos dikush ka ardhur që andej me varkë, jo me makinë. – Ecën drejt gjirit të vogël, duke larguar degët dëllonjash që mërrinin nga fytyrat. Rëra e lagur zbuloi gjurmë gaforresh, çafkash, shapkash, por jo gjurmë njerëzish.
– Hm, pa shiko këtë. – Xhoja tregoi një vend ku kristalet e rërës ishin zhvendosur në një gjysmërreth gati të përkryer. – Mund të jetë shenja e një varke me bash të rrumbullakët, që është tërhequr në breg.
– Jo. Shiko si i ka fryrë era para e pas kërcejtë e barit, duke formuar këtë gjysmëhënë ishte e mbuluar nga një shtresë e trashë guaskash të thyera, një lëmsh copëzash krustacesh dhe këmbë gaforresh. Guaskat janë më të zonjat në ruajtjen e sekreteve.
U ngritën dhe po vështronin përreth. Pjesa tjetër e plazhit të vogël në formë gjysmëhëne ishte e mbuluar nga një shtresë e trashë guaskash të thyera, një lëmsh copëzash krustacesh dhe këmbë gaforresh. Guaskat janë më të zonjat në ruajtjen e sekreteve.

11
Thasët e Kërpit Plot

1956

Në dimrin e vitit 1956, kur Kaja ishte dhjetë vjeç, babai vinte çalë-çalë në shtëpi gjithnjë e më rrallë. Kalonin javë pa shishe uiski në dysheme, pa trup të plandosur mbi shtrat, pa para të hënave. Ajo vazhdonte ta priste të kthehej çalë-çalë përmes pemëve, me qesen e letrës në dorë. Kaloi një hënë e plotë, pastaj një tjetër pa e parë.
Panjat dhe arrat shtriqnin gjymtyrët e zhveshura në sfond të qiellit të turbullt dhe era e pamëshirshme thithte çdo gëzim që dielli i dimrit mund të kishte shpërndarë mbi këtë shkreti. Një erë e thatë, e padobishme, mbi një tokë-det që nuk mund të thahej.
Kaja u ul në shkallë dhe mendonte. Ndonjë lojë pokeri mund të kishte përfunduar keq e ta kishin rrahur e hedhur në moçal ndonjë natë më të ftohtë, më të shi. Ose ndoshta thjesht mund të ishte dehur e të ishte rrëzuar përmbys në ligatinë, teksa endej nëpër pyll.
"Më duket se është larguar për fare."
Kafshoi buzët derisa goja iu zbardh. Nuk ishte e njëjtë me dhimbjen e largimit të së ëmës – në fakt, iu desh të sforcóhej për të qarë. Po të qenët krejtësisht e vetme i njihte ndjesi kaq e stërmadhe sa oshtinte dhe, me siguri, autoritetet do ta zbulonin

këtë dhe do ta merrnin vajzën. Ajo duhej të shtirej, edhe para Xhampinit, se babai ishte akoma aty.
Tani nuk do të kishte më para të hënave. I kishte kursyer ata dollarët e fundit për javë të tëra, duke mbijetuar vetëm me miell misri, midhje të ziera dhe ndonjë vezë të mbetur aty-këtu nga pulat endacake. Të vetmet furnizime që i kishin mbetur ishin disa shkrepëse, një copë sapuni dhe një grusht miell misri. Nuk mund ta shtynte dimrin me një grusht shkrepësish *Blu Tips*. Pa ato, nuk mund të ziente miellin e misrit, që gatuante për veten, pulëbardhat dhe pulat.
– Nuk di si të jetoj pa kaçamak.
Të paktën, mendoi, kudo të ishte zhdukur i ati këtë herë, kishte shkuar në këmbë. Varka i kishte mbetur Kajës.
Sigurisht, duhej të gjente një mënyrë tjetër për të siguruar ushqim, po hë për hë e shtyu këtë mendim në një cep të largët të mendjes. Pas një darke me midhje të ziera, të cilat kishte mësuar t'i shtypte në një farë qulli e t'i lyente me të biskotat e kripura, ajo shfletoi librat e dashur të mamit, duke bërë gjoja sikur lexonte përrallat. Ndonëse dhjetë vjeç, ende nuk dinte të lexonte.
Pastaj llamba e vajgurit regëtiu, u zbeh dhe u fik. Para një minute ekzistonte një rreth i butë bote, më pas errësirë. Kaja lëshoi një "oh". Vajgurin për llambën e kishte blerë gjithnjë babai, ndaj ajo nuk e kishte vrarë mendjen shumë për të. Derisa mbeti në errësirë.
Qëndroi ulur për disa sekonda, duke u orvatur të shtrydhte dritë nga mbetjet e llambës, po nuk ia doli dot. Pastaj, konturet e rregullta të frigoriferit dhe të karkasës së dritares zunë të marrin formë nëpër errësirë dhe ajo kërkoi me gishta në banak derisa gjeti një copë qiriu. Ndezi e tij kërkonte shkrepëse dhe asaj i kishin mbetur vetëm pesë fije. Por errësira ishte punë urgjente.
Shkrap. Ndezi shkrepësen, i vuri flakët qiriut dhe errësira u

zbyth qosheve. Po kishte parë aq nga bota sa të dinte se drita dhe vajguri kushtonin para. Gulçoi lehtë. “Ndoshta duhet të shkoj në qytet dhe të dorëzohem tek autoritetet. Të paktën ata do të më japin ushqim e do të më çojnë në shkollë.”
Po, pasi u mendua një hop, tha: “Jo, nuk mund të lë pulëbardhat, gatën, barakën. Moçali është gjithë familja ime.”
Qëndroi ulur në dritën e qiriut dhe i lindi një ide.
Mëngjesin tjetër, u zgjua më herët se zakonisht, kur batica ishte tërhequr. Veshi kominoshet dhe doli jashtë me një kovë, një biçak dhe dy thasë të zbrazët. U ul në bisht dhe mblodhi midhje përgjatë baltovinës, ashtu siç e kishte mësuar mami dhe, pas katër orësh mbledhur kruspull e në gjunjë, kishte mbushur dy thasë kërpi plot.
Dielli i ngadaltë u shkëput nga deti teksa voziste varkën përmes mjegullës së dendur për te dyqani i Xhampinit. Ai u ngrit në këmbë, kur vajza u afrua.
– Përshëndetje, zonjushë Kaja. Ke ardhur për benzinë?
Ajo uli kokën. Nuk kishte këmbyer asnjë fjalë me njeri që nga udhëtimi i fundit në Pigli Uigli dhe fjalët i rrëshqisnin nga mendja. – Ndoshta benzinë. Po varet. Kam dëgjuar që ble midhje dhe unë kam ca për të shitur. Mund të më paguash me para dhe ca benzinë për varkën? – Tregoi thasët.
– Po, zonjë, patjetër. Të freskëta janë?
– I mblodha para agimit. Të freskëta fare.
– Mirë, atëherë. Mund të të jap pesëdhjetë cent për njërin thes dhe ta mbush serbatorin plot për thesin tjetër.
Kaja buzëqeshi lehtë. Para që i kishte nxjerrë vetë. I tha vetëm: – Faleminderit.
Ndërsa Xhampini mbushte serbatorin, Kaja hyri në dyqanin e vogël mbi skelë. Nuk i kushtonte shumë vëmendje, ngaqë i bënte pazaret te Pigli, po tani vuri re që, përveç karremave dhe

duhanit, ai shiste shkrepëse, sallo, sapunë, sardele, salsiçe vjeneze, miell misri, biskota me kripë, letër higjienike dhe vajguri. Pothuaj gjithçka që asaj i lypjej ndodhej këtu. Të rreshtuara mbi banak, ishin pesë kavanoza njëgalonësh me karamele njëcentëshe – karamele të kuqe me kanellë, karamele të forta dhe lëpirëse. Dukej se kishte më shumë karamele se në gjithë botën.
Me paratë e midhjeve, Kaja bleu shkrepëse, një qiri dhe miell misri. Vajguri dhe sapuni duhej të prisnin për një thes tjetër kërpi plot. Mezi e mbajti veten të mos blinte një lëpirëse në vend të qiriut.
– Sa thasë blen në javë? – e pyeti ajo.
– Oh, tani po bëjmë ujdi biznesi? – e pyeti ai teksa qeshi në mënyrën e vet – me gojë të mbyllur e kokë të hedhur pas. – Blej afro 20 kg çdo dy a tri ditë. Po ki parasysh që sjellin edhe të tjerët. Nëse i sjell dhe ndërkaq i kam marrë nga të tjerët, atëherë do të të kthej. I shet ai që vjen i pari. Këto janë rregullat.
– Në rregull. Faleminderit, dakord. Mirupafshim, Xhampin. – Pastaj shtoi: – Oh, se harrova, babai të dërgon të fala.
– Ah, mirë. Përcilli të falat e mia, të lutem. Mirupafshim, zonjushë Kaja. – Ai i buzëqeshi teksa largohej me varkë. Edhe ajo gati buzëqeshi me vete. Blerja e benzinës dhe ushqimeve me paratë e veta e bënin, sigurisht, të rritur. Më vonë, te baraka, ndërsa nxirrte furnizimet e pakta, gjeti një surprizë në ngjyrë të kuqe e të verdhë në fund të qeses. Jo aq e rritur sa për lëpirësen që Xhampini kishte vënë brenda.
Për të shkuar para mbledhësve të tjerë të midhjeve, Kaja zbriste në moçal nën dritën e qiriut apo të hënës - hija e saj luhatej mbi rërën e ndritshme - dhe i mblidhte midhjet me natë. Në thes shtonte goca deti dhe ndonjëherë flinte pranë kanaleve, nën yje, për të shkuar te Xhampini me të zbardhur dita. Paratë e midhjeve dolën të ishin më të sigurta se ato të hënave dhe zakonisht ajo

ia doli të shkonte para të tjerëve.
Ndaloi së psonisuri te Pigli, ku zonja Singëllteri e pyeste gjithmonë përse nuk shkonte në shkollë. Herët e vonë, ata do ta kapnin dhe do ta çonin në shkollë me zor. E shtynte me furnizimet e marra nga Xhampini dhe kishte më shumë midhje nga sa mund të hante. Nuk ishin aq të këqija kur i hidhte në kaçamak e përziheshin aq sa nuk dalloheshin. Ato nuk kishin sy që ta shihnin, si peshqit.

12
Qindarka dhe Kaçamak

1956

Për disa javë pas largimit të të atit, Kaja ngrinte sytë dhe shihte kur korbat krrokatnin, ndoshta ata e kishin parë teksa ecte lëkundur mes pyllit. Sa herë dëgjonte ndonjë zhurmë të çuditshme në erë, ajo ngrehte veshët se mos kalonte dikush. Kushdo qoftë. Madje edhe një sulm i papritur nga këshilltarja e shkollës do të kishte qenë argëtim.
Më shumë kërkonte të shihte djalin që peshkonte. Disa herë përgjatë viteve, e kishte parë nga larg, po nuk kishte folur me të që kur ishte shtatë vjeç, para tre vjetësh, kur ai i priu rrugën nëpër moçal. Ishte i vetmi shpirt që njihte në këtë botë, përveç Xhampinit dhe disa shitëseve. Sa herë që rrëshqiste me varkë nëpër shtigjet ujore, ajo hapte sytë për të.
Një mëngjes, teksa voziti varkën brenda një gotulle rrethuar me bar spartine, ajo shkoi varkën e tij futur në xunktha. Tejti mbante një kapele bejsbolli ndryshe nga hera e parë, ishte më shtatartë, por, edhe pse më shumë se pesëdhjetë metra larg, ajo njohu kaçurrelat bionde. Kaja e uli shpejtësinë, manovroi heshturazi mes barit të gjatë dhe e përgjoi prej së largu. Teksa i afrohej me varkë e ndoshta ta pyeste nëse kishte zënë ndonjë peshk. Këto ishin pyetjet që bënte babai

apo kushdo tjetër, kur ndesheshin në moçal: – Të ka rënë gjë në grep? Kape gjësend?
Por ajo vetëm vështroi ngultas, pa lëvizur. Ndiente një tërheqje të fortë drejt tij dhe një tërheqje të fortë pas saj. Rezultati ishte që mbeti e gozhduar në vend. Më në fund, voziti drejt shtëpisë, me zemrën që po i çante kraharorin.
Çdo herë që e shihte, e njëjta gjë; e vëzhgonte, siç bënte me gatat.
Akoma mblidhte pendë dhe guaska, por i linte ashtu, me kripë e rërë, të hapura mbi shkallët me dërrasa. E shtynte ditën duarkryq, ndërkohë që enët në sqoll bëheshin pirg; dhe përse t'i lante kominoshet, kur ato do të bëheshin prapë me baltë? Prej kohësh kishte filluar të vishte kominoshet e motrave dhe vëllezërve të larguar. Këmishët i kishte tërë vrima. Këpucë nuk kishte më fare.
Një mbrëmje, Kaja rrëshqiti nga kremastari prej teli fustanin veror me lule rozë e jeshile, atë që mamaja kishte veshur për në Kishë. Për vite me radhë e kishte përkëdhelur këtë bukuri – të vetmin fustan që i shpëtoi zjarrit të babait – duke prekur lulet e vockla rozë. Kishte një njollë në pjesën e gjoksit dhe një ndotje bojëkafe të zbardhulët nën rripat e supeve, ndoshta gjak. Por tani ishte e zbehtë; e fshirë si kujtimet e tjera të këqija.
Kaja e hodhi fustanin mbi kokë dhe e rrëshqiti teposhtë trupit të vet të imët. Fundi i fustanit i vinte gati deri te gishtat e këmbëve. E hoqi dhe e vari, për të pritur edhe disa vjet. Do të ishte mëkat ta priste e ta vishte për të gërmuar midhje.
Disa ditë më vonë, Kaja mori varkën për në *Point Biç*, një gjuhë rëre e bardhë disa kilometra në jug të Xhampinit. Koha, dallgët dhe erërat e kishin modeluar në formën e një cepi të zgjatur, që mblidhte më shumë guaska nga plazhet e tjera dhe ku ajo kishte gjetur syresh të rralla. Pasi e lidhi varkën nga cepi jugor, eci drejt veriut, në kërkim të guaskave. Papritmas, në ajër u endën zëra të

largët - çjerrës dhe të emocionuar.

Vrapoi menjëherë përmes plazhit drejt pyllit, ku një lis me kurorë mbi njëzet e pesë metra nga ana në anë qëndronte deri në gju mes fiereve tropikale. Fshehur pas pemës gjigante, vështroi një grup fëmijësh që shëtisnin në rërë dhe herë pas herë turreshin e shkelmonin shtërkalat e dallgëve. Një djalë vrapoi përpara grupit; një tjetër shkelmoi një top futbolli. Në sfondin e bardhë të rërës, pantallonat e tyre të shkurtra Madras dukeshin si zogj shumëngjyrësh dhe shënonin ndryshimin e stinës. Vera po vinte drejt saj nëpërmjet plazhit.

Kur ata u avitën më pranë, ajo u ngjesh pas lisit dhe përgjoi vjedhurazi rrotull. Ishin pesë vajza dhe katër djem, pak më të mëdhenj se ajo, ndoshta dymbëdhjetë vjeç. Ajo njohu Çejs Endrusin që u hodhi topin djemve, me të cilët luante.

Vajzat - Biondjaegjatëthatime, Fytyrëqukabishtkali, Flokëshkurtërzeza, Vajzagjithnjëmeparla dhe Faqerrumbullakja - kishin mbetur pas në grup, duke ecur ngadalë, dërdëllitur e kukurisur. Zërat e tyre vinin te Kaja si tingëllima zilesh. Kaja ishte tepër e re për të menduar për djemtë; sytë e saj u ngulën mbi grupin e vajzave. Ato u mblodhën së bashku të shihnin një gaforre që rrexhiste anash nëpër breg. U mbështetën pas supeve të njëra-tjetrës duke qeshur, derisa u lëshuan tok mbi rërë.

Kaja i vështronte dhe kafshonte buzën e poshtme. Vriste mendjen si do të ndihej të ishte mes tyre. Gazi i tyre krijonte një aureolë gati të dukshme në sfond të qiellit që tregonte se kjo kishte thënë që gratë kanë nevojë për njëra-tjetrën më shumë sesa kanë nevojë për burrat, po nuk i kishte treguar kurrë si të hynte brenda një grupi. Pa u ndier, u fut më thellë në pyll dhe i vështroi nga prapa fiereve gjigante derisa fëmijët u kthyen prapë në plazh, u bënë pika të vogla mbi rërë dhe u larguan andej nga kishin ardhur.

AGIMI U DOGJ POSHTË reve gri në kohën kur Kaja ndaloi te skela e Xhampinit. Ai doli nga dyqani i vogël duke tundur kokën mohueshëm.

– Më vjen shumë keq, zonjushë Kaja, – i tha. – Po ta kaluan të tjerët. E kam plotësuar kuotën javore të midhjeve, nuk blej dot më shumë.

Vajza fiku motorin dhe varka u përplas pas një shtylle. Ishte java e dytë që ia kishin kaluar. Nuk kishte më para për të blerë gjërat që i nevojiteshin. Ishte katandisur vetëm me ca qindarka dhe kaçamak.

– Zonjushë Kaja, duhet të gjesh ndonjë mënyrë tjetër për të fituar para. Nuk mund t'i zësh gjithë rakunët në të njëjtën pemë.

Kur u kthye në shtëpi, ajo u ul në shkallë dhe i lindi një ide tjetër. Peshkoi për tetë orë rresht, pastaj i zhyti njëzet peshqit e kapur në shëllirë për gjithë natën. Në të gdhirë, i rreshtoi peshqit në raftet e punishtes së tymosjes së të atit - që kishte madhësinë dhe formën e një dollapi - ndezi zjarr në gropë dhe hodhi shkopinj jeshilë në flakë, siç kishte parë të atin të bënte. Tymi blu në gri u ngrit shtyllëngëpër oxhak dhe në vrimat e mureve. E gjithë kolibja u bukos nga tymi.

Ditën tjetër shkoi te Xhampini dhe, ende mbi varkë, zgjati kovën. Ishte një pamje e vajtueshme cironkash krapi, të copëtuar te artikulacionet. – A blen peshq të tymosur, Xhampin? Kam sjellë ca.

– Po, e shoh që ke sjellë, zonjushë Kaja. E di çfarë? Do t'i marr me një kusht. Po t'i shes, do të marrësh paratë. Po të mos i shes, do t'i kthej përsëri kështu si janë. Dakord?

– Dakord, faleminderit, Xhampin.

ATË MBRËMJE, XHAMPINI eci tatëpjetë shtegut për në Qytezën me Ngjyrë - një grumbull kasollesh, kolibesh, madje edhe ca shtëpi të vërteta, të cilat qëndronin shulak në ligatina dhe baltovina. Një kamp i vendosur thellë në pyll, larg detit dhe puhizës, me "më shumë mushkonja se gjithë shteti i Xhorxhias".

Pas më shumë se katër kilometrash, nuhati tymin e zjarrit të gatimit që përhapej mes pishave dhe dëgjoi bërbëlitjet e disa prej nipërve. Në Qytezën me Ngjyrë nuk kishte rrugë, vetëm shtigje që kalonin përmes pyllit andej e këtej për në vendbanimet e familjeve të ndryshme. Ai dhe i ati kishin ndërtuar një shtëpi të vërtetë me dru pishe dhe gardh drunjtë që i vinte rrotull një oborri me tokë të ngjeshur, të cilin Mejbëlli, gruaja e tij e bëshme, e fshinte dhe e bënte xixë, si të ishte dysheme. Nuk kishte gjarpër që t'i afrohej më shumë se tridhjetë metra shkallëve pa u zbuluar nga shati i saj.

Ajo doli nga shtëpia për ta pritur me buzëqeshje, siç bënte shpesh, ndërsa ai i zgjati vedrën me peshqit e tymosur të Kajës.

– Ç'janë këto? – e pyeti e shoqja. – Nuk i hanë as qentë.

– M'i solli përsëri ajo vajza, zonjushë Kaja. Ndonjëherë nuk vjen e para me midhjet, ndaj më solli peshq të tymosur. Më kërkon që t'ia shes.

– O Zot, duhet të bëjmë diçka për atë fëmijë. Askush nuk ka për t'i blerë peshqit e saj; po i mbaj vetë, për t'i hedhur në supë. Kisha jonë mund të mbledhë ca rroba dhe sende të tjera për të. Do t'i themi që një familje mund t'i japë rroba në këmbim të peshqve. Çfarë numri është?

– Mua më pyet? Kockë e lëkurë. Si shkop. Dyshoj se do të jetë atje me të zbardhur dita. Është trokë.

PASI HENGRI PËR MËNGJES kaçamak të ngrohur me midhje, Kaja voziti

varkën drejt Xhampinit, për të parë nëse do të merrte ndonjë para nga peshqit e tymosur. Gjatë këtij udhëtimi, ajo kishte gjetur vetëm të zotin me ndonjë klient, po teksa afrohej ngadalë, pa një grua të zezë të bëshme, e cila po fshinte skelin si të ishte dysheme kuzhine. Xhampini ishte ulur në karrige, mbështetur pas murit të dyqanit, duke shkruar në librin e llogarive. Me ta parë vajzën, brofi në këmbë dhe e përshëndeti me dorë.

– Mirëmëngjesi, – i foli qetë ajo, duke rrëshqitur me zotësi deri te doku.

– Hej, zonjushë Kaja. Ka ardhur dikush të të takojë. Kjo është gruaja ime, Mejbëll. – Mejbëlli u afrua dhe qëndroi në krah të Xhampinit, ndaj kur Kaja vuri këmbën mbi skelë, u gjendën pranë.

Mejbëlli zgjati dorën dhe kapi atë të Kajës, e mbajti butë në të vetën dhe tha: – Gëzohem shumë që të njoh, zonjushë Kaja. Xhoja më ka thënë se vajzë e mirë je. Një nga mbledhësit më të zotë të gocave të detit.

Pavarësisht se prashiste kopshtin e vet, gatuante gjysmën e ditës, lante dhe arnonte rroba për të bardhët, dora e Mejbëllit ishte e butë. Kaja i mbajti gishtat në atë dorezë kadifeje, po nuk dinte çfarë të thoshte, ndaj heshti.

– Atëherë, zonjushë Kaja, kemi një familje që është e gatshme të të japë rroba dhe sende të tjera që të duhen në këmbim të peshkut të tymosur.

Kaja pohoi me kokë. Buzëqeshi me kokën ulur. Pastaj pyeti: – Po benzinë për varkën?

Mejbëlli vështroi Xhampinin me sy pyetës.

– Shiko, – tha ai, – po të jap ca benzinë sot, meqë e di që po të mbaron. Po ti vazhdo të sjellësh midhje e gjëra të tjera, kur të mundesh.

Mejbëlli foli me atë zërin e vet të fortë. – O Zot, vogëlushe, të mos shqetësohemi për hollësitë. Dale të shoh. Duhet të logaritis

masën tënde që t'ua them atyre. – E mori në dyqanin e vogël. – Ulemi këtu dhe më thuaj për çfarë rrobash dhe sendesh të tjera ke nevojë. – Pasi diskutuan listën e sendeve, Mejbëlli mori gjurmët e këmbëve të Kajës në një copë prej qeseje letre bojkave, pastaj tha: – Mirë, eja nesër dhe do të marrësh një pako të përgatitur për ty.

– Shumë faleminderit, Mejbëll. – Pastaj, me zë të ulët, tha: – Kam edhe diçka tjetër. Gjeta këto paketa të vjetra farash, po nuk di asgjë nga kopshtaria.

– Pa dale. – Mejbëlli u mbështet pas dhe lëshoi një të qeshur të madhe, që i doli nga gjoksi i bështëm. – Unë merrem me kopshtari. – Ia shpjegoi të gjitha me hollësi, pastaj zgjati dorën te ca kuti në raft dhe nxori fara kungulli, domatesh e kungulleshkash. Mblodhi secilin lloj në copa letre dhe sipër pikturoi perimen përkatëse. Kaja nuk e dinte nëse Mejbëlli e bëri këtë ngaqë nuk dinte të shkruante, apo ngaqë e dinte që Kaja nuk mund të lexonte; gjithsesi ishte mirë për të dyja.

Vajza i falënderoi të dy dhe hipi në varkë.

– Kam kënaqësi të të ndihmoj, zonjushë Kaja. Eja nesër për të marrë sendet e tua, – tha Mejbëlli.

Po atë pasdite, Kaja filloi të hapte me spatë brazdat atje ku kishte qenë kopshti i mamit. Shata trokëlliste nëpër brazda, duke çliruar aroma toke e duke nxjerrë në sipërfaqe krimba ngjyrë rozë. Pastaj u dëgjua një tingëllimë ndryshe dhe Kaja u përkul dhe zbuloi një kapëse flokësh të vjetër të mamit, prej plastike dhe metali. E fshiu lehtë pas kominosheve derisa iu hoq gjithë dheu. Si të reflektoheshin në stolinë e lirë, goja e kuqe dhe sytë e zinj të mamit u bënë më të qartë nga sa kishin qenë prej vitesh. Kaja vështroi përreth; me siguri mami po vinte nga rrugina, po vinte ta ndihmonte për të punuar tokën. Po kthehej, më në fund, në shtëpi. Kjo qetësi ishte e rrallë, edhe korbat kishin heshtur dhe Kaja arrinte të dëgjonte frymëmarrjen e vet.

Ngriti lart flokët dhe vendosi kapësen mbi veshin e majtë. Ndoshta mami nuk do të kthehej kurrë në shtëpi. Ndoshta disa ëndrra duhej të fashiteshin. Ngriti spatën dhe goditi një copë argjile të fortë, duke e bërë copë e çikë.

KUR KAJA IU AFRUA skelës së Xhampinit mëngjesin tjetër, atë e gjeti vetëm. Ndoshta silueta e bëshme e gruas së tij dhe mendimet e saj të mira kishin qenë një iluzion. Mirëpo aty, mbi skelë, Xhampini, me një buzëqeshje të madhe në fytyrë, po i tregonte dy kuti me sende.

– Mirëmëngjes, zonjushë Kaja. Këto janë për ty.

Kaja kërceu mbi skelë dhe vështroi ngushtas kutitë e mbushura me majë.

– Merri, pra, – tha Xhampini. – Janë të gjitha të tuat.

Ajo tërhoqi lehtë nga kutia kominoshe, xhinse dhe bluza të vërteta, jo thjesht bluza mëngëshkurtra. Një palë atlete *Keds* blu me lidhëse, një palë këpucë *Bastër Braun* me dy ngjyra, të lustruar me kafe dhe të bardhë aq herë, sa shkëlqenin. Kaja ngriti lart një bluzë të bardhë me jakë dantelle dhe me fjongo blu sateni në qafë. Hapi gojën e mahnitur.

Kutia tjetër kishte shkrepëse, miell misri, një tubet me margarinë, fasule dhe një çerek galoni me sallo shtëpie. Në krye, mbështjellë me gazetë, kishte rrepa dhe jeshillëqe të freskëta, rutabaga dhe bamje.

– Xhampin, – i foli qetë, – këto janë më shumë sesa vlejnë ata peshqit. Këto mund të vlejnë sa për një muaj peshk.

– Epo, ç't'i bëjnë njerëzit rrobat e vjetra që u zënë vend nëpër shtëpi? Në qoftë se këto gjëra i kanë me tepri dhe ty të duhen, ndërsa ti ke peshkun, që u duhet atyre, pse të mos bini në ujdi? Tani duhet t'i marrësh, sepse nuk kam vend për këto vjeturinakëtu.

Kaja e dinte këtë. Xhampini nuk kishte shumë vend, ndaj do t'i bënte nder t'ia hiqte nga skela.

– Po i marr, atëherë. Po falënderoji nga ana ime, mirë? Do të tymos peshk tjetër dhe do t'i sjell sa më shpejt të jetë e mundur.

– Në rregull, zonjushë Kaja. Ashtu bëj. Silli peshqit, kur t'i kesh.

Varka e Kajës gumëzhiu përsëri në det. Me t'i rënë rrotull gadishullit, larg syve të Xhampinit, e uli shpejtësinë, rrëmoi në kuti dhe nxori bluzën me jakë dantelle. E veshi menjëherë mbi kominoshet e ashpra me gjunjë të arnuar dhe lidhi fjongon e satenit në qafë. Pastaj, me njërën dorë te leva e timonit dhe me tjetrën te dantella, rrëshqiti nëpër oqean dhe gotulla drejt shtëpisë.

13

Pendët

1960

HOLLAKE, POR E FORTË për një katërmbëdhjetëvjeçare, Kaja ndodhej një pasdite në plazh dhe po ushqente pulëbardhat me thërrime. Akoma nuk ishte në gjendje t'i numëronte; akoma nuk dinte të lexonte. Tani nuk ëndërronte më me sy hapur për të fluturuar me shqiponjat; ndoshta kur detyrohesh ta nxjerrësh darkën nga balta, imagjinata fashitet si ajo e të rriturve. Fustani veror i së ëmës i përshtatej mirë pas gjinjve dhe i shkonte pikërisht poshtë gjurit; llogariti se kishte arritur gjatësinë e saj dhe ndoshta e kishte kaluar. U kthye në barakë, mori një kallam dhe një tojë dhe shkoi menjëherë të peshkonte te një korije në anën e largët të lagunës së saj.

Sapo hodhi tojën, dëgjoi një kërcitje thupre nga prapa. Ktheu vrik kokën pas, duke kërkuar me sy. Gjurmë hapash mbi shkurre. Nuk ishte ari, putrat e mëdha të të cilit do t'i bënin shkurret përshësh, po një kërcitje e fortë mbi driza. Pastaj krakëllitën sorrat. Sorrat nuk mbajnë dot sekrete, njësoj si balta; me të parë diçka të çuditshme në pyll, duan t'ua tregojnë të gjithëve. Ata që mbajnë vesh shpërblehen: ose hapin sytë nga grabitqarët, ose ngrehin veshët për ushqim. Kaja e kuptoi që po ndodhte diçka.

Tërhoqi tojën, e mbështolli rreth kallamit dhe shtyu heshturazi

shkurret me supe. Ndaloi përsëri, mbajti vesh. Një çeltirë e errët - një nga vendet e preferuara të saj - shtrihej si shpellë poshtë pesë lisave aq të dendur, sa vetëm currila të rregullt nga drita e diellit kalonin nëpër kurorë, duke prekur fasha të harlisur trilliumi dhe vjollcash të bardha. Këqyri çeltirën, po nuk pa njeri.

Pastaj, përmes një korijeje përtej, u përvodh një siluetë dhe sytë e saj u vërvitën atje. Silueta ndaloi. Zemra e vajzës rrahu më fort. U ul galiç, vrapoi përkulur shpejt e pa u ndier dhe u fut brenda gëmushave në anë të çeltirës. Vështroi pas përmes degëve dhe pa një djalë më të madh në moshë se vetja, i cili po ecte me të shpejtë nëpër pyll, duke lëvizur kokën sa andej, këtej. Ai ndaloi kur e pa vajzën.

Kaja u fsheh prapë në një kaçubeje gjembi, pastaj u mblodh si lepur që vrapon duke u përdredhur përmes drizash të trasha si mure fortese. Ende e përkulur, u kacavor, duke gërvishtur krahët në kaçubet me gjemba. Ndaloi përsëri, ngrehu veshët. Qëndroi e fshehur në vapën përcëlluese, me fytin e tharë nga etja. Pas dhjetë minutash, nuk erdhi askush, ndaj u tërhoq zvarrë te një burim që krijonte një pellg me myshk dhe piu si dre. Vrau mendjen kush ishte ai djalë dhe përse kishte ardhur. Problemi ishte që ajo shkonte te Xhampini - dhe njerëzit e shihnin. Ishte e ekspozuar, si barku i një iriqi.

Më në fund, mes muzgut dhe natës, në atë kohë kur hijet ishin të pasigurta, mori rrugën e kthimit drejt barakës nga ana e çeltirës së lisave.

"Nuk kapa asnjë peshk për tymosje për faj të atij që përvidhet këtej rrotull."

Në mes të lisit të lartë ndodhej një trung i kalbur, aq shumë i mbuluar nga myshku, sa dukej si i fshehur nën pelerinë. Kaja iu afrua, pastaj ndaloi. Mbi trung, ngulur drejt, ishte një pendë e hollë, e zezë, më pak se një pëllëmbë e gjatë. Shumicës së njerëzve

do t'u ishte dukur e zakonshme, ndoshta një pendë krahu sorre. Por ajo e dinte që ishte pendë e jashtëzakonshme, ngaqë ishte "vetulla" e një gate fisnike blu, penda që përkulet hijshëm mbi sy dhe zgjatet pas prapa kokës së saj elegante. Një nga fragmentet më të jashtëzakonshme të moçalit bregdetar, pikërisht këtu. Kaja nuk kishte gjetur kurrë një të tillë, por e njohu menjëherë çfarë ishte, ngaqë kishte qëndruar galiç sy më sy me gata tërë jetën e vet.

Një gatë fisnike blu ka ngjyrën e mjegullës gri të pasqyruar në ujin blu. Dhe ashtu si mjegulla, ajo mund të zhduket në sfond, e gjitha përveç rrathëve koncentrikë të syve gati për veprim. Ajo është gjuetare vetmitare, e duruar dhe qëndron pa lëvizur tërë kohën e nevojshme për të mbërthyer prenë. Ose, pasi ka pikasur prenë, bën përpara me hapa të mëdhenj, një nga një, si një shoqëruese nuseje. Megjithatë, në raste të rralla, ajo gjuan në fluturim, duke u turrur si shigjetë dhe duke u kredhur befas, me sqepin përpara si shpatë.

– Si është ngulur drejt e mbi trung? – pëshpëriti Kaja, duke vështruar përreth. – Duhet ta ketë vendosur ai djali. Mund të jetë duke më gjurmuar pikërisht tani. – Ngriti në vend, me zemrën që i rrihte përsëri fort. U spraps, e la pendën, vrapoi drejt barakës dhe mbylli derën me rrejetë, të cilën e mbyllte rrallë, përderisa ofronte mbrojtje të pamjaftueshme.

Gjithsesi, sapo agimi u kacavor mes pemëve, ndjeu një tërheqje të fortë drejt pendës, të paktën për ta parë përsëri. Me të lindur dielli, vrapoi drejt lirishtes, vështroi rrotull me kujdes, pastaj iu afrua trungut dhe mori pendën në dorë. Ishte e lëmuar, si kadife. Kur u kthye në barakë, gjeti një vend special për të në mes të koleksionit - nga pendët e vogla të kolibrit te pendët e mëdha të bishtave të shqiponjave - që shpalosej mbi mur. Pyeti veten përse do t'i sillte djali një pendë.

MËNGJESIN TJETËR, Kaja dëshironte të mbante frymën te trungu, për të parë nëse ishte ndonjë pendë tjetër, por e detyroi veten të priste. Nuk duhej të ndeshej me djalin. Më në fund, nga mëngjesi vonë, eci drejt çeltirës, duke u afruar ngadalë e duke mbajtur vesh. Nuk dëgjoi gjë dhe as pa njeri, ndaj bëri përpara. Një buzëqeshje e rrallë, e shkurtër i ndriçoi fytyrën kur pa një pendë të hollë, të bardhë, ngulur në majë të trungut. Gati gjysmë metri e gjatë, ajo lakohej hijshëm në fund. Vajza e ngriti dhe qeshi me të madhe. Një pendë bishti e mrekullueshme e një zogu tropikal. Ajo nuk i kishte parë kurrë këta zogj deti, ngaqë nuk jetonin në këtë rajon, po në raste të rralla ata hidheshin mbi tokë nga krahët e uraganeve.

Kaja babitej sesi dikush kishte një koleksion kaq të madh pendësh të rralla, sa mund të sakrifikonte ndonjëren prej tyre.

Meqë nuk mund ta lexonte manualin e vjetër të mamit, nuk i dinte emrat e shumicës së zogjve apo insekteve, ndaj i sajoi emrat mënyrë për të emërtuar mostrat. Talenti i saj ishte pjekur dhe tani mund të vizatonte, pikturonte e të skiconte gjithçka. Me shkumësat apo bojërat e ujit, të blera në Fajv end Dajms, skiconte zogjtë, insektet apo guaskat në qeset e letrës së sponisjeve dhe ua ngjiste kampioneve. Atë natë u kapardis, ndezi dy qirinj dhe i vendosi në pjatëza filxhanësh mbi tryezën e kuzhinës, që të pikturonte pendën e zogut tropikal.

PËR MË SHUMË se një javë Kaja nuk gjeti pendë mbi trung. Shkonte atje disa herë në ditë, duke përgjuar me kujdes përmes fiereve, po nuk pa gjë. Në mesditë qëndronte në barakë, diçka që e bënte rrallë.

"Duhej t'i kisha futur në ujë fasulet për darkë. Tani është

shumë vonë." Eci përmes kuzhinës, rrëmoi nëpër dollapë, trokiti gishtat mbi tryezë. Mendoi të pikturonte, po nuk e bëri. Shkoi përsëri deri te trungu.

Edhe nga njëfarë largësie, arriti të shquante një pendë bishti të gjatë, me vija, të një gjeldeti të egër. U prek. Gjeldetat kishin qenë ndër të preferuarit e saj. Kishte parë deri në dymbëdhjetë zogj syresh strehuar nën krahët e nënës së tyre, madje edhe kur klloçka ecte; disa rrëzoheshin e mbeteshin prapa, pastaj rrekeshin të kapnin të ëmën.

Por, rreth një vit më parë, kur Kaja po endej në një pyll të vogël me pisha, kishte dëgjuar një vikatje të mprehtë. Një tufë gjeldetash të egër - shumica pula, disa gjela të rinj e të vjetër - u turrën dhe zunë të çukisnin me sqepa diçka që dukej si zhele e mbledhur shuk përdhe. Pluhuri përzihej nga këmbët e tyre dhe mjegullonte pyllin, duke u ngritur përmes degëve e duke ngecur atje. Kur u kacavor më pranë, Kaja pa përtokë një pulëdeti, ndërsa zogjtë e tufës së vet po e çukitnin me sqepa dhe po e gërvishtnin me kthetrat në qafë dhe kokë. Kushedi sesi i ishin ngatërruar krahët aq keq në një shkurre sa ishte hapur e shqyer, sa nuk fluturonte dot më. Xhodi i kishte thënë që, në qoftë se një zog bëhet i ndryshëm nga të tjerët - shpërfytyrohet apo plagoset - ka më shumë gjasa të tërheqë grabitqarët, ndaj pjesa tjetër e tufës e vret, çka është më mirë se të tërheqë vëmendjen e shqiponjës, e cila mund të përlajë edhe ndonjë tjetër bashkë me të.

Një femër e madhe e mbërtheu pulën e fëlliqur me kthetrat e mëdha, si brirë dhe e mbajti gozhduar ndërkohë që një femër tjetër i çukiste kokën dhe qafën e shpupluar. Pula e plagosur klithi dhe vështroi përreth me sytë e tërbuar tufën e vet që po e sulmonte.

Kaja vrapoi në lirishtë, duke tundur duart. – Hej, ç'po bëni? Largohuni. Mjaft! – Shkulmi i krahëve ngriti më shumë pluhur teksa gjeldetat shpërndaheshin nëpër shkurre, dy prej të cilëve

u përplasën pas një lisi. Por Kaja kishte mbërritur vonë. Pula, me sytë e shqyer, qëndronte e squllur. Gjaku i rridhte nga qafa e rrudhur, që e kishte përthyer mbi dhë.

– Shu, ikni! – Kaja ndoqi zogjtë e mbetur derisa u larguan zvarnë, pasi kishin mbaruar punë. U ul në gjunjë ndanë pulës së vdekur dhe i mbuloi sytë e zogut me një gjethe panje.

Atë natë, pasi kishte parë gjeldetat e egër, hëngri një pjatë me ushqime të mbetura, bukë misri e fasule, pastaj u shtri në krevatin e verandës, duke vështruar hënën tek prekte lagunën. Papritmas, dëgjoi në pyll zëra që vinin drejt barakës. Tingëllonin nervozë, të mprehtë. Djem, jo burra. U ngrit menjëherë ndenjur. Baraka nuk kishte derë të pasme. O të dilte menjëherë, ose ata do ta gjenin në shtrat, kur të vinin. E shpejtë si mi, rrëshqiti drejt derës, mirëpo pikërisht në atë kohë u shfaqën qirinjtë, që lëviznin lart e poshtë dhe krijonin aureola me dritat e tyre. Tepër vonë për t'ia mbathur.

Zërat u dëgjuan më të fortë. – Ja, ku erdhëm, Vajzë Moçali!

– Hej... aty je? Zonjusha Hallkë e Humbur!

– Tregona dhëmbët! Tregona barin e moçalit! – Shpërthim të qesharash.

Ajo u ul më poshtë prapa gjysmëmurit të verandës, ndërkohë që hapat aviteshin më pranë. Flakët regëtinin çmendurisht, pastaj u shuan njëherësh, teksa pesë djemtë, ndoshta trembëdhjetë apo katërmbëdhjetë vjeç, vrapuan përmes oborrit. Pastaj pushuan së foluri dhe galopuan me sa u hanin këmbët drejt verandës dhe përplasën pëllëmbët pas derës.

Çdo goditje ishte një thikë në zemrën e pulës së egër.

Mbështetur pas murit, Kaja donte të qante, por e mbajti frymën. Ata mund ta thyenin derën fare kollaj. Një të shtyrë të fortë dhe hynin brenda.

Po djemtë u sprapsën poshtë shkallëve, vrapuan përsëri mes pemëve, duke britur dhe thirrur nga lehtësimi që i kishin

mbijetuar Vajzës së Moçalit, Fëmijës Ujk, vajzës që nuk dinte të germëzonte fjalën "qen". Fjalët e djemtë zhdukeshin e tyre ktheheshin tek ajo përmes pyllit, teksa djemtë zhdukeshin nëpër natë, për t'u kthyer në terren të sigurt. Ajo vështroi qirinjtë që u rindezën dhe fluturuan mes pemëve. Pastaj qëndroi ulur, me vështrimin ngulur në terren e qetë si guri. E poshtëruar.

Kajës i vinte në mendje ajo ditë dhe natë sa herë që shihte gjeldeta të egër, por u emocionua kur e gjeti pendën e bishtit mbi trung. Kuptoi se loja vazhdonte ende.

14

Fibra të Kuqe

1969

NJË VAPË mbytëse mjegullonte mëngjesin aq sa nuk shquhej as det, as qiell. Xhoja doli nga ndërtesa e sherifit dhe e ndeshi Edin duke zbritur nga kamioçina e patrullës. – Eja, Sherif. Kemi lajme nga laboratori për rastin e Çejs Endrusit. Lajme të freskëta e pikante. – Ai i priu udhë drejt një lisi të madh, rrënjët e lashta të të cilit ngriheshin si grushte nga toka e zhveshur. Sherifi e ndoqi, duke shtypur lendet dhe qëndruan në hije, me fytyra të kthyera nga fladi i detit.

Ai lexoi me zë: – "Mavijosje në trup, plagë të brendshme, në përputhje me rënien nga një lartësi e madhe." Ka përplasur vërtet pjesën e pasme të kokës në traversë - gjaku dhe mostrat e flokëve përputhen me rënien nga një lartësi. "Kjo i shkaktoi lëndime të rënda dhe i dëmtoi lobin e pasmë, po që nuk i solli vdekjen. Ja, pra; ai vdiq atje ku e gjetëm ne, nuk ishte lëvizur nga vendi. Gjaku dhe fijet e flokëve në traversë e vërtetojnë këtë. "Shkaku i vdekjes: ndikim i menjëhershëm mbi lobin oksipital dhe parietal të korteksit cerebral posterior, thyerje e kolonës vertebrale" - për shkak të rrëzimit nga kulla.

– Pra, dikush shkatërroi gjithë gjurmët e gishtave dhe të këmbëve. Gjë tjetër?

– Dëgjoje këtë. Kanë gjetur shumë fibra të huaja në xhaketën e tij. Fibra leshi, që nuk vinin prej rrobave të tij. Mostrat janë futur brenda. – Sherifi tundi një qese të vogël plastike.

Të dy burrat panë fijet e kuqe pushatake, të sheshuara pas plastikës si rrjetë merimange.

– Leshi, thotë. Mund të jetë një pulovër, shall, kapuç, – tha Xhoja.

– Këmishë, fund, çorape, pelerinë. Dreq, mund të jetë gjithçka. Dhe ne duhet ta gjejmë.

15

Loja

1960

MESDITËN TJETËR, Kaja iu afrua trungut me duart në faqe, gati duke u lutur. Po nuk gjeti pendë mbi trung. Mblodhi buzët.

"Sigurisht. Duhet të lë edhe unë diçka për të."

Nxori nga xhepi një pendë bishti të një shqiponje tullace të parritur, të cilën e kishte gjetur atë mëngjes. Vetëm dikush që i njihte mirë zogjtë do ta njihte që kjo pendë e rrëgjuar me njolla i përkiste një shqiponje. Një shqiponje trevjeçare, ende pa kurorë. Jo aq e rrallë sa penda e bishtit të një zogu tropikal, po gjithsesi diçka e çmuar. E la me kujdes mbi trung, duke i vendosur një gur sipër, për të mos e marrë era.

Atë natë, me krahët e mbledhur nën kokë, u shtri në krevatin e verandës me një buzëqeshje në fytyrë. Familja e saj e kishte braktisur dhe e kishte lënë të mbijetonte në një kënetë, por ekzistonte dikush që vinte vetë dhe i linte dhurata në pyll. Për brente dyshimi, po sa më shumë e mendonte, aq më e pagjasë i dukej që djali t'ia kishte me të keq. Nuk kishte mundësi të ishte njeri i keq dikush që donte zogjtë.

Mëngjesin tjetër brofi nga shtrati dhe bëri atë që mamaja e quante "pastrim me themel". Te komoja e mamit, Kaja kishte ndër mend vetëm të seleksiononte ç'kishte mbetur nëpër sirtarë,

po kur mori në dorë gërshërët e mamit me vrimat e gishtave të përdredhura dhe me gdhendje në motive të ndërlikuara zambakësh - papritmas ajo mblodhi flokët pas, të paprera që nga largimi i mamit më shumë se shtatë vjet më parë, dhe i shkurtoi më shumë se një pëllëmbë. Tani flokët i binin deri poshtë supeve. Pa veten në pasqyrë, shkundi flokët, buzëqeshi. Pastroi thonjtë dhe krehu flokët derisa i shkëlqyen.

Pastaj vendosi në sirtar furçën e gërshërët dhe vështroi disa nga artikujt kozmetikë të vjetër të mamit. Pudra e lëngshme dhe e kuqja e faqeve ishin tharë; ndërsa buzëkuqtë duhej të ishin prodhuar për të zgjatur me dekada, ngaqë, kur hapi një tubet, dukej i freskët. Për herë të parë, pa luajtur nusesh në vogëli, vendosi pak buzëkuq. Fërkoi buzët dhe i buzëqeshi përsëri pasqyrës. Mendoi se dukej pakëz e bukur. Jo si mami, por e pëlqyeshme. Kukurisi, pastaj fshiu buzëkuqin. Para se të mbyllte sirtarin, pa një shishe manikyri të tharë *Revlon* - Rozë e Çelet.

Ngriti shishen e vogël dhe iu kujtua sesi mami ishte kthyer një ditë nga qytezi me këtë shishe manikyri, për çudi. Mami kishte thënë se do të shkonte shumë me lëkurën e tyre ngjyrë ulliri. I uli Kajën dhe dy motrat më të mëdha mbi kanapenë e zbardhëllyer, u tha të nxirrnin përpara këmbët e zbathura dhe leu gjithë ata gishtat këmbësh e më pas thonjtë e gishtave të duarve. Pastaj leu thonjtë e vet dhe qeshën e u harlisën nëpër oborr, duke treguar thonjtë ngjyrë rozë. Babai ishte larguar dikur, po varka rrinte e ankoruar në lagunë. Mamesi i lindi ideja që të gjitha vajzat të shëtisnin me varkë, diçka që nuk e kishin bërë kurrë.

Hipën në kaiken e vjetër, ende duke u tundur sikur të ishin të dehura. U deshën disa tërheqje të manivelës që motori të vinte në jetë, megjithatë, më në fund, brofi dhe u nisën. Mami e drejtoi varkën përmes lagunës dhe e futi në kanalin e ngushtë që të nxirrte në moçal. Vozitën si erë përgjatë shtigjeve ujore, po

mami nuk merrte shumë vesh nga varkat dhe, kur hynë në një lagunë të cekët, ngecën në një baltë të zezë ngjitëse, të trashë si bitum. Shtynë me rremë andej e këtej, po varka nuk u tund nga vendi. Nuk u mbeti gjë tjetër veçse të hidheshin nga varka, ashtu siç ishin me funde dhe të kridheshin në baltë deri në gju.

Ndërkohë që mami bërtiste: – Mos e përmbysni, vajza, mos e përmbysni, – ato e tërhoqën varkën derisa e nxorën nga lluca, duke i klithur njëra-tjetrës me fytyrat e përbaltura. Mezi u ngjitën përsëri mbi varkë, duke u lëshuar brenda si peshq të mbetur në cekëtinë. Dhe, në vend që të ndenjëse, u ngjeshën të katra në barkun e varkës, me këmbë të ngritura nga qielli, duke tundur gishtat e këmbëve, me thonjtë bojërozë që fshinin mes baltës.

Teksa qëndronin ashtu shtrirë, mami tha: – Më dëgjoni të gjitha, ky është një mësim i madh jete. Po, ngecëm në baltë, po çfarë bëmë? U argëtuam, qeshëm. Për këtë janë motrat dhe shoqet. Rrinë të bashkuara, edhe në baltë, «sidomos kur ngecin në baltë».

Mami nuk kishte blerë heqës manikyri dhe në ditët që pasuan manikyri filloi të ciflosej, të rripej, të zbehej e të mbetej si njolla rozë mbi thonjtë e këmbëve e duarve, duke u kujtuar kohën e bukur që kishin kaluar dhe mësimin e jetës që kishin marrë.

Kaja vështroi shishen e vjetër dhe u orvat të kujtonte fytyrat e motrave. Pastaj tha me zë të lartë: – Ku je tani, mama? Përse nuk qendrove këtu?

PASDITEN TJETËR, me të mbërritur në lirishtën e lisave, Kaja shqeu ngjyra të shndritshme, të panatyrshme në sfond të ngjyrave të mbytura jeshile e kafe të pyllit. Mbi trung ishte një kuti kartoni qumështi dhe, përbri saj, një pendë tjetër. Dukej se djali e kishte ngritur stekën. Vajza u afrua dhe, në fillim, mori pendën.

E argjendtë, e butë, nga krifa e një gate, një nga më të bukurat

e moçalit. Pastaj pa brenda kartonit të qumështit. Të ngjeshura brenda, ishin disa paketa me fara - rrepa, karota, barbunja - dhe, në fund të kartonit, mbështjellë me letër bojkave, ndodhej një kandele për motorin e varkës. Ajo buzëqeshi përsëri dhe bëri një piruet. Kishte mësuar pa shumicën e gjërave, po herë pas here i nevojitej një kandele. Xhampini i kishte mësuar ca riparime të vogla për motorin, po çdo pjesë nënkuptonte një shëtitje deri në qytezë dhe para në dorë.

Dhe ja, tek ishte një kandele tepër, për t'u ruajtur mënjanë derisa t'i lypsej. Një rezervë. Zemra iu mbush plot. E njëjta ndjesi si ajo e mbushjes së seratorit plot me benzinë apo e soditjes së muzgut nën qiellin e ngjyrosur. Kaja qëndroi pa lëvizur, duke u përpjekur të rrokte kuptimin e gjithë kësaj. Kishte parë meshkujt e shpezëve që u vinin rrotull femrave duke u sjellë dhurata. Por vajza ishte ende e vogël për të ngritur fole.

Në fund të kartonit ishte një pusullë. E shpalosi dhe ua nguli vështrimin fjalëve, shkruar kujdesshëm me një shkrim të thjeshtë, që mund të lexohej nga një fëmijë. Kaja dimëpërmendësh këto udhëzime, mund ta gjente rrugën me anë të yjeve, njihte çdo pëllëmbë të kësaj shquponje, por, edhe pse katërmbëdhjetë vjeç, nuk i lexonte dot këto fjalë.

Kishte harruar të sillte diçka për te trungu. Xhepat e saj kishin vetëm pendë të zakonshme, guaska dhe bishtaja farash, ndaj e mbajti frymën te baraka dhe qëndroi para murit të pendëve, për të zgjedhur. Pendët më të hijshme ishin ato të një mjellme tundre. Mori një pendë nga muri, për ta lënë te trungu, kur të kalonte përsëri andej.

Teksa binte mbrëmja, mori batanijen dhe fjeti në moçal, ngjitur me një kanal plot me hënë dhe mihdje; në agim kishte mbushur dy thasë plot. Para për benzinë. Por thasët ishin tepër të rëndë për t'u bartur, ndaj e tërhoqi të parin zvarrë për në lagunë. Edhe pse nuk ishte rruga më e shkurtër, ajo kaloi nga

lirishta e lisave, për të lënë pendën e mjellmës. Hyri mes pemëve pa vështruar dhe atje, mbështetur pas trungut, ndodhej djali i pendëve. Ajo njohu Tejtin, djalin që i kishte treguar rrugën për në shtëpi përmes moçalit, kur ishte e vogël. Tejtin, të cilin, për vite me radhë, e kishte parë nga larg pa marrë kurajën t'i afrohej. Sigurisht, ai ishte më shtatlartë dhe më i madh në moshë, ndoshta tetëmbëdhjetë. Flokët e artë i dilnin nga kapela në të gjitha format e kaçurrelave dhe fytyra i kishte një nxirje dielli të këndshme. Ishte i qetë dhe fytyra i shndriste nga buzëqeshja. Por Kajës i tërhoqën vëmendjen sytë e tij; kishin ngjyrë bojëkafe në të artë, me pikla jeshile dhe ishin fiksuar mbi të sajtë si ato të një gate mbi një cironkë.

Kaja ngriu, e tronditur nga shkelja e beftë e rregullave të pashkruara. E bukura e lojës qëndronte në faktin që nuk ishin të detyruar të flisnin, madje as të shiheshin. Ndjeu të nxehtë në fytyrë.

– Hej, Kaja. Të lutem... mos... ia mbath. Jam... unë... Tejti, – i foli ai shumë qetë, sikur vajza të ishte e trashë. Ndoshta kështu e përgojonin banorët e qytetit, që nuk dinte të fliste me njerëzit.

Tejti nuk ia shqishte dot sytë. Vajza duhej të ishte trembëdhjetë apo katërmbëdhjetë, mendoi. Por edhe pse në atë moshë, kishte fytyrën më të mrekullueshme që ai kishte parë ndonjëherë. Sytë e mëdhenj, gati të zinj dhe hunda e vogël mbi buzët e plota i jepnin një pamje ekzotike. Ishte e gjatë, e hollë, me një trup të zhdërvjellët, si të modeluar nga eshtra, por plot me muskuj dhe demonstronte një fuqi të heshtur.

Shtysa e saj, si gjithmonë, ishte t'ia mbathte. Po kishte edhe një ndjesi tjetër. Një plotësi që nuk e kishte ndier prej vitesh. Si t'i ishte derdhur diçka e ngrohtë brenda zemrës. Mendoi për pendët, kandelën dhe farat. Të gjitha këto mund të reshtnin, nëse ia mbathte. Pa folur, ngriti dorën dhe i zgjati pendën elegante të mjellmës. Ngadalë, si të druhej se ajo mund të brofte si drenushë

e trembur, ai iu afrua dhe e këqyri pendën në dorën e saj. Ajo vështroi në heshtje, me sy të ngulur vetëm mbi pendë, jo në fytyrën e tij, aq më pak në sytë e tij.

– Mjellmë tundre, hë? E Pabesueshme, Kaja. Faleminderit, – tha. Ishte goxha më i gjatë dhe u përkul pak kur ia mori pendën. Natyrisht, ishte rasti që ajo ta falënderonte për dhuratat, por vajza qëndroi e heshtur, duke u lutur që ai të largohej, me dëshirën për të mbetur te loja.

Në orvatje për të mbushur heshtjen, ai vazhdoi: – Babai më ka mësuar për zogjtë.

Më në fund, ajo e vështroi dhe i tha: – Nuk e lexoj dot letrën tënde.

– Po, sigurisht, përderisa nuk ke qenë në shkollë. Harrova. Në të shkruhej që të kisha parë nja dy herë ndërsa peshkoja dhe mendova se ndoshta do të të hynin në punë farat dhe kandela. Kisha rezervë dhe mendova të ta kurseja një rrugë për në qytet. Mendoja se do të të pëlqenin pendët.

Kaja vari kokën dhe tha: – Faleminderit për të gjitha; ishte shumë e këndshme nga ana jote.

Tejti vërejti që, ndonëse fytyra dhe trupi i saj kishin filluar të tregonin fillimin e femërisë, sjellja dhe shprehjet ishin fëminore, në kontrast me vajzat e qytetës, huqet e të cilave – teprimi me makijazhin, sharjet dhe pirja e cigares – e kapërcenin kufirin e moshës.

– Nuk ka gjë. Epo, duhet të largohem, po bëhem vonë. Po kaloj herë pas here, në qoftë se nuk është problem.

Kaja nuk tha asgjë për këtë. Me sa dukej, loja kishte marrë fund. Kur e kuptoi që ajo nuk do të fliste përsëri, ai e përshëndeti me kokë, çeku kapelën dhe u nis të shkonte. Po, me të ulur kokën për t'u futur mes gëmushave, ktheu përsëri vështrimin nga ajo.

– E di çfarë? Mund të të mësoj unë të lexosh.

16
Leximi

1960

Për ditë me radhë, Tejti nuk u kthye për mësimet e leximit. Përpara lojës së pendëve, vetmia ishte bërë një shtojcë e natyrshme për Kajën, si një krah. Tani ajo hodhi rrënjë brenda saj dhe i shtypi gjoksin.

Një pasdite vonë, u ngrit e mori varkën. “Nuk mund të rri kështu, duke pritur.”

Në vend që të fuste varkën në dokun e Xhampinit, ku do ta shihnin, e fshehu atë në një gji të vogël pak më jug dhe, me një thes kërpi në dorë, eci shtegut me hije për në Qytezën me Ngjyrë. Për pjesën më të madhe të ditës kishte rënë një shi i butë dhe, tani që dielli po i afrohej horizontit, pylli formonte mjegullën e vet që endej përmes lëndinave të lëngëta. Kaja nuk kishte shkuar kurrë në Qytezën me Ngjyrë, por e dinte ku ndodhej dhe mendonte se mund ta gjente shtëpinë e Xhampinit dhe Mejbëllit me të mbërritur atje.

Mbante veshur xhinse dhe një bluzë rozë nga ato të Mejbëllit. Në thesin e kërpit kishte dy kavanoza gjysmëkilësh me reçel manafarrash të përgatitur prej saj, për t'i rikthyer mirënjohjen Xhampinit dhe Mejbëllit. Nevoja për të biseduar me dikë, shansi për të folur me një mikeshë, e kishin shtyrë drejt tyre. Në qoftë

se Xhampini nuk ishte kthyer ende në shtëpi, mund të ulej e të shkëmbente dy fjalë me Mejbëllin.

Mirëpo, teksa i afrohej një kthese, Kaja dëgjoi zëra që vinin drejt saj. Ndaloi dhe mbajti vesh me kujdes. Doli menjëherë nga shtegu dhe u fut në pyll, duke u fshehur prapa një shkorreti mërsine. Pas një minute, dy djem të bardhë, veshur me kominoshe gjoksore të rreckosura, dolën nga kthesa, duke mbajtur në duar takëme peshkimi dhe një gjalmë mbushur me mustakë të gjatë sa krahu i saj. Vajza ngriu prapa shkorretit dhe priti.

Njëri nga djemtë tregoi me gisht poshtë rruginës. – Pa shiko atje.

– A nuk jemi me fat? Qenka një negër që po kthehet në Negropol. – Kaja hodhi sytë nga shtegu dhe atje pa Xhampinin, i cili po kthehej nga puna për në shtëpi. – Nga aq afër, ai me siguri i kishte dëgjuar djemtë, po thjesht uli kokën, hyri në pyll për t'u lënë atyre rrugën e lirë dhe vazhdoi të ecte.

Si është puna me të, përse nuk bën diçka? Kaja u xhindos. Ajo e dinte që *negër* ishte fjalë e keqe – e dinte nga mënyra sesi i ati e përdorte si sharje. Xhampini mund t'ua kishte përplasur djemve kokat me njëri-tjetrin, t'u kishte dhënë një mësim të mirë. Por ai vazhdoi rrugën me të shpejtë.

– Një negër plak që po kthehet në shtëpi. Bëj kujdes se mos rrëzohesh, negëruc, – vazhduan ta tallnin Xhampinin, i cili i mbante sytë përdhe. Njëri nga djemtë u përkul, mori një gur dhe ia vërviti Xhampinit në shpinë. Guri e goditi poshtë shpatullës me një zhurmë të mbytur. Ai u anua pak përpara dhe vazhdoi të ecte. Dy djemtë qeshën teksa ai zhdukej pas kthesës, pastaj mblodhën gurë të tjerë dhe e ndoqën.

Kaja lëvizi mes shkurreve derisa doli përpara tyre, duke mbajtur sytë mbi kapelat që u dilnin mes degëve. U struk në një vend me shkurre të dendura anës rrugës, ku djemtë do t'i

kalonin ngjitur fare nga çasti në çast. Xhampini kishte vazhduar rrugën përpara dhe nuk dukej. E përdrodhi thesin e kërpit fort dhe e lidhi pas kavanozave të reçelit. Kur djemtë u afruan te shkurret, ajo vërviti thesin e rëndë dhe goditi me të prapa koke djalin që ndodhej më afër. Ai u flak përpara dhe u rrëzua përtokë me fytyrë. Me britma e klithje, ajo iu vërsul djalit tjetër, gati ta godiste edhe atë në kokë, por ai ia mbathi. Vajza u tërhoq përsëri rreth pesëdhjetë metra brenda pyllit dhe vështroi djalin e parë që u ngrit duke mbajtur kokën me duar e duke mallkuar.

Pastaj hodhi mbi sup thesin me kavanozat e reçelit, u kthye përsëri te varka e vet dhe voziti drejt shtëpisë. Mendoi se ndoshta nuk do të shkonte më kurrë për vizitë.

DITËN TJETËR, kur zhurma e motorit të Tejtit gumëzhiu përmes kanalit, Kaja vrapoi në lagunë dhe qëndroi mes shkurreve, duke e parë djalin të zbriste nga varka me një çantë shpine. Ai vështroi përreth dhe i thirri; ajo doli ngadalë, veshur me xhinse dhe një bluzë të bardhë me kopsa të ndryshme.

– Hej, Kaja. Më fal që nuk munda të vija më herët. M'u desh të ndihmoja babanë, po do të fillojmë menjëherë mësimin.
– Hej, Tejti.
– Ulemi këtu. – Tregoi një trung lisi në hije. Nxori nga çanta një libër të hollë, të zbërdhulët alfabeti dhe një fletore me vija. Me një dorë të ngadaltë, të kujdesshme, formoi shkronjat mes vijave, *a, A, b, B,* duke i kërkuar edhe asaj të bënte të njëjtën gjë, i duruar me përpjekjen e saj të sforcuar, me gjuhën e nxjerrë mes buzëve. Ndërsa ajo shkruante, ai i thoshte germat me zë. Butë, ngadalë.

Kaja kujtonte disa germa nga Xhodi dhe mami, po nuk dinte si t'i vendoste ato në fjalë.

Pas disa minutash, ai tha: – E sheh, që tani mund ta shkruash

një fjalë.
– Çfarë po thua?
– *C-a-b*. Mund të shkruash fjalën *cab*.
– Çfarë është *cab*? – pyeti ajo. Ai e dinte që nuk duhej të qeshte.
– Mos u shqetëso, nëse nuk e di. Vazhdojmë. Shumë shpejt do të shkruash një fjalë që e njeh.

Më vonë i tha: – Duhet të punosh shumë me alfabetin. Do të lypset kohë për ta mësuar, po t'i ndërkaq lexon nga pak. Ta tregoj unë sesi. – Ai nuk kishte libër gramatike, ndaj libri i saj i parë ishte një kopje e *Almanakut të Gjërave të Thjeshta* nga Aldo Leopoldi, që i përkiste babait të Tejtit. Ai tregoi fjalinë që hapte librin dhe i kërkoi asaj t'ia lexonte. Fjala e parë ishte "Gjenden" dhe Kajës iu desh t'i rikthehej alfabetit dhe të praktikonte tingullin e çdo germe, po djali ishte i duruar, duke i shpjeguar tingullin e veçantë të germës "gj", ndaj, kur e tha më në fund, ajo ngriti krahët e qeshi. Ai e vështronte me sytë që i shndrisnin.

Ngadalë, ajo shpleksi çdo fjalë të fjalisë: "Gjenden njerëz që mund të jetojnë pa krijesat e egra dhe gjenden të tillë që nuk mund të jetojnë dot pa to."

– Oh, – ia bëri ajo. – Oh.
– Mund të lexosh, Kaja. Nuk mund të thuash më që nuk di të lexosh.
– Nuk është vetëm kjo. – Ajo foli gati me pështërimë. – Nuk e dija që fjalët mund të mbartnin kaq shumë. Nuk e dija që një fjali mund të ishte kaq plot.

Djali çoi buzën në gaz. – Kjo është fjalë e bukur. Po jo të gjitha fjalët shprehin kaq shumë.

NË DITËT QË PASUAN, ulur mbi trungun e lisit në hije apo në

breg, në diell, Tejti i mësoi të lexonte fjalët, të cilat rrëfenin për pata dhe lelekë, të gjitha të vërteta rreth e rrotull tyre. – Po sikur të mos ekzistonte më muzika e patave?

Përveçse ndihmonte të atin, apo luante bejsboll me shokët, Tejti arrinte të vinte te Kaja disa herë në javë dhe ndërkaq, pavarësisht se me çfarë po merrej – pastronte kopshtin nga barërat e këqija, ushqente pulat, apo kërkonte guaska – ajo mbante vesh për gumëzhimën e varkës së tij në kanal.

Një ditë, në plazh, teksa lexonin se me çfarë ushqeheshin ketrat çikari për drekë, ajo e pyeti: – Jeton me familjen në Barkli Kov?
– Jetoj me babanë. Po, në Barkli.

Kaja nuk e pyeti në kishte pjesëtarë të tjerë në familje, tashmë të ikur. Edhe atë mund ta kishte braktisur e ëma. Një pjesë e saj dëshironte t'i prekte dorën, një dëshirë e çuditshme, po gishtat nuk i bindeshin. Megjithatë ajo gdhendi në kujtesë venat kaltëroshe në pjesën e brendshme të kyçit të dorës së tij, po aq të ndërlikuara sa ato të skicuara në flatrat e grerëzave.

NETËVE, ULUR NË TRYEZËN E KUZHINËS, ajo përsëriste mësimet nën dritën e llambës me vajguri, rrezet e buta të cilës depërtonin përmes dritareve të barakës dhe preknin degët e poshtme të lisave. E vetmja dritë për kilometra e kilometra të tërë errësire, përveç vezullimit të butë të xixëllonjave.

Me kujdes, ajo shkruante dhe shqiptonte secilën fjalë në mënyrë të përsëritur. Tejti thoshte që fjalët e gjata ishin thjesht fjalë të shkurtra të lidhura së bashku – ndaj ajo nuk u druhej atyre, mësonte njësoj fjalën “pleistocen” si fjalën “akull”. Gjeja më argëtuese që kishte bërë ndonjë herë ishte të mësonte shkrim e lexim. Po nuk e kuptonte pse Tejti kishte dalë vullnetar të mësonte

një të bardhë varfanjake si ajo, pse i ishte afruar, në fund të fundit, duke i sjellë pendët e jashtëzakonshme. Por ajo nuk ia bënte këtë pyetje, nga frika se mos ai reflektonte dhe largohej.

Tani, më në fund, Kaja mund të etiketonte tërë mostrat e veta të çmuara. Merrte çdo pendë, insekt, guaskë apo lule, kërkonte në librat e mamit si duhej germëzuar emri dhe shkruante me kujdes poshtë ilustrimit në letrat bojëkafe të pazarit.

***

– ÇFARË VJEN PAS NJËZET E NËNTËS? – e pyeti ajo Tejtin një ditë.

Djali e vështroi. Ajo dinte më shumë mbi baticat, patat e borës, shqiponjat dhe yjet nga ç'mund të mësonin tërë jetën shumica e njerëzve, megjithatë nuk numëronte dot deri në tridhjetë. Nuk donte t'ia lëndonte sedrën, ndaj nuk tregoi habi. Kaja ishte tmerrësisht e zonja për të lexuar sytë.

– Tridhjetë, – iu përgjigj thjesht. – Shiko, do të të mësoj numrat dhe do të bëjmë pak aritmetikë bazë. Është e lehtë. Do të të sjell libra për këtë.

Ajo vazhdonte të lexonte gjithçka – udhëzimet në pakot e miellit të misrit, shënimet e Tejtit dhe historitë nga librat me zana të mamit që prej vitesh hiqej sikur i lexonte. Pastaj, një natë, lëshoi një "oh" dhe mori Biblën e vjetër nga rafti. U ul në tryezë dhe shfletoi me kujdes fletët e holla deri te faqja me emrat e familjes. Gjeti emrin e vet në fund fare. Ja, tek ishte ditëlindja e saj: zonjushë Katerinë Danielë Klark, 10 tetor, 1945. Duke iu ngjitur sipër faqes, lexoi emrat e vërtetë të vëllezërve dhe motrave:

Zoti Xheremi Endru Klark, 2 janar, 1939. – Xheremi, – tha me zë. – Xhodi, nuk të kisha menduar kurrë si Zoti Xheremi.

Zonjushë Amanda Margaretë Klark, 17 maj, 1937. Kaja preku emrin me gishta. E përsëriti disa herë.

Vazhdoi të lexonte. *Zoti Nejpiër Mërfi Klark, 4 prill, 1936.* Kaja foli butë: – Mërf, emri yt ishte Nejpiër.

Në krye, më e madhja, *Zonjushë Meri Helenë Klark, 19 Shtator, 1934.* Kaloi përsëri gishtat mbi emra dhe fytyrat i dolën përpara syve. Ato ishin të mjegullta, por Kaja arrinte t'i shihte të gjithë ngjeshur rreth tryezës duke ngrënë çomlek, duke i kaluar njëri-tjetrit bukën e misrit, madje edhe duke qeshur nga pak. Ndihej e turpëruar që i kishte harruar emrat e tyre, po tani që i kishte gjetur, nuk do t'i lejonte më kurrë t'ia mbathnin.

Mbi listën e fëmijëve lexoi: *Zoti Xhekson Henri Klark u martua me zonjushën Xhulienë Maria Zhaks në 12 qershor, 1933.* Deri në këtë çast ajo nuk i kishte ditur emrat e vërtetë të prindërve.

Qëndroi ashtu për disa minuta me Biblën mbi tryezë. Me familjen përpara saj.

Koha garanton që fëmijët të mos i njohin kurrë prindërit kur janë të rinj. Kaja nuk do ta shihte kurrë Xheksonin e pashëm tek hynte kapardisur në një ëmbëltore të Eshvillit në fillim të viteve tridhjetë, ku i kapën sytë Maria Zhaksin, një bukuroshe me kaçurrela të zeza dhe buzë të kuqe, që kishte ardhur për vizitë nga Nju Orlinsi. Para një akulloreje të rrahur me qumësht, ai i kishte treguar që familja e tij zotëronte një plantacion dhe pas shkollës së mesme, do të studionte për t'u bërë avokat dhe do të jetonte në shtëpinë e madhe me kolona.

Por kur Depresioni u thellua, banka e shiti në ankand tokën, duke ua tërhequr Klarkëve nga këmbët dhe i ati e hoqi Xheksonin nga shkolla. Ata u shpërngulën në fund të rrugës, në një kasolle të vogël me dru pishe, që jo shumë kohë më parë kishte qenë e banuar nga skllevërit. Xheku punonte në fushat e duhanit, duke bërë pirg gjethet me gratë dhe burrat e zinj, që mbanin mbi shpinë foshnjat e lidhura me shaje shumëngjyrëshe.

Një natë, pas dy vitesh, Xheku u largua në agim, pa u

përshëndetur, duke marrë me vete sa mundi rroba të mira dhe thesare familjare – përfshirë sahatin e artë të xhepit të stërgjyshit dhe unazën e diamantit të gjyshes. Shkoi në Nju Orlins me makina të rastit dhe e gjeti Marian që jetonte me familjen në një shtëpi elegante pranë skelës. Ata ishin pasardhës të një tregtari francez, pronarë të një fabrike këpucësh.

Xheku la peng thesaret e familjes dhe e argëtoi vajzën në restorante elegante, me perde të kuqe kadifeje, duke i premtuar se do t'ia blinte atë vilën e madhe me kolona. Ai u ul në gjunjë nën një pemë manjole dhe ajo pranoi të martohej me të. U martuan në vitin 1933, me një ceremoni të vogël në kishë, para familjes së heshtur të vajzës.

Ndërkaq, paratë kishin avulluar, ndaj ai pranoi një punë që i ofroi vjehrri në fabrikën e këpucëve. Xheku besonte se do ta bënin përgjegjës, mirëpo zoti Zhaks, një burrë që nuk mashtrohej kollaj, këmbënguli që Xheku ta fillonte punën nga fundi, si çdo punonjës tjetër. E kështu Xheku filloi te reparti i prerjeve të shuajve.

Ai dhe Maria jetonin në një apartament të vogël mbi garazh, pajisur me disa orendi të mira nga paja e saj, përzier me tryeza dhe karrige të marra në tregun e sendeve të përdorura. Ai u regjistrua në shkollën e natës për të përfunduar të mesmen, po zakonisht i linte orët e mësimit për të luajtur poker dhe kthehej natën vonë, tërë nusja e re duke kutërbruar era uiski. Nuk zgjati tri javë dhe mësuesi e përjashtoi nga shkolla.

Maria iu lut ta linte pijen dhe ta merrte punën me dëshirë, që babai i saj ta ngrinte në detyrë. Mirëpo filluan të vinin foshnjat dhe ai nuk e ndërpreu kurrë pijen. Mes 1934-ës dhe 1940-ës ata patën katër fëmijë dhe Xheku u ngrit vetëm një herë në detyrë.

Lufta me Gjermaninë u bë faktor ekuilibrues. I detyruar të mbante të njëjtën uniformë si gjithë të tjerët, Xheku arriti ta fshihte turpin dhe të sillej përsëri si njeri krenar. Mirëpo një natë,

teksa po rrinin në një shtrofull me baltë në Francë, dikush thirri që togeri i tyre qe qëlluar dhe me gjakut vetëm njezët metra më tutje. Ata ushtarë ishin ende çunakë, në moshë për të pritur gjuajtjet me shkop bejsbolli, nervozë për ndonjë top të shpejtë. Megjithatë, ata brofën menjëherë dhe dolën për të shpëtuar të plagosurin – të gjithë, përveç njërit.

Xheku u mblodh në një qoshe, tepër i frikësuar për të lëvizur; mirëpo një natë shpërtheu me ngjyra të bardha e të verdha pikërisht në buzë të vrimës, duke ia dërrmuar kockat e këmbës së majtë. Kur ushtarët u gremisën përsëri në llogore, duke tërhequr pas togerin, ata besuan se Xheku ishte goditur ndërkohë që ndihmonte të tjerët për të shpëtuar shokun. Ai u shpall hero. Askush nuk do ta merrte vesh të vërtetën. Përveç Xhekut.

Ai u dërgua në shtëpi me një medalje dhe me një raport mjekësor. I vendosur të mos punonte më në fabrikën e këpucëve, Xheku qëndroi vetëm disa net në Nju Orlins. Me Marian gjojaqepur në krah, ai shiti tërë mobiliet e saj elegante dhe takëmet e argjendtë, mori familjen në tren dhe i shpërnguli në Carolinën e Veriut. Nga një shok i vjetër, kishte marrë vesh që e ëma dhe i ati kishin vdekur, duke i hapur rrugë planit të tij.

E kishte gundur Marian se mund t'ia fillonin nga e para duke jetuar në një barakë që i ati kishte ndërtuar si strehë peshkimi në bregun e Carolinës së Veriut. Nuk do të paguanin qira dhe Xheku mund të përfundonte shkollën e mesme. Ai bleu një varkë të vogël peshkimi në Barkli Kov, të cilën e voziti nëpër kilometra të tërë shtigjesh ujore nëpër moçal, me familjen hipur në të dhe tërë plaçkat stivosur rrotull – me disa kuti elegante kapelash në majë. Kur, më në fund, hynë në lagunë, ku baraka plot minj, me rrjeta insektesh të ndryshkura, qëndronte shulake nën lisa, Maria mbërtheu fëmijën e vet më të vogël, Xhodin, duke mbajtur me zor lotët.

Babai e siguroi: – Mos u shqetëso fare, do ta ndreq shumë shpejt.

Mirëpo Xheku nuk e riparoi kurrë barakën, as e përfundoi shkollën e mesme. Shumë shpejt pasi mbërritën, ia nisi pijes dhe pokerit në Suomp Gini, në orvatje për të harruar me alkool atë vrimë miu ku jetonte.

Maria u përpoq sa mundi për ta kthyer atë karakatinë në shtëpi. Në tregun e sendeve të përdorura bleu çarçafë për dyshekët e shtruar përdhe dhe një vaskë metalike; lante rrobat nën rubinetin e kopshtit dhe u përpoq të mësonte vetë si të kultivonte kopshtin dhe të rriste pula.

Pak pas mbërritjes, veshur me rrobat më të mira, ajo i mori fëmijët për në Barkli Kov, ku i regjistroi në shkollë. Mirëpo Xheku u tall me idenë e arsimit dhe miliona ketra apo peshq për darkë.

Xheku e mori Marian vetëm një herë për një vozitje me barkë nën dritën e hënës, rezultat i së cilës ishte fëmija i tyre i fundit, një vajzë me emrin Katerinë Danielë; më vonë e thirrur me nofkën Kaja, ngaqë, kur e pyetën fillimisht, kështu tha se quhej.

Herë pas here, kur ishte esëll, Xheku ëndërronte përsëri të përfundonte shkollën dhe të siguronte një jetë më të mirë për të gjithë, po hija e vrimës së miut ia errësonte mendjen. Dikur i sigurt dhe kapadai, i pashëm dhe i shëndetshëm, ai tashmë nuk e duronte dot njeriun në të cilin ishte katandisur dhe i qe kthyer gotës. I dukej më e lehtë të përzihej me renegatët e moçalit që ziheshin, pinin dhe mallkonin.

17
Kapërcimi i Pragut

1960

Një ditë, gjatë asaj vere leximi, kur shkoi te Xhampini, ai i tha: – Zonjushë Kaja, dua të të them diçka. Kanë ardhur rrotull ca njerëz që kanë pyetur për ty.

Ajo e pa drejt e në sy, pa iu shmangur shikimit të tij. – Cilët, çfarë donin?

– Më duket se janë nga Shërbimet Shoqërore. Bëjnë gjithë ato pyetje. A ndodhet ende këtu babai, ku është nëna jote, do të shkosh apo jo në shkollë këtë vjeshtë. Më pyetën kur vjen zakonisht tek unë; duan të dinë sidomos kohën kur vjen këtu.

– Çfarë u the, Xhampin?
– Hm, u përpoqa t'i largoj. U thashë që babai yt është mirë, që merret me peshkim. – Ai qeshi, me kokën e hedhur pas. – U thashë që nuk di të them se kur mund të vish këtu. Shiko, mos u shqetëso fare, zonjushë Kaja. Po të vijnë prapë, Xhampini do t'ua humbasë gjurmët e tua.

– Faleminderit. – Pasi mbushi serbatorin, Kaja u nis drejt e në shtëpi. Tani duhej t'i hapte mirë sytë, ndoshta duhej të gjente një vend në moçal, ku mund të fshihej, derisa ata të hiqnin dorë prej saj.

Atë pasdite vonë, kur Tejti iu afrua bregut duke gërricur

barkun e varkës pas rërës, ajo i tha: – Mund të takohemi diku gjetkë, 'eçse këtu?

– Hej, Kaja, gëzohem që të shoh, – e përshëndeti Tejti, ende në timon.
– Si mendon?
– Thuhet përvëçse, jo 'eçse dhe mirësjellja e kërkon t'i përshëndesësh njerëzit, para se t'u kërkosh një nder.
– Edhe ti thua 'eçse ndonjëherë, – ia priti ajo, me buzën në gaz.
– Po, të gjithë në të Carolinës së Veriut i hamë fjalët, po duhet të përpiqemi t'i shqiptojmë saktë.
– Mirëdita, zoti Tejt, – i tha ajo, me një përkulje të lehtë. Atij i kapi syri një grimë shejtanllëku brenda saj. – Atëherë, mund të takohemi diku tjetër, përveçse këtu? Të lutem.
– Sigurisht, besoj. Po për çfarë arsyeje?
– Xhampini më tha se më kanë kërkuar ata të Shërbimeve Shoqërore. Kam frikë se do të më kapin si troftë dhe do të më mbyllin në ndonjë shtëpi birësimi.
– Atëherë, bëjmë mirë të fshihemi atje ku këndojnë karavidhet. Mjerë ajo familje që do të të merrte në shtëpi. – Tejti buzëqeshi vesh më vesh.
– Çfarë do të thuash me "atje ku këndojnë karavidhet"? Këtë e thoshte edhe mamaja ime. – Kajës iu kujtua e ëma që e nxiste gjithmonë të eksploronte moçalin: "Shko sa më larg të mundesh – përtej vendit ku këndojnë karavidhet."
– Do të thotë të hysh sa më thellë në pyll, atje ku kafshët janë të egra dhe sillen si kafshë. Atëherë, ke ndonjë ide se ku mund të takohemi?
– Është një vend që e kam zbuluar, një kolibe e vjetër, e rrënuar. Po ta mësosh kthesën, mund të mbërrish me varkë deri atje; ndërsa unë mund të shkoj me këmbë.
– Mirë, hip në varkë. Ma trego tani; herët tjetër takohemi atje.

– Po qe se do të ndodhem atje, do të lë një pirg të vogël guralecësh këtu tek trungu ku lidh varkën. – Kaja tregoi një vend te plazhi i lagunës. – Përndryshe, do të jem këtej rrotull dhe do të dal kur të dëgjoj motorin e varkës sate.

Vozitën ngadalë nëpër moçal, pastaj dolën në të hapur nga jugu, larg qytetit. Ajo tunde j mbi kiç; lotët e shkaktuar nga era i rrëshqisnin faqeve dhe i gudulisnin ftohtë veshët. Kur mbërritën në një liman të vogël, ajo e udhëzoi t'i ngjitej një përroi me ujë të freskët, mbi të cilin vareshin deri poshtë drizat. Disa herë dukej sikur përroi po shteronte, megjithatë Kaja i bëri shenjë të vazhdonte, duke u përplasur pas shkurreve edhe më të dendura.

Më në fund, dolën në një lirishtë të gjerë, ku rryma rridhte ndanë një kasolleje druri të vjetër njëdhomëshe, të shembur nga njëri krah. Kërcunjtë ishin epur dhe disa qenë shtrirë përtokë si thupra shangai. Çatia, ende e mbështetur mbi murin e rrëzuar përgjysmë, anohej nga muri më i lartë tek i ulëti si kapelë e shtrembër. Tejti tërhoqi varkën mbi baltë dhe ecën pa fjalë drejt derës së hapur.

Brenda ishte errësirë dhe kutërbonte era urinë miu. – Hm, shpresoj të mos kesh në plan të jetosh këtu... mund të të shembet e gjitha mbi kokë. – Tejti shtyu murin. Dukej mjaft i fortë.

– Është vetëm një shtrofull. Mund të fsheh ca ushqime këtu, në rast se do të më duhet t'ia mbath për ca kohë.

Tejti u kthye dhe e vështroi ngultas, ndërkohë që sytë e tyre përshtateshin me errësirën.
– Kaja, nuk ke menduar ndonjëherë të kthehesh në shkollë? Nuk do të bëhej hataja. Ata mund të të lënë rehat, po u ktheve në shkollë.
– Ata duhet ta kenë kuptuar që kam mbetur vetëm dhe, po të shkoj, mund të më kapin e të më mbyllin në ndonjë shtëpi. Pastaj, jam shumë e madhe për në shkollë. Ku do të më futin, në

klasë të parë? – Ajo shqyen sytë nga ideja e uljes në një karrige të vogël, rrethuar nga vogëlushë që mund t'i shqiptonin fjalët dhe të numëronin deri në pesëdhjetë.

– Po mirë, ke menduar të jetosh vetëm në moçal përgjithmonë?
– Më mirë sesa të shkoj në një shtëpi birësimi. Babai na kërcënonte gjithmonë se do të na çonte në një shtëpi të tillë, po të silleshim keq. Na thoshte që ata janë të këqij.
– Jo, nuk janë të këqij. Jo gjithmonë. Shumica prej tyre janë njerëz të mirë, që i pëlqejnë fëmijët, – tha djali.
– Po thua se është më mirë të shkosh në një shtëpi birësimi sesa të jetosh në moçal? – e pyeti ajo, me mjekrën e nxjerrë përpara dhe dorën të vendosur mbi ijë.

Ai heshti një hop. – Mirë, sill ca batanije dhe shkrepëse, në rast se bën ftohtë. Ndoshta disa konserva sardelesh. Ato nuk prishen kurrë. Por mos mbaj ushqim të freskët këtu; do të ndjellësh arinjtë.
– Snuk kam frikë nga arinjtë.
– Nuk kam frikë nga arinjtë.

PËR PJESËN E MBETUR të verës, Kaja dhe Tejti i zhvilluan mësimet e leximit në kasollen e rrënuar. Deri nga mesi i gushtit ata kishin përfunduar *Almanakun e Gjërave të Thjeshta*, ndonëse nuk mund të lexonte çdo fjalë, ajo kuptonte shumicën e tyre. Aldo Leopoldi i kishte mësuar vajzës se fushat lymore janë të gjalla të lumenjve, të cilët i pushtojnë ato sa herë të dëshirojnë. Çdokush që jeton në një fushë lymore pret që ta mbështjellin krahët e lumit me sot, me nesër. Ajo mësoi ku shkojnë patat në dimër dhe kuptimin e muzikës së tyre. Fjalët e tij të ëmbla, me tingull gati si poezi, i mësuan asaj se toka është e mbushur me jetë dhe është një nga pasuritë më të çmuara të planetit; se drenazhimi i moçaleve than edhe tokat pranë tyre për kilometra të tërë, duke

sjellë zhdukjen e bimëve dhe kafshëve bashkë me tharjen e ujit. Disa nga farat qëndrojnë të fjetura në tokat e thara për dekada të tëra, në pritje dhe, me ardhjen e ujit, ato shpërthejnë nga toka, duke shfaqur fytyrat e tyre. Mrekulli dhe njohuri të jetës reale që nuk do t'i kishte mësuar kurrë në shkollë. Të vërteta që duhej t'i dinte gjithkush, të cilat, ndonëse të shfaqura gjithandej, kushedi përse rrinin të fshehura si farat.

Ata takoheshin në kasollen e drunjtë disa herë në javë, po shumicën e netëve vajza flinte në barakën e saj ose në plazh me pulëbardhat. Duhej të mblidhte dru zjarri për dimrin, ndaj ia vuri detyrë vetes dhe mbarti ngarkesa drush nga afër e larg, për t'i stivuar pothuaj mjeshtërisht mes dy pishave. Rrepat e kopshtit të saj mezi arritën të ngrinin kokat mbi shufëratat; megjithatë kishte më shumë perime nga ç'mund t'i lypeshin asaj dhe drerëve. Voli prodhimet e fundit të fundverës dhe i magazinoi kungujt dhe panxharët në hijen e freskët të shkallëve me tulla e dërrasa.

Po ndërkaq, i mbante veshët ngrehur se mos dëgjonte tingujt zvarritës të ndonjë automobili, që vinte mbushur me burra për ta rrëmbyer. Ndonjëherë dëgjimi bëhej i lodhshëm dhe nethjeths, ndaj ecte drejt kasolles së drunjtë dhe flinte mbi dyshemenë e baltës, mbështjellë me batanijen rezervë. Organizonte kohën e mbledhjes së midhjeve dhe tymosjes së peshkut në mënyrë të tillë që t'i çonte Tejti te Xhampini dhe t'i sillte më pas furnizimet. Për t'u ekspozuar sa më pak të ishte e mundur.

– TË KUJTOHET KUR LEXOVE fjalën e parë? E thënë që disa fjalë kanë shumë peshë, – i tha Tejti një ditë, tek qëndronin ulur në breg të përroit.
– Po, më kujtohet, pse?
– Sidomos poezitë. Fjalët e poezive jo vetëm tregojnë gjëra. Ato trazojnë emocione. Madje të bëjnë edhe të qeshësh.

– Mamaja lexonte poezi, po nuk më kujtohet asnjë prej tyre.
– Dëgjo këtë; është nga Eduard Lir. – Nxori një zarf të palosur dhe lexoi:

“Atëherë Zoti Këmbëgjatë
Me Zotin Mizë Flashkët tok
Drejt detit shkumëzor ia mbajtën
Duke klithur shok me shok;
Një varkë të vogël atje gjetën,
Me velat nderur në rozë e gri;
Mes dallgësh morën tatëpjetën
Tutje e më tutje në largësi.”

Ajo tha duke buzëqeshur: – Ka një ritëm si dallgët që përplasen në breg.

Pas kësaj ajo hyri në një fazë poezikrijuese, të cilat i sajonte teksa voziste mes moçalit apo kërkonte për guaska – vargje të thjeshta, monotone dhe naive. – Një mama grizhël nga dega ngrihet veri/ do të doja edhe unë të fluturoja, po nuk di sesi. – Ato vargje e bënin të qeshte me të madhe; i mbushnin pak minuta nga ditët e gjata.

Një pasdite vonë, teksa lexonte në tryezën e kuzhinës, iu kujtua libri me poezi i mamit dhe rrëmoi gjithandej derisa e gjeti. Vëllimi ishte fare i ronitur, kapakët ishin grisur me kohë dhe faqet mbaheshin së bashku nga dy shirita llastiku të ngrënë. Kaja i hoqi me kujdes faqet, duke lexuar shënimet që mami kishte shkruar anëve. Në fund ishte një listë me numrat e faqeve, ku ndodheshin poezitë e parapëlqyera të mamit.

Kaja e hapi te një poezi e Xhejms Rajtit:

Befas i humbur dhe i ftohtë,

E dija që kopshti ishte zhveshur,
Doja të prekja dhe mbaja fort
Fëmijën tim që fliste shtruar,
Dhe qeshte urtë apo tërbuar.

Pemët dhe dielli qenë zhdukur,
Zhdukur, përveç nesh, gjithçka,
Nëna e tij në shtëpi këndonte
Ushqimin të ngrohtë na mbante,
Dhe na deshte, një Zot e di sa,
Bota e madhe kaq e errët ngjante.

Pastaj këtë tjetrën nga Galluej Kinëll.

E kisha për zemër...
Thosha gjithçka që mendoja
Me fjalë më të buta që dija. Dhe tani...
Duhet ta pranoj, jam i lehtësuar që mbaroi
Në fund ndieja vetëm keqardhje
Për atë dëshirë për më shumë jetë.
... Lamtumirë.

Kaja preku fjalët si të ishin një mesazh, sikur e ëma t'i kishte nënvizuar ato enkas, që e bija t'i lexonte një ditë nën dritën e vagullt të kësaj llambe vajguri dhe të kuptonte. Nuk ishte shumë, nuk ishte ndonjë pusullë e shkruar me dorë dhe e futur në fund të një sirtari çorapesh, por ishte diçka. Vajza ndjeu se fjalët gozhdonin një kuptim të fuqishëm, të cilin nuk mund ta çlironte dot. Në qoftë se një ditë do të bëhej poete, ajo do ta bënte të qartë mesazhin.

PASI FILLOI VITIN e fundit të shkollës në shtator, Tejti nuk mund ta vizitonte aq shpesh Kajën, por kur vinte, i sillte libra shkolle të përfunduar. Nuk tha asnjë fjalë se librat e biologjisë ishin tepër të përparuar për vajzën, ndaj ajo u zhyt në kapitujt që ishin të tmerrshëm për katër vjet në shkollë. – Mos u shqetëso, – i thoshte ai, – do ta kuptosh nga pak më shumë, sa herë ta lexosh. – Dhe kjo ishte e vërtetë.

Ndërsa ditët bëheshin më të shkurtra, ata takoheshin afër barakës së saj, ngaqë drita e diellit nuk zgjaste derisa të shkonin te kasollja e leximit. Kishin studiuar gjithnjë jashtë, mirëpo një mëngjes, kur fryu një erë e marrë, Kaja ndezi zjarrin në sobën e druve. Askush nuk e kishte kapërcyer pragun e barakës që kur babai ishte zhdukur aty e katër vjet më parë dhe për Kajën do të kishte qenë e paimagjinueshme të ftonte dikë brenda. Përveç Tejtit.

– Dëshiron të ulesh në kuzhinë pranë sobës? – i tha ajo, kur ai tërhoqi varkën mbi bregun e lagunës.
– Po, – ia ktheu ai, duke e ditur mirë që nuk duhej ta bënte të dukej kushedi çfarë ftesë.

Me të vënë këmbë në verandë, djalit iu deshën afro njëzet minuta të eksploronte dhe admironte pendët, guaskat, kockat dhe foletë. Kur u ulën, më në fund, në tryezë, ajo tërhoqi karrigen pranë së tijës, gati duke u prekur me krahë dhe bërryla. Vetëm për ta ndier pranë.

Kur Tejti ishte i zënë duke ndihmuar të atin, ditët zvarriteshin ngadalë nga kreu në fund. Një mbrëmje vonë, ajo mori romanin e saj të parë, *Rebekën* të Dafne dy Moriesë, nga rafti i së ëmës dhe lexoi për dashurinë. Pas një cope herë, mbylli librin dhe shkoi në gardërobë. Veshi fustanin veror të nënës dhe frushkulloi nëpër dhomë, duke vërvitur fundin dhe duke u rrotulluar para pasqyrës.

Duke tundur flokët dhe ijet, përfytyroi Tejtin që i kërkonte të vallëzonin. Me duart e tij në belin e saj. Sikur ajo të ishte zonja dë Uintër.

Ndaloi papritur dhe u përkul më dysh, duke kukurisur. Pastaj qëndroi pa lëvizur fare.

— HAJDE NGJITU, VAJZË, — i thirri Mejbëlli një pasdite. — Kam ca gjëra për ty. — Zakonisht kutitë e sendeve ia sillte Xhampini, po kur shfaqej Mejbëlli, zakonisht kishte diçka të veçantë.

— Shko, pra, shko të marrësh gjërat e tua. Unë po të mbush serbatorin, — foli Xhampini dhe Kaja kërceu mbi skelë.

— Pa shiko këtu, zonjushë Kaja, — tha Mejbëlli, teksa ngrinte lart një fustan në ngjyrë pjeshke, me një vello shifoni mbi fundin me lule, rroba më e bukur që Kajës i kishin zënë sytë ndonjëherë, edhe më i bukur se fustani i mamit. — Ky fustan është bërë për një princeshë si ti. — E mbajti ngritur para Kajës, e cila e preku dhe vuri buzën në gaz. Pastaj, duke kthyer shpinën nga Xhampini, Mejbëlli u përkul me pak mundim dhe ngriti një palë recipeta të bardha nga kutia.

Kaja ndjeu ta përfshinte një afsh i nxehtë.

— Oh, zonjushë Kaja, mos ki turp, zemër. Këto të duhen tani. Dhe dëgjo, vajzë, nëse ke nevojë të flasësh me mua për gjësend, për çdo gjë që nuk e kupton, do t'i tregosh plakës Mejbëll. Në rregull?

— Po, zonjë. Faleminderit, Mejbëll. — Kaja i futi recipetat thellë në kuti, nën disa xhinse dhe bluza, poshtë një pakoje me fasule syzeza dhe një kavanozi me komposto pjeshke.

Disa javë më vonë, hipur mbi varkën që tundej lart e poshtë dallgëve, teksa vështronte pelikanët që pluskonin dhe ushqeheshin në det, Kaja ndjeu papritur të prera në stomak. Nuk e kishte zënë kurrë deti dhe kjo dhimbje ishte ndryshe nga çdo dhimbje që

kishte provuar më parë. E tërhoqi varkën në breg në Point Biç dhe u ul në rërë, me këmbët të palosura mënjanë si flatër. Dhimbja iu bë më e mprehtë dhe lëshoi një rënkim duke shtrembëruar fytyrën. Ndoshta do ta zinte barku.

Papritmas dëgjoi gërhimën e një motori dhe pa varkën e Tejtit që çante mes shkumës së dallgëve. Ai mori kthesën sapo e pa dhe bëri drejt bregut. Vajza mallkoi me fjalët e të atit. Gjithmonë gëzohej kur shihte Tejtin, po jo në atë çast kur mund t'i duhej t'ia mbathte drejt pyllit me lisa për shkak të diarresë. Pasi tërhoqi varkën përbri të sajës, ai u lëshua pëllumb në rërë në krah të vajzës.

— Hej, Kaja. Çfarë po bën? Po vija nga ti.

— Hej, Tejt. Gëzohem që të shoh. — U përpoq të hiqej normale, por stomaku e shtrëngoi fort.

— Si e ke hallin? — e pyeti ai.

— Ku e ke fjalën?

— Nuk dukesh mirë. Si e ke hallin?

— Më duket se jam sëmurë. Më pret keq stomaku.

— Oh. — Tejti hodhi vështrimin nga deti dhe nguli gishtërinjtë e zbathur të këmbëve në rërë.

— Ndoshta bën mirë të ikësh, — i tha ajo, me kokën poshtë.

— Ndoshta duhet të qëndroj sa të bëhesh më mirë. Po sikur të mos shkosh dot vetë në shtëpi?

— Mund të më duhet të futem në pyll. Ndoshta më vjen për të vjellë.

— Ndoshta. Por nuk mendoj se ke këtë hall, — foli qetë ai.

— Çfarë kërkon të thuash? Ti nuk e di se çfarë kam.

— Është ndryshe dhimbja nga herët e tjera?

— Po.

— Je gati pesëmbëdhjetë vjeç, apo jo?

— Po. Ç'hyn mosha këtu?

Ai qëndroi i heshtur një grimë. Trazoi këmbët, duke zhytur

gishtat më thellë në rërë. Duke larguar vështrimin prej saj, tha:
— Mund ta kesh, kushedi, nga ajo që u ndodh vajzave të moshës sate. Kujtohu që disa muaj më parë të solla një broshurë për të. Bashkë me ata librat e biologjisë. — Tejti, me fytyrën e përflakur, i hodhi vajzës një sy sykarazi, pastaj i largoi sytë sërish.

Kaja uli shikimin dhe ndjeu t'i skuqej gjithë trupi. Sigurisht, nuk kishte nënë që t'ia shpjegonte këtë, po, në fakt, broshura që i kishte sjellë Tejti i shpjegonte ca gjëra. Tani i kishte ardhur koha dhe ja tek ndodhej ulur në plazh dhe po bëhej grua përpara një djali. U mbush me turp dhe panik. Çfarë duhej të bënte? Çfarë do t'i ndodhte në të vërtetë? Sa gjak do t'i rridhte? Përfytyroi sikur do t'i derdhej në rërë përreth saj. Qëndroi e heshtur dhe barkun ia torturoi një dhimbje e mprehtë.

— Shkon dot në shtëpi? — e pyeti djali, ende pa e vështruar.

— Po, besoj.

— Nuk ka gjë, Kaja. Çdo vajzë e kalon këtë pa probleme. Nisu për në shtëpi. Unë do të vij nga pas, që të sigurohem se do të mbërrish shëndoshë e mirë.

— Nuk është nevoja ta bësh.

— Mos u shqetëso për mua. Tani, nisu. — Ai u ngrit dhe shkoi te varka e vet, pa e vështruar vajzën. Doli me varkë dhe priti larg bregut derisa ajo u drejtua me varkën e vet drejt kanalit që e çonte në shtëpi. Ai e ndoqi nga larg, aq larg sa dukej një pikël, derisa ajo mbërriti në lagunën e vet. Kaja zbriti në breg dhe e përshëndeti shkurt me dorë, me kokën ulur, pa e parë në sy.

Ashtu siç ua kishte gjetur kuptimin shumicës së gjërave, Kaja zbuloi vetë si të bëhej grua. Megjithatë, të nesërmen, me të shkrepur drita, voziti me varkë te Xhampini. Një diell i zbehtë dukej si i mbetur pezull në mjegullën e dendur teksa i afrohej skelës, duke kërkuar me sy Mejbëllin, po duke e ditur fare mirë se kishte pak gjasa ta gjente atje. Sigurisht, doli vetëm Xhampini

për ta pritur.

— Hej, zonjushë Kaja. T'u mbarua kaq shpejt karburanti?

Ende e ulur në varkë, Kaja iu përgjigj qetë: — Kam nevojë të takoj Mejbëllin.

— Më vjen shumë keq, vajzë, Mejbëlli nuk ka ardhur sot. Mund të të ndihmoj unë?

Me kokën e ulur poshtë, ajo tha: — Duhet të takoj patjetër Mejbëllin. Sa më shpejt.

— Mirë, atëherë. — Xhampini hodhi vështrimin përmes gjirit të vogël dhe pa që nuk po vinin varka të tjera. Çdokush që kishte nevojë për karburant, në çdo orë të ditës, çdo ditë, edhe për Krishtlindje, e dinte që do ta gjente Xhampinin atje - ai nuk kishte munguar asnjë ditë të vetme për pesëdhjetë vjet, përveçse kur vdiq Dejzi, engjëlli i tyre foshnjë. Nuk mund të largohej nga vendi i vet. — Rri këtu, zonjushë Kaja. Po shkoj deri në fund të rrugës për të gjetur ndonjë fëmijë të thërrasë Mejbëllin. Po erdhi ndonjë varkë, thuaju që do të kthehem menjëherë.

— Rri unë. Faleminderit.

Xhampini rendi nëpër skelë e u zhduk, ndërsa Kaja priti, duke hedhur sytë nga gjiri çdo sekondë, me frikën se mos vinte ndonjë varkë tjetër. Por ai u kthye shumë shpejt dhe i tha se kishte dërguar disa fëmijë për të thirrur Mejbëllin; Kaja duhej "të priste vetëm një çast".

Xhampini iu kthye punëve të veta, duke shpaketuar pakot e duhanit për përtypje nëpër rafte e gjëra të tjera. Kaja qëndroi në varkën e vet. Më në fund, Mejbëlli mbërriti dhe tundja e dërrasave nën hapat e saj ngjante me shtypjen e një pianoje të vogël përgjatë skelës. Me një qese letre në dorë, ajo nuk e përshëndeti zhurmshëm, siç do të kishte bërë zakonisht, po qëndroi mbi skelë mbi Kajën dhe i foli qetë: — Mirëmëngjesi, Kaja. Si është puna, vajzë? Çfarë halli ke, zemër?

Kaja uli kokën më shumë dhe murmuriti diçka që Mejbëlli nuk arriti ta dëgjonte.

— Mund të zbresësh nga ajo varkë, apo të vij unë aty?

Kaja nuk u përgjigj, ndaj Mejbëlli, me të njëqind kilogramët e saj, vendosi njërën këmbë, pastaj tjetrën, në varkën e vogël dhe mjeti u ankua duke u përplasur pas shtyllave. U ul në stolin e mesit, me fytyrë nga Kaja, e cila po qëndronte në pupë.

— Hë, vajzë, më trego si e ke hallin.

Puqën kokat të dyja dhe, ndërsa Kaja pështpëriste, Mejbëlli e tërhoqi në gjoksin e vet të bështëm, duke e përqafuar dhe përkundur. Vajza, e pamësuar me përqafime, qëndroi e ngurtë fillimisht, po kjo nuk e shkurajoi Mejbëllin dhe, më në fund, Kaja u shkri dhe u lëshua pas rehatisë së atyre jastëkëve. Pas një hopi, Mejbëlli u tërhoq dhe hapi çantën bojëkafe prej letre.

— Hm, ma mori mendja ç'hall kishe, kështu që solla diçka. — Dhe atje, ulur në varkë, ndanë skelës së Xhampinit, Mejbëlli i shpjegoi Kajës gjithçka që duhej të dinte.

— Atëherë, zonjushë Kaja, nuk është asgjë për të pasur turp. Nuk është as mallkim, siç thonë njerëzit; ky është fillimi i gjithë jetës, që vetëm një grua mund ta bëjë. Tani u bëre grua, vogëlushe.

PASDITEN TJETËR, kur dëgjoi varkën e Tejtit, Kaja u fsheh mes drizave të dendura dhe e vështroi prej andej. Ishte boll e çuditshme që Tejti e njihte vajzën, po më e çuditshme ishte që ai tashmë dinte ndodhitë më personale dhe më të fshehta të jetës së saj. Faqet iu ndezën flakë nga ky mendim. Do të qëndronte fshehur derisa të largohej ai.

Tejti ndaloi në breg të lagunës dhe zbriti nga varka, duke mbajtur në dorë një kuti të bardhë lidhur me një gjalmë. — Hej! Kaja, ku je? — thirri. — Kam sjellë kekë të vegjël nga Parkeri.

Kaja nuk kishte shijuar ëmbëlsira prej vitesh. Tejti ngriti disa libra nga varka dhe kështu Kaja doli nga shkurret pas tij.

— Oh, ja ku qenke. Shiko këtu. — Hapi kutinë, në të cilën ishin vendosur me rregull kekë të vegjël, çdonjëri nga 2 centimetra katror, mbuluar me krem vanilje dhe me nga një trëndafil të vogël rozë në majë. — Eja, provoji.

Kaja mori njërin dhe, pa vështruar ende nga Tejti, e kafshoi. Pastaj ngjeshi pjesën e mbetur në gojë. Lëpiu gishtat.

— Ja. — Tejti lëshoi kutinë ndanë lisit të tyre. — Merr sa të duash. Fillojmë mësimin. Solla një libër të ri. — Dhe kaq ishte. Iu futën mësimeve, pa lëshuar asnjë fjalë për atë gjënë tjetër.

VJESHTA PO AFROHEJ; pemët me gjelbërim të përhershëm mund të mos e kishin vënë re, ndërsa panjat po. Ato shkrepëtinin mijëra gjethe të arta në sfond të qiellit gri. Një pasdite vonë, pas mësimit, Tejti vazhdoi të qëndronte ndërkohë që duhej të ishte larguar dhe u ul bashkë me Kajën mbi një kërcu në pyll. Ajo i bëri, më në fund, pyetjen që kishte dashur t'ia bënte prej kohësh. — Tejt, faleminderit për mësimet që më jep dhe për gjithë gjërat e tjera që më sjell. Po përse e bën? Nuk ke ndonjë të dashur a diçka tjetër për të kaluar kohën?

— Eh... ndonjëherë po. Kisha një të dashur, po nuk e kam më. Më pëlqen të jem këtu në qetësi, më pëlqen që ti je kaq shumë e interesuar pas moçalit, Kaja. Shumica e njerëzve nuk i kushton vëmendje moçalit, veçse për të peshkuar. Ata mendojnë se është djerrinë dhe që duhet tharë dhe zhvilluar. Njerëzit nuk e kuptojnë që shumica e krijesave të detit - përfshirë ato që ata hanë - kanë nevojë për moçalin.

Djali nuk i tha se i vinte keq që ajo ishte e vetme, që e dinte sesi e kishin trajtuar prej vitesh fëmijët e qytezës; sesi banorët e

quanin Vajza e Moçalit dhe trillonin histori për të. Përvjedhja drejt barakës së saj, të vrapuarit në errësirë dhe prekja e barakës tashmë ishte bërë një traditë, një lloj rituali për djemtë që shndërroheshin në burra. Le burrat pastaj. Disa prej tyre vinin baste se kush do të ishte i pari që do të kapte qershinë e saj. Gjëra që e tërbonin dhe e shqetësonin djalin.

Po nuk ishte kjo arsyeja kryesore përse kishte filluar të linte pendë për Kajën në pyll, apo përse vazhdonte të vinte për ta takuar. Fjalët e tjera që nuk tha Tejti ishin ndjenjat e tij për vajzën, të cilat dukeshin të pleksura mes dashurisë së ëmbël për një motër të humbur dhe dashurisë së zjarrtë të një djaloshi. Ai nuk arrinte dot as vetë ta kuptonte, po nuk ishte goditur kurrë nga një dallgë më e fortë. Një dallgë emocionesh sa të dhimbshme, aq edhe të pëlqyeshme.

Kaja, duke futur një fije bari në një vrimë milingonash, e pyeti më në fund: — Ku e ke nënën?

Mes pemëve fryu një flad që tundi lehtë degët. Tejti nuk u përgjigj.

— Nuk je i detyruar të thuash *asgjë*, — vijoi ajo.

— Gjë, — e korrigjoi ai.

— Nuk je i detyruar të thuash gjë.

— Nëna dhe motra ime e vogël vdiqën në një përplasje me makinë në Eshvill. Motra quhej Keriana.

— Oh, më vjen shumë keq, Tejt. Jam e sigurt që nëna jote ishte e mirë dhe e bukur.

— Po. Të dyja ashtu ishin. — Fliste me vështrimin e ngulur përtokë, me kokën ulur mes gjunjëve. — Nuk kam folur kurrë për këtë. Me askënd.

As unë, mendoi Kaja. Pastaj tha me zë: — Mamaja ime u largua një ditë dhe nuk u kthye më kurrë. Nëna drenushë kthehet gjithnjë tek të vegjlit e vet.

— Hm, të paktën mund të shpresosh se do të kthehet ndonjëherë. E imja nuk do të kthehet me siguri.

Qëndruan të heshtur një çast, pastaj Tejti vazhdoi: — Mendoj... — Por ndali dhe largoi sytë.

Kaja e vështroi, por ai rrinte me sytë ngulur përtokë. I heshtur.

Ajo tha: — Çfarë? Çfarë mendon? Mua mund të më thuash gjithçka.

Përsëri ai nuk foli. Me durimin e kalitur nga përvoja, vajza priti.

Më në fund, me zë shumë të ulët, ai tha: — Mendoj se shkuan në Eshvill për të blerë dhuratën time të ditëlindjes. Ishte një biçikletë që më pëlqente dhe doja ta kisha. Ata të Uestërn Autos nuk e sillnin këtu, ndaj mendoj se ato shkuan në Eshvill për të ma blerë.

— Po ky nuk është faji yt, — tha ajo.

— E di, po ndihem sikur është faji im, — vazhdoi Tejti. — Madje as më kujtohet se çfarë biçiklete ishte.

Kaja u anua më pranë tij, po jo aq sa për ta prekur. Por përjetoi një ndjesi - sikur hapësira mes supeve të tyre ishte zhvendosur. Pyeste veten nëse e ndjeu edhe Tejti këtë. Dëshironte të anohej më shumë pranë tij, sa të cekeshin lehtë krah më krah. Të prekeshin. Do ta vinte re këtë Tejti?

Pikërisht në atë çast, era mori vrull dhe mijëra e mijëra gjethe të verdha panje u shkëputën nga jeta dhe u derdhën si rrëke nëpër qiell. Gjethet e vjeshtës nuk bien; ato fluturojnë. Ato e marrin shtruar dhe enden nëpër qiell, në mundësinë e tyre të vetme për të fluturuar. Ato u shtollën si vorbull, u valëvitën dhe vibruan në rrymat e ajrit, duke pasqyruar dritën e diellit.

Tejti brofi nga trungu dhe i thirri Kajës: — Shiko sa gjethe mund të kapësh para se të bien në tokë! — Vajza kërceu në këmbë dhe të dy u hodhën mes perdeve të gjetheve që binin, me krahët

hapur fort, duke i kapur para se të binin në tokë. Duke qeshur, Tejti u hodh drejt një gjetheje vetëm disa centimetra larg tokës, e mbërtheu dhe e ktheu përmbys, duke e ngritur si trofe në ajër. Kaja ngriti duart lart dhe hodhi në erë përsëri gjithë gjethet e shpëtuara. Vrapoi përsëri mes tyre dhe ato i ngecën si ar nëpër flokë.

Pastaj u rrotullua dhe u përplas pas Tejtit, i cili ishte ngritur ndërkohë dhe të dy ngrinë, me vështrimin ngulur në sytë e njëri-tjetrit. Ndalën së qeshuri. Ai e kapi nga supet, ngurroi një grimë, pastaj i puthi buzët, teksa gjethet binin dhe vallëzonin rreth tyre, heshturazi si bora.

Ajo nuk dinte asgjë për puthjet dhe qëndroi e ngrirë, kokë e buzë. U ndanë dhe vështruan njëri-tjetrin, duke pyetur veten nëse kishin ardhur dhe çfarë do të bënin më pas. Ai i hoqi lehtë një gjethe nga flokët dhe e lëshoi përtokë. Vajzës i rrahu zemra furishëm. Nga dashuritë e shprijura që kishte njohur prej familjes së vet të paqëndrueshme, asnjëra nuk e kishte ndier kështu.

— Jam e dashura jote tani? — e pyeti.

Ai buzëqeshi. — Dëshiron të jesh?

— Po.

— Mund të jesh shumë e re, — tha djali.

— Por i njoh pendët. Vë bast se vajzat e tjera nuk i njohin pendët.

— Mirë, atëherë. — Dhe e puthi përsëri. Këtë herë ajo anoi kokën mënjanë dhe buzët iu zbutën. Dhe për herë të parë në jetën e vet, zemrën e kishte plot.

18
Lundër e Bardhë

1960

TASHMË, çdo fjalë e re fillonte me një klithmë, çdo fjali ishte një garë. Tejti mbërthente Kajën, pastaj gremiseshin të dy, gjysmë si fëmijë e gjysmë jo, përmes lëpjetave të skuqura nga vjeshta.

— Bëhu serioze një çast, — tha ai. — Tabela e shumëzimit mund të mësohet vetëm përmendësh. — Ai shkroi 12x12=144 në rërë, mirëpo ajo vrapoi dhe u krodh mes dallgëve drejt ujërave të qeta e notoi derisa ai e ndoqi në një vend ku rrezet gri në blu të dritës depërtonin mes qetësisë dhe përvijonin siluetat e tyre. Të lëmuara si delfinë. Më vonë, të mbuluar me kripë dhe rërë, u rrokullisën përmes plazhit, me duart mbështjellë fort pas njëri-tjetrit si një trup i vetëm.

Pasditen tjetër, ai erdhi në lagunën e saj, po qëndroi në varkën e vet. Te këmbët kishte një shportë të madhe mbuluar me një pëlhurë me kuadrate të kuqe.

— Çfarë është ajo? Çfarë ke sjellë? — e pyeti ajo.

— Është surprizë. Eja, hip në varkë.

Lëvizën përmes kanaleve të ngadalta doli në det, pastaj morën në jug drejt një gjiri në formë gjysmëhëne. Pasi ngjeshi anët e batanijes në rërë me kyçin e dorës, Tejti vendosi mbi të shportën e mbuluar dhe, pasi u ulën, hoqi pëlhurën.

— Gëzuar ditëlindjen, Kaja, — i tha. — U bëre pesëmbëdhjetë. — Nga shporta ngrihej një tortë me dy kate, e lartë si kuti kapeleje dhe e zbukuruar me guaska kremi rozë. Me emrin e saj shkruar në krye. Dhuratat, mbështjellë me letra shumëngjyrëshe dhe lidhur me fjongo, rrethonin tortën.

Ajo vështroi e befasuar, me gojën hapur. Askush nuk i kishte uruar ditëlindjen që nga largimi i nënës. Askush nuk i kishte dhuruar një tortë të blerë në dyqan me emrin e saj në krye. Nuk kishte marrë kurrë dhurata me mbështjellëse të vërteta me fjongo.

— Nga e di që është ditëlindja ime? — Pa pasur kalendar, ajo nuk e dinte që dita e lindjes ishte sot.

— E lexova në Biblën tënde.

Ndërkohë që ajo i lutej të mos e kalonte thikën mbi emrin e saj, ai preu copa të mëdha dhe i hodhi pëllumb në pjata letre. Duke vështruar njëri-tjetrin në sy, këputën copa torte dhe i futën dhe në gojë. Duke u mbllaçitur me zhurmë. Duke lëpirë gishtat. Duke qeshur me buzët tërë krem. Duke ngrënë tortën ashtu siç duhet ngrënë, ashtu siç dëshirijnë ta hanë të gjithë.

— Dëshiron t'i hapësh dhuratat? — buzëqeshi Tejti.

E para: një xham i vogël zmadhues, "që të shohësh detajet e holla të flatrave të insekteve". E dyta: një karficë plastike, lyer në ngjyrë argjendi dhe zbukuruar me një pulëbardhë gurësh, "për flokët e tu". Ai ia kaloi ngathët flokët pas veshit dhe i vendosi karficën. Vajza e preku. Më e bukur se e mamit.

Dhurata e fundit ishte një kuti më e madhe dhe, kur e hapi, Kaja gjeti dhjetë kavanoza me bojëra vaji, tubete me bojëra uji dhe furça të madhësive të ndryshme, "për pikturat e tua".

Kaja mori në dorë çdo ngjyrë, çdo furçë. — Mund të marr të tjera, kur të kesh nevojë. Edhe kanavaca, nga Si Ouksi.

Ajo vari kokën. — Faleminderit, Tejt.

— LEHTË. ME NGADALË, tani, — thirri Skuperi, ndërsa Tejti, rrethuar nga rrjetat e peshkimit, leckat me vaj dhe pelikanët që pastronin pendët, manovronte çikrikun. Kiçi i Çeri Pajit u lëkund në mbajtëse, u drodh, pastaj rrëshqiti në shinat nënujore të Kantierit të Varkave të Pitit, hangarit të ndryshkur dhe skelës së shtrembër, të vetmit hangar me bankë të thatë në Barkli Kov.

— Mirë, në rregull, u fut në shina. Nxirre jashtë tani. — Tejti ushtroi më shumë forcë në çikrik dhe varka u tërhoq zvarrë mbi dokun e thatë. E lidhën me kavo dhe filluan të kruanin guaskat nga trupi i varkës, të shoqëruar nga ariet e mprehta si kristal të Milica Korjusit, që vinin nga gramafoni. Duhej ta lyenin me bazën e bojës, pastaj me shtresën e përvitshme të bojës së kuqe. Ngjyrën e kishte zgjedhur nëna e Tejtit dhe Skuperi nuk do ta ndryshonte kurrë. Herë pas here Skuperi e ndalte kruarjen dhe valëviste krahët e mëdhenj sipas formës gjarpëruese të muzikës.

Tani, në fillim të dimrit, Skuperi e paguante Tejtin si të rritur për orët e punës pas shkollës dhe gjatë fundjavave, mirëpo Tejti nuk mund të shkonte aq shpesh te Kaja. Këtë nuk ia tha atit; nuk ia kishte zënë asnjëherë në gojë Kajën.

Kruan guaskat derisa u err, derisa edhe Skuperit filluan t'i dhembnin krahët. — Jam shumë i lodhur për të gatuar dhe ashtu duhet të jesh edhe ti. Hamë ndonjë gjë në restorant rrugës për në shtëpi.

Përshëndetën me kokë secilin, të gjithë të njohur dhe u ulën te një tryezë në qoshe. Të dy porositën pjatën speciale: fileto të skuqur pule me pure dhe salcë me lëng mishi, rrepa dhe sallatë me lakër. Biskota. Kekë me arra dhe akullore. Në tryezën përbri, një familje me katër anëtarë bashkuan duart dhe ulën kokat ndërkohë që babai thoshte bekimin me zë. Pas "Amenit", lëshuan puthje në ajër, shtrënguan duart dhe i kaluan njëri-tjetrit bukën e misrit.

Skuperi tha: — Dëgjo, bir, e di që kjo punë të pengon të merresh me gjëra të tjera. Kështu është. Nuk shkove në ballon e fillimvitit shkollor këtë vjeshtë dhe nuk dua të humbasësh gjithçka, meqë është edhe viti i fundit. Po afron balloja e pavijonit. Do t'i kërkosh ndonjë vajze të të shoqërojë?

— Eh. Mund të shkoj, nuk e di. Po nuk kam ndonjë që më pëlqen ta ftoj.

— Nuk ka asnjë vajzë të vetme në shkollë që ke dëshirë ta ftosh?

— Jo.

— Mirë, pra. — Skuperi u mbështet pas ndërkohë që kamerierja i vendosi para pjatën e ushqimit. — Faleminderit, Beti. E paske mbushur plot. — Beti erdhi rrotull dhe vendosi pjatën e Tejtit, të mbushur edhe më shumë.

— Ju bëftë mirë, — tha ajo. — Mund të merrni akoma nga pjata e ditës. Është pa kufizim. — I buzëqeshi Tejtit para se të kthehej në kuzhinë duke tundur ijet.

Tejti tha: — Vajzat e shkollës janë budallaqe. Flasin vetëm për krehje flokësh dhe taka të larta.

— Epo, ashtu e kanë zakon vajzat. Gjërat duhen marrë siç vijnë.

— Ndoshta.

— Dëgjo, bir. Nuk ua vë veshin shumë thashethemeve, asnjëherë nuk u kam kushtuar vëmendje. Po vazhdimisht më vijnë fjalë se ke diçka me atë vajzën e moçalit. — Tejti ngriti duart lart. — Pa dale, dale, — vijoi Skuperi. — Nuk i besoj të gjitha historitë që thuhen për të; ndoshta është vajzë e mirë. Por hap sytë, bir. Nuk duhet ta krijosh familjen shumë herët. Më kupton çfarë dua të them, apo jo?

Me zë të ulët, Tejti fishkëlleu: — Së pari, thua se nuk u beson historive për të, pastaj thua se nuk duhet ta krijoj familjen herët, duke treguar kështu se beson që ajo është nga lloj vajzash. Më lejo të të them diçka, atëherë: ajo nuk është e tillë. Është më e pastër dhe më e pafajshme se çdonjëra prej atyre vajzave, me të cilat do të të

pëlqente të shkoja në ballo. O Zot, disa nga vajzat e qytetit janë të tmerrshme, gjuajnë në kope dhe nuk duan t'ia dinë fare. Po, ka ca kohë që takohem me Kajën. E di pse? Po i mësoj shkrim e lexim, ngaqë njerëzit e kësaj qyteze tregohen aq të ligj me të, sa nuk ka mundur dot të ndjekë shkollën.

— Mirë, Tejt. Të lumtë për këtë. Po më kupto që është detyra ime t'i them këto gjëra. Mund të mos jetë e këndshme si bisedë, po prindërit duhet t'i këshillojnë fëmijët. Është detyra ime, ndaj mos u prek prej kësaj.

— E di, — murmuriti Tejti, teksa lyente me gjalpë një biskotë. I pizmosur sa s'ka.

— Hajde tani. I mbushim pjatat prapë, para se të hamë kekun me arra.

Pasi erdhi keku, Skuperi tha: — Mirë, meqë tashmë folëm për gjëra që nuk flasim kurrë, mund të them edhe diçka tjetër që kam në mendje.

Tejti uli kokën i irrituar.

Skuperi vazhdoi: — Dua ta dish, bir, se sa krenar jam për ty. Pa ndihmën e askujt, ke studiuar jetën e moçalit, ke dalë shkëlqyer në shkollë dhe ke aplikuar në kolegj. Dhe u pranove. Nuk e kam në natyrë të flas shumë për këto gjëra. Po jam shumë krenar për ty, bir. Dakord?

— Po. Dakord.

Më vonë, në dhomën e vet, Tejti recitoi vargje nga poema e vet e preferuar:
"Oh, kur do ta shoh Liqenin e mugët,
Dhe lundrën e bardhë të së dashurisë sime?"

***

PAVARESISH PUNES,sa here qe mundej,Tejti shkonte tek Kaja,por nuk

mund të qëndronte gjatë. Ndonjëherë voziste me varkë për dyzet minuta vetëm për një shëtitje dhjetëminutëshe në plazh, me duart kapur. Duke u puthur shumë. Pa humbur asnjë çast. Pastaj kthehej përsëri me varkë. Dëshironte t'i prekte gishtat; do të kishte falur gjithçka vetëm për t'i parë me sy. Netëve qëndronte shtrirë dhe mendonte për kofshët e saj, sa të buta e të forta njëherësh duhej të ishin. Pastaj rrotullohej nëpër çarçafë duke menduar të tjera gjëra përtej kofshëve. Por ajo ishte shumë e re dhe e druajtur. Në qoftë se gabonte, ajo mund të lëndohej dhe ai do të ishte edhe më i keq se ata djemtë që flisnin për ta shtrirë në dorë. Dëshira për ta mbrojtur vajzën ishte po aq e fortë sa dëshira tjetër. Herë-herë.

SA HERË QË SHKONTE te Kaja, Tejti çonte libra shkolle apo nga biblioteca, sidomos libra mbi krijesat e moçalit dhe biologjinë. Përparimi i saj ishte i befasues. Tashmë ajo mund të lexonte gjithçka, thoshte ai dhe, kur mund të lexosh gjithçka, mëson gjithçka. Tashmë ishte në dorë të saj. — Askush nuk arrin ta mbushë turin plot, — thoshte Tejti. — Jemi të gjithë si gjirafat, që nuk e përdorin qafën për të kapur degët më të larta.

Vetëm për orë të tëra, nën dritën e llambës, Kaja lexonte si ndryshojnë me kohë bimët e kafshët për t'iu përshtatur ndryshimeve të tokës; sesi disa qeliza ndahen dhe specializohen në mushkëri apo zemra, ndërkohë që disa të tjera qëndrojnë në atë si qeliza staminale, në rast se nevojiten më vonë. Zogjtë këndojnë kryesisht në mëngjes, ngaqë ajri i ftohtë e i lagësht i mëngjesit i përcjell këngët dhe kuptimin e tyre shumë më larg. Gjatë tërë jetës së saj, ajo i kishte parë me sy këto mrekulli jetësore, ndaj kishte të lehtë të kuptonte mënyrën sesi funksionon natyra.

Dhe në të gjitha botët e biologjisë, ajo kërkonte një shpjegim sesi një nënë mund të braktiste krijesën e saj.

***

NJË DITË TË FTOHTË, shumë kohë pas rënies së gjetheve të panjes, Tejti zbriti nga varka me një dhuratë të mbështjellë me letër të kuqe e jeshile.

— Unë nuk kam asgjë për ty, — i tha ajo, kur djali i zgjati dhuratën. — Nuk e dija që ishte Krishtlindje.

— Jo, nuk është. — Ai çoi buzën në gaz. — Duhet goxha kohë akoma, — gënjeu ai. — Hajde, nuk është ndonjë gjë e madhe.

Ajo hoqi me kujdes letrën dhe gjeti një fjalor *Uebster* të përdorur. — Oh, Tejt, faleminderit.

— Shfletoje, — tha ai. Futur te shkronja P ishte një pendë pelikani, luet-mos-më-harro ishin futur mes faqeve të M-së, një kërpudhë e tharë te K-ja. Aq shumë thesare të fshehura mes faqeve, sa libri nuk mbyllej krejtësisht.

— Do të përpiqem të vij përsëri një ditë pas Krishtlindjes. Ndoshta mund të sjell mish gjeldeti prej dreke. — E përshëndeti me një puthje. Pas largimit të tij, Kaja shau veten me zë të lartë. Që pas ikjes së mamit, ishte rasti i parë që mund t'i bënte dhuratë një njeriu të dashur dhe e kishte çuar dëm.

Disa ditë më vonë, priti Tejtin në breg të lagunës, duke u dridhur me fustanina pa mëngë përmbi portokalli prej shifoni. Ecte lart e poshtë duke mbajtur shtrënguar në dorë dhuratën për të - një xhufkë koke e një kardinali të kuq mashkull - mbështjellë me letrën që kishte përdorur ai. Sapo Tejti zbriti nga varka, ajo ia ngjeshi dhuratën në duar dhe këmbënguli që ta hapte aty në vend. Ai e hapi. — Faleminderit, Kaja. Nuk kam një të tillë. Krishtlindja e saj u plotësua.

— Atëherë futemi brenda. Do të bëhesh akull me atë fustan. — Kuzhina ishte ngrohur nga soba, po prapëseprapë ai e këshilloi

të vishte një pulovër dhe xhinse.

Të dy së bashku ngrohën ushqimin që ai kishte sjellë: mish gjeldeti, bukë misri, salcë boronicash, patate të ëmbla dhe kek me kungull - të gjitha të mbetura nga dreka e Krishtlindjes me babanë. Kaja kishte përgatitur biskota dhe hëngrën në tryezën e kuzhinës, të cilën ajo e kishte zbukuruar me ashe të egra dhe guaska deti.

— Po laj enët, — tha vajza dhe hodhi në sqoll ujin e nxehtë mbi sobë.

— Po të ndihmoj. — I u afrua dhe i kaloi krahët rreth belit. Ajo mbështeti kokën pas kraharorit të tij, me sytë e mbyllur. Gishtat e djalit lëvizën ngadalë poshtë pulovrit të saj, përmes stomakut të sheshtë, drejt gjinjve. Si zakonisht, ajo nuk mbante recipeta dhe ai i qarkoi thithat me gishtat. Prekja vazhdonte atje, po Kajës iu përhap një ndjesi tatëpjetë trupit, sikur duart e tij ta kishin prekur mes këmbëve. Një ndjesi boshllëku që kishte nevojë të mbushej urgjentisht pulsonte brenda saj. Por ajo nuk dinte çfarë të bënte, çfarë të thoshte, ndaj u tërhoq.

— Në rregull, — tha ai. Dhe thjesht e mbajti shtrënguar. Të dy merrnin frymë thellë.

DIELLI, ENDE I DRUAJTUR dhe i nënshtruar ndaj dimrit, nxirrte sytë aty-këtu mes ditëve me erë të tërbuar dhe shi të hidhur. Pastaj një pasdite, si papritur, pranvera erdhi një herë e mirë. Dita u ngroh dhe qielli shndriste si i lyer me lustër. Kaja po fliste qetë, ndërkohë që po shëtiste bashkë me Tejtin përgjatë bregut me bar të një përroi të thellë, mbi të cilin vareshin degët e ftonjve të egër. Papritmas ai i kapi dorën dhe i bëri shenjë të heshtte. Sytë e saj ndoqën të tijtë drejt buzës së ujit, ku qëndronte galiç mbi gjethnajë një thithëlopë, afro pesëmbëdhjetë centimetra e gjerë. Një pamje krejt e zakonshme, përveçse kjo thithëlopë ishte krejtësisht

e bardhë dhe e shndritshme.

Tejti dhe Kaja iu ngërdheshën njëri-tjetrit dhe vështruan derisa ajo u zhduk me një kërcim të vetëm, të heshtur, të madh. Qëndruan akoma pa folur teksa u sprapsën mes shkurreve për nja pesë metra. Kaja vendosi dorën te goja dhe kukurisi. Pastaj brofi larg tij me një kërcim fëminor, me një trup që nuk ishte më aq fëminor.

Tejti e vështroi një çast, pa menduar më për bretkosat. Eci drejt saj me një qëllim. Shprehja e tij e ndali vajzën para një lisi të madh. Ai e kapi nga supet dhe e ngjeshi pas pemës. Ia mbajti krahët anëve të trupit dhe e puthi, duke ngjeshur ijët pas sajave. Që nga Krishtlindja, ishin puthur dhe kishin eksploruar ngadalë njëri-tjetrin; por jo kështu. Ai kishte qenë gjithnjë nismëtari, por i vëmendshëm ndaj shenjave të saj që mund ta sprapsnin; jo si tani.

Ai u tërhoq, me sytë e thellë në bojëkafe të artë ngulur në të sajtë. Ia zbërtheu ngadalë këmishën dhe ia hoqi, duke i zbuluar gjinjtë. I këqyri shtruar me sy dhe gishtat, duke i qarkuar thithat. Pastaj i uli zinxhirin e pantallonave të shkurtra dhe ia uli poshtë, derisa i ranë përtokë. Pothuaj lukuriq për herë para tij, ajo gulçoi dhe mbuloi veten me duar. Djali ia largoi duart ngadalë dhe ia këqyri trupin me nje. Ajo ndjeu pulsime mes kofshëve, si t'i kishte vërshuar gjithë gjaku atje poshtë. Tejti hoqi pantallonat e veta të shkurtra dhe, me sytë ngulur tek ajo, ngjeshi ereksionin pas saj.

Kaja largoi vështrimin me druajtje, por ai i ngriti mjekrën dhe i tha: — Më shiko. Më shih në sy, Kaja.

— Tejt, Tejt. — Ajo u zgjat për ta puthur, por ai e shtyu, duke e detyruar ta përpinte vetëm me sy. Vajza nuk e dinte që lakuriqësia mund t'i zgjonte një dëshirë kaq të madhe. Ai i futi duart mes këmbëve dhe, instinktivisht, ajo i hapi paksa. Gishtat e djalit lëvizën mes këmbëve dhe i fërkuan ato pjesë që ajo nuk e kishte

ditur kurrë se ekzistonin. Vajza hodhi kokën pas dhe rënkoi.

Ai tërhoqi duart papritmas dhe u spraps. — Zot i madh, Kaja. Më fal. Më fal.

— Tejt, të lutem, e dëshiroj.

— Jo kështu, Kaja.

— Përse jo? Përse jo kështu?

Ajo e kapi nga supet dhe u përpoq ta afronte pas vetes.

— Përse jo? — i tha përsëri.

Djali mori rrobat e saj dhe i veshi. Pa e prekur atje ku ajo dëshironte, atje ku ato pjesë të trupit të saj ende pulsonin. Pastaj e ngriti në krahë dhe e çoi në breg të përroit. E lëshoi dhe u ul ndanë saj.

— Kaja, të dëshiroj më shumë se gjithçka. Të dëshiroj përgjithmonë. Por ti je shumë e re. Vetëm pesëmbëdhjetë vjeç.

— E pastaj? Ti je vetëm katër vjet më i madh. Nuk është se u bëre befas i pjekur, që di gjithçka.

— Po, por unë nuk mbetem shtatzënë. Dhe nuk dëmtohem shumë nëse kjo gjë zbulohet. Dhe unë do të shkoj në... — Dashuria. Një fjalë që ajo nuk e kuptonte fare.

— Ti ende mendon se jam fëmijë, — u ankua ajo.

— Kaja, kur thua kështu, dukesh kalama fare. — Por ia tha këto fjalë duke buzëqeshur dhe e afroi më shumë pranë vetes.

— Kur, atëherë, nëse jo tani? Kur mund ta bëjmë?

— Akoma jo.

Qëndruan të heshtur një hop, pastaj ajo e pyeti: — Nga e dije çfarë duhej bërë? — Me kokën ulur, përsëri e druajtur.

— Në të njëjtën mënyrë që e dije edhe ti.

NJË PASDITE MAJI, ndërsa largoheshin nga laguna, ai tha: — Ti e di, do të më largohem së shpejti. Për në kolegjt.

Ai i kishte folur se do të shkonte në Çepëll Hill, por Kaja e kishte larguar atë mendim, duke e ditur se kishin të paktën verën.

— Kur? Jo tani?

— Jo shumë larg. Pas disa javësh.

— Po pse? Mendova se kolegji fillonte në vjeshtë.

— Më kanë pranuar në një punë në laboratorin e biologjisë në kampus. Nuk mund të mos e pranoj. Kështu që do të filloj gjatë sezonit veror.

Nga të gjithë të dashurit që e kishin braktisur, vetëm Xhodi i kishte përshëndetur. Gjithë të tjerët ishin larguar dhe kaq, po kjo nuk e bënte të ndihej më mirë. Ndiente t'i digjte kraharori.

— Do të vij sa më shpesh të mundem. Nuk është shumë larg, në fakt. Më pak se një ditë me autobus.

Ajo qëndroi në heshtje. Pastaj foli: — Përse duhet të ikësh, Tejt? Përse nuk mund të qëndrosh këtu e të peshkosh karkaleca si yt atë?

— Kaja, ti e di pse. Nuk e bëj dot këtë. Dua të studioj moçalin, të bëhem biolog, kërkues shkencor. — Kishin mbërritur në plazh dhe u ulën në rërë.

— Po pastaj? Këtu ka punë për tërë jetën. Nuk do të kthehesh më kurrë.

— Po, do të kthehem. Nuk do të të lë, Kaja. Të premtoj. Do të kthehem tek ti.

Ajo brofi në këmbë, duke trembur kojlikët, të cilët u ngritën në fluturim me klithma. Vrapoi përmes plazhit dhe u fut në pyll. Tejti rendi pas saj, po ndaloi me t'u futur mes pemëve dhe vështroi përreth. Ajo nuk dukej gjëkund.

Po në rast se mund ta dëgjonte, ai thirri: — Kaja, nuk mund t'ia mbathesh sa herë që ndihesh keq. Ndonjëherë duhet të qëndrosh e t'i diskutosh gjërat. Të përballesh me to. — Pastaj, duke iu sosur durimi, tha: — Dreqi e marrtë, Kaja. Dreqi e marrtë!

NJË JAVË MË VONË, Kaja dëgjoi gumëzhimën e varkës së Tejit në lagunë dhe u fsheh pas një drize. Kur ai u fut në kanal, gata u ngrit ngadalë me krahët e argjendtë. Një pjesë e vajzës donte t'ia mbathte, megjithatë doli në breg dhe priti.

– Hej, – e përshëndeti djali. Këtë herë nuk kishte kapelë në kokë dhe kaçurrelat biondë të pashtruar i valëviteshin mbi fytyrën e nxirë nga dielli. Dukej sikur këta muajt e fundit shpatullat i qenë zgjeruar sa të një burri.
– Hej.

Tejti zbriti nga varka, e kapi nga dora dhe shkuan e u ulën te trungu i leximit.

– Me sa duket, do të iki më shpejt nga sa mendova. Nuk do ta ndjek ceremoninë e diplomimit, që të filloj punë më herët. Kaja, erdha të të përshëndes. – Edhe nga zëri ngjante si burrë, gati për një botë më serioze.

Ajo nuk u përgjigj, por largoi vështrimin prej tij. Ndjeu shtrëngim në fyt. Djali i vendosi të këmbët dy çanta me libra shkolle dhe biblioteke, kryesisht tekste shkencore.

Ajo nuk fliste dot. Dëshironte që ai ta çonte përsëri tek ai vendi ku panë thithëlopën e bardhë. Në rast se nuk do të kthehej më kurrë, të paktën ta çonte përsëri atje.

– Do të më marrë malli për ty, Kaja. Çdo ditë, gjithë ditën.
– Mund të më harrosh. Kur të merresh me ato punë të kolegjit e të takohesh me plot vajza të bukura.
– Nuk do të të harroj kurrë. Asnjëherë. Kujdesu për moçalin derisa të kthehem përsëri, dakord? Dhe bëj kujdes.
– Do të bëj.
– E kam me të vërtetë, Kaja. Bëj kujdes nga njerëzit, mos i lër të panjohurit të të afrohen.
– Besoj se mund të fshihem dhe t'ia mbath prej kujtdo.

– Po. Besoj që mundesh. Do të kthehem në shtëpi pas ndonjë muaji, të premtoj. Për Katër Korrikun. Do të kthehem shumë shpejt.

Ajo nuk u përgjigj dhe ai u ngrit, me duart e ngjeshura në xhepat e xhinseve. Ajo u ngrit pas tij dhe të dy vështruan tutje, drejt pyllit.

Djali e kapi nga supet dhe e puthi gjatë.
– Mirupafshim, Kaja. – Për një çast ajo hodhi vështrimin mbi supin e tij, pastaj e pa në sy. Një humnerë që e njihte deri në thellësitë më të mëdha.
– Mirupafshim, Tejt.

Pa një fjalë tjetër, ai hipi në varkë dhe voziti përmes lagunës. Para se të hynte mes shkurreve të dendura të kanalit, u kthye dhe e përshëndeti me dorë. Ajo e ngriti dorën mbi kokë, pastaj e afroi pëllëmbën te zemra.

19

Diçka po Ndodh

1969

MËNGJESIN PAS leximit të analizave të dyta të laboratorit, ditën e tetë që nga gjetja e trupit të Çejs Endrusit në kënetë, Zëvendëssherifi Përdju shtyu me këmbë derën e zyrës së sherifit dhe hyri brenda. Mbante në duar dy filxhanë letre me kafe dhe një qese me petulla të ngrohta – të porsanxjerra nga tigani.

– Oh, Zot, aroma e Parkerit, – tha Edi, teksa Xhoja vendoste ushqimet mbi tryezë. Secili mori nga një petull të madhe prej qeses bojekafe të letrës njollosur me vaj. U mbllaçitën me zhurmë, lëpinë gishtat e shndritshëm.

Pastaj folën njëzëri: – Ej, kam diçka.
– Jepi, – tha Edi.
– Nga burime të ndryshme, kam mësuar se Çejsi shkonte shpesh në moçal.
– Shkonte shpesh? Çfarë kërkon të thuash?
– Nuk jam i sigurt, por disa te Birraria Dog-Gon më thanë se para katër vjetësh ai kishte filluar të shkonte shpesh vetëm në moçal dhe ishte shumë i rezervuar për ato xhiro që bënte andej. Dilte akoma për peshkim apo për shëtitje me varkë me shokët, po shkonte shpesh edhe vetëm. Po mendoja se mos ishte ngatërruar me ndoca drogaxhinj apo më keq. Mos ishte pleksur me ndonjë bandë

rrugaçësh. Po fjete me qentë, do të zgjohesh me pleshta. Apo, si në këtë rast, nuk zgjohesh fare.
– Nuk e di. Ai ishte goxha atlet. Nuk e përfytyroj dot të ngatërruar me drogën, – tha sherifi.
– Ish-atlet. Shumë prej tyre ngatërrohen me drogat. Kur ditët e lavdishme të heroit marrin fund, ata e kërkojnë emocionin te diçka tjetër. Ose ndoshta shkonte atje pas ndonjë femre.
– Nuk di të ketë pasur ndonjë grua të tipit të tij atje. Ai dilte vetëm me të ashtuquajturën elitë të Barklit. Jo me fundërrinat.
– Hm, ndoshta prandaj ishte i rezervuar, ngaqë kishte filluar të frekuentonte llumin.
– Ke të drejtë, – tha sherifi. – Gjithsesi, cilado qoftë arsyeja që e tërhiqte atje, kjo hap një faqe krejtësisht të re të jetës së tij, për të cilën ne nuk dinim asgjë. Pyesim njëherë rrotull për të zbuluar me çfarë merrej.
– The që kishte edhe ti diçka, apo jo?
– Nuk jam i sigurt se për çfarë bëhet fjalë. Telefonoi nëna e Çejsit dhe tha që kishte diçka të rëndësishme për të na treguar në lidhje me çështjen. Diçka në lidhje me një varëse me një guaskë që ai e mbante vënë gjithë kohën. Është e sigurt që është çelësi i diçkaje. Dëshiron të vijë e të na tregojë për të.
– Kur vjen?
– Këtë pasdite, shumë shpejt.
– Do të ishte mirë të kishim një çelës të vërtetë. Më mirë sesa të vërdallosemi në kërkim të dikujt me pulovër të kuqe leshi me një motiv. Duhet pranuar, në qoftë se ka qenë vrasje, është bërë me zgjuarsi. Moçali ka përtypur e gëlltitur çdo provë, nëse ka pasur të tilla. Kemi kohë të hamë drekë para se të vijë Pati Llav?
– Sigurisht. Pjata e ditës është kotëleta derri. Dhe kek me boronica.

20

4 Korrik

1961

NË 4 korrik, veshur me fustanin prej shifoni në ngjyrë portokalli, tashmë shumë të shkurtër për të, Kaja eci këmbëzbathur drejt lagunës dhe u ul në trungun e leximit. I nxehti mizor kishte shkundur fijet e fundit të mjegullës dhe atmosfera ishte aq e lagësht sa ajo mezi mbushej me frymë. Herë pas here ulej në gjunjë në lagunë dhe spërkaste qafën me ujë të freskët, duke mbajtur vesh tërë kohës për gumëzhimën e varkës së Tejit. Nuk e kishte problem të priste; po lexonte librat që i kishte dhënë ai.

Dita tërhiqej zvarrë minutë pas minute dhe dielli u ngrit në kupë të qiellit. Trungu u ngurtësua nga të nxehtit dhe ajo u ul përtokë, me shpinën mbështetur pas pemës. Më në fund, e uritur, mbajti frymën në barakë për ca biskota dhe salsiçe të mbetura. Hëngri me të shpejtë, me frikën se mos ai vinte ndërkohë që ajo ishte larguar nga vendroja.

Pasditja mbytëse mblodhi mushkonjat. Nuk u duk as varka, as Tejti. Në muzg, vajza u ngrit në këmbë, e heshtur, e drejtë dhe e palëvizshme si lejlek, me vështrimin e ngulur në kanalin e zbrazët e të qetë. Ndiente dhimbje kur mbushej me frymë. Zhveshi fustanin, hyri në ujë dhe notoi në freskinë e errët, me ujin që i rrëshqiste mbi lëkurë, duke i çliruar nxehtësinë e trupit.

Doli nga laguna dhe u ul në një pjesë bregu mbuluar me myshk, qëndroi lakuriq derisa iu tha trupi, derisa hëna rrëshqiti poshtë tokës. Pastaj, mori rrobat dhe hyri brenda.

Priti ditën tjetër. Çdo orë bëhej më e nxehtë deri në mesditë, vlonte pas mesditës, pulsonte pas muzgut. Më vonë, hëna hidhte shpresë përmbi ujë, por edhe ajo vdiste. Një tjetër agim, një tjetër mesditë përvëluese. Muzg përsëri. Shpresa tërhiqej. Sytë i lëviznin topitur dhe, ndonëse mbante vesh për varkën e Tejit, nuk ishte më e fiksuar pas saj.

Laguna kishte njëherësh erën e jetës e të vdekjes, një lëmsh organik premtimi dhe dekompozimi. Bretkosat kuaknin. Ajo vështronte vagullt xixëllonjat që shkarravitnin vija drite nëpër natë. Nuk kishte mbledhur kurrë xixëllonja në kavanoz; mëson më shumë mbi diçka që nuk është e mbyllur në kavanoz. Xhodi i kishte mësuar që femra xixëllonjë pulson dritën nën bisht për t'i dhënë sinjal mashkullit se është gati të çiftohet. Çdo specie xixëllonje ka gjuhën e saj të sinjaleve të dritës. Kaja vëzhgonte se disa femra lëshonin sinjale *pikë*, *pikë*, *pikë*, *vizë* e fluturonin në një vallëzim zig-zag, ndërkohë që disa të tjera feksnin *vizë, vizë, pikë* e kryenin një motiv tjetër vallëzimi. Meshkujt, sigurisht, i njihnin sinjalet e specieve të tyre dhe fluturonin vetëm drejt atyre femrave. Pastaj, siç ia kishte shpjeguar Xhodi, fërkonin fundet e tyre si shumica e gjallesave, që të lindnin të vegjlit.

Papritmas, Kaja u ngrit ndenjur dhe vështroi me vëmendje: një nga femrat kishte ndryshuar kodin. Në fillim ajo feksi sekuencën e duhur të vizave dhe pikave, duke tërhequr një mashkull të species së vet, me të cilin u çiftua. Pastaj regëtiu një sinjal të ndryshëm dhe drejt saj fluturoi një mashkull i një specieje tjetër. Me të kapur sinjalin e saj, mashkulli i dytë ishte i bindur se kishte gjetur një femër të gatshme të llojit të vet dhe u luhat mbi të për t'u çiftuar. Mirëpo befas femra e mbërtheu me gojë dhe e hëngri, duke ia

përtypur të gjashtë këmbët dhe flatrat.

Kaja vështroi të tjerat. Femrat merrnin atë që dëshironin – në fillim një partner çiftimi, pastaj një vakt ushqimi – thjesht duke ndryshuar sinjalet.

Kaja e dinte që këtu nuk kishte vend për gjykim të shëndoshë. Nuk mund të flitej për qëllime djallëzore, thjesht për jetën që pulsonte e shikonte përpara, madje edhe në kurriz të disa prej lojtarëve të saj. Biologjia e sheh të mirën e të keqen si të njëjtën ngjyrë nën dritë të ndryshme.

Ajo priti një orë tjetër për Tejtin dhe më në fund eci drejt barakës.

MËNGJESIN TJETËR, duke mallkuar copëzat e shpresës mizore, u kthye përsëri në lagunë. U ul në buzë të ujit dhe mbajti vesh për zhurmën e një varke që gulçonte përmes kanal apo përmes gotullave të largëta.

Në mesditë, u ngrit në këmbë dhe këlthiti: – TEJT, TEJT, JO, JO. – Pastaj ra në gjunjë, me fytyrën në baltë. Ndjeu një tërheqje të fortë poshtë saj. Një zbaticë që e njihte mirë.

21

Kuper

1961

ERA e nxehtë rrapëllinte gjethet e palmave xhuxhe si kocka të vogla, të thara. Për tri ditë, pasi hoqi dorë nga pritja për Tejtin, Kaja nuk u ngrit nga shtrati. E shushatur nga dëshpërimi dhe të nxehtit, rrotullohej mes rrobave dhe çarçafëve të lagësht nga djersa, me lëkurën që i ngjiste. Kërkonte me gishtat e këmbëve vende të freskëta mes çarçafëve, po nuk gjente asnjë.

Nuk e vinte re kohën e shfaqjes së hënës apo kohën kur një hutë i vërsulej një grifshe. Nga shtrati dëgjonte moçalin përtej dhe ngritjen e flatrave të mëllenjave, po nuk shkoi atje. I dhembti shpirti nga këngët vajtuese të pulëbardhave mbi plazh, që e thërrisnin. Megjithatë, për herë të parë në jetën e vet, nuk shkoi tek ato. Shpresonte që dhimbja për shpërfllljen e tyre të zëvendësonte krisjen e shpirtit. Po nuk ndodhi kështu.

E topitur, rriste mendjen çfarë kishte bërë që i kishte larguar të gjithë. Nënën e vet. Motrat. Gjithë familjen. Xhodin. Dhe tani Tejtin. Kujtimet më prekëse të saj ishin datat të papërcaktuara kur anëtarët e familjes ishin zhdukur përgjatë rruginës. Dukja e fundit e një shalli të bardhë që zvarritej mes gjetheve. Një palë çorape të lëna mbi dyshekun e shtruar në dysheme.

Tejti, jeta dhe dashuria kishin qenë e njëjta gjë. Tani nuk

kishte më Tejt.

– Pse, Tejt, pse? – murmuriste mes çarçafëve. – Ti duhej të ishe ndryshe. Duhej të qëndroje. Observation me sa dashuroje, po kjo nuk është e vërtetë. Nuk ekziston askush mbi Tokë, tek i cili mund të besosh. – Nga thellësia e shpirtit, i premtoi vetes të mos i besonte dhe të mos dashuronte kurrë askënd.

Gjithnjë e kishte gjetur forcën dhe shpirtin të ngrihej nga balta e të hidhte hapin tjetër, sado i lëkundur të ishte. Po ku e kishte çuar gjithë kjo kurajë? Endej brenda dhe jashtë një gjumi të sipërfaqshëm.

Më në fund, dielli – i plotë, i shndritshëm, llamburitës – i goditi fytyrën. Kurrë në jetën e saj nuk kishte fjetur deri në mesditë. Dëgjoi një zhurmë të butë fëshfëritëse dhe, kur ngriti kokën, pa një fajkua Kuper me trupin sa të një korbi, i cili qëndronte në anën tjetër të derës me rrjetë dhe përgjonte brenda. Për herë të parë prej disa ditësh, zogu zgjoi brenda saj interes. U ngrit nga shtrati dhe fajkoi fluturoi.

Më në fund, bëri një qull me ujë të ngrohtë e miell misri, pastaj u nis në plazh për të ushqyer pulëbardhat. Kur hyri në plazh, të gjitha ato u shtollën rrotull dhe u drodhën poshtë, ndërsa Kaja ra në gjunjë dhe e hodhi ushqimin mbi rërë. Shpendët u mblodhën rrotull dhe vajza ndjeu prendët që i ceknin krahët dhe kofshët; hodhi kokën pas dhe u buzëqeshi. Edhe pse lotët i derdheshin faqeve.

PËR NJË MUAJ PAS 4 KORRIKUT, Kaja nuk u largua nga shtëpia, nuk shkoi në moçal apo te Xhampini për karburant dhe furnizime. Jetoi me peshk të tharë, midhje e goca deti. Me miell misri dhe jeshillëqe.

Kur iu zbrazën të gjitha raftet, voziti më në fund drejt

Xhampinit për nozullime, po nuk bisedoi me të si zakonisht. Mbaroi punë dhe shkoi, ndërsa Xhampini mbeti në këmbë dhe e shihte tek largohej. Nevoja për njerëzit do ta lëndonte më në fund.

Disa mëngjese më vonë, fajkoi Kuper u kthye përsëri në shkallët e saj, duke e përgjuar përmes derës me rrjetë. Sa e çuditshme, mendoi, duke anuar kokën. – Hej, Kup.

Fajkoi kërceu pak më tutje, u ngrit në ajër, fluturoi aty rrotull, pastaj u ngrit lart mes reve. Teksa e shihte, më në fund, Kaja tha me vete: – Duhet të kthehem në moçal, – dhe nxori varkën, duke rrëshqitur përgjatë kanaleve dhe përrenjve, në kërkim të foleve të zogjve, pendëve apo guaskave, për herë të parë që kur Tejti e braktisi. Edhe kështu, nuk i largonte dot mendimet rreth tij. Magjepsjet intelektuale apo vajzat e bukura të Çepëll Hillit e kishin bërë për vete. Ajo nuk mund t'i përfytyronte dot vajzat e kolegjit, po çfarëdo forme që të kishin, do të ishin më të mira sesa një mbledhëse midhjesh këmbëzbathur e flokëmpleksur, që jetonte në një barakë.

Nga fundi i gushtit, jeta e saj e gjeti përsëri ekuilibrin: vozitje me varkë, mbledhje gjërash, pikturë. Muajt kalonin. Shkonte te Xhampini vetëm kur mbetej me shumë pak furnizime, por fliste fare pak me të.

Koleksionet e saj u maturuan, të kategorizuara në mënyrë metodike sipas rendeve, gjinive dhe specieve; sipas moshës, në varësi të veshjes së kockave; sipas madhësisë në milimetra të pendëve, ose sipas nuancave më të brishta të jeshileve. Shkenca dhe arti gërshetoheshin në forcat e njëra-tjetrës: ngjyrat, dritat, speciet, jeta; duke endur një kryevepër dijesh dhe bukurie që mbushte çdo qoshe të barakës së saj. Botën e saj. Ajo u rrit me to – trungun e jetës – vetëm, duke mbajtur së bashku gjithë mrekullitë.

Por, ashtu siç rritej koleksioni i saj, shtohej edhe vetmia. Një dhimbje e madhe sa zemra jetonte në kraharorin e saj. Asgjë nuk

e qetësonte. As pulëbardhat, as një muzg i mrekullueshëm, as guaskat më të rralla.

Muajt u bënë një vit.
Vetmia u bë më e madhe nga sa mund ta duronte. Dëshironte zërin, praninë, prekjen e dikujt, po më shumë dëshironte të mbronte zemrën e vet.
Muajt kaluan dhe u bënë një vit tjetër. Pastaj një tjetër.

PJESA 2

Këneta

22

E Njëjta Baticë

1965

NËNTËMBËDHJETË vjeç, me këmbë më të gjata, me sy më të mëdhenj e ndoshta më të zinj, Kaja qëndronte ulur në *Point Biç* e vështronte gaforret e rërës që varrosnin veten mbrapsht në rërën e lagur. Papritmas, nga jugu, dëgjoi zëra dhe brofi në këmbë. Grupi i fëmijëve – tashmë të rinj – që kishte parë herë pas herë përgjatë viteve, po afrohej ngadalë drejt saj: duke hedhur një top futbolli, duke vrapuar apo shkelmuar dallgët. Nga frika se mos e shihnin, ajo vrapoi drejt pemëve, me këmbët mbushur me rërë dhe u fsheh pas trungut të gjerë të një lisi. E dinte që kjo sjellje e bënte të çuditshme.

Nuk kanë ndryshuar shumë gjëra, mendoi, *ata qeshin dhe unë fshihem si gaforre rëre.* Një krijesë e egër që turpërohet nga sjellja e vet e çuditshme.

Biondjaegjatëethatime, Fytyrëqukabishtkali, Vajzagjithnjëmeperla dhe Faqerrumbullakja ecnin nëpër plazh mes të qeshurave dhe përqafimeve. Gjatë vizitave të rralla në qytet, ajo kishte dëgjuar shpërfilljet e tyre. “Po, Vajza e Moçalit i merr rrobat nga njerëzit me ngjyrë; shkëmben midhjet me miell misri.”

Megjithatë, edhe pas gjithë këtyre viteve, ato ishin ende një grup shoqërie. Kjo tregonte diçka. Po, nga jashtë dukeshin si

budallaqe, por ashtu siç e kishte thënë Mejbëlli disa herë, ato ishin një grup shoqërie të ngushta. – Shoqet janë të nevojshme, zemër, ngaqë ato janë përgjithmonë. Pa qenë nevoja të martohesh me to. Një grup grash është vendi më i sigurt, më i ndjeshëm në botë.

Kaja e kapi veten duke qeshur lehtë me to kur spërkatnin me ujë të kripur njëra-tjetrën. Pastaj, mes klithmave, u futën në një trup i vetëm mes valëve. Buzëqeshja e Kajës u venit kur ato dolën nga uji dhe u përqafuan të gjitha tok.

Klithmat e tyre e bënë heshtjen e Kajës të buçiste akoma më fort. Bashkimi i tyre ndukte vetminë e saj, por ai etiketimi si plehrë moçali e detyronte të qëndronte fshehur pas trungut të lisit.

Sytë e vajzës shkuan te djali më shtatgjatë. Veshur me pantallona të shkurtra në ngjyrë kaki dhe pa këmishë, ai gjuajti topin e futbollit. Kaja vështroi tejzat e muskujve që i mblidheshin në shpinë. Shpatullat e nxira nga dielli. E dinte që ishte Çejs Endrusi dhe përgjatë viteve, që nga koha kur gati e shtypi me biçikletë, e kishte parë me këta shokë e shoqe në plazh, në restorant për akullore apo te Xhampini duke marrë karburant.

Tani, teksa grupi afrohej, ajo shihte vetëm atë. Kur dikush tjetër hodhi topin, ai vrapoi ta kapte duke iu afruar pemës së saj, me këmbët e zbathura zhytur në rërën e nxehtë. Kur ngriti krahun për të gjuajtur topin, ndodhi që ktheu kokën pas dhe vështrimi i kapi sytë e Kajës. Pasi e pasoi topin, pa iu dhënë asnjë shenjë të tjerëve, u kthye dhe vazhdoi ta shihte ngultas vajzën. Flokët i kishte të zinj, si të sajtë, ndërsa sytë një blu të zbehtë dhe tiparet e mprehta, tërheqëse. Në buzë iu formua një fije buzëqeshjeje. Pastaj u kthye te të tjerët, me supe të shtendosura, i sigurt.

Por e kishte vënë re vajzën. E kishte parë ngultas në sy. Asaj i ngeci fryma dhe trupin ia vërshoi një valë e nxehtë.

Kaja vazhdoi të shihte grupin, e sidomos djalin, tutje në breg. Mendja i vështronte në një anë, dëshira në anë tjetër. Ishte trupi

i saj që shihte Çejs Endrusin, jo zemra.

Ditën tjetër ajo u kthye – e njëjta baticë, tjetër orë, po në plazh nuk gjeti askënd; vetëm gjelëza të zhurmshme dhe gaforre rëre mes dallgëve.

U përpoq ta detyronte veten t'i shmangej atij plazhi dhe të qëndronte në moçal, në kërkim të pendëve dhe të foleve të zogjve. Të qëndronte e sigurt, duke ushqyer pulëbardhat me llapa misri. Jeta e kishte bërë eksperte në ndryshimin e ndjenjave në një lëmsh të manovrueshëm.

Mirëpo vetmia ka një busull të vetën. Dhe ajo u kthye përsëri ditën tjetër në plazh për të kërkuar atë. Edhe tjetrën.

NJË PASDITE VONË, pasi kishte hapur sytë për Çejs Endrusin, Kaja doli nga baraka dhe shtrihet në një rrip plazhi, të lëmuar nga vala e fundit. Ngre krahët mbi kokë, duke rrëshqitur mbi rërën e lagur dhe zgjat këmbët, me gishtat shtrirë. Mbyll sytë dhe rrotullohet ngadalë në rërën e ngrohtë, që qelet dhe zbehet me lëvizjen e saj. Teksa gjithë trupit dhe pyet veten: *Kur do të më prekë deti? Ku do të më prekë në fillim?*

Dallga e shkumëzuar sulet drejt bregut, duke iu afruar. Ajo mbushet thellë me frymë dhe ndien t'i sëmbojë trupi nga pritja. Rrotullohet gjithnjë e më ngadalë. Në çdo rrotullim, para se fytyra t'i fshikë rërën, ngre kokën lehtë dhe thith aromën e diellit dhe kripës. Jam afër, shumë afër. Po vjen. Kur do ta ndiej?

Ndien ta kapin ethet. Erën e ndien më të lagur poshtë vetes, gjëmimin e dallgëve më të fortë. Lëviz me centimetra më ngadalë, në pritje të prekjes. Shumë shpejt, shumë shpejt. Gati e ndien para se të vijë.

Dëshiron të hapë sytë dhe ta përjetojë, të shohë edhe sa do të zgjasë. Por i bën ballë tundimit, duke i shtrënguar qepallat edhe më fort dhe qielli i shndritshëm pas tyre nuk jep asnjë shenjë.

Papritmas kthehet teksa fuqia sulet poshtë saj, i përkëdhel kofshët, mes këmbëve, i rrjedh përgjatë shpinës, i shtillet nën kokë dhe ia tërheq flokët në fije të errëta. Rrotullohet më shpejt brenda dallgës që rritet, pas shtresës me guaska dhe copëzave të oqeanit, me ujin që e përqafon. Shtyn trupin e fuqishëm të detit, i cili e mban mbërthyer. Nuk është vetëm.

Kaja ngrihet ndenjur dhe hap sytë; shkuma e oqeanit formon rreth saj motive të buta, të bardha, gjithnjë të ndryshme.

QË NGA DITA KUR Çejsi e kishte vështruar ngultas në plazh, ajo kishte filluar të shkonte te skela e Xhampinit dy herë në javë. Pa ia pranuar vetes që shpresonte të shihte atje Çejs Endrusin. Fakti që dikush e kishte vënë re, kishte ndezur tek ajo një nevojë shoqërore. Tani kishte filluar të pyeste veten: "Si është Mejbëlli? Keni ndonjë nga nipërit në shtëpi?", si në kohët e vjetra. Xhampini e kishte vënë re ndryshimin, po dinte aq sa të mos i binte në sy. "Sigurisht. Kemi katër në shtëpi. Shtëpia është e mbushur me kokurrisje e plot të tjera."

Mirëpo disa mëngjese më vonë, kur Kaja voziti drejt skelës, Xhampini nuk dukej kurrkund. Pelikanët bojekafe, të rreshtuar radhë, e vështruan si të ishin bërë gati për pazar. Kaja u buzëqeshi.

Brofi nga një prekje në sup.
– Ç'kemi? – U kthye dhe pa Çejsin pas saj. Buzëqeshja iu venit.
– Jam Çejs Endrusi. – Sytë e tij, në një blu të akullt, gozhduan të sajtë. Ai dukej krejt rehat tek e shihte ngultas.

Ajo nuk foli asnjë fjalë, po zhvendosi peshën e trupit nga njëra këmbë në tjetrën.

– Të kam parë disa herë. Domethënë, përgjatë viteve, në moçal. Si e ke emrin? – Për një çast ai mendoi se mos donte t'i kthente përgjigje; ndoshta ishte e metë ose fliste ndonjë gjuhë primitive, siç thoshin disa. Një burrë më pak i sigurt në vetvete mund të ishte larguar.
– Kaja. – Me sa dukej, atij nuk do t'i kthente përgjigje; trotuar, kur ngiste biçikletën, apo nuk e njihte përveçse si Vajza e Moçalit.
– Kaja... emër i pazakontë. Por i bukur. Dëshiron të vish për piknik? Me varkën time, të dielën.

Ajo hodhi vështrimin pas tij, duke marrë kohë për të vlerësuar këto fjalë, po nuk ia doli dot. Kjo ishte mundësia për t'u shoqëruar me dikë.

Më në fund, foli: – Në rregull. – Ai i tha të takoheshin në gadishullin e lisave, në veri të Point Biçit, në mesditë. Pastaj hipi në motoskafin e tij bardhë-e-blu, me pjesët metalike që shkëlqenin nga çdo sipërfaqe e mundshme dhe u largua me shpejtësi.

Ajo u kthye kur dëgjoi zhurmë hapash. Xhampini po afrohej me vrap nëpër dok. – Hej, zonjushë Kaja. Më fal, po kam qenë duke hequr kutitë e zbrazura. Ta mbush plot?

Kaja pohoi me kokë.

Rrugës për në shtëpi, fiku motorin pranë bregut dhe la varkën të lëvizte sipas rrymës. U mbështet pas çantës së vjetër të shpinës, me sy nga qielli dhe recitoi poezi përmendësh, siç bënte ndonjëherë. Një nga të preferuarat e saj ishte "Ethe Deti" nga Xhon Meizfilld:

... nuk dua asgjë më shumë veç një ditë me erë dhe re të bardha fluturuese
Hedhjen e stërkalave, shkumën e detit dhe nga pulëbardhat klithmat ftuese.

Kaja kujtoi një poezi nga një poete më pak e njohur, Amanda Hamillton, botuar së fundmi në një gazetë lokale që kishte blerë në Pigli Uigli.

Ngecur brenda,
Dashuria, një bishë në kafaz,
Me mishin e vet ushqehet.
Dashuria duhet të jetë e lirë të endet,
Të zbarkojë në bregun e zgjedhur
Dhe frymë të marrë.

Fjalët i sollën në mendje Tejtin dhe fryma i ngeci. Ai kishte pasur nevojë të gjente diçka më të mirë dhe kishte ikur. Nuk u kthye as të thoshte lamtumirë.

KAJA NUK E DINTE, po Tejti qe kthyer për ta takuar.

Një ditë para se të merrte autobusin për në shtëpi atë 4 Korrik, Dr. Blumi, profesori që e kishte marrë në punë, hyri në laboratorin e protozoologjisë dhe e pyeti Tejtin nëse do t'i pëlqente të bashkohej me një grup ekologësh të shquar për një ekspeditë zogjsh gjatë fundjavës.

– Më ka rënë në sy interesi yt në ornitologji dhe po pyesja veten nëse do të kishe dëshirë të vije. Kam vend vetëm për një student dhe më shkoi mendja te ti.

– Po, patjetër. Do të vij. – Pas largimit të Dr. Blumit, Tejti qëndroi atje, i vetëm, mes tryezave të laboratorit, mikroskopëve dhe gumëzhimës së autoklavave, duke vrarë mendjen si ishte dorëzuar aq shpejt. Sa shpejt kishte pranuar për t'i bërë përshtypje profesorit. E kishte bërë nga krenaria që ishte përzgjedhur, që kishte qenë i vetmi student i ftuar.

Shansi i radhës për të shkuar në shtëpi – dhe vetëm për një natë – kishte qenë pesëmbëdhjetë ditë më vonë. Nuk po i pritej sa t'i kërkonte ndjesë Kajës, e cila do ta kuptonte kur ta merrte vesh për ftesën e Dr. Blumit.

Kishte ulur shpejtësinë me të lënë pas detin dhe qe futur në kanal, ku cungjet ishin mbushur me shpinat e shndritshme të breshkave që bënin banjë dielli. Gati në mes të rrugës, dalloi varkën e saj të fshehur me kujdes mes spartinave të gjata. Ngadalësoi menjëherë dhe përpara pa Kajën, e cila po qëndronte në gjunjë mbi një rrip rëre, me sa dukej e magjepsur nga ndonjë krustace e vogël.

Me kokë të ulur poshtë, ajo nuk e kishte parë dhe as kishte dëgjuar varkën e tij që lëvizte ngadalë. Ai ktheu me avash lundrën mes xunkthave, larg syve të saj. Djali e kishte ditur prej vitesh që ndonjëherë ajo e përgjonte vjedhurazi, duke parë mes shkurreve. Aty për aty, kishte vendosur të vepronte si ajo.

Këmbëzbathur, veshur me xhinse të prera dhe bluzë të bardhë, ajo drejtoi trupin dhe shtriqi krahët lart. Dukej nxirrë në pah belin e ngushtë si grerëz. U ul përsëri në gjunjë dhe mbushi duart me rërë, duke e lënë t'i rrëshqiste mes gishtave, për të këqyrur organizmat që i regëtinin në pëllëmbë. Djali çoi buzën në gaz me biologen e re, aq të përthithur në vëzhgimin e vet, aq të pavëmendshme ndaj gjithçkaje tjetër. E përfytyroi në këmbë në fund të grupit të zogjve, duke u orvatur të mos binte në sy, po duke qenë e para që shquante dhe identifikonte secilin zog. E druajtur dhe me zë të butë, ajo do të kishte rreshtuar speciet e sakta të barërave të thurur në secilën fole, apo moshën e pendëve të një femre, bazuar në ngjyrat e majave të krahëve të saj. Hollësi të jashtëzakonshme që shkonin përtej çdo teksti udhëzues apo dijesh të grupit të zgjedhur të ekologëve. Detajet më të vogla që përcaktojnë speciet. Thelbin.

Papritmas Tejti u tremb kur Kaja brofi në këmbë, me rërën që i derdhej mes gishtave, duke vështruar sipër rrjedhës, larg nga Tejti. Ai mezi e dëgjoi gumëzhimën e ulët të motorit të një varke që vinte drejt tyre, ndonjë peshkatar apo banor që shkonte në qytet. Një zhurmë si gërhimë, e zakonshme dhe e qetë si gugatje pëllumbash. Mirëpo Kaja mbërtheu çantën e dorës, vrapoi mes rripit të rërës dhe u fsheh në barin e gjatë. U ul galiç në tokë dhe, teksa përgjonte vjedhurazi për të parë nëse varka dukej, eci kërrusur drejt varkës së vet. Me gjunjët mbledhur gati deri te mjekra. Tani ndodhej më afër Teatit dhe ai i dalloi sytë, të errët e të çmendur. Kur mbërriti te varka, u kruspull ndanë qinglës, me kokën poshtë.

Peshkatari – një burrë i moshuar me fytyrë gazmore dhe me kapelë – doli në fushëpamje, pa parë as Kajën, as Tejtin dhe u zhduk përtej kthesës. Ndërsa ajo mbeti e ngrirë, me veshët ngritur derisa angullima e motorit u shua, pastaj u ngrit në këmbë dhe fshiu ballin. Vazhdoi të shihte në drejtim të varkës si sheh një drenushë shkurret e zbrazët pas largimit të një pantere.

Tejti e dinte që ajo sillej në këtë mënyrë, po që nga loja e pendëve nuk e kishte parë me sy këtë thelb të egër, të zhveshur. Kaq të trazuar, të izoluar dhe të çuditshëm.

Ai nuk i kishte mbushur akoma dy muaj në kolegj, po kishte hyrë ndërkohë në botën që dëshironte, duke analizuar simetrinë mahnitëse të molekulës së ADN-së si të ishte kacavjerrë brenda një katedraleje shkëlqyese spiralesh atomike dhe të kishte ngjitur shkallaret gjarpëruese të acideve spiralore. Kishte parë që gjithë jeta varej nga ky kod preciz i ndërlikuar, transkriptuar në copa organike të brishta, të cilat do të prisheshin në çast në një botë pak më të ngrohtë a më të ftohtë. Ndodhej, më në fund, rrethuar nga pyetje të mëdha dhe njerëz po aq kureshtarë sa ai për të gjetur përgjigjet, që e tërhiqnin drejt synimit të tij për t'u bërë biolog

kërkues në laboratorin e vet, duke bashkëvepruar me shkencëtarë të tjerë.

Mendja e Kajës mund të jetonte fare mirë brenda atij laboratori, ndërsa ajo jo. Me frymëmarrje të rënduar, fshehur mes barit të gjatë, djali kishte vështruar në sy vendimin që duhej të merrte: Kajën apo gjithçka tjetër.

– Kaja, Kaja, nuk mund ta bëj këtë, – pëshpëriti. – Më vjen keq.

Pas largimit të saj, ai doli me varkë drejt oqeanit, duke mallkuar frikacakun brenda vetes që nuk i thoshte dot asaj as “lamtumirë”.

23
Guaska

1965

Atë natë, pasi u takua me Çejs Endrusin në skelën e Xhampinit, Kaja u ul në tryezën e kuzhinës nën regëtimën e shkujdesur të dritës së llambës. Kishte filluar të gatuante përsëri dhe cimbisi nga pak darkën: biskota me dhallë, rrepa dhe fasule laramane; duke lexuar ndërsa hante. Po mendimet rreth piknikut të nesërm me Çejsin ia shpleksnin fjalitë.

Kaja u ngrit dhe eci nëpër natë, nën dritën kremoze të një hëne treçerekëshe. Ajri i butë i moçalit i mbështilllej supeve si mëndafsh. Drita e hënës zgjodhi një shteg të papritur mes pishash, duke hedhur rrotull hije që dukej sikur rimonin me njëra-tjetrën. Shëtiti si somnambul teksa hëna tërhiqej lakuriq nga ujërat dhe u ngjit degë pas dege lisave. Balta e lëmuar e bregut të lagunës shkëlqente nën dritën e fortë dhe qindra xixëllonja pikëzonin pyllin. Veshur me një fustan të bardhë të dorës së dytë me një fund të derdhur, duke vallëzuar ngadalë krahët, Kaja kërceu vals me muzikën e katididëve dhe bretkosave leopard. Rrëshqiti duart anëve të trupit dhe sipër qafës. Pastaj i lëvizi përgjatë kofshëve, me fytyrën e Çejs Endrusit para syve të mendjes. Ajo dëshironte që ai ta prekte kësisoj. Frymëmarrja iu thellua. Askush nuk e kishte vështruar siç e kishte vështruar ai. As Tejti.

Ajo vallëzoi mes flatrave të zbehta të mizave të majit, që

vibronin mbi baltën e ndriçuar nga hëna.

MËNGJESIN TJETËR, i erdhi rrotull gadishullit dhe pa Çejsin në varkën e tij, në det të hapur. Këtu, në dritë të diellit, e priste realiteti që kishte marrë në dorë situatën, ndërsa vajza e ndjeu fytin të tharë. Voziti drejt plazhit, zbriti dhe tërhoqi varkën, duke ngecur trupin e saj në rërë.

Çejsi iu afrua. – Hej.

Ajo hodhi vështrimin pas dhe e përshëndeti me kokë. Ai zbriti nga motoskafi i vet dhe i zgjati dorën – gishtat e gjatë të nxirë nga dielli, një pëllëmbë e hapur. Ajo ngurroi; të prekte dikë do të thoshte të falte një pjesë të vetes, një pjesë që nuk e merrte më kurrë mbrapsht.

Gjithsesi, vendosi dorën lehtë në të tijën. Ai e mbajti në ekuilibër teksa hipte në pupë dhe ulej në stolin me shilte. Ishte një ditë e ngrohtë me diell dhe Kaja - veshur me xhinse të shkurtra dhe një bluzë të bardhë – një veshje e kopjuar nga të tjerat – dukej normale. Ai u ul pranë saj dhe ajo ndjeu mëngën e tij t'i rrëshqiste butë pas krahut.

Çejsi e lëshoi motoskafin drejt oqeanit. Ujërat e hapura e tundnin varkën me shumë sesa moçali i qetë dhe ajo e dinte që krahu i tij do të fërkohej përsëri pas të sajit nga lëkundja e detit. Në pritje të prekjes, e mbante vështrimin ti ngulur përpara, po nuk bëri mënjanë.

Më në fund, një dallgë më e madhe u ngrit, u ul dhe krahu i tij, i fortë dhe i ngrohtë, përkëdheli të sajin. Krahët ndaheshin, pastaj prekeshin përsëri pas çdo ngritjeje dhe uljeje. Dhe kur dallga u ngrit nga poshtë varkës, kofsha e tij preku të sajën dhe vajzës i ngeci fryma.

Ai shpejtoi drejt jugut përgjatë bregut dhe varka e tyre ishte e vetmja në atë zbrazëti. Pas dhjetë minutash, para tyre u shfaq një plazh i bardhë prej disa kilometrash, i shtrirë përgjatë vijës së

baticës, mbrojtur nga pjesa tjetër e botës prej një pylli të dendur, rrethor. Tutje përpara, Point Biçi shpalosej në ujë si një erashkë e bardhë brilante.

Çejsi nuk kishte folur asnjë fjalë që pas përshëndetjes; ajo nuk e kishte hapur gojën fare. Djali rrëshqiti varkën mbi breg dhe futi shportën e piknikut nën hijen e varkës në rërë.

– Dëshiron të ecim? – e pyeti ai.

– Po.

Shëtitën përgjatë vijës së ujit; çdo valë e vogël u mbështillte nyjet e këmbëve me vorbulla të vogla, pastaj u thithte shputat teksa tërhiqej përsëri në det.

Ai nuk e kapi nga dora, po herë pas here, sipas lëvizjeve të natyrshme, gishtat e tyre prekeshin. Me raste uleshin në gjunjë për të këqyrur ndonjë guaskë a ndonjë fill leshteriku të tejdukshëm, të përdredhur në formë artistike. Sytë blu të Çejsit ishin të gjallë; buzëqeshte lirshëm. Lëkurën e kishte të nxirë fort nga dielli, si e saja. Së bashku ishin shtatlartë, elegantë, të ngjashëm.

Kaja e dinte që Çejsi kishte vendosur të mos shkonte në kolegj, po të punonte për të atin. Ishte djali më i famshëm në qytetë, si gjeli në kafazin e pulave. Dhe brenda vetes, ajo shqetësohej se mos ishte vetëm një vepër arti në plazh, një objekt kureshtar për t'u mbajtur në duar e për t'u hedhur pastaj në rërë. Po vazhdoi të shëtiste me të. Ajo i kishte dhënë një mundësi dashurisë; tani dëshironte vetëm të mbushte hapësirat bosh. Të lehtësonte vetminë, ndërkohë që rrethonte zemrën me mur.

Pas afro një kilometri, ai u kthye nga ajo dhe u përkul në shenjë nderimi, duke lëvizur krahun me një gjest të ekzagjeruar ftese për t'u ulur në rërë, pas një trungu të nxjerrë në breg nga deti. Zhytën shputat në kristalet e bardha dhe u mbështetën te trungu.

Çejsi nxori nga xhepi një harmonikë.

– Oh, – ia bëri ajo, – i rënke harmonikës. – Fjalët i ndjeu të ashpra në gjuhë.

– Jo shumë mirë. Po kur kam dëgjuas mbështetur pas një trungu të nxjerrë nga uji në breg... – Mbylli sytë dhe luajti "Shenandoan", me pëllëmbën që i dridhej mbi instrument si një zog i zënë në grackë pas xhamit. Ishte një tingull i dashur, i përvajshëm, si një motiv nga një shtëpi e largët. Pastaj, befas, ndaloi në mes të këngës dhe kapi një guaskë pak më të madhe se një monedhë pesëqindarkëshe, në një të bardhë kremi, me njolla të ndritshme të kuqe e vjollcë.

– Hej, pa shiko, – tha.

– Oh, është një gocë deti me zbukurime, *Pecten ornatus*, – tha Kaja. – Rrallë shoh të tilla. Ka shumë goca deti këtu, po kjo lloj specieje zakonisht jeton në rajonet në jug të kësaj gjerësie gjeografike, ngaqë këto ujëra janë shumë të ftohta për to.

Ai e vështroi ngushtas. Nga të gjitha thashethemet, askush nuk kishte përmendur ndonjëherë që Vajza e Moçalit, ajo që nuk dinte të germëzonte fjalën "qen", njihte emrat në latinishte të guaskave, ku gjendeshin – dhe përse, Zot i madh.

– Këtë nuk e di, – tha ai, – po shiko këtu, është e përdredhur. – Krahët e vegjël në të dyja anët e artikulacionit ishin të përdredhur dhe në bazë të guaskës ndodhej një vrimë e vogël e përkryer. Ai e ktheu në pëllëmbë. – Na, mbaje ti. Ti je vajza e guaskave.

– Faleminderit. – E futi në xhep.

Ai luajti disa këngë të tjera, e mbylli me një "Diksi" të furishme. Pastaj u kthyen te shporta prej xunkthi e piknikut dhe u ulën në batanijen me kuadrate, duke ngrënë pulë të fërguar të ftohtë, proshutë të kripur, biskota dhe sallatë me patate. Kastraveca turshi. Festa torte me katër shtresa me një krem karameli një centimetër të trashë. Të gjitha të përgatitura në shtëpi, mbështjellë me letër dylli. Ai hapi dy shishe Rojëll Kraun Kola dhe i zbrazi në gota Diksi – pija e parë me gaz në jetën e saj. Një banket i mahnitshëm për vajzën, me peceta bezeje, pjata dhe pirunë plastikë. Bashkë me mbajtëset e vogla të kripës e piperit.

Duhej ta kishte përgatitur nëna e tij, mendoi vajza, pa e ditur që i biri do të takohej me Vajzën e Moçalit.

Biseduan qetë për gjërat e detit – rrëshqitjen e pelikanëve dhe krekosjen e gjelëzave – pa u prekur, duke qeshur nga pak. Kur Kaja tregoi një varg të çrregullt pelikanësh, ai pohoi me kokë dhe lëvizi më pranë saj, aq sa supet iu fërkuan lehtë. Ajo e vështroi dhe ai i ngriti mjekrën me dorë dhe e puthi. I preku lehtë qafën, pastaj i rrëshqiti lehtë gishtat mbi bluzë drejt gjinjve. Duke e puthur dhe mbajtur, më fort tani, ai u anua derisa u shtrinë mbi batanije. Ai lëvizi ngadalë u gjend mbi të, duke shtyrë ijët mes këmbëve të saj dhe duke i ngritur bluzën me një lëvizje të vetme. Ajo tërhoqi kokën dhe u përpëlit poshtë tij, duke flakëritur sytë më të zinj se nata. Tërhoqi bluzën poshtë.

– Qetësohu, qetësohu. Çdo gjë në rregull.

Ajo qëndronte shtrirë – me flokët të nderur mbi rërë, fytyrë të skuqur, gojën e kuqe paksa të hapur – e shushatur. Me kujdes, ai zgjati dorën t'i prekte fytyrën, por ajo brofi shpejt si një mace dhe u ngrit në këmbë.

Kaja merrte frymë me zor. Natën e shkuar, tek vallëzonte vetëm në breg të lagunës, teksa lëkundej me hënën dhe mizat e majit, kishte përfytyruar se ishte gati. Kishte menduar se dinte gjithçka mbi çiftimin duke parë pëllumbat. Askush nuk i kishte treguar ndonjëherë për seksin dhe përvoja e saj e vetme e përkëdheljeve kishte qenë me Tejtin. Por i dinte hollësitë nga librat e biologjisë dhe kishte parë më shumë kopulime krijesash – që nuk ishte thjesht "fërkim të pasmesh", siç i kishte thënë Xhodi – nga çdo të shihnin ndonjëherë shumica e njerëzve.

Por kjo ishte shumë e beftë – piknik, pastaj çiftim me Vajzën e Moçalit. Edhe zogjtë meshkuj u vijnë rrotull femrave për njëfarë kohe, duke flakëritur pendët e shndritshme, duke ndërtuar tenda, duke kërcyer valle e duke kënduar këngë të mrekullueshme. Po, Çejsi i kishte shtruar një banket, por ajo vlente më shumë sesa pula

e fërguar. Dhe “Diksi” nuk llogaritej si këngë dashurie. Duhej ta kishte menduar se do të shkonte kështu. Gitarët meshkuj vijnë rrotull vetëm kur janë në afsh.

Vështruan njëri-tjetrin në heshtjen që shtohej, një heshtje e thyer vetëm nga frymëmarrjet e tyre dhe dallgët përtej. Çejsi u ngrit ndenjur dhe u orvat t'i kapte krahun, por ajo ia largoi.

– Më fal. Më fal, – i tha teksa ngrihej në këmbë. Vërtet, kishte ardhur këtu për ta shtënë në dorë, për të qenë i pari që shkonte me të, por u magjeps nga pamja e atyre syve të përflakur.

Provoi përsëri. – Mjaft, Kaja. Të thashë që më vjen keq. Le ta harrojmë. Po të kthej te varka jote.

Pas këtyre fjalëve, ajo u kthye dhe eci përmes rërës drejt pyllit. Me shtatin e lartë që i lëkundej.

– Çfarë po bën? Nuk e bën dot rrugën në këmbë. Janë kilometra të tërë.

Por ajo kishte hyrë ndërkohë në pyll dhe vrapoi nëpër një shteg rastësor, në fillim drejt tokës, pastaj përmes gadishullit, për te varka e saj. Zona ishte e panjohur për të, po mëllenjat e udhëhoqën përmes moçalit. Nuk e ngadalësoi hapin nëpër ligatina apo gotulla, kaloi përmes përrenjve, kapërceu trungje.

Më në fund, ra në gjunjë duke gulçuar. Duke mallkuar me fjalë të lodhura. Për sa kohë që shfrynte, ngashërimet nuk dilnin dot në sipërfaqe. Por asgjë nuk mund ta ndalte turpin përvëlues dhe trishtimin therës. Që tërhequr nga shpresa e thjeshtë për t’u shoqëruar me dikë, për të qenë e dëshiruar, për ta prekur dikush. Por ato duar të nxituara, që kërkonin kuturu dëshironin vetëm të merrnin, jo të ndanin, apo të jepnin.

Mbajti vesh për zhurma, se mos ai vinte pas saj, e pasigurt nëse dëshironte që ai të çante mes pyllit, ta përqafonte dhe t'i lutej ta falte apo jo. Edhe kjo e tërboi. Pastaj, e shteruar, u ngrit dhe bëri pjesën e mbetur të rrugës deri te varka.

24
Kulla e Zjarrit

1965

Retë e zeza mblidheshin dhe shtyheshin në horizont teksa Kaja voziste në detin e pasdites. Nuk e kishte parë Çejsin që nga pikniku në plazh para dhjetë ditësh, por ende e ndiente formën dhe forcën e trupit të tij që ia ngjishte trupin e vet në rërë.

Në det nuk dukeshin varka të tjera dhe ajo e drejtoi të vetën kah një gjiri në jug të Point Biçit, ku kishte parë një herë flutura të pazakonta - me një bardhësi aq të theksuar sa mund të ishin albino. Mirëpo e uli shpejtësinë një dyzet metra larg bregut, kur pa miqtë e Çejsit që po vendosnin në varkë shportat e piknikut dhe peshqirët me ngjyra të shndritshme. Kaja u kthye menjëherë të largohej, po një tërheqje e fortë e bëri të kthente kokën dhe të kërkonte atë me sy. E dinte që kjo lloj dëshire e zjarrtë ishte e pakuptimtë. Ishte një sjellje e palogjikshme për të mbushur një boshllëk, po që nuk do t'ia dilte. Me çfarë çmimi ishte e gatshme ta luftonte vetminë?

Atje, pranë vendit ku e kishte puthur, pa Çejsin të ecte me kallamat e peshkimit drejt varkës. Prapa tij, Vajzagjithnjëmeperla mbante një çantë termike.

Papritmas, Çejsi ktheu kokën dhe pa në drejtim të saj. Ajo nuk lëvizi dhe e vështroi ngushtas. Si gjithmonë, fitoi druajtja; Kaja

shkëputi kontaktin me sy dhe drejtoi varkën me shpejtësi drejt një limani me hije. Do të priste derisa flota e tyre e vogël të largohej për të shkuar në atë plazh.

Dhjetë minuta më vonë, doli përsëri në det dhe përpara saj pa Çejsin vetëm në varkën që përkundej mes dallgëve. Që e priste.

Dëshira e vjetër u zgjua. Ai ishte akoma i interesuar pas saj. Sigurisht, në piknik ishte treguar i padituri, por kishte ndaluar kur ajo e shtyu tutje. Kishte kërkuar ndjesë. Ndoshta duhej t'i jepte një shans tjetër.

Çejsi i bëri shenjë me dorë dhe i thirri: – Hej, Kaja.

Ajo nuk u afrua drejt tij, por as u largua. Ai voziti më pranë.

– Kaja, më vjen keq për atë që ndodhi atë ditë. Mirë? Eja, dua të të tregoj kullën e zjarrit.

Ajo nuk foli asnjë fjalë, ende pluskonte drejt tij, duke e ditur që kjo ishte dobësi.

– Shiko, ndoshta nuk je ngjitur kurrë në kullë. Prej andej shihet një pamje e mrekullueshme e moçalit. Më ndiq.

Ajo shtoi shpejtësinë dhe ktheu varkën në drejtim të tij, duke këqyrur gjatë tërë kohës detin për t'u siguruar që miqtë e tij nuk dukeshin gjëkund.

Çejsi e drejtoi në veri, përtej Barkli Kovit - qyteti dukej i qetë dhe piktoresk nga larg - dhe ndaloi në plazhin e një gjiri të vogël të futur thellë në pyll. Pasi siguroi varkat e tyre, ai i priu tatëpjetës shtegu me bimësi të dendur mirikash dylli dhe eshambë gjembaçe. Vajza nuk kishte qenë kurrë në këtë pyll kënetor, ngaqë ndodhej në anën tjetër të qytezës dhe shumë pranë njerëzve. Teksa ecnin, nën shkurre rridhnin rrëke të cekëta uji të ndenjur - një kujtesë e vogël se kjo tokë ishte në zotërim të detit.

Pastaj fillonte këneta e vërtetë me aromën e vet të tokës së ulët dhe ajrit të ndenjur. E beftë, e butë dhe e heshtur njëherësh, ajo shtrihej në gojën e pyllit të errët, të tërhequr.

Kaja shqoi platformën e drunjtë, të rrahur nga era, të kullës së braktisur të zjarrit mbi kurorat e pemëve dhe, disa minuta më vonë, mbërritën në bazamentin e saj këmbëhapure, bërë prej drurësh të papërpunuar. Balta e zezë rridhte rreth këmbëve dhe poshtë kullës dhe kalbëzimi gërryente binarët. Shkallët ngjiteshin deri në majë të ngritura që ngushtohej në çdo nivel.

Pasi ecën përmes llucës, filluan të ngjiteshin, me Çejsin në krye. Në kthesën e pestë, shihej pylli i lisave që shtrihej në perëndim aq sa të hante syri. Në çdo drejtim tjetër, rrëketë, lagunat, përrenjtë dhe gotullat gjarpëronin përmes barit të shndritshëm jeshil deri në det. Kaja nuk e kishte parë kurrë moçalin që nga aq lart. Tani të gjitha pjesët e tij shtriheshin poshtë saj dhe ajo arriti të shihte për herë të parë fytyrën e plotë të mikut të vet.

Kur mbërritën në shkallën e fundit, Çejsi shtyu skarën e hekurt që mbulonte kafazin e shkallëve. Pasi qenë ngjitur në platformë, ai e uli përsëri skarën. Para se të shkelte në të, Kaja e provoi duke e prekur me gishtat e këmbëve. Çejsi qeshi lehtë. – Është në rregull, mos u shqetëso. – E drejtoi Kajën te kangjellat, prej nga vështruan tokën moçalore poshtë. Dy fajkoj bishtkuqë, me erën që u fishkëllente mes krahëve, fluturuan në lartësinë e syrit, me kokat të anuara me habi që po shihnin një vajzë dhe një djalë të qëndronin në hapësirën e tyre ajrore.

Çejsi u kthye nga ajo dhe i tha: – Faleminderit që erdhe, Kaja. Që më dhe një mundësi tjetër shfajësimi në lidhje me atë ditë. Nuk isha në vete dhe nuk ka për të ndodhur përsëri.

Ajo nuk foli fare. Një pjesë e saj dëshironte ta puthte tani dhe të ndiente forcën e tij pas trupit të vet.

Kaja futi dorën në xhepin e xhinseve dhe tha: – Bëra një varëse me guaskën që gjete. Nuk di pse ta varësh në qafë, nëse nuk dëshiron. – Një natë më parë e kishte shkuar guaskën në një gjalmë lëkure të paregjur, me mendje se do ta mbante për vete,

po duke shpresuar të shihte përsëri Çejsin dhe t'ia dhuronte atij, po t'i jepej rasti. Por as në ëndrrat e saj më të guximshme me sy hapur nuk kishte përfytyruar të qëndronte me të në majë të kullës së zjarrit, duke vështruar prej andej botën. Një kulm.

– Faleminderit, Kaja, – i tha ai. E pa, pastaj e kaloi mbi kokë, duke e prekur me gishtat teksa e rregullonte pas qafës. – Sigurisht që do ta mbaj.

Nuk tha asgjë të rëndomtë si *Do ta mbaj përgjithmonë*, derisa të vdes.

– Më ço në shtëpinë tënde, – tha pastaj Çejsi. Kaja përfytyroi barakën shulake nën lisa, me dërrasat gri të përgjakura nga rrjedhjet e çatisë së ndryshkur. Rrjetat që ishin më shumë vrima sesa rrjeta. Një vend arnash.

I tha vetëm: – Është larg.

– Kaja, nuk më bëhet vonë sa larg apo si është. Eja të shkojmë. Ky shans pranimi mund të zhdukej po të thoshte jo.

– Në rregull. – Zbritën nga kulla dhe ai i priu drejt gjirit, duke i bërë shenjë t'i tregonte rrugën duke ecur përpara me varkën e saj. Ajo voziti nëpër drejt atij labirinti gotullash dhe uli kokën kur rrëshqiti në kanalin e vet, mbuluar nga jeshillëqet. Motoskafi i tij ishte paksa fort i madh për ta nxënë kanali, sigurisht tepër blu dhe i bardhë, megjithatë u fut dhe çau mes degëve që i gërvishtnin trupin.

Kur përpara tyre u hap laguna, çdo degë e mbuluar me myshk dhe çdo gjethe e shndritshme u pasqyrua mbi ujin e errët e të kthjellët. Pilivesat dhe çafkat e bardha u ngritën në fluturim kur panë këtë varkë të çuditshme, pastaj u ulën hijshëm me flatrat e heshtura. Kaja lidhi varkën e vet ndërkohë që Çejsi afrohej në breg. Gata e madhe blu, që i kishte pranuar prej kohësh më pak të egrit, qëndroi pa lëvizur si lejlek vetëm disa këmbë më tutje.

Rrobat e saj të lara, kominoshe të zbardhura dhe bluza,

vareshin çregullt mbi tel, ndërsa në pyll ishin përhapur kaq shumë rrepa, sa ishte e vështirë të thuhej ku mbaronte kopshti dhe ku fillonte pylli i egër.

Duke parë rrjetën e arnuar, Çejsi e pyeti: – Sa kohë ke që jeton vetëm këtu?

– Nuk e di saktë kohën kur u largua babai. Afro dhjetë vjet, mendoj.

– Të lumtë. Të jetosh vetëm, pa prindër që të thonë çduhet bërë.

Kaja nuk iu përgjigj. Tha vetëm: – Nuk ka gjë për të parë brenda. – Por ai po ngjiste ndërkohë shkallët prej dërrasash e tullash. Gjëja e parë që pa ishin koleksionet e saj që mbushnin raftet e bëra vetë. Një kolazh shkëlqyes jete pas rrjetës së mushkonjave.

– Vetëm i ke bërë të gjitha këto? – e pyeti.

– Po.

Ai vështroi shkurt disa flutura, por e humbi shpejt interesin. Mendoi: *Pse të mbash gjëra që mund t'i shohësh jashtë, me të dalë nga dera?*

Dysheku i saj i vogël në dyshemenë e verandës kishte një mbulesë të ronitur si një rrobëbanjë e vjetër, por ishte i rregullt. Vetëm pak hapa më tutje i çuan në dhomën përmes dhomës së ndenjes, me kanapenë e lëshuar, pastaj ai hodhi sytë në dhomën e pasme të gjumit, muret e së cilës ishin mbushur me pendë të çdo ngjyre, forme e madhësie.

Ajo i bëri shenjë të ulej në kuzhinë, duke vrarë mendjen çfarë t'i ofronte. Sigurisht nuk kishte Koka-Kola apo çaj të ftohtë, ëmbëlsira apo qoftë edhe biskota të ftohta. Buka e mbetur e misrit ndodhej mbi sobë, pranë një tenxhereje me bizele të zhveshura, gati për t'u zier për darkë. Asnjë gjë për mysafirë.

Për forcë të zakonit, ajo hodhi disa dru në sobë dhe e trazoi zjarrin me mashë; flakët u ngritën menjëherë.

– Kjo është, – tha, duke qëndruar me shpinë të kthyer nga

ai, teksa pomponte musllukun e ujit dhe mbushte një çajnik të shtypur, – një fotografi e viteve 1920 sjellë këtu në vitet 1960. Pa ujë të rrjedhshëm, pa energji elektrike, pa banjë. Vaska prej teneqeje, me buzë të përkulur dhe të ndryshkur, qëndronte në qoshe të kuzhinës, musëndra e vogël kishte ushqime të mbetura të mbuluar me kujdes me peceta çaji, ndërsa frigoriferi gungaç mbahej hapur nga një vrasëse mizash. Çejsi nuk kishte parë kurrë diçka të tillë.

Ai lëvizi dorezën e pompës dhe pa ujin që doli në tasin e emaluar që shërbente si sqoll. Preku drurët e stivosur me rregull ndanë sobës. Drita e vetme vinte nga disa llamba vajguri, që nxirrnin tym të hirtë.

Çejsi ishte vizitori i saj i parë pas Teatit, i cili asaj i qe dukur po aq i natyrshëm dhe i pranueshëm sa gjithë krijesat e tjera të moçalit. Me Çejsin ndihej e ekspozuar, si një peshk që po e bëjnë fileto. U ai iu afrua nga pas, e kapte lehtë nga vetja dhe e përqafoi. I vendosi buzët në flokë dhe ajo ndjeu frymën pranë veshit.

– Kaja, asnjë nga ata që njoh nuk do të kishte jetuar këtu vetëm, kështu. Shumicës së fëmijëve, madje edhe burrave, do t'u ishte futur frika në palcë.

Ajo mendoi se do ta puthte, por ai uli krahët dhe shkoi te tryeza.

– Çfarë dëshiron nga unë? – e pyeti ajo. – Më thuaj të vërtetën.

– Shiko, nuk do të gënjej. Ti je e bukur, e lirë, e egër si një shtrëngatë. Atë ditë, doja të afrohesha me ty. Kush nuk do të donte? Por ajo nuk ishte mënyra e duhur. Nuk duhej të isha sjellë ashtu. Dua vetëm të rri me ty, mirë? Të njihemi me njëri-tjetrin.

– Po pastaj?

– Të zbulojmë se çfarë ndiejmë për njëri-tjetrin. Nuk do të bëj

asgjë që nuk e dëshiron. Si të duket?

– Mirë.

– The që kishe një plazh. Shkojmë tek ai plazh.

Ajo copëtoi bukën e mbetur të misrit për pulëbardhat dhe eci shtegut përpara tij derisa dolën në rërën e ndritshme në breg të detit. Kaja klithi butë dhe pulëbardhat u shfaqën dhe e rrethuan, mbi kokë dhe rrotull supeve. Mashkulli i madh, Kuqalashi, u ul në rërë dhe eci lart e poshtë mbi shputat e saj.

Çejsi qëndroi pak më larg, duke parë Kajën që u zhduk mes zogjve që shtilleshin rrotull. Nuk kishte planifikuar të ndiente gjë për këtë vajzë këmbëzbathur, të çuditshme dhe të egër, po kur e pa të rrotullohej mbi rërë, me zogjtë te këmbët, u intrigua nga siguria e saj në vetvete dhe nga bukuria. Ai nuk kishte njohur ndonjëherë si Kaja; brenda vetes iu ndez kureshtja dhe dëshira. Kur ajo u kthye pranë tij, ai e pyeti nëse mund të vinte përsëri të nesërmen dhe i premtoi se nuk do të dëshironte t'i mbante thjesht dorën, por dëshironte t'i qëndronte pranë. Ajo vetëm pohoi me kokë. Shpresa e parë në shpirtin e saj që nga largimi i Teatit.

25
Një Vizitë nga Pati Llav

1969

Në derën e zyrës së sherifit u dëgjua një trokitje e lehtë. Xhoja dhe Edi ngritën vështrimin dhe përmes xhamit të akullit panë hijen e copëzuar të Pati Llav Endrusit, nënës së Çejsit. Ata do ta kishin njohur gjithsesi me fustanit e zi dhe dhem kapelën. Me flokët gështenjë që po i thinjeshin, mbledhur në një nëntë topuz të rregullt. Me një nuancë të zbehtë buzëkuqi, të përshtatshme për situatën e saj.

Të dy burrat u ngritën në këmbë dhe Edi hapi derën: – Mirë se vjen, Pati Llav. Hyr brenda. Ulu. Dëshiron një kafe?

Ajo hodhi sytë nga kupat gjysmë të zbrazura, me pikimet e buzëve rrjedhur anëve. – Jo, faleminderit, Ed. – U ul në karrigen që i tërhoqi Xhoja. – Keni ndonjë pistë? Ndonjë informacion tjetër që nga rezultatet e laboratorit?

– Jo, Jo, nuk kemi. Po krehim gjithë të dhënat. Ti dhe Semi do ta merrni vesh të parët.

– Po nuk ishte aksident, apo jo, Ed? E di që nuk ishte aksident. Çejsi nuk do të ishte rrëzuar vetë nga kulla. Ju e dini çfarë atleti ishte. Dhe sa i zgjuar.

– Mendojmë që ka mjaft prova që e përjashtojnë aksidentin. Por hetimi vazhdon dhe nuk ka ende asgjë konkrete. Ke ndonjë gjë për të na treguar?

– Po dhe mendoj se është e rëndësishme. – Pati Llavi vështroi nga Edi te Xhoja, pastaj përsëri te Edi. – Çejsi kishte një varëse me guaskë që e mbante gjithmonë në qafë. E kishte prej vitesh. E di që e kishte në qafë natën që shkoi te kulla. Ju kujtohet kur ju thashë që Semi dhe unë e kishim ftuar për darkë - Perla nuk mundi të vinte, kishte natën e lojës së brixhit - dhe ia pashë varësen para se të shkonte te kulla. Ndërsa, pasi ai... hm, kur e pamë në klinikë, nuk e kishte më varësen. Mendova se mos ia kishte hequr mjeku ligjor, prandaj nuk e përmenda në fillim. Pastaj, pas funeralit e gjithë të tjerave, e harrova fare. Mirëpo dje shkova në Si Ouks dhe i kërkova mjekut ligjor të shihja sendet personale të Çejsit. Ju e dini, i kishin mbajtur për analizat laboratorike, por unë doja t'i prekja, vetëm për t'i ndier nga afër sendet që ai kishte veshur atë natë të fundit. Ndaj më lejuan të ulem në një tryezë dhe t'i shoh, po varësja nuk ndodhej mes tyre, Sherif. Pyeta mjekun ligjor se mos e kishte hequr dhe më tha jo, nuk e kishte hequr. Tha se nuk kishte parë kurrë ndonjë varëse mes sendeve të Çejsit.

– Shumë e çuditshme, – tha Edi. – Me çfarë ishte lidhur? Ndoshta i ka rënë kur u rrëzua.

– Ishte një guaskë e vetme shkuar në një gjalmë lëkure të paregjur, aq e gjatë sa mund të kalohej nëpër kokë pa e zgjidhur. Nuk i rrinte lirshëm dhe ishte e lidhur nyje. Nuk e kuptoj si mund t'i ketë fluturuar.

– Jam dakord. Lëkura e paregjur është e fortë dhe bën një nyje të pazgjidhshme, – tha Edi. – Përse e mbante vënë gjithë kohën? Mos ia kishte bërë ndonjë njeri special? Ia kishte dhuruar?

Pati Llav qëndroi e heshtur, me vështrimin e ngulur në anë të shkrimtores së sherifit. Druante të fliste shumë, ngaqë nuk e kishte pranuar kurrë që i biri ishte ngatërruar me plehrat e moçalit. Sigurisht, kishin qarkulluar thashetheme me Çejsin dhe Vajzën e Moçalit kishin pasur një marrëdhënie prej më shumë se

një viti para martesës së tij. Dhe Pati Llavi dyshonte që kjo vazhdoi edhe pas martesës, po kur mikeshat e pyesnin rreth fjalëve që qarkullonin, ajo i kishte mohuar gjithmonë. Por tani ndryshonte puna. Tani duhej të fliste, ngaqë ishte e sigurt ajo vajzë kishte lidhje me vdekjen e tij.

– Po, e di kush ia bëri atë varëse Çejsit. Ishte ajo vajza që sillet prej vitesh rrotull me atë varkën karakatirë. Ajo e bëri dhe ia dhuroi kur u shoqëruan ka kohë më njëri-tjetrin.

– E ke fjalën për Vajzën e Moçalit? – pyeti sherifi.

Ndërhyri Xhoja. – E ke parë kohët e fundit? Nuk është më vogëlushe. Duhet të jetë në mesin e të njëzetave dhe goxha bukuroshe.

– Për Klarkun e ke fjalën? Që të jemi të qartë, – pyeti Edi, me vetullat mbledhur.

Pati Llav tha: – Nuk ia di emrin, në qoftë se e ka një të tillë. Njerëzit e quajnë Vajza e Moçalit. E ke parasysh, ajo që i shiste me karkaleca midhje për vite të tëra.

– Pikërisht. Po flasim për të njëjtin njeri. Vazhdo.

– Epo, u trondita kur mjeku ligjor tha që Çejsi nuk e kishte varësen. Pastaj më shkoi në mendje se ajo ishte e vetmja do të kishte pasur interes t'ia merrrte. Çejsi kishte prishur marrëdhënien mes tyre dhe u martua me Perlën. Meqë nuk e kishte më të vetin, ndoshta ajo e vrau dhe ia mori varësen nga qafa.

Pati Llav u drodh pak, pastaj e mblodhi veten.

– E shoh. Epo, kjo është shumë e rëndësishme, Pati Llav dhe një pistë që ia vlen të ndiqet. Po të mos nxitohemi, – tha Edi. – Je e sigurt që ia dha ajo atë varëse?

– Po, e sigurt. Di ngaqë Çejsi nuk donte të ma thoshte, po ma tregoi më në fund.

– Di ndonjë gjë tjetër për varësen apo për marrëdhënien mes tyre?

– Jo shumë. Madje nuk e di me siguri për sa kohë qenë të

lidhur me njëri-tjetrin. Ndoshta askush nuk e di. Ai tregohej shumë i fshehtë në lidhje me të. Siç të thashë, nuk më tregoi për muaj të tërë. Pasi më tregoi, nuk isha më asnjëherë e sigurt nëse dilte me varkë me shoqërinë apo me të.

– Mirë, do të hetojmë në lidhje me këtë. Ta premtoj.

– Faleminderit. Jam e sigurt që është një çelës. – Ajo u ngrit të dilte dhe Edi i hapi derën.

– Eja sa herë të kesh nevojë të flasësh, Pati Llav.

– Mirupafshim, Ed, Xho.

PASI MBYLLI DERËN, Edi u ul përsëri dhe Xhoja e pyeti: – Hë, çfarë mendon?

– Në qoftë se dikush ia ka hequr Çejsit atë varëse nga qafa atje lart në kullë, atëherë në këtë mes ka njerëz të tjerë të përfshirë dhe mund të jetë dikush nga njerëzit e tij, apo njerëz të tjerë të tyre. Po nuk më duket e mundur që një grua të ketë shtyrë një trup të fuqishëm si Çejsi përmes asaj vrime.

– Ajo mund ta ketë joshur deri atje lart, të ketë hapur skarën para se të ngjitej ai, pastaj ta ketë shtyrë në errësirë pa e kuptuar, – tha Xhoja.

– Ka të ngjarë. Jo shumë, por është e mundur. Nuk është ndonjë pistë kushedi çfarë. Mungesa e një varëseje me guaskë, – vijoi sherifi.

– Hë për hë, kjo është pista jonë e vetme. Përveç mungesës së gjurmëve dhe pranisë së disa fijeve të kuqe të mistershme.

– Pikërisht.

– Por nuk arrij ta kuptoj, – tha Xhoja, – përse të futej në siklet e t'i hiqte varësen? Dakord, si një grua e shpërfillur, e ndau mendjen që ta vriste, megjithatë shkon në ekstrem. Po përse t'ia merrte varësen, kur kjo do ta lidhte pa diskutim me krimin?

– Ti e di si shkojnë këto punë. Në çdo vrasje ka diçka që nuk shkon. Njerëzit e dreqosin. Ndoshta ishte aq e tërbuar dhe e tronditur që ai e mbante ende varësen nga qafa. Burimet e tua thanë që ndonjë gjë e madhe t'ia shkulte nga qafa. Burimet e tua thanë që Çejsi shkonte në ato anë. Ndoshta, siç e the më parë, nuk bëhej fjalë për punë droge, po ka qenë në mes një grua. Kjo grua.

Xhoja tha: – Lloj tjetër droge.

– Dhe njerëzit e moçalit dinë si t'i mbulojnë gjurmët ngaqë ngrenë kurthe, gjurmojnë, venë leqe e të tilla gjëra. Mirë, nuk do të ishte keq të shkonim e të flisnim njëherë me të. Ta pyesim ku ishte atë natë. Mund ta sjellim bisedën te varësja dhe shohim nëse kjo e trondit ndonjë çikë.

Xhoja e pyeti: – Di si të shkosh tek ajo?

– Me varkë, nuk jam i sigurt, po mendoj se mund ta gjejmë rrugën me kamionçinë. Nëpër atë rrugën gjarpëruese që kalon nëpër laguna. Kohë më parë, më është dashur të shkoj disa herë atje për të atin. Një copë plehu, ai tipi.

– Kur do të shkojmë?

– Në agim. Të përpiqemi të shkojmë atje para se të dalë nga shtëpia. Nesër. Po në fillim, është mirë të shkojmë te kulla dhe të kërkojmë njëherë me kujdes për atë varëse. Ndoshta ka qenë atje gjatë tërë kësaj kohe.

– Nuk mendoj se ia vlen. Ne kërkuam gjithandej, gjurmë, shenja, të dhëna.

– Duhet të kontrollojmë, gjithsesi. Shkojmë.

Më vonë, pasi krehën mirë baltën me rashqelë dhe gishtat, ata deklaruan se nuk kishte asnjë varëse.

DRITA E ZBEHTË DEPËRTONTE nën një agim të rënduar, të ulët, ndërsa Edi dhe Xhoja vozitnin makinën shtegut të moçalit, me

shpresën për të mbërritur në shtëpinë e Vajzës së Moçalit para se ajo të nisej me varkë për diku. Morën disa kthesa të gabuara dhe përfunduan në rrugë qorre apo në ndonjë banesë të rrënuar. Te njëra nga barakat, dikush thirri "Sherifi!" dhe trupa pothuaj lakuriq u shpërndanë në të gjitha drejtimet, duke u sulur mes drizave.
– Drogaxhinj të mallkuar, – tha sherifi. – Të paktën prodhuesit e pijeve alkoolike i mbajnë rrobat veshur.
Po, më në fund, arritën te rrugina e gjatë që çonte te baraka e Kajës. – Kjo është, – tha Edi. Ktheu kamioçinën e madhe në rruginë dhe voziti ngadalë drejt ngrehinës, duke ndaluar ngadalë nja pesëdhjetë metra larg derës. Të dy burrat dolën nga makina pa bërë zhurmë. Edi trokiti në kornizën e drunjtë të rrjetës. – Hej! Ka njeri në shtëpi? – Pasoi heshtja, ndaj ai provoi përsëri. Pritën nja dy a tri minuta. – Hedhim një sy prapa, për të parë nëse varka ndodhet aty.
– Jo. Duket sikur e lidh tek ai trungu aty. Është larguar. Dreqi e marrtë, – tha Xhoja.
– Po. Na ka dëgjuar që po vinim. Ndoshta ndien edhe zhurmën e lepurit që fle.
Herën tjetër shkuan përpara agimit, parkuan tutje në rrugë dhe e gjetën varkën e saj të lidhur pas trungut. Përsëri askush nuk iu përgjigj trokitjes në derë.
Xhoja pëshpëriti: – Kam ndjesinë sikur është këtu afër e na përgjon. Po ti? Rri fshehur mes atyre palmave xhuxhe të mallkuara. Jam i sigurt. – Rrotulloi kokën, duke zhbiruar me sy shkurret.
– Mirë, kështu nuk nxjerrim gjë. Po na doli huq edhe një herë, vijmë me një mandat arresti. Ikim që këtej.

26

Varka në Breg

1965

Gjatë javës së parë të shoqërimit mes tyre, Çejsi shkonte në lagunën e Kajës pothuaj çdo ditë pas punës në *Uestern Auto* dhe së bashku eksploronin kanalet e largëta të rrethuara nga lisat. Mëngjesin e së shtunës, ai e mori në një ekspeditë shumë sipër bregut, në një vend ku ajo nuk kishte qenë kurrë, ngaqë ishte shumë larg për varkën e saj të vogël. Këtu, për aq sa i shihte syri – në vend të gotullave dhe hapësirave të mëdha me bar, si në moçalin e saj – rridhte ujë i kthjellët nëpër një pyll të hapur e me dritë qiparisash. Gata dhe lejlekë të bardhë qëndronin mes zambakëve të ujit dhe bimëve pluskuese aq jeshile sa dukej sikur shkëlqenin. Të ulur në degët e dala si karrige të qiparisave, hngrën sanduiçë me djathë me erëza dhe patate të fërguara, duke u ngërdheshur me patat që u rrëshqisnin poshtë gishtave të këmbëve.
Ashtu si shumica e njerëzve, Çejsi e njihte moçalin si një gjë që përdorej për vozitje e peshkim, apo si një mundësi për drenazhim dhe hapje fermash. Ndaj e intrigonin njohuritë e Kajës për kuakjet, rrymat dhe shavarin. Megjithatë tallej me qasjen e saj të butë, për vozitjen me shpejtësi të ulët, për rrëshqitjen e heshtur ndanë një dreri, për pështpërimat afër foleve të zogjve. Ai nuk kishte interes

të mësonte vetë për guaskat apo pendët, ndaj e pyeste kur ajo mbante shënime në ditar apo koleksiononte mostra.
– Përse po vizaton barin? – e pyeti një ditë në kuzhinë.
– Po pikturoj lulet e barit.
Ai qeshi. – Bari nuk ka lule.
– Sigurisht që ka. Shikoji këto lule. Janë të vogla, por të bukura. Çdo specie bari ka një lule a lulëzim të ndryshëm.
– Çfarë do të bësh me gjithë këto gjëra, gjithsesi?
– Po mbaj shënime që të mësoj për moçalin.
– Gjithçka që lypet të dish është kur dhe ku bie peshku në karrem dhe këtë ta mësoj unë, – i tha.
Ajo qeshi për hatër të tij, diçka që nuk e kishte bërë kurrë më parë. Falte një pjesë të vetes vetëm për të pasur dikë pranë.

ATË PASDITE, pas largimit të Çejsit, Kaja voziti vetëm në moçal. Po nuk u ndje e vetmuar. Voziti pak më shpejt se zakonisht dhe flokët e gjatë i valëviteshin nga era, ndërsa buzët ia fshikte një buzëqeshje. Vetëm mendimi se do ta takonte përsëri së shpejti, që do të ishte me dikë, e çonte në një vend të ri.
Pasi mori një kthesë të veshur me bar të gjatë, përpara i doli Tejti. Ndodhej pak larg, ndoshta nja dyzet metra dhe nuk e kishte dëgjuar varkën e saj. E uli menjëherë shpejtësinë dhe fiku motorin. Mbërtheu rremën dhe voziti mbrapsht mes barit.
– Duket qenka kthyer nga kolegji, – nëpërdhëmbi. Gjatë atyre viteve e kishte parë disa herë, po kurrë kaq afër. Dhe ja tek ishte, me flokët e pashtruar që mezi ia mbante një kapelë tjetër e kuqe. Me fytyrë të nxirë nga dielli.
Tejti kishte veshur çizme gjahtari dhe ecte me hapa të mëdhenj mes lagunës, duke marrë mostra uji në shishe të vogla. Jo në kavanozat e zbrazur të reçelit, si në kohën kur kishin qenë fëmijë këmbëzbathur, po në tuba të vegjël që trokëllinin pas mbajtëses

speciale. Si profesor. Jashtë sferës së saj.
Nuk u largua menjëherë, por e vështroi një copë herë, duke menduar që çdo vajzë ndoshta e kujton dashurinë e vet të parë. Lëshoi një psherëtimë të gjatë, pastaj voziti mbrapsht andej nga erdhi.

DITËN TJETËR, kur Çejsi dhe Kaja vozitën përgjatë bregut në drejtim të veriut, katër delfinë u vunë pas tyre. Qielli ishte i hirtë dhe gishtërinjtë e mjegullës flirtonin me dallgët. Çejsi fiku motorin dhe, ndërsa motoskafi pluskonte mbi ujë, nxori harmonikën dhe luajti "Majkëll, Sille Varkën në Breg", një melodi malli e kënduar nga skllevërit në vitet 1860 teksa vozitnin varkat nga Ishujt Detarë të Karolinës së Veriut drejt kontinentit. Mamaja e Kajës e kishte zakon ta këndonte këtë këngë kur pastronte dhe Kajës sikur i kujtoheshin fjalët. Si të ishin frymëzuar nga muzika, delfinët notuan më afër dhe rrethuan motoskafin, me sytë e mprehtë fiksuar në ata të Kajës. Pastaj dy prej tyre u mbështetën pas trupit të varkës dhe ajo përkuli fytyrën vetëm disa centimetra larg së tyres e u këndoi lehtë:

"Motër, me këtë varkë më ndih, aleluja,
Vëlla, eja një dorë më jep, aleluja.
Se babai ku shkoi nuk e di, aleluja,
Majkëll, sille varkën në breg, aleluja.

Lumi Jordan është i gjerë dhe i thellë,
Por nëna në bregun tjetër të pret, aleluja.
Lumi Jordan armiqësor dhe i ftohtë
Trupin e ngrin, por shpirtin jo, aleluja."

DELFINËT E VËSHTRUAN ngultas Kajën edhe për disa sekonda, pastaj mbetën pas në det. Gjatë disa javëve që pasuan, Çejsi dhe Kaja i kalonin mbrëmjet duke u dëmbelosur me pulëbardhat në breg, apo duke qëndruar shtrirë në rërën ende të ngrohtë nga dielli. Çejsi nuk e çoi atë në qytezë, në kinema apo ballo; ishin vetëm ata të dy, moçali, deti dhe qielli. Ai nuk e puthte, vetëm i kapte dorën dhe i shkonte krahun lehtë rreth supeve kur bënte ftohtë.
Pastaj, një natë, ai qëndroi deri natën vonë dhe u ulën në plazh, nën qiellin me yje, ndanë një zjarri të vogël, me supet prekur, mbuluar me një batanije. Flakët hidhnin dritë në fytyrat e tyre dhe errësirë përgjatë bregut pas tyre, siç ndodh me zjarret e kampingut. Duke e vështruar në sy, ai e pyeti: – Mund të të puth tani? – Ajo pohoi me kokë dhe ai e shtriu dhe e puthi butë në fillim, pastaj si mashkull.
U shtrinë mbi batanije dhe ajo iu ngjesh pas trupit të fortë. Ai e mbajti shtrënguar me të dy krahët, por i preku vetëm supet me duar. Asgjë tjetër. Ajo u mbush thellë me frymë, thithi ngrohtësinë, aromën e tij dhe dhe të detit, aromën e bashkimit të tyre.

VETËM DISA DITË MË VONË, Tejti, ende në shtëpi pas diplomimit, voziti varkën drejt kanalit të Kajës, për herë të parë pas pesë vjetësh. Ende nuk dinte si t'ia shpjegonte vetes përse nuk ishte kthyer më parë tek ajo. Ishte treguar frikacak dhe tani ndihej në turp. Më në fund, do të shkonte ta gjente, do t'i thoshte se e kishte dashur gjithmonë dhe do t'i lutej ta falte.
Gjatë atyre viteve në universitet, e kishte bindur veten që Kaja nuk do të kishte mundur kurrë të përshtatej me botën akademike që kërkonte ai. Gjatë tërë asaj kohe ishte përpjekur ta

harronte; në fund të fundit Çepëll Hilli ishte plot me vajza. Kishte pasur madje disa marrëdhënie afatgjata, por asnjë nuk krahasohej me Kajën. Ajo që kishte mësuar, përveç ADN-së, izotopeve dhe protozoarëve, ishte se pa të nuk arrinte dot të mbushej me frymë. Vërtet, Kaja nuk mund të jetonte në botën universitare që ai kishte aspiruar, por tani mund të jetonte ai në të sajën.
I kishte parashikuar të gjitha. Profesori i kishte thënë Tejtiti se mund ta përfundonte specializimin gjatë tre viteve në vijim, ngaqë e kishte filluar punën kërkimore për doktoraturën qysh para diplomimit dhe tani e kishte pothuaj të përfunduar. Gjithashtu, kohët e fundit Tejti kishte marrë vesh që do të ndërtohej një laborator kërkimor pranë Si Ouksit dhe atje kishte mundësi të shkëlqyera për t'u punësuar si kërkues shkencor. Nuk kishte njeri mbi Tokë më të kualifikuar se ai: kishte studiuar jetën e moçalit pothuaj gjithë jetën e vet dhe së shpejti do ta vërtetonte këtë me një doktoraturë. Brenda pak viteve mund të jetonte këtu me Kajën dhe të punonte në laborator. Të martohej me Kajën. Në qoftë se ajo do ta pranonte.
Tani, teksa tundej mes dallgëve drejt kanalit të saj, papritmas pa varkën e Kajës të buçiste në jug, pingul me kursin e tij. Tejti lëshoi timonin dhe ngriti duart mbi kokë, duke i tundur ethshëm për të tërhequr vëmendjen e saj. I thirri në emër. Por ajo shihte nga lindja. Tejti hodhi vështrimin andej dhe pa motoskafin e Çejsit që po lundronte drejt saj. Uli xhirot e motorit dhe pa Kajën e Çejsin që i erdhën rrotull njëri-tjetrit, mes dallgëve blu në gri, në rrathë gjithnjë e më të vegjël, si shqiponjat që i bëjnë korte njëra-tjetrës në qiell. Vazhdat e varkave të tyre ishin të çmendura, vorbulluese.
Tejti i pa kur u afruan dhe prekën gishtat mes vorbullave të ujit. Kishte dëgjuar fjalë nga shokët e vjetër në Barkli Kov, po kishte shpresuar të mos ishin të vërteta. E kuptonte përse Kaja do të dashurohej pas një djali të tillë: i pashëm, pa dyshim romantik,

që e merrte shëtitje në motoskafin e vet luksoz, që e çonte për piknikë ekstravagantë. Ajo nuk mund të dinte gjithçka për jetën e tij në qytet - që bënte takime dashurore dhe u vinte rrotull vajzave të tjera në Barkli, madje edhe në Si Ouks.

Pastaj, mendoi Tejti, kush jam unë që të gjykoj. As unë nuk e trajtova më mirë. Theva një premtim, madje nuk pata as guximin të ndahem me të.

Uli kokën, pastaj hodhi një vështrim tjetër vjedhurazi drejt tyre, pikërisht në kohën kur Çejsi uli kokën për ta puthur. Kaja, Kaja, mendoi. Si munda të të lija? I dha varkës ngadalë dhe u kthye në limanin e qytezës për të ndihmuar të atin të shkarkonte peshkun.

DISA DITË MË VONË, pa e ditur kur mund të vinte Çejsi, Kaja e gjeti përsëri veten duke mbajtur vesh për zhurmën e motoskafit të tij. Ashtu siç kishte bërë për Tejtin. Kështu, qoftë kur shkulte barërat e këqija, kur priste drutë e zjarrit, apo mblidhte midhje, anonte kokën për të kapur zhurmat. "Mbaji veshët ngrehur," i thoshte dikur Xhodi.

E lodhur nga pesha e shpresës, ajo mbushi çantën e shpinës me biskota, fileto mishi të ftohtë dhe sardele për tri ditë dhe u nis për në kasollen e vjetër gjysmë të rrëzuar, "në kabinën e leximit", siç e quante. Atje, në atë cep të largët, ajo ishte e lirë të endej, të mblidhte çfarë dëshironte, të lexonte fjalët, të lexonte natyrën. Ishte lehtësim të mos priste për zhurmën e mbërritjes së dikujt. Ishte lehtësim dhe forcë.

Në një shkorret dushku, menjëherë pas kasolles, gjeti një pendë të vogël kafe të një gavie qafëkuqe dhe qeshi me të madhe. Nuk mbahej mend sa gjatë e kishte dëshiruar këtë pendë dhe ja, tek e gjeti, një të hedhur guri larg.

Vinte në këtë vend më së shumti për të lexuar. Pas largimit të Tejtiti, kaq vite më parë, nuk kishte kush t'i sillte më libra, ndaj një mëngjes e voziti varkën matanë Point Biçit edhe pesëmbëdhjetë kilometra të tjerë, deri në Si Ouks, një qytezë pak më e madhe dhe pak më luksoze se Barkli Kovi. Xhampini i kishte thënë se kushdo mund të huazonte libra nga biblioteka atje. Vajza kishte vrarë mendjen nëse vlente kjo edhe për dikë që jetonte në kënetë, megjithatë kishte qenë e vendosur ta zbulonte.
E kishte ankoruar varkën në skelën e qytezës dhe kishte kapërcyer sheshin e rrethuar nga pemët e me pamje nga deti. Teksa i afrohej bibliotekës, askush nuk ktheu kokën, as pështpëriti pas shpinës së saj dhe askush nuk e përzuri nga vitrinat e dyqaneve. Këtu, ajo nuk ishte Vajza e Moçalit.
Ajo i zgjati zonjës Hajns, bibliotekares, një listë me libra kolegji.
– Mund të më ndihmoni të gjej "Parimet e Kimisë Organike" nga Gaismani, "Zoologjinë e Invertebrorëve të Moçaleve Bregdetare" të Xhonsit dhe "Bazat e Ekologjisë" të Odumit... – I kishte parë këta tituj të përmendeshin në librat e fundit që Tejti i kishte dhënë para se të nisej për në kolegj.
– Oh, Zot. Këta tituj duhet t'i marrim hua nga Universiteti i Karolinës së Veriut në Çepëll Hill.
Ndërsa tani, ulur jashtë kabinës së vjetër, mori një revistë shkencore. Një nga artikujt mbi strategjitë riprodhuese titullohej "Palluesit Tinzare". Kaja qeshi.
Siç dihet mirë, niste artikulli, në natyrë, zakonisht meshkujt me karakteristika dytësore seksuale më të spikatura, të tilla si brirët më të mëdhenj, zërat më të thellë, gjokset më të mëdha apo njohuritë superiore, janë ata që sigurojnë territoret më të mira pasi kanë shmangur meshkujt më të dobët. Femrat zgjedhin të çiftohen me këta meshkuj alfa madhështorë dhe kështu fekondohen nga ADN-ja më e mirë në qarkullim, një ADN që kalon te pasardhësja

femër – një nga fenomenet më të fuqishme në përshtatjen dhe vazhdimësinë e jetës. Përpos kësaj, femrat sigurojnë territorin më të mirë për këlyshët e tyre.
Megjithatë, disa meshkuj me cilësi më të rregulluara, jo aq të fortë, të bukur, apo të mençur për të mbajtur territore të mira, zotërojnë disa marifete për t'ua prishur mendjen femrave. Ata demonstrojnë trupat e tyre më të vegjël duke u fryrë apo këlthasin vazhdimisht – edhe me zëra të çjerrë. Me këto sinjale të shtira dhe false, ata arrijnë të rrëmbejnë ndonjë çiftim aty-këtu.
Thithëlopat meshkuj me trup të vogël, shkruante autori, ulen në bar dhe fshihen pranë një mashkulli alfa, i cili po kuak me qejf të madh për të tërhequr femrat. Kur pranë këtij mashkulli më të fortë afrohen disa femra në të njëjtën kohë dhe alfa është i zënë duke u çiftuar me njërën, mashkulli më i dobët hidhet dhe çiftohet me një nga të tjerat. Meshkujt mashtrues janë quajtur "pallues tinzarë".
Kajës iu kujtua e ëma, aq vite më parë, kur paralajmëronte motrat më të mëdha të bënin kujdes nga djemtë e rinj që xhironin gomat e kamionçinave me tyre të ndryshkura apo kur ngisnin ato rrangallat me zërin e radios në kupë të qiellit. – Djemtë e pavlerë bëjnë shumë zhurmë, – kishte thënë mamaja.
Ajo lexoi një artikull ngushëllues për femrat. Natyra, gjithashtu, është aq kokëkrisur sa të bëjë të mundur pothuaj gjithmonë mbetjen vetëm të meshkujve që dërgojnë sinjale të gënjeshtërta apo që kalojnë një pjesë në femër të tjetra.
Një artikull tjetër analizonte rivalitetin e egër mes spermatozoideve. Në pjesën më të madhe të formave të jetës, meshkujt konkurrojnë për të fekonduar femrat. Meshkujt luanë në disa raste përleshen deri në vdekje; elefantët meshkuj rivalë mbërthejnë çatajtë dhe shkatërrojnë tokën nën këmbët e tyre, ndërsa i çajnë mishin njëri-tjetrit. Ndonëse shkojnë sipas një rituali, konfliktet përsëri mund të përfundojnë në sakatime.

Për të shmangur lëndime të tilla, fekonduesit e disa specieve konkurrojnë në mënyra më krijuese, më pak të dhunshme. Insektet kanë imagjinatë më të zhvilluar. Penisi i një mashkulli pilivese është i pajisur me një lugëz që heq spermën e një kundërshtari të mëparshëm, para se të hedhë spermën e vet.
Kaja lëshoi gazetën në prehër, me mendjen veri. Disa insekte femra i hanë çiftuesit e tyre, nënat e gjitarëve i braktisin këlyshët kur ndodhen nën presion, shumë meshkuj planifikojnë mënyra të rrezikshme dhe dredharake për të mundur rivalët fekondues. Asgjë nuk dukej e pahijshme për sa kohë tik-taku i jetës vazhdonte. Ajo e dinte që kjo nuk ishte ana e errët e Natyrës; ishin thjesht mënyra për mbijetesë kundër gjithë gjasave. Sigurisht për njerëzit kishte më shumë.

PASI NUK E GJETI KAJËN për tri ditë rresht, Çejsi filloi t'i kërkonte takime në ditë dhe orare të përcaktuara, te baraka apo në këtë apo atë plazh; dhe mbërrinte gjithmonë në orar. Ajo e dallonte motoskafin e tij me ngjyra të ndryshme që nga larg – si pendët e ndezura të një shpendi në sezonin e çiftimit – tek pluskonte mes dallgëve dhe e dinte që ai do të vinte vetëm për të.
Kaja filloi të përfytyronte sikur e merrte në piknik me shokët e vet. Sikur qeshnin të gjithë tok, vraponin dhe hidheshin mes dallgëve. Sikur ai e ngrinte dhe e rrotullonte. Pastaj sikur uleshin bashkë me të tjerët dhe ndanin sanduiçët e pinin nga mushti. Nga pak, pavarësisht rezistencës, në mendje iu formuan tablo të martesës dhe të fëmijëve. Ndoshta është ndonjë nevojë biologjike që më shtyn drejt riprodhimit, i thoshte vetes. Po përse të mos kishte edhe ajo persona të dashur si çdokush tjetër? Përse jo?
Megjithatë, sa herë që bëhej gati ta pyeste se kur do ta prezantonte me miqtë dhe prindërit, fjalët i ngecnin në gojë.

Në një ditë të nxehtë, disa muaj pasi kishin nisur të shoqëroheshin, teksa qëndronin mbi motoskafin që pluskonte në det të hapur, ai i tha se ishte kohë e përkryer për të notuar. – Nuk do të të shoh, – i tha ai. – Hiqi rrobat dhe hidhu. Unë do të vij pas teje. – Kaja qëndroi para tij, me këmbët hapur për të ruajtur ekuilibrin. Po kur ngriti bluzën mbi kokë, ai nuk i largoi sytë. Çejsi zgjati dorën dhe kaloi gishtat lehtë mbi gjinjtë e saj të fortë. Kaja nuk e ndali. Ai e tërhoqi më pranë, i uli zinxhirin e pantallonave të shkurtra dhe ia rrëshqiti lehtë poshtë ijëve të ngushta. Pastaj zhveshi këmishën dhe pantallonat e veta të shkurtra dhe e shtriu butë Kajën mbi peshqir. U ul në gjunjë te këmbët e saj dhe, pa i thënë asnjë fjalë, i rrëshqiti gishtat si pëshpërimë përgjatë nyellit të këmbës së saj të majtë deri lart prapa gjurit, pastaj ngadalë në brendi të kofshës. Ajo ngriti trupin pas dorës së tij. Gishtat e tij nguruan në krye të kofshës së saj, u fërkuan pas mbathjeve, pastaj lëvizën përgjatë barkut të saj, lehtë si një mendim. Ajo ia ndjeu ngrohtësinë mbi stomak, drejt gjinjve dhe pëllëmbi i gjerë, i rrotulluar e mbajti fort në vend dhe e lëvizi gishtat mbi gji, duke i rrotulluar njërin gisht rreth thithës. E vështroi nga lart, pa buzëqeshur, teksa zbriste dorën poshtë dhe i ndukte kreun e mbathjeve. Ajo e dëshironte, pa masë dhe trupi i saj u ngjesh pas tij. Mirëpo disa sekonda më vonë, Kaja ia vendosi dorën mbi të tijën.
– Mjaft, Kaja, – tha ai. – Të lutem. Kemi pritur kaq gjatë. Kam qenë shumë i duruar, apo jo?
– Çejs, më premtove.
– Dreqi e marrtë, Kaja. Çfarë po presim? – U ngrit ndenjur. – E kam treguar që të kam për zemër. Përse jo?
Ajo uli bluzën teksa ngrihej ulur. – Po pastaj çfarë do të ndodhë? Si të sigurohem që nuk do të më lësh?
– Askush nuk e di këtë gjë. Kaja, nuk kam për të shkuar

askund. Po bie në dashuri me ty. Dua të jem gjithmonë me ty. Ç'mund të bëj tjetër që të besosh? Ai nuk e kishte përmendur kurrë dashurinë. Kaja zhbiroi sytë e tij në kërkim të së vërtetës, por ata i kthyen një vështrim të fortë. Të palexueshëm. Ajo vetë nuk e dinte se çfarë ndiente vërtet për Çejsin, por nuk ishte më e vetmuar. Kjo dukej se mjaftonte.
– Së shpejti, dakord?
Ai e tërhoqi pas vetes. – Në rregull. Hajde këtu. – E mbajti shtrënguar pas vetes dhe u shtrinë nën diell, mbi varkën që pluskonte në det, duke ndier shllap-shllupin e valëve poshtë tyre.
Dita u largua ngadalë dhe nata zbriti rëndë. Dritat e qytezës vallëzonin aty-këtu në bregun e largët. Yjet vezullonin mbi botën e tyre prej deti e qielli.
Çejsi tha: – Vras mendjen çfarë i bën yjet të vezullojnë.
– Trazimet në atmosferë. Si erërat e forta atmosferike.
– Ashtu?
– Jam i sigurt që e di se yjet ndodhen shumë larg nesh për t'i parë. Ne shohim vetëm dritën e tyre, e cila mund të shtrembërohet nga atmosfera. Dhe, sigurisht, yjet nuk qëndrojnë në një vend, po lëvizin shumë shpejt.
Kaja e dinte nga leximi i librave të Albert Ajnshtajnit që koha nuk është e palëvizshme, ashtu siç nuk janë yjet. Koha shpejton dhe vjen rrotull rreth planetëve dhe diejve. Ajo është ndryshe në male e ndryshe në lugina dhe bën pjesë në të njëjtën materie si hapësira, që përkulet dhe mbufatet në prani të një qofshin planetë apo mollë, bien apo lëvizin në orbita, jo për shkak të energjisë gravitacionale, por ngaqë precipitojnë në palat e mëndafshta të hapësirëkohës – si në vallëzimin e një pellgu – të krijuar nga ato masa më të mëdha.
Por Kaja nuk tha asgjë nga këto. Për fat të keq, graviteti nuk ndikon në mendimin njerëzor dhe teksti i shkollës së mesme

akoma ma mëson që mollët bien përdhé për shkak të forcës së fuqishme tërheqëse të Tokës.
– Oh, e di çfarë? – tha Çejsi. – Më kanë kërkuar të bëhem ndihmëstrajner për skuadrën e futbollit të shkollës së mesme.
Ajo i buzëqeshi.
Pastaj mendoi: *Si gjithçka tjetër në univers, ne biem drejt trupave me masë më të madhe.*

MËNGJESIN TJETËR, në një nga vizitat e rralla në *Pigli Uigli* për të blerë sende personale që Xhampini nuk i mbante në dyqanin e vet, Kaja doli nga dyqani dhe u përplas me prindërit e Çejsit – Sem dhe Pati Llav. Ata e dinin kush ishte ajo – të gjithë e dinin.
Vajza i kishte parë disa herë në qytet përgjatë viteve, kryesisht nga larg. Semi qëndronte pas banakut në *Uestern Auto*, merrej me klientët, hapte kasën. Kaja mbante mend si e kishte përzënë nga dritarja e dyqanit, kur ishte e vogël, a thua se ajo punonte në kohë të plotë në dyqan dhe kishte kohë të dilte nëpër rrugët e qytezës e të shpërndante broshura për Garën Vjetore të Qepjes apo për Festivalin e Gaforres Blu. E veshur gjithmonë me rroba të mira, me këpucë me takë, çantë dore dhe kapelë të kombinuara, sipas modës. Pavarësisht temës së bisedës, ajo gjithmonë e sillte fjalën te Çejsi, duke përmendur se ishte qendërmbrojtësi më i mirë që kishte parë qyteza. Kaja buzëqeshi druajtshëm, duke parë drejt në sy Pati Llavin, duke shpresuar që ata do t'i prezantoheshin dhe do t'i flisnin me afrimitet. Ndoshta duke e njohur si të dashurën e të birit. Por ata ndaluan gozhdë në vend, nuk folën asnjë fjalë dhe iu shmangën përplasjes me të – duke bërë një hark më të gjerë nga ç'ishte e nevojshme. Pastaj vazhduan rrugën.

Atë mbrëmje, pasi kishte hasur ata në rrugë, Kaja dhe Çejsi u endën me varkën e saj në një lis aq të madh sa degët i arrinin deri tek uji, duke krijuar guva të vogla për vidrat dhe rosat. Me zë të ulët, pjesërisht për arsye se nuk donte të shqetësonte rosat e egra dhe pjesërisht nga frika, Kaja i tregoi Çejsit se kishte parë prindërit e tij dhe e pyeti nëse do të takohej me ta së shpejti.
Çejsi qëndroi i heshtur dhe Kaja ndjeu t'i mblidhej si lëmsh stomaku.
Më në fund ai tha: – Sigurisht që po. Shumë shpejt, të premtoj. – Po nuk e pa në sy kur i tha këto fjalë.
– Ata e dinë për mua, apo jo? Për ne? – e pyeti ajo.
– Patjetër.
Varka duhej të kishte pluskuar shumë pranë lisit, ngaqë pikërisht në atë kohë, një buf i madh, i kolmë dhe i rehatshëm si jastëk me pupla, u lëshua nga pema me krahët hapur dhe fluturoi lehtë dhe ulët përmes lagunës, me pendët e gjoksit që pasqyronin motive të buta mbi ujë.
Çejsi i kapi dorën, duke ia shkundur dyshimin nga gishtërinjtë.
Për javë të tëra, muzgjet dhe hëna ndoqën lëvizjet e qeta të Çejsit dhe Kajës përmes moçalit. Po sa herë që ajo u rezistonte avancimeve të tij, Çejsi ndalonte. Në mendjen e saj ngulmonin fort imazhet e drenushave dhe pulave të detit të mbetura vetëm me të vegjlit që lypnin vëmendjen e tyre, ndërkohë që meshkujt qenë larguar me kohë te femrat e tjera.
Mes tyre nuk ndodhte asgjë më shumë sesa të qëndronin në varkë shtrirë gjysmë të zhveshur, pavarësisht se çfarë thoshin njerëzit e qytezës. Ndonëse Çejsi dhe Kaja ishin të rezervuar, qyteza ishte e vogël dhe njerëzit i shihnin së bashku në motoskafin e tij apo nëpër plazhe. Peshkatarëve të karkalecave nuk u shpëtonte gjë nëpër dete. Qarkullonin fjalë. Thashetheme.

27

Ndanë Rrugës së Malit Hog

1966

Baraka qëndronte e heshtur mes bllokoçitjeve të para të krahëve të mellenjave, ndërsa një mjegull e zellshme dimri formësohej përgjatë tokës e ngrihej pas mureve në formë tufezash të mëdha pambuku. Me paratë e fituara nga mbledhja e midhjeve për disa javë me radhë, Kaja kishte blerë ushqime të zgjedhura dhe skuqi feta proshute me melasë, përgatiti salcë proshute dhe i shërbeu me panine me kos dhe reçel boronicash. Çejsi piu kafe të çastit Maksuell; ajo, çaj të nxehtë Tetli. Kishin afro një vit që shoqëroheshin, ndonëse asnjëri nuk e përmendte këtë. Çejsi tha sa me fat ishte që i ati zotëronte dyqanin *Uestern Auto*: – Kështu do të kemi një shtëpi të mirë, kur të martohemi. Do të n dërtoj për ty një shtëpi dykatëshe në plazh, me një verandë që i vjen rrotull. Ose si ta duash ti, Kaja.
Kaja mbeti pa frymë. Ai e dëshironte në jetën e vet. Nuk ishte thjesht një aluzion, po njëfarë propozimi. Ajo do t'i përkiste dikujt. Do të ishte pjesë e një familjeje. Drejtoi trupin në karrige. Ai vazhdoi: – Nuk mendoj se duhet të jetojmë në qytezë. Do të ishte një hap tepër i madh për ty. Po mund të ndërtojmë një shtëpi në rrethina. Ndoshta afër moçalit.
Kohët e fundit, në mendjen e saj ishin formuar disa mendime

të vagullta martese me Çejsin, po nuk kishte guxuar të zgjatej me to. Po ja tek po e thoshte ai vetë. Kaja po mbushej cekët me frymë, me mendje mosbesuese dhe llogaritëse njëherësh. Mund ta bëj këtë, mendoi. Po të jetojmë larg njerëzve, mund të funksionojë.
Pastaj, me kokën ulur, pyeti: – Po prindërit e tu? U ke treguar?
– Kaja, duhet të kuptosh diçka për të mitë. Ata më duan. Po t'u them se të kam zgjedhur ty, merr fund me kaq. Do të të duan, sapo të të njohin.
Ajo kafshoi buzët. Dëshironte të besonte.
– Do të ndërtoj një studio për gjithë koleksionet e tua, – vijoi ai. – Me dritare të mëdha, që të shohësh planetët e gjithë atyre pendëve të bekuara.
Ajo nuk e dinte nëse ndihej për Çejsin ashtu si duhet të ndihet një bashkëshorte, po në këtë çast zemra i gufoi nga diçka që dukej si dashuri. Nuk do të mblidhte më midhje.
Ajo zgjati dorën dhe preku varësen me guaskë nën grykën e tij.
– Oh, meqë ra fjala, – tha Çejsi. – Duhet të shkoj me makinë deri në Eshvill pas disa ditësh për të marrë furnizim për dyqanin. Po mendoja, pse të mos vish edhe ti me mua?
Me sy të ulur poshtë, ajo tha: – Por ai është qytet i madh. Do të ketë shumë njerëz. Nuk kam rroba të përshtatshme dhe as nuk e di çfarë rrobash duhen dhe...
– Kaja, Kaja. Më dëgjo. Do të jesh me mua. Unë di gjithçka. Nuk është se do të shkojmë në ndonjë vend kushedi çfarë. Do të shohësh një pjesë të mirë të Karolinës së Veriut vetëm gjatë rrugës me makinë – Pidmontin, Malet e Mëdha Tymuese, për atë Zot. Pastaj, me të mbërritur atje, marrim sanduiçë në ndonjë vend rrugës. Mund të vishesh me këto që ke veshur tani. Nuk ke përse të flasësh me askënd, nëse nuk dëshiron. Do të kujdesem unë për gjithçka. Kam qenë atje plot herë. Madje edhe në Atlanta.

Eshvilli nuk është asgjë. Shiko, në qoftë se do të martohemi, duhet të fillosh të dalësh nga pak nëpër botë. T'i shpalosësh ato flatra të mëdha që ke.
Ajo pohoi me kokë. Sikur për hiçgjë tjetër, do t'ia vlente të shkonte e të shihte malet.
Ai vijoi: – Kam dy ditë punë, kështu që duhet ta kalojmë një natë atje. Në një vend çfarëdo. Një motel të vogël, ndoshta. Nuk ka problem, jemi në moshë madhore.
– Oh, – mundi thjesht të thoshte ajo. Pastaj pëshpëriti: – E kuptoj.

KAJA NUK KISHTE UDHËTUAR kurrë me makinë në jetën e saj në një rrugë të vërtetë, e kështu, pas disa ditësh, kur ajo dhe Çejsi vozitën me kamionçinën e tij në perëndim të Barklit, vajza u mbajt pas ndenjëses me të dyja duart. Rruga gjarpëronte për kilometra të tërë mes barit dhe palmave xhuxhe, duke lënë detin nga dritarja e pasme.
Për më shumë se një orë, nga dritarja e kamionçinës fluturonin pamjet e njohura të barit dhe kanaleve të lundrueshme. Kaja identifikoi trumcakët e moçalit dhe çafkat, e ngushëlluar nga peizazhi i njëjtë, si të mos e kishte lënë pas shtëpinë, por ta kishte marrë me vete.
Pastaj papritur, sikur të ishte ndarë me një vijë përgjatë tokës, lëndinat moçalore mbaruan dhe para tyre doli trualli i pluhurosur – i ndarë keq në kuadrate të rrethuara ma gardh dhe hapur në brazda. Mes pyjeve të prera kishte fusha cungjesh paraplegjike. Hunjtë, të lidhur me tela zvarriteshin drejt horizontit. Sigurisht ajo e dinte që moçali bregdetar nuk mbulonte gjithë globin, po nuk kishte vëmendje kurrë jashtë tij. Çfarë i kishin bërë njerëzit tokës? Shtëpitë, me të njëjtën formë si kuti këpucësh,

qëndronin shulak mbi lëndina të krasitura. Në një kopsht pa një tufë flamingosh rozë, po kur Kaja ktheu kokën e habitur, pa se ishin plastikë. Dreri, prej betoni. Të vetmet rosa ishin ato të pikturuara mbi kutitë postare.
– Të pabesueshme, apo jo? – tha Çejsi.
– Çfarë?
– Shtëpitë. Nuk ke parë kurrë diçka të tillë, apo jo?
– Jo, nuk kam parë.
Disa orë më vonë, në rrafshinat e Pidmontit, ajo pa Apalashet e skicuara me vija të lehta blu përgjatë horizontit. Teksa afroheshin, rrotull tyre u ngritën kreshta dhe malet e pyllëzuara u derdhën butë në largësi, aq sa i kapnin sytë Kajës.
Retë pushonin në krahët e palosur të kodrave, pastaj ngriheshin lart dhe largoheshin tutje. Disa dredha prej tyre prindëreshin në spirale të ngjeshura dhe ndiqnin përroskat më të ngrohta, duke u sjellë si mjegullat që gjurmonin ligatinat e lagështa të moçalit. E njëjta ligj fizik që luhej në një fushë tjetër të biologjisë.
Kaja vinte nga vende të ulëta, një tokë horizontesh, ku dielli perëndonte dhe hëna ngrihej në orë të caktuara. Ndërsa këtu, ku topografia ishte rrëmujë, dielli ekuilibrohej mes kulmeve, një çast fshihej pas një kreshte dhe pastaj shfaqej përsëri kur kamioçina e Çejsit ngjiste të përpjetën e radhës. Ajo vuri re se në male koha e perëndimit të diellit varej nga vendi ku qëndroje në kodër. Vrau mendjen ku ndodhej toka e gjyshit. Ndoshta farefisi i saj kishte mbajtur derra në një hangar të rrahur nga era si ai që pa në një livadh, ndanë të cilit kalonte përroi. Një familje, që dikur duhej të kishte qenë e saja, punonte fort, qeshte dhe qante në këtë peizazh. Disa prej tyre mund të ndodheshin akoma këtu, të shpërndarë nëpër fshat. Anonimë.
Rruga u shndërrua në një autostradë me katër korsi dhe Kaja

mbahej fort teksa kamioçina shpejtonte vetëm disa pëllëmbë larg automjeteve të tjera që lëviznin me shpejtësi. Çejsi u kthye në një rrugë gjarpëruese që ngrihej magjishëm në njëkodër dhe i çonte drejt qytezës. – Një dalje gjetethërthili, – foli me krenari ai.
Ndërtesa të stërmëdha, nga tetë dhe dhjetë kate të larta, ngriheshin në sfond të përvijimit të maleve. Radhët e makinave zgjateshin pas si gaforre rëre dhe këmbësorët ishin aq plot me njerëz, sa Kaja ngjeshi fytyrën pas xhamit, duke kërkuar fytyrat e tyre e duke menduar se siguri aty gjendeshin nëna dhe babai. Një djalë me flokë të errët dhe lëkurë të nxirë nga dielli, që vraponte nëpër këmbësore, dukej si Xhodi dhe ajo u kthye për ta parë. Sigurisht që vëllai i saj ishte i rritur tani, por ajo e ndoqi djalin me sy derisa u kthyen në një qoshe.
Në anën tjetër të qytetit, Çejsi zuri një dhomë në një motel ndanë Rrugës së Malit Hog, një radhë njëkatëshe dhomash bojëkafe, ndriçuar nga drita neoni, në formën e pemëve të palmave, palë. Pasi hapi derën me çelës, Kaja hyri në një dhomë që dukej mjaftueshëm e pastër, po që kutërbonte era klor dhe ishte mobiluar lirë: mure të veshura me imitim panelesh druri, një dyshek i bërë gropë me një mekanizëm vibrimi me monedha, si edhe një televizor bardhë e zi, siguruar pas tryezës me një zinxhir shumë të madh me dry. Mbulesa e shtratit ishte në ngjyrë limoni jeshil dhe parketi në portokalli. Mendja e Kajës u kthye në gjithë ato vende ku ishin shtrirë bashkë – në rërën si kristal ndanë pellgjeve baticore, në varkë nën dritën e hënës. Këtu, lartësohej një shtrat, po dhoma nuk binte era dashuri.
Kaja qëndroi pranë derës, duke e ditur mirë si do të shkonte puna. – Nuk është ndonjë gjë kushedi çfarë, – tha ai dhe lëshoi çantën mbi karrige.
Pastaj iu afrua Kajës. – Ka ardhur koha, si thua, Kaja? Ka

ardhur koha.
Sigurisht, ky kishte qenë plani i tij. Por ajo ishte gati. Trupi i saj e kishte dëshiruar prej muajsh dhe, pas bisedave për martesën, mendja e saj u dorëzua. Ajo pohoi me kokë.
Ai iu avit ngadalë dhe i zbërtheu bluzën, kaloi gishtat mbi gjinj. Një ngrohtësi ngacmuese u derdh nga gjinjtë e saj drejt kofshëve. Kur ai e tërhoqi në shtrat nën ndriçimin e kuq e jeshil të dritave të neonit që depërtonin mes perdeve të holla, ajo mbylli sytë. Më parë, gjatë gjithë atyre herëve që ishin afruar, por ajo e kishte ndalur, prekja magjike e atyre gishtave kishte qenë një trup që harkohej drejt tij, një trup të dëshiruar. Por tani që leja ishte garantuar, ai e mori me ngut dhe dukej se i anashkaloi nevojat e saj. Ajo ndjeu një çarje të mprehtë dhe klithi, duke menduar se diçka kishte shkuar keq.
– Nuk ka gjë. Tani do të jetë më mirë, – tha ai me ton autoritar. Po nuk shkoi aspak më mirë dhe shumë shpejt ai u lëshua në krah të saj, duke u ngërdheshur.
Kur Çejsin e zuri gjumi, ajo vështronte dritat vezulluese të tabelës *Dhoma të Lira*.

DISA JAVË MË VONË, pasi përfunduan mëngjesin me vezë të fërguara dhe kaçamak me proshutë në barakën e Kajës, ajo dhe Çejsi qëndruan të ulur në kthinën e kuzhinës. Kaja ishte mbështetur ngrohtë me një batanije pas aktit dashuror, i cili ishte përmirësuar pak që nga prova e parë në motel. Pas çdo here ajo ndiente një paplotësuar, po nuk dinte si ta hapte këtë temë. Megjithatë, nuk e dinte si duhej të ndihej. Ndoshta kjo ishte normale.
Çejsi u ngrit nga tryeza, ia ngriti mjekrën me gishtat, e puthi dhe i tha: – Shiko, nuk do të vij dot shpesh këto ditët e fundit.

Krishtlindja po afron. Kam shumë punë për të bërë, aktivitete, na vijnë edhe disa të afërm.

Kaja ngriti sytë tek ai i tha: – Po shpresoja... e kupton, të vija në ndonjë festë. Apo të kaloja të paktën drekën e Krishtlindjes me familjen tënde.

Çejsi u ul përsëri në karrige. – Kaja, dëgjo, kam dashur të bisedoj me ty për këtë. Doja të të ftoja në ballon që organizohet në *Klubin Elks* e të tilla gjëra, por e di si e dua rrethinën që nuk vjen kurrë në qytezë. E di që do të ndiheshe keq. Nuk njeh njeri atje dhe nuk ke rrobat e përshtatshme. Ti nuk di as të vallëzosh. Nuk janë nga ato gjëra që bën ti. I kupton këto, apo jo?

Ajo uli sytë në dysheme dhe tha: – Po, janë të gjitha të vërteta. Por, ja, duhet të filloj të mësohem me jetën tënde. Të shpalos flatrat, siç the ti. Duhet të blej rroba të përshtatshme, të takohem me disa nga miqtë e tu. – Ajo ngriti kokën. – Mund të më mësosh ti të vallëzoj.

– Po, sigurisht, do të të mësoj. Por unë mendoj për ty dhe mua, për atë që kemi këtu. Më pëlqejnë kohët që kalojmë këtu së bashku, vetëm ti dhe unë. Të them të vërtetën, sikur po lodhem me ato ballo idiote. Të njëjtat gjëra për vite me radhë. Palestra e shkollës. Të moshuar e të rinj të gjithë bashkë. E njëjta muzikë kot më kot. Jam gati të eci përpara. Dëgjo, kur të martohemi, ne nuk do të bëjmë më gjëra të tilla, atëherë përse të të tërheq në ato budallallëqe tani? Nuk ka kuptim. Dakord?

Ajo ktheu vështrimin në dysheme, ndaj ai ia ngriti përsëri mjekrën dhe gozhdoi sytë në të sajtë. Më tej, me një ngërdheshje të madhe, tha: – Pastaj, për sa i përket drekës me familjen time... do të vijnë tetot e mia plaka nga Florida. Atyre nuk u mbyllet goja. Nuk do t'ia uroja askujt këtë. Sidomos ty. Më beso, nuk do të humbasësh asgjë.

Ajo qëndroi e heshtur.

– Vërtet, Kaja. Dua që ta kuptosh këtë gjë. Ajo që kemi këtu së bashku është gjëja më speciale që mund të shpresojë një njeri. Gjithë ato të tjerat, – lëvizi duart në ajër, – janë kotësira.

Zgjati dorën dhe e tërhoqi Kajën në prehrin e vet; ajo i mbështeti kokën mbi sup.

– Kjo është ajo që ka rëndësi, Kaja. Jo të tjerat. – Dhe e puthi, ngrohtë dhe ëmbël. – Pastaj u ngrit. – Mirë. Duhet të shkoj.

Kaja e kaloi Krishtlindjen vetëm me pulëbardhat, siç e kishte kaluar çdo vit që nga ikja e mamit.

DY DITË PAS KRISHTLINDJES, Çejsi nuk kishte ardhur akoma. Kaja theu premtimin që i kishte dhënë vetes për të mos pritur kurrë për askënd dhe eci poshtë e lart bregut të lagunës, me flokët e thurur në një gërshet francez e gojën e lyer me buzëkuqin e vjetër të mamit.

Moçali shtrihej përtej, mbështjellë me mantelin e vet dimëror në ngjyrat gri dhe bojëkafe. Kilometra të tërë barërash të thata, pasi kishin shpërndarë farat, kishin kapitulluar me kokat ulur mbi ujë. Era fshikullonte e çante, duke trokëllitur kërcejtë e trashë në një kor të zhurmshëm. Kaja shpleksi gërshetat dhe fshiu buzët me shpinën e dorës.

Mëngjesin e ditës së katërt, po qëndronte ulur vetëm në kuzhinë, duke shtyrë nëpër pjatë copat e vezës dhe të galetës. – Me gjithë ato fjalë të bukura "ka vlerë kjo që kemi këtu", atëherë ku është tani? – shfryu. Në mendjen e vet, e shihte Çejsin të luante futboll me shokët apo të kërcente në ballo. – Po pra, sikur kishte filluar të lodhej me ato gjëra idiote.

Më në fund, u dëgjua zhurma e varkës së tij. Brofi nga tryeza, mbylli derën me përplasje dhe vrapoi nga baraka për në lagunë, ndërsa varka afrohej me gumëzhimë. Po nuk ishte motoskafi i

Çejsit dhe as Çejsi, po një burrë i ri me flokë të artë, të prera shkurt, po që prapëseprapë mezi ia mbante kapuçi i skive. Ishte e njëjta varkë e vjetër peshkimi dhe mbi të qëndronte në këmbë, edhe ndërkohë që varka bënte përpara, Tejti, tashmë burrë. Me fytyrë jo më të një djali të vogël, po të një burri të pjekur, të pashëm. Sytë e tij formuan një pyetje, buzët një buzëqeshje të druajtur.

Mendimi i parë i Kajës ishte t'ia mbathte. Po mendja e saj klithi: *JO! Kjo është laguna ime; dhe unë ia mbath gjithmonë. Po këtë herë jo.* Mendimi tjetër ishte të merrte një gur, të cilin ia vërviti në fytyrë nga shtatë metra larg. Ai u ul menjëherë dhe guri i fishkëlleu një qime larg ballit.

– Mut, Kaja! Çfarë dreqin ke? Prit, – i tha, teksa ajo rrëmbeu një gur tjetër dhe mori shenjë. Ai mbuloi fytyrën me duar. – Kaja, për hatër të Zotit, mjaft. Të lutem. Nuk mund të flasim?

Guri e goditi fort në sup.

– LARGOHU NGA LAGUNA IME! QELBËSIRË E NDYRË! KËSHTU MUND TË FLASIM! – Vajza gojështhurur po kërkonte e tërbuar gurë të tjerë.

– Kaja, më dëgjo. E di që tani je me Çejsin. E respektoj këtë. Dua vetëm të bisedoj me ty. Të lutem, Kaja.

– Përse të flas me ty? Nuk dua të të shoh më KURRË! – Mori një dorë me gurë më të vegjël dhe ia vërviti në fytyrë.

Ai bëri mënjanë, u përkul përpara dhe mbërtheu parapetin e varkës që kishte prekur në tokë.

– TË THASHË, LARGOHU QË KËTU! – i ulëriti përsëri ajo, por më butë. – Po, tani jam me dikë tjetër.

Tejti rifitoi ekuilibrin pas troshitjes së përplasjes në breg, pastaj u ul në ndenjësen e kiçit. – Kaja, të lutem, ka gjëra që duhet t'i dish për të. – Tejti nuk kishte pasur në plan të bisedonte për Çejsin. Kjo vizitë surprizë nuk po shkonte aspak siç e kishte përfytyruar.

– Çfarë po thua? Nuk ke të drejtë të më flasësh për jetën time personale. – Tashmë i qe afruar dhe ia tha këto fjalë gati duke ia pështyrë në fytyrë.

Ai ia ktheu prerë: – E di që nuk kam të drejtë, po do të t'i them, gjithsesi.

Në këto fjalë e sipër, Kaja u kthye të largohej, mirëpo Tejti i foli më fort pas shpine. – Ti nuk jeton në qytezë. Nuk e di që Çejsi shoqërohet me femra të tjera. Jo më larg se mbrëmë e pashë të largohej me një bionde në kamioçinën e vet pas një feste. Ai nuk bën për ty.

Ajo u kthye vrik. – Oh, ashtu! TI je ai që më la, që nuk u kthye sipas premtimit, që nuk u kthye kurrë. Ti je ai që nuk më iskrove kurrë për të shpjeguar pse, apo nëse ishe gjallë a vdekur. Ti nuk pate guximin as të ndaheshe me mua. Nuk ishe aq burrë sa të më dilje përpara. Thjesht u zhduke. BAJGË E MADHE. Dhe tani më vjen pas gjithë këtyre viteve... Je më i keq sesa ai. Ai mund të mos jetë i përsosur, por ti je ku e ku më i keq. – Ndali befas, me sytë ngulur mbi të.

Me pëllëmbët hapur, ai pranoi: – Ke të drejtë për mua, Kaja. I meritoj të gjitha fjalët që the. U tregova një bajgë e madhe. Dhe nuk kam të drejtë ta përflas Çejsin. Nuk është fare puna ime. Dhe nuk do të të shqetësoj më përsëri. Vetëm se kam nevojë të kërkoj ndjesë dhe të shpjegoj. Jam penduar prej vitesh, Kaja, të lutem.

Ajo u var si një velë pas pushimit të erës. Tejti ishte më shumë sesa dashuria e saj e parë: ai ndante me Kajën të njëjtin përkushtim për moçalin, e kishte mësuar të lexonte dhe ishte lidhja e vetme, sado e vogël, me familjen e saj të zhdukur. Ai ishte një faqe e kohës, një copëz e ngjitur në një album, e vetmja gjë që ajo kishte. Kajës i rrahu zemra fort dhe tërbimi iu davarit.

– Pa shiko... sa e bukur je. Je bërë grua. Si po ia kalon? Shet akoma midhje? – Ai u mahnit nga ndryshimi i saj, nga tiparet më

të rafinuara, por ende mbresëlënëse, mollëzat e spikatura, buzët e mbushura.

– Po. Po.

– Shiko, të solla diçka. – Prej një zarfi, nxori dhe i zgjati një pendë të vogël kuqalashe faqeje të një qukapiku verior. Ajo mendoi ta hidhte në tokë, por nuk kishte arritur kurrë të gjente një pendë të tillë; përse të mos e mbante? E futi në xhep, pa e falënderuar.

Ai vijoi të fliste me ngut. – Kaja, largimi nga ty nuk ishte një gabim i thjeshtë, por ishte gjëja më e keqe që kam bërë dhe do të bëj në jetën time. Jam penduar prej vitesh dhe do ta ndiej gjithmonë këtë pendesë. Mendoj për ty çdo ditë. Për sa të kem jetë, do të ndihem keq që të lashë. Mendoja vërtet se ti nuk do të ishe në gjendje të largoheshe nga moçali dhe të jetoje në botën tjetër, ndaj nuk dija sesi mund të jetonim së bashku. Po gabohesha dhe ishte budallallëk i madh që nuk u ktheva të flisja me ty. E dija sa herë ishe braktisur nga njerëzit e tu dhe dhe nuk doja ta mësoja sa shumë të kisha lënduar. U tregova burracak. Pikërisht siç the ti. – Mbaroi dhe e vështroi ngultas.

Më në fund, ajo tha: – Po tani çfarë kërkon, Tejt?

– Nëse mundesh, dua të më falësh. – U mbush me frymë dhe priti.

Kaja vështroi poshtë gishtat e këmbëve. Përse duhej ta mbante barrën e faljes ajo, e lënduara, që ende pikonte gjak? Nuk u përgjigj.

– Duhej ta thosha domosdo, Kaja.

Kur ajo përsëri nuk foli, ai vazhdoi: – Tani po vazhdoj doktoraturën, në zoologji. Kryesisht në protozoologji. Do të të pëlqente.

Ajo nuk mund ta përfytyronte këtë dhe ktheu kokën nga laguna, për të parë se mos vinte Çejsi. Tejtiti nuk i shpëtoi ky veprim; ia kishte marrë mendja që kishte dalë të priste Çejsin.

Jo më larg se javën e shkuar, Tejti e kishte parë Çejsin, veshur

me xhaketë të bardhë elegante në mbrëmjen gala të Krishtlindjes, duke vallëzuar me gra të ndryshme. Balloja, si shumica e festave në Barkli Kov, ishte mbajtur në palestrën e shkollës. Kur nga impianti zanor tepër i vogël, vendosur në koshin e basketbollit, kumboi "Ulli Bulli", Çejsi vërviti në pistën e kërcimit një zeshkane. Kur ia nisi "Zoti Dajrexhi", ai ia pistën e vallëzimit dhe zeshkanen dhe u bashkua me ish-lojarët e ekipit për të kthyer ndonjë glënjkë *Uajlld Tërki* nga faqoret me logon e skuadrës. Tejti ndodhej aty afër duke biseduar me dy nga mësuesit e vjetër të shkollës dhe dëgjoi Çejsin të thoshte: – Po, është e egër si dhelpër e zënë në grackë. Siç mund të pritet nga një zuskë moçali. Por ia vlen çdo pikë benzine.

Tejtit iu desh ta detyronte veten të largohej.

NJË ERË E FTOHTË FISHKULLOI DHE VALËZOI LAGUNËN. Në pritje të Çejsit, Kaja kishte vrapuar jashtë me xhinse dhe një pulovër të hollë. Mblodhi krahët fort rreth vetes.

– Po ngrin së ftohti; hyjmë brenda. – Tejti bëri me shenjë nga baraka, ku dilte tym prej qyngjeve të ndryshkura të sobës.

– Tejt, them që duhet të ikësh tani. – Hodhi disa vështrime të shpejta nga kanali. Po sikur të vinte Çejsi dhe ta gjente Tejtin aty?

– Kaja, të lutem, vetëm për pak minuta. Dëshiroj shumë të shoh përsëri koleksionet e tua.

Në vend të përgjigjes, ajo u kthye dhe vrapoi te baraka, ndërsa Tejti e ndoqi. Po ndali në vend me të vënë këmbë në verandë. Koleksionet e saj ishin shndërruar nga një pasion fëmije në një muze historik natyror të moçalit. Ai ngriti një guaskë goce deti, etiketuar me bojëra uji plazhi ku ishte gjetur, plus suaza që tregonin krijesën që hante krijesa më të vogla të detit. Për çdo mostër – dhe ishin qindra, ndoshta mijëra të tilla – ishte bërë e njëjta gjë. Ai kishte parë disa syresh më parë, kur ishte djalosh,

po tani, si kandidat doktorature në zoologji, i shihte me syrin e një shkencëtari.

U kthye nga Kaja, e cila po qëndronte akoma në prag. – Kaja, këto janë të mrekullueshme, të detajuara kaq bukur. Duhet t'i botosh. Mund të bësh një libër – madje shumë libra.

– Jo, jo. I kam vetëm për vete. Ato më ndihmojnë të mësoj, vetëm kaq.

– Kaja, më dëgjo. Ti e di më mirë se kushdo që pothuaj nuk ekzistojnë libra reference për këtë zonë. Me gjithë këto shënime, të dhëna teknike dhe vizatime të shkëlqyera mund të botohen libra që të gjithë mezi i presin. – Ishte e vërtetë. Librat e vjetër udhërrëfyes të së ëmës për guaskat, bimët, zogjtë dhe gjitarët e zonës ishin të vetmit libra të botuar, me pasaktësi për të ardhur keq, me skica të thjeshta bardhë e zi dhe me informacion të pakët për secilin zë.

– Në qoftë se mund të marr disa mostra, do të interesohem për ndonjë botues dhe të shohim çfarë do të thonë.

Ajo vështroi ngultas, pa ditur si ta merrte këtë. Mos do t'i duhej të shkonte diku, të takonte njerëz? Tejtit nuk i shpëtoi pyetja në sytë e saj.

– Nuk do të ishe e detyruar të largoheshe nga shtëpia. Mostrat mund t'ia dërgosh me postë botuesit. Do të fitoje edhe ca para. Ndoshta jo ndonjë shumë të madhe, po mjaftueshëm për të mos qenë e detyruar të mbledhësh midhje sa të jesh e të rrosh.

Përsëri Kaja nuk foli. Përsëri Tejti po tregonte kujdes për veten, nuk po i ofronte ta merrte ai nën përkujdesje. Dukej sikur ai kishte bërë gjithmonë të njëjtën gjë me të. Pastaj ishte larguar.

– Provoje njëherë, Kaja. Çfarë humbet?

Ajo, më në fund, pranoi që ai të merrte disa mostra dhe ai zgjodhi një seri skicash të guaskave me bojëra uji dhe gatën e madhe blu për shkak të skicimeve të detajuara të zogut në çdo stinë

dhe të një pikture delikate në vaj të pendës së lakuar të vetullës.

Tejti ngriti pikturën e pendës – qindra e qindra penelata nga më të imtat që kulmonin në një të zezë të thellë aq pasqyruese sa dukej si kanavacë prekej nga drita e diellit. Detaji i një çarjeje të vogël në bosht ishte aq i dallueshëm sa të dy, Tejti dhe Kaja, kuptuan në të njëjtën sekondë që kjo pikturë ishte e pendës së parë që Tejti i kishte dhuruar asaj në pyll. Ata ngritën vështrimin nga penda dhe panë njëri-tjetrin në sy. Ajo ktheu kokën. Duke e preku supin. Provoi lehtë ta kthente nga vetja. – Kaja, më vjen shumë keq që të lashë. Të lutem, nuk mund të më falësh?

Më në fund, ajo u kthye dhe e vështroi. – Nuk di si të të fal, Tejt. Nuk mund të kem më kurrë besim te ti. Të lutem, Tejt, duhet të ikësh tani.

– E di. Faleminderit që më dëgjove, që më dhe mundësinë të kërkoj ndjesë. – Ai priti një grimë, por ajo nuk foli më. Të paktën po largohej me diçka. Shpresa se mund të gjente një botues ishte arsye për ta takuar përsëri.

– Mirupafshim, Kaja. – Vajza nuk u përgjigj. Ai e vështroi ngultas t'ia pa në sy, po pastaj i ktheu shpinën. Ai doli nga dera dhe eci drejt varkës.

Kaja priti derisa u largua, pastaj u ul në rërën e lagësht, të ftohtë të lagunës, në pritje të Çejsit. Përsëriti me zë të lartë fjalët që i kishte thënë Tejtit: – *Çejsi mund të mos jetë i përsosur, por ti je më i keq.*

Por, teksa mbante vështrimin ngulur në ujërat e thella, nga mendja nuk i shqiteshin fjalët që Tejti i kishte thënë për Çejsin: *"e pashë të largohej me një bionde në kamionçinën e vet pas një feste."*

* * *

ÇEJSI NUK ERDHI deri një javë pas Krishtlindjeve. Ndaloi motoskafin në breg të lagunës dhe tha se mund të qëndronte gjithë natën e ta prisnin bashkë Vitin e Ri. Krah për krahu, ecën drejt barakës, çatinë e së cilës dukej se e mbulonte e njëjta mjegull. Pasi bënë dashuri, u mblodhën me batanije pas sobës. Ajri i dendur nuk mbante dot më asnjë molekulë lagështie, ndaj, kur vloi çajniku, në xhamat e ftohtë të dritares u frynë pikla të rënda.

Çejsi nxori harmonikën nga xhepi, e ngjeshi pas buzëve dhe luajti melodinë e trishtuar «Moli Malone». «Tani fantazma ecën natën e saj karrocën shtyn, përmes rrugësh të gjera e të ngushta, duke thirrur <molusqe të gjalla, të gjalla>.»

Kajës i dukej sikur Çejsi kishte shpirt, kur luante këto melodi melankolike.

28
Peshkatari i Karkalecave

1969

Gjatë darkës, Birraria Dog-Gon servirte thashethemet më të mira se restoranti. Sherifi dhe Xhoja hynë brenda sallës së gjatë të mbushur plot e përplot dhe ecën drejt banakut, të bërë prej një pishe të vetme gjethegjatë, që zgjatej në anën e majtë të sallës deri në gjysmëerrësirë. Banorët e zonës - të gjithë burra, meqë gratë nuk lejoheshin - ishin mbledhur te banaku ose qenë ulur në tryezat e hallakatura. Dy banakierët piqnin hotdogë; skuqnin karkaleca, goca deti, qofte me miell misri; trazonin kaçamakun; mbushnin gotat me birrë dhe uiski. Drita e vetme, që emetohej nga tabelat e ndryshme ndriçuese të birrës, jepte një vezullim të qelibtë, ashtu si zjarret e kampit që lëpijnë fytyrat me mustaqe. Nga brenda dëgjohej trokëllima e bilave të bilardos.

Edi dhe Xhoja u futën midis një grupi peshkatarësh nga mesi i banakut dhe, me të porositur birrat "Miller" dhe gocat e skuqura të detit, ia nisën pyetjeve: Ndonjë të re? Si shpjegohet që nuk kishte gjurmë gishtash, e vërtetë është? Ju ka shkuar mendja te plaku Hensën? Është aq i çmendur sa të hipë në kullë dhe të hedhë prej andej këdo që ngjitet. Goxha mister, hë?

Xhoja me fytyrë nga njëri krah, Edi nga tjetri, ishin në qendër të gumëzhimave. Përgjigjeshin, dëgjonin, pohonin me kokë.

Pastaj, në mes të shamatës, veshi i sherifit kapi një zë të qetë, me ton të ekuilibruar; ktheu kokën dhe pa Hal Millerin, një peshkatar karkalecash nga ekuipazhi i Tim O'Nillit.

– Mund të flas një çast me ty, Sherif? Vetëm?

Edi u tërhoq nga banaku. – Patjetër, Hal, eja me mua. – I priu udhë drejt një tryeze të vogël ndanë murit dhe u ulën. – Do edhe një birrë tjetër?

– Jo, faleminderit, mirë e kam këtë tani.

– Ke ndonjë gjë për të më treguar, Hal?

– Po, sigurisht. Duhet të ta them patjetër. Nuk më lë të qetë.

– Fol, atëherë.

– O Zot. – Hali mohoi me kokë. – Nuk e di. Ndoshta nuk është gjë, a ndoshta duhej ta kisha treguar më parë. Po nuk më shqitet nga mendja ajo që kam parë.

– Ma trego, Hal. Të shohim pastaj në është apo jo e rëndësishme.

– Ka lidhje me këtë punën e Çejs Endrusit. Pikërisht atë natë që ai vdiq, isha në varkën e Timit dhe po ktheheshim në shtëpi shumë vonë pas mesnate. Unë dhe Alen Hanti pamë atë gruan, atë që njerëzit e thërrasin Vajza e Moçalit, duke dalë me varkë nga gjiri.

– Ashtu? Sa vonë pas mesnate?

– Nga ora dy pa një çerek e mëngjesit.

– Për ku ishte drejtuar?

– Hm, këtu është problemi, Sherif. Ishte drejtuar pikërisht për nga kulla e zjarrit. Po të ketë ruajtur kursin e nisur, do të ketë zbarkuar në atë limanin e vogël afër kullës.

Edi nxori frymën. – Po, Hal. Qenka informacion i rëndësishëm. Shumë i rëndësishëm. Je i sigurt se ishte ajo?

– Shiko, unë dhe Aleni e diskutuam me atë kohë dhe ishim shumë të sigurt se ishte ajo. Dua të them që menduam të dy të njëjtën gjë. Po thoshim se ç'dreqin po bënte jashtë aq vonë, duke

vozitur pa dritat ndezur. Ishim me fat që e pamë, se mund të ishim përplasur. Pastaj na doli fare nga mendja. Vetëm më vonë, kur i thirra mendjes, i rashë në të se ishte ajo natë që vdiq Çejsi në kullë. Pastaj mendova se duhej ta tregoja këtë.

– E pa njeri tjetër nga varka juaj?

– Hm, nuk e di. Të tjerët ishin rreth e rrotull, sigurisht, përderisa po hynim në liman. Gjithë ekuipazhi. Po nuk fola me ta për çka pashë. Si të them, nuk m'u duk e arsyeshme në atë kohë. Dhe nuk i kam pyetur që atëherë.

– E kuptoj. Hal, bëre mirë që më tregove. E ke për detyrë të tregosh gjëra të tilla. Mos u shqetëso për asgjë. Duhet të tregosh vetëm atë që ke parë. Do t'ju thërras bashkë me Alenin për të marrë deponimet tuaja. Të ta ofroj një birrë tani?

– Jo, mendoj të kthehem në shtëpi. Natën e mirë.

– Natën e mirë. Faleminderit përsëri. – Me t'u ngritur Hali, Edi i bëri shenjë me dorë Xhosë, i cili kthente kokën herë pas here për të lexuar fytyrën e sherifit. I lanë kohë Halit të përshëndetej me të tjerët, pastaj dolën në rrugë pas tij.

Edi i rrëfeu Xhosë atë që kishte parë Hali.

– O Zot, – tha Xhoja, – kjo pothuaj i vë kapak. Si thua?

– Mendoj se gjyqtari mund të lëshojë një mandat tani. Nuk jam i sigurt dhe dua të sigurohem para se t'ia kërkoj. Me mandat, mund të kontrollojmë shtëpinë e saj për ndonjë gjurmë fibrash të kuqe që përkojnë me ato që u gjetën në rrobat e Çejsit. Duhet të dëgjojmë versionin e saj, se ku ka qenë atë natë.

29
Leshterik

1967

Gjatë dimrit, Çejsi vinte shpesh në barakën e Kajës, zakonisht duke kaluar atje një natë çdo fundjavë. Edhe në ditë e ftohta e të lagështa, ata rrëshqisnin mes korijeve të mjegullta, ajo duke mbledhur mostra, ai duke luajtur melodi të çuditshme në harmonikë. Notat pluskonin me mjegullën e dëshmonin në skutat më të errëta të pyjeve moçalore. Dukej sikur ato thitheshin dhe ruheshin në kujtesë nga moçali ngaqë, sa herë që Kaja kalonte përsëri atyre kanaleve, dëgjonte muzikën e tij.

Një mëngjes fillim marsi, me qiellin si pulovër e çregullt resh të hirta, Kaja voziti vetëm përmes detit në drejtim të qytezës. Ditëlindja e Çejsit ishte pas dy ditësh dhe ajo po shkonte te *Pigli* për të blerë përbërësit për një darkë speciale - ndër të tjera edhe për tortën e saj të parë me karamel. Kishte përfytyruar ta vendoste tortën me qirinjtë e ndezur para tij në tryezë - një ngjarje që nuk kishte ndodhur në kuzhinë që nga largimi i s'ëmës. Kohët e fundit ai kishte përmendur disa herë se po kursente para për shtëpinë e tyre. Ndaj ishte mirë që ajo të mësonte të gatuante.

Pasi siguroi varkën, teksa ecte përgjatë dokut drejt radhës së vetme me dyqane, ajo pa Çejsin me miqtë e vet në fund të dokut. Ai i kishte hedhur krahun supeve një vajze bionde, shtat'hedhur.

Mendja e Kajës po përpiqej të kuptonte këtë skenë, ndërkohë që këmbët vijonin të ecnin për hesap të tyre. Ajo nuk ia ishte afruar kurrë atij kur ishte i shoqëruar me të tjerë, po nuk kishte rrugë për t'iu shmangur atyre, përveçse të hidhej në det.

Çejsi dhe miqtë e vet u kthyen njëherësh ta shihnin dhe, në të njëjtën kohë, ai hoqi krahun nga vajza. Kaja ishte veshur me xhinse të bardha të shkurtra, që ia nxirrnin më fort në pah këmbët e gjata. Mbi secilin gji i varej nga një gërshet i zi. Grupi e ndërpreu bisedën dhe të gjithë vështruan vajzën. Kaja e dinte që këto rrethana të vraponte drejt Çejsit dhe ndjeu dhimbje në shpirt nga këto rrethana të tjera.

Kur mbërriti në fund të skelës, atje ku po qëndronte grupi, Çejsi foli: – Hej, Kaja, ç'kemi?

Ajo vështroi nga Çejsi të të tjerët dhe ia ktheu: – Hej, Çejs.

Pastaj e dëgjoi djalin të thoshte: – Kaja, të kujtohen Brajëni, Timi, Perla dhe Tina? – Dërdëlliti disa emra të tjerë derisa zëri iu mek. Pastaj u kthye nga Kaja dhe tha: – Dhe kjo është Kaja Klark.

Sigurisht që asaj nuk i kujtoheshin; nuk ishte prezantuar kurrë me ta. I njihte thjesht si Biondja-gjatë-thatime e kusur. U ndje si leshterik i tërhequr zvarrë, megjithatë ia doli të buzëqeshte e t'i përshëndeste. Kjo ishte mundësia që kishte pritur. Këtu ndodhej mes miqsh që dëshironte t'u bashkohej. Kërkoi me mendje fjalët, diçka të mençur për t'u thënë, diçka që mund t'u ngjallte atyre interes. Më në fund, dy ndër ta e përshëndetën ftohtë dhe u kthyen të largohen për aty-aty. Të tjerët iu shkuan menjëherë pas, si një tufë cironkash.

– Hm, ja ku jemi, – tha Çejsi.

– Nuk dua të të ndërpres. Erdha vetëm për furnizime dhe do të kthehem në shtëpi.

– Nuk po më ndërpret. Thjesht i ndesha rrugës. Do të vij të dielën, siç të thashë.

Çejsi nuk po e mbante vendi dhe prekte me gishta varësen me

guaskë.

– Shihemi, atëherë, – tha ajo, po ndërkaq ai qe kthyer të kapte të tjerët. Ajo nxitoi drejt supermarketit, duke i hapur rrugë një familjeje rosash të egra që ecnin duke u tundur gjatë Rrugës Kryesore, me shputat portokalli çuditërisht të shndritshme në kontrast me kalldrëmin e zbehtë. U fut në *Pigli Uigli*, duke u përpjekur të largojë nga mendja pamjen e Çejsit dhe vajzës. U kthye në shtegun e bukës dhe pa zonjën Kallpepër të frekuentonte shkollor vetëm dy metra më tutje. Qëndruan të dyja pa lëvizur, si një lepur dhe një kojotë, të kapur së bashku brenda oborrit të rrethuar me gardh. Kaja ishte tani më shtatgjatë se gruaja dhe goxha më e arsimuar, megjithatë asnjëherë nuk do t'i kishte shkuar në mendje kjo gjë. Pas tërë atyre viteve që i ishte shmangur, Kaja deshi t'ia mbathte, megjithatë qëndroi pa lëvizur dhe ia ktheu vështrimin e ngultë zonjës Kallpepër. Gruaja e përshëndeti lehtë me kokë dhe bëri tutje.

Kaja gjeti ushqimet për piknikun – djathë, bukë franceze dhe përbërësit për tortën – që i kushtuan gjithë paratë që kishte mundur të kursente për këtë rast. Por u duk sikur dora e dikujt tjetër mori artikujt dhe i vendosi në karrocë. Mendja e Kajës ishte fokusuar te krahu i Çejsit mbi supin e vajzës. Ajo bleu një gazetë lokale për shkak se titujt kryesorë përmendnin një laborator detar të hapur në bregdet aty pranë.

Me të dalë nga dyqani, me kokën poshtë, vrapoi si qelbës hajdut drejt molit. Kur u kthye në barakë, u ul në tryezën e kuzhinës për të lexuar artikullin që fliste për laboratorin e ri. Po vërtet, një laborator shkencor luksoz po ngrihej tridhjetë kilometra në jug të Barkli Kovit, pranë Si Ouksit. Shkencëtarët do të studionin ekologjinë e moçalit, e cila kontribuonte në mbijetesën e pothuaj gjysmës së gjallesave detare në një mënyrë apo në një tjetër dhe...

Kaja ktheu faqen për të vazhduar leximin e artikullit dhe ja, tek përvijohej fotografia e Çejsit dhe një vajze mbi një shpallje fejese: *Endrus-Stoun*. Ajo shpërtheu në një mori fyerjesh, ngashërimesh dhe, më në fund, gulçe të shprizura. U ngrit dhe e vështroi gazetën në njëfarë distance. E mori ta shihte përsëri – me siguri e kishte përfytyruar, ja ishin, me fytyrat ngjitur, duke buzëqeshur. Vajza, Perla Stoun, e bukur, e pasur në dukje, me një varëse perlash dhe një bluzë me dantella. Vajza së cilës i kishte hedhur krahun. *Vajzagjithnjëmëperla.*

Duke prekur murin, Kaja doli në verandë dhe ra në shtrat, me duart mbi gojën e hapur. Pastaj dëgjoi një motor. U ngrit befas, hodhi sytë nga laguna dhe pa Çejsin që po tërhiqte varkën në breg.

E shpejtë si një mi që i shpëton një qarku, rrëshqiti jashtë derës së verandës para se ta shihte ai dhe rendi drejt pyllit, larg lagunës. U ul galiç mes palmave xhuxhe dhe e pa Çejsin që hyri në barakë duke e thirrur në emër. Ai do ta shihte artikullin e hapur mbi tryezë. Pas pak minutash, ai doli përsëri dhe eci drejt plazhit, duke menduar se do ta gjente atje.

Ajo nuk u tund nga vendi, edhe kur ai u kthye, duke klithur emrin e saj. Nuk doli nga drizat derisa ai mori varkën e u largua. Me lëvizje të amullta, ajo mori ushqim për pulëbardhat dhe ndoqi diellin drejt plazhit. Një flad i fortë oqeani fryu përgjatë shtegut, ndaj kur doli në plazh, ajo të paktën mund të mbështetej pas erës. Thirri pulëbardhat dhe vërviti copa të mëdha buke franceze në ajër. Pastaj mallkoi më fort dhe më keq sesa era.

30
Tallazet

1967

Nga plazhi, Kaja vrapoi drejt varkës, e ndezi dhe e vërviti me gjithë shpejtësinë drejt detit, mu në zemër të tallazeve. Me kokën ulur, vazhdoi të ulërinte: – Qelbësirë, BAJGË... BIR KURVE! – Dallgët e çoroditura troshitnin anash kiçin e varkës dhe shtynin kundër timonit. Si gjithmonë, oqeani dukej më i zemëruar se moçali. Ishte më i thellë, kishte shumë për të thënë.

Prej kohësh, Kaja kishte mësuar si të lexonte rrymat e zakonshme dhe rrymat baticore; si të rrëshqiste bashkë me to apo si t'u shmangej duke çarë pingul me kursin e tyre. Po nuk ishte futur kurrë në zemër të rrymave më të thella, disa prej të cilave gjallëroheshin nga Golfstrimi, me një vërshim prej njëqind e pesëdhjetë milionë metrash kub për sekondë, më shumë fuqi sesa të gjithë lumenjtë e Tokës së bashku - dhe e gjitha kjo vërshonte përbri krahëve të hapur të Karolinës së Veriut. Rrjedha krijon rryma të forta të kundërta, vorbulla të fuqishme dhe qarkullime të anasjellta që shtillen me rrymat baticore bregdetare, duke krijuar një nga vorbullat më të këqija të deteve të planetit. Kaja u ishte shmangur këtyre vendeve gjithë jetën e vet, po jo tani. Sot ajo synoi të futej direkt në grykat e tyre, të bënte çfarëdo qoftë që ia kalonte dhimbjes dhe zemërimit.

Ujërat e turbulluara shtynë drejt saj, u ngritën nga poshtë bashit dhe e anuan varkën nga e djathta. Ajo gulçoi rëndë, pastaj u drejtua. Kaja u tërhoq mes një dallge të lartë, e cila e mbajti me shpejtësi të madhe. Dukej shumë e rrezikshme të dilte prej saj, ndaj u përpoq të manovronte bashkë me rrymën, duke hapur sytë për rripa rëre, të cilët formonin pengesa të ndryshueshme poshtë sipërfaqes. Një prekje e vogël mund t'ia kthente varkën përmbys.

Dallgët iu përplasën në shpinë dhe ia bënë flokët qull. Re të zeza i lëviznin me shpejtësi mbi kokë, duke i bllokuar dritën e diellit, duke ia errësuar shenjat e vorbullave dhe turbulencave, duke thithur nxehtësinë e ditës.

Megjithatë frika i bishtnonte, sado që dëshironte të ndihej e tmerruar apo të provonte çfarëdo lloj ndjesie tjetër, mjaft që të largonte thikën e ngulur në zemër.

Papritmas ujërat e errëta, të trazuara të rrymës ndryshuan drejtim dhe varka e vogël u rrotullua nga e djathta dhe u anua. Forca e përplasi vajzën në fund të varkës dhe leshterikët e mbuloi. E shushatur, u ngrit ndenjur, duke pritur dallgën tjetër.

Sigurisht, nuk ishte kurrkund afër me Golfstrimin e vërtetë. Ky ishte kampi i stërvitjes, fusha e lojës së detit të vërtetë. Po, për sa i përkiste Kajës, ajo kishte kuturisur në zemër të tërbimit dhe kishte ndër mend të dilte e gjallë prej andej. Të fitonte diçka. Të vriste dhimbjen.

Dallgët ngjyrë guri, që kishin humbur çdo sens simetrie apo strukture, suleshin nga të gjitha anët. Ajo e tërhoqi veten përsëri në ndenjëse dhe mbërtheu timonin, po nuk dinte në ç'drejtim të manovronte. Toka vërvitej si një përvijim i largët, që shfaqej herë pas here mbi kreshtat e dallgëve. Sapo syri i kapte tokën, varka rrotullohej apo anohej dhe ajo e humbte përsëri. Kaja kishte qenë shumë e sigurt se mund ta kalëronte rrymën, po rryma ishte bërë e fuqishme, duke e tërhequr më thellë në detin e errët, të

tërbuar. Retë u grumbulluan dhe u varën, duke bllokuar diellin. E lagur deri në palcë, Kaja drodhi dhe energjia i shteronte, duke ia vështirësuar manovrimin. Nuk kishte marrë rroba për mot të keq, as ushqim apo ujë.

Më në fund, e kaploi frika. Një frikë që buroi nga një vend më i thellë se deti. Frika nga ndërgjegjësimi se do të mbetej përsëri vetëm. Ndoshta përgjithmonë. Një dënim i përjetshëm. Nga gryka i dolën gulçe të tmerrshme, ndërkohë që varka anohej, rrotullohej dhe përkulej rrezikshëm pas çdo dallge.

Ndërkaq barku i varkës ishte mbushur gati me një pëllëmbë ujë të shkumëzuar, aq i ftohtë sa i digjte këmbët. Sa shpejt e kishin mundur nxehtësinë e pranverës deti dhe retë. Kaja mbështolli njërin krah pas gjoksit në përpjekje për t'u ngrohur, teksa manovronte dobët me dorën tjetër, pa e luftuar ujin, thjesht duke lëvizur bashkë me të.

Më në fund, ujërat u qetësuan dhe, ndonëse rryma e merrte me vete sipas qejfit, oqeani nuk rrihte dhe nuk godiste më. Përpara ajo dalloi një rrip rëre të vogël, të zgjatur, ndoshta njëqind metra larg, që shkëlqente nga rëra dhe guaskat e lagura. Duke luftuar kundër rrymës që rridhte nën sipërfaqe dhe pikërisht në çastin e duhur, Kaja lëvizi timonin dhe doli nga rryma. E orientoi varkën drejt anës së rripit të rërës që nuk rrihej nga era dhe, me ujëra edhe më të qeta, e nxori në breg butë si një puthje e parë. Zbriti në rripin e ngushtë dhe u lëshua mbi rërë. U shtri dhe ndjeu tokën e fortë pas vetes.

E dinte që nuk po vajtonte Çejsin, po një jetë të shënjuar nga refuzimet. Ndërsa qielli dhe retë luftonin mbi kokën e saj, ajo foli me zë të lartë: – Duhet ta kaloj jetën vetëm. Por unë e dija këtë. E kam ditur prej kohësh që njerëzit nuk qëndrojnë.

Nuk kishte qenë rastësi që Çejsi i kishte përmendur me dinakëri martesën si karrem; e kishte çuar në shtrat menjëherë

pas kësaj, pastaj e kishte braktisur për një një tjetër. Nga studimet, e dinte që meshkujt shkojnë nga një femër te tjetra. Atëherë përse kishte rënë në dashuri me këtë burrë? Motoskafi i tij luksoz nënkuptoi si qafa e fryrë dhe brirët e mëdhenj të drerit mashkull në periudhën e afshit: shtojca për të mënjannuar meshkujt e tjerë dhe për të tërhequr femrat njërën pas tjetrës. Megjithatë ajo kishte rënë pre e të njëjtave hile si e ëma: pre e palluesve dinëzakë. Çfarë gënjeshtrash i kishte thënë ai i ëma: po çfarë restorantesh të shtrenjta e kishte çuar para se ta shtynin paratë dhe ta sillte në shtëpinë e vet të vërtetë – një barakë në moçal? Ndoshta dashuria është më mirë të lihet si një tokë e djerrë?

Me zë të lartë, ajo recitoi një poemë të Amanda Hamilltonit:

"Duhet të heq dorë
Të të lë të shkosh.
Dashuria është shumë shpesh
Përgjigja për të qëndruar.
Shumë rrallë është
Arsyeja për të ikur.
Lëshoj litarin dhe të shoh
Të rrëshqasësh tutje.

Gjatë tërë kohës
Ke menduar
Që rryma përvëluese
E gjoksit të të dashurit
Të tërhiqte thellë.
Por ishte batica e shpirtit tim
Që të lëshonte
Të pluskoje pa spirancë
Bashkë me leshterikët."

Dielli i dobët gjeti hapësirë mes reve të rënduara dhe preku rripin e rërës. Kaja vështroi përreth. Rryma, rrjedha e madhe e detit, bashkë me këtë rërë kishin komplotuar së bashku e ishin sjellë si një rrjetë, ngaqë rrjedha e rrotull saj gjendej koleksioni më mahnitës i guaskave që kishte parë ndonjëherë. Këndi i rripit dhe rrjedha e ëmbël kishin mbledhur guaskat në anën e parrahur nga era dhe i kishin shtrirë butë mbi rërë i pa thyer. Ajo shqoi disa guaska të rralla dhe shumë nga të preferuarat e saj, të pacenuara dhe të ndritshme si perla. Ende vezulluese.

Lëvizi mes tyre, zgjodhi më të çmuarat dhe i bëri grumbull. Ktheu varkën, derdhi ujit dhe rreshtoi guaskat me kujdes përgjatë saldimit fundor. Pastaj planifikoi kthimin duke u ngritur majë gishtave të këmbëve dhe duke studiuar ujërat. Lexoi detin dhe, sipas mësimeve të guaskave, do të nisej nga ana e parrahur nga era drejt e për në tokë. Duke iu shmangur krejtësisht rrymave më të forta.

Teksa dilte në det, e dinte që askush nuk do ta shihte më këtë rrip rëre. Elementët kishin krijuar një buzëqeshje të shkurtër, të lëvizshme rëre, pikërisht në këtë pozicion. Batica tjetër, rryma tjetër do të skiconin një rrip tjetër rëre, pastaj një tjetër, po kurrë këtë. Jo rripin që kapi vajzën. Rripin që i mësoi asaj nja dy gjëra.

MË VONË, TEKSA SHËTISTE në plazhin e saj, ajo recitoi poezinë e preferuar nga Amanda Hamilltoni.

"Hënë që venitesh
Ndiq hapat e mi
Mes dritës së pathyer
Në hijet e tokës,

Dhe ndaj ndjesitë e mia
Që prekin të ftohtët
Supe të heshtjes.

Vetëm ti e di
Sesi një faqe çasti
Nderet nga vetmia
Për kilometra të tërë
Deri në skajin tjetër,
Dhe sa shumë qiell
Ka në një frymë
Kur koha rrëshqet pas
Nga rëra."

Në qoftë se dikush e kuptonte vetminë, kjo duhej të ishte hëna.

Teksa kthehej në ciklet e parashikueshme të fulterëzave dhe në baletin e xixëllonjave, Kaja u zhyt më thellë në shkretinë e pajalë. Natyra dukej i vetmi gur që nuk do të rrëshqiste në mes të rrymës.

31
Një Libër

1968

Kutia postare e ndryshkur, fiksuar mbi një hu të prerë nga babai, qëndronte në fund të rrugës pa emër. E vetmja postë që i vinte Kajës ishin reklamat që u dërgoheshin gjithë banorëve. Ajo nuk kishte fatura për të paguar, as shoqe apo teto të moshuara që t'i dërgonin pusulla të sheqerosura. Përveç asaj letre të mamit vite më parë, posta e saj ishte e parëndësishme dhe ndonjëherë nuk e zbrazte kutinë për javë të tëra.

Po në vitin e njëzetedytë të jetës së saj, më shumë se një vit pas shpalljes së fejesës mes Çejsit dhe Perlës, ajo përshkonte rrugicën me rërë, mes të nxehtit përvëlues, çdo ditë dhe kontrollonte kutinë postare. Më në fund, një mëngjes, gjeti një zarf të fryrë kërpi, nga i cili nxori një kopje paraprake të librit *Guaskat e Detit të Bregdetit Lindor* nga Katerinë Danielë Klark. U mbush thellë me frymë; nuk kishte me kë ta ndante këtë gëzim.

U ul në plazh dhe vështroi çdo faqe. Kur Kaja i kishte shkruar botuesit, pas kontaktit fillestar të Tejtit dhe i kishte dërguar skica të tjera, ata i nisën një kontratë me postën e radhës. Ngaqë të gjitha skicat dhe tekstet për secilën mostër guaske ishin përfunduar prej vitesh, redaktori i saj, zoti Robert Foster, i shkroi që libri do të botohej në kohë rekord dhe që libri i saj i dytë mbi zogjtë do të

botohej menjëherë pas tij. Bashkë me kontratën, i kishte dërguar një paradhënie prej pesë mijë dollarësh. Babai do të ishte penguar mbi këmbën e çalë dhe do të kishte derdhur qesen e psonisjeve.

Tani kishte në dorë kopjen përfundimtare – çdo penelatë, çdo ngjyrë të menduar me kujdes, çdo fjalë të historive natyrale, të printuara në një libër. Kishte, gjithashtu, skicime të krijesave që jetonin brenda këtyre guaskave – si hanin, si lëviznin, si çiftoheshin - sepse njerëzit i harrojnë krijesat që jetojnë në guaska.

Kaja preku faqet dhe kujtoi çdo guaskë, historinë e gjetjes së saj, vendin e gjetjes në plazh, stinën dhe kohën e ditës. Ishte një album familjar.

Në muajt që pasuan, larg e poshtë bregdetit të Karolinës së Veriut, Karolinës së Jugut, Xhorxhias, Virxhinias, Floridës dhe Nju Ingllendit, libraritë dhe dyqanet e dhuratave e vendosën librin e saj në vitrina apo në tryezat e ekspozimit. I thanë që qeqet e përqindjeve të autorit do t'i vinin çdo gjashtë muaj dhe secili prej tyre mund të ishte disa mijëra dollarë.

KAJA U UL NË TRYEZËN e kuzhinës dhe hartoi një letër falënderimi për Tejtin, por ndjeu t'i pushonte zemra teksa e lexoi. Një pusullë nuk mjaftonte. Për shkak të mirësisë së tij, dashuria e Kajës për moçalin tani mund të kthehej në punën e jetës së saj. Në jetën e saj. Çdo pendë, guaskë, apo insekt që mblidhte mund të ndahej me të tjerët dhe Kaja nuk do të ishte më e detyruar të gërmonte baltën për të siguruar darkën. Mund të mos ishte më e detyruar të hante kaçamak çdo ditë.

Xhampini i kishte thënë se Tejti po punonte si ekolog në institutin dhe laboratorin e ri pranë Si Ouksit dhe që i kishin caktuar një varkë kërkimesh me pajisjet më të mira. Ndonjëherë, ajo e kishte parë nga larg, por kishte ndërruar rrugë.

Ajo shtoi një shënim në fund të pusullës: “Në qoftë se ndonjëherë kalon këtej afër, kthehu nga unë. Do të doja të të dhuroja një kopje të librit.” Dhe ia adresoi për në laborator.

Javën tjetër pajtoi një zanatçi, Xherrin, i cili i vendosi ujë të rrjedhshëm, një ngrohëse uji dhe një banjë të kompletuar, me një vaskë me këmbëza me kthetra, në dhomën e pasme të gjumit. Ai vendosi një sqoll brenda një dollapi me sipërfaqe me pllaka dhe një tualet me shkarkuese uji. U shtri linja elektrike dhe Xherri e pajisi kuzhinën me një sobë elektrike dhe një frigorifer të ri. Kaja këmbënguli ta ruante sobën e vjetër të druve, me drutë e stivuar përbri saj, për shkak se ajo e ngrohte barakën, po kryesisht ngaqë në atë sobë ishin pjekur mijëra biskota të bëra me dashuri nga dora e mamit. Po sikur mami të kthehej dhe të mos e gjente sobën e vet? Ai përgatiti dollapë kuzhine me dru pishe, vendosi një derë të re dhe një rrjetë të re në verandë, si edhe rafte për mostrat e saj që shkonin nga dyshemeja në tavan. Kaja porositi një kanape, karrige, shtretër, dyshekë dhe qilima nga Sirs, Roubaku, por e ruajti tryezën e vjetër të kuzhinës. Dhe tani kishte një depo të vërtetë për të ruajtur disa kujtime - një yll qilimi për familjen e vet të zhdukur.

Si më parë, baraka mbeti e palyer nga jashtë, me dërrasat e pishës të rrahura nga era dhe çatinë prej teneqeje me ngjyra të hirta dhe ndryshku, spërkatur me myshkun që binte nga lisi mbi barakë. Baraka tani ishte më pak rakitike, por ende e endur në pëlhurën e moçalit. Kaja vazhdoi të flinte në verandë, me përjashtim të netëve më të ftohta të dimrit. Por tani kishte një shtrat.

NJË MËNGJES, XHAMPINI i tregoi Kajës që sipërmarrësit e ndërtimeve po vinin në zonë me plane të mëdha për të tharë “moçalin e turbullt” e për të ndërtuar hotele. Gjatë vitit të fundit, ajo kishte

parë herë pas herë makina të mëdha që prisnin hapësira të gjera me lisa brenda një jave, pastaj hapnin kanale për të tharë moçalin. Kur mbaronin, ata shpërnguleshin në vende të tjera, duke lënë pas gjurmë etjeje dhe argjile. Me sa dukej, ata nuk e kishin lexuar librin e Aldo Leopoldit.

Një poemë e Amanda Hamilltonit e thoshte qartë:

Si fëmija me fëmijën,
Sy më sy
U rritëm bashkë,
Duke ndarë shpirtin.
Flatër pas flatre,
Gjethe pas gjetheje
E le këtë botë,
Vdiqe përpara fëmijës.
Mikja ime, Natyrë.

Kaja nuk e dinte nëse familja e vet e zotëronte tokën apo thjesht qe vendosur në të, siç kishin bërë njerëzit e moçalit prej katër shekujsh. Përgjatë viteve, në kërkim të gjurmëve të vendndodhjes së mamit, ajo kishte lexuar çdo copëz letre që kishte gjetur në barakë, po nuk kishte parë ndonjë gjë të ngjashme me tapinë.

Me t'u kthyer nga Xhampini në shtëpi, mbështolli Biblën e vjetër me një pëlhurë dhe shkoi me të në gjykatën e Barkli Kovit. Nëpunësi i qarkut, një burrë flokëbardhë, me ballë të stërmadh dhe supe të vogla, nxori një vëllim me lidhje lëkure që përmbante regjistrime, disa harta dhe disa fotografi ajrore, të cilat i hapi mbi banak. Kaja lëvizi gishtin mbi hartë, tregoi lagunën e saj dhe përvijoi në vija të trasha kufijtë e asaj që e mendonte si tokë të vetën. Nëpunësi kontrolloi numrin referues dhe kërkoi tapinë në

një raft arkivi të vjetër prej druri.
– Po, ja ku është, – tha ai. – Është bërë plan rilevimi dhe është blerë në vitin 1897 nga njëfarë zoti Nejpier Klark.
– Gjyshi im, – tha Kaja. Shfletoi faqet e holla të Biblës dhe atje, në regjistrimet e lindjeve dhe të vdekjeve, ishte një Nejpier Mërfi Klark. Sa emër i madh. I njëjtë me emrin e vëllait të saj. Ajo i tha nëpunësit që babai i kishte vdekur, gjë që kishte shumë mundësi të ishte e vërtetë.
– Nuk është shitur kurrë. Kështu që, po, zonjushë, them se tani të përket ty. Po më vjen keq të të bëj me dije se ka ka taksa të papaguara, zonjusha Klark dhe, për ta mbajtur tokën, duhet t'i paguash. Në fakt, zonjushë, ashtu siç është edhe ligji, kushdo që vjen dhe i shlyen ato taksa të prapambetura, bëhet zot i tokës, edhe pa e pasur vërtetimin e pronësisë.
– Sa është shuma? – Kaja nuk kishte hapur llogari bankare dhe të gjitha paratë e mbetura pas përmirësimeve të bëra në shtëpi, nja tre mijë dollarë, i kishte me vete në çantën e shpinës. Por mund të bëhej fjalë për dyzet vjet taksa të prapambetura - mijëra e mijëra dollarë.
– Ja, ta shohim. Është listuar në "kategorinë djerrinë" dhe taksat për pjesën më të madhe të viteve ishin afro pesë dollarë. Pa dale, duhet ta llogaris. – Iu afrua një makine llogaritëse të bëshme dhe të zhurmshme, shtypi numrat dhe, pas çdo shifre që shtypte, tërhiqte dorezën e makinës, e cila lëshonte një tingull tundës, sikur po kryente vërtet mbledhjet.
– Duhet të jenë rreth tetëqind dollarë gjithsej - për ta pasur tokën tënde dhe me taksa të shlyera.

Kaja doli nga gjykata me një vërtetim pronësie në emrin e vet për njëqind e njëzet e pesë hektarë me lagunë të pasur, moçal të shkëlqyer, pyje lisash dhe plazh të gjatë privat në bregun e Karolinës së Veriut. – Kategoria djerrinë. Kënetë e errët.

Në muzg, kur hyri në lagunë, ajo bisedoi med gatën. – Gjithçka në rregull. Ky vend është yti.

MESDITËN E TJETËR GJETI një pusullë nga Tejti në kutinë postare, çka dukej e çuditshme dhe disi formale, ngaqë ai ia kishte lënë gjithnjë mesazhet mbi trungun e pendëve. Ai e falënderonte që e kishte ftuar në shtëpi për një kopje të librit dhe shtonte se do të vinte atë pasdite.

Me një nga gjashtë kopjet e librit të ri që i kishte dërguar botuesi, ajo priti në trungun e vjetër të leximit. Pas afro njëzet minutash dëgjoi gumëzhimën e varkës së vjetër të Tejtit nëpër kanal dhe u ngrit. Kur ai doli nga gëmushat, u përshëndetën me duar dhe buzëqeshën lehtë. Të dy të kujdesshëm. Herën e fundit që ai kishte zbarkuar këtu, ajo e kishte qëlluar me gurë fytyrës.

Pasi lidhi varkën, Tejti iu afrua. – Kaja, libri yt është një mrekulli. – Ai u përkul lehtë përpara, si të donte ta përqafonte, po lëvizja e tharë rreth zemrës së saj e stepi Kajën.

Në vend që ta përqafonte, i zgjati librin. – Urdhëro, Tejt. Është për ty.
– Faleminderit, Kaja, – i tha teksa e hapte dhe e shfletonte. Sigurisht nuk ia përmendi që e kishte blerë ndërkohë një kopje në librari në Si Ouks dhe ishte mrekulluar në çdo faqe. – Kurrë më parë nuk është botuar diçka e tillë. Jam i sigurt se ky është vetëm fillimi për ty.

Ajo thjesht përkuli kokën dhe buzëqeshi lehtë.

Pastaj, duke e hapur librin në faqen e titullit, ai tha: – Oh, nuk më ke lënë autograf. Duhet të ma kushtosh mua. Të lutem.

Kaja ngriti kokën ta shihte. Nuk e kishte menduar këtë. Çfarë fjalësh mund t'i shkruante Tejtit?

Ai nxori një stilograf nga xhepi i xhinseve dhe ia zgjati.

Ajo e mori dhe, pas disa sekondash, shkroi:

Djalit të Pendëve
Faleminderit
Nga Vajza e Moçalit

Tejti lexoi fjalët, pastaj u kthye dhe nguli vështrimin tutje në moçal, ngaqë nuk mund ta përqafonte. Më në fund, ngriti dorën dhe shtrëngoi të sajën.
– Faleminderit, Kaja.
– Falë teje, Tejt, – tha ajo dhe me vete mendoi: *Gjithçka ka qenë falë teje.* Njëra anë e zemrës së saj e dëshironte, ana tjetër mbrohej.

Ai qëndroi një hop dhe, kur ajo nuk foli më, u kthye të shkonte. Por, kur hipi në varkë, tha: – Kaja, kur të më shohësh në moçal, të lutem mos u fshih mes barit si këlysh pikalosh dreri. Më bëj një zë që të eksplorojmë së bashku. Mirë?
– Dakord.
– Faleminderit përsëri për librin.
– Mirupafshim, Tejt. – E vështroi derisa u zhduk mes shkorretit dhe pastaj tha: – Mund ta kisha ftuar të paktën për një çaj. Nuk bëhej nami. Mund të isha shoqja e tij. – Pastaj me krenari të rrallë mendoi për librin e vet. – Mund të jetë kolegia e tij.

NJË ORË PAS LARGIMIT të Tejtit, Kaja voziti drejt skelës së Xhampinit, me një kopje tjetër të librit futur në çantën e shpinës. Teksa afrohej, e pa të mbështetur pas murit të dyqanit të rrahur nga era. Ai drejtoi trupin dhe e përshëndeti me dorë, por ajo nuk ia ktheu përshëndetjen. Xhampini e kuptoi që vajza kishte diçka, ndaj priti në heshtje teksa lidhte varkën. Ajo iu afrua, i kapi dorën dhe i

vendosi librin në pëllëmbë. Në fillim ai nuk kuptoi gjë, por ajo i tregoi me gisht emrin e vet dhe i tha: – Tani jam jam mirë, Xhampin. Faleminderit ty dhe Mejbëllit për gjithçka që bëtë për mua.

Ai e vështroi në sy. Në një vend dhe dhe në një kohë tjetër, një plak zezak dhe një grua e bardhë mund të ishin përqafuar. Por jo atje, jo në atë kohë. Ajo ia mbuloi duart me të sajat, u kthye dhe u largua me varkë. Ishte hera e parë që e shihte të heshtur. Ajo vazhdoi të blinte karburant dhe ushqime prej tij, po nuk pranoi më lëmoshë prej tyre. Dhe sa herë që vinte në skelën e tij, e shihte librin e vet të mbështetur në dritaren e vogël, që ta shihnin të gjithë. Siç do ta kishte demonstruar një baba.

32
Alibi

1969

Retë e zeza, të ulëta shpejtonin mbi një det ngjyrë metali drejt Barkli Kovit. E para goditi era, duke rrapllirë dritaret dhe duke vërvitur dallgë mbi skelë. Varkat, e lidhura në dok, hidheshin lart e poshtë si lodra, ndërkohë që burrat me mushama të verdha kontrollonin pallamarët, njërin pas tjetrit. Pastaj qytezën e fshikulloi një shi i tërthortë, që errësoi gjithçka përveç një trajte të çuditshme të verdhë që lëvizte nëpër sfondin gri.

Era fishkëlleu përmes dritares së sherifit dhe ai ngriti zërin:
– Hë, Xho, ke gjë për të më thënë?
– Sigurisht. Mora vesh se ku do të pretendojë se ka qenë zonjusha Klark natën e vdekjes së Çejsit.
– Ashtu? E kape më në fund?
– Po tallesh? Ajo rrëshqet si ngjalë e mallkuar. Sa herë që shkoj, ajo është larguar. Ndaj këtë mëngjes shkova me makinë të pyetur se kur pritej të shkonte atje. Si gjithë të tjerët, ajo duhet të shkojë të furnizohet me karburant, ndaj mendova se do ta kapja atje herët a vonë. Nuk do ta besosh se çfarë zbulova.
– Pa thuaje.
– Mësova nga dy burime të besueshme se ajo nuk ndodhej në qytezë atë natë.

– Çfarë? Kush ta tha? Ajo nuk largohet kurrë nga qyteza; por edhe sikur të largohej, kush do ta merrte vesh?
– E mban mend Tejt Uokërin? Tani është bërë Dr. Uokër. Punon në laboratorin e ri ekologjik.
– Po. E njoh. I ati është peshkatar karkalecash. Skuper Uokëri.
– Eh, Tejti thotë se e njihte Kajën – Kaja e quan – shumë mirë, që kur ishin më të rinj.
– Oh?
– Jo ashtu si të shkon në mendje. Ishin thjesht fëmijë. Me sa duket, ai e mësoi të lexojë.
– Ai ta tha këtë?
– Po. E gjeta te Xhampini. Po e pyesja Xhampinin nëse e dinte kur apo si mund ta takoja Vajzën e Moçalit, për t'i bërë disa pyetje. Më tha se nuk ishte në gjendje ta parashikonte ardhjen e saj.
– Xhampini është treguar gjithnjë i mirë me vajzën. Nuk besoj të na ndihmojë.
– Po ja, e pyeta nëse, rastësisht, e dinte se çfarë kishte bërë vajza natën e vdekjes së Çejsit. Dhe m'u përgjigj se e dinte, në fakt, se ajo kishte shkuar në skelën e tij të pasnesërmen e vdekjes së Çejsit dhe kishte qenë ai vetë që i kishte treguar vajzës për vdekjen e tij. Më tha se ajo kishte qenë në Grinvill për dy net, përfshirë edhe natën e vdekjes së Çejsit.
– Në Grinvill?!
– Kështu më tha. Pastaj Tejti, i cili kishte qëndruar aty pranë gjithë kohën, ndërhyri dhe tha që po, vajza kishte qenë në Grinvill, madje ai vetë i kishte treguar si të blinte biletën e autobusit.
– Ua, ky qenka goxha lajm, – tha Sherifi Xhekson. – Dhe sa e volitshme që u ndodhën aty të dy me të njëjtën histori. Përse do të shkonte ajo në Grinvill?
– Tejti më tregoi që një shtëpi botuese - e ke marrë vesh, ajo ka shkruar një libër për guaskat dhe një për zogjtë e detit - i kishte paguar asaj shpenzimet që të shkonte atje për t'i takuar.

– Vështirë të përfytyrohet që njerëz elegantë të fushës së botimeve të duan të takohen me të. Megjithatë kjo verifikohet kollaj. Dhe si erdhi puna që Tejti tha se e kishte mësuar të lexonte?
– E pyeta nga e njihte vajzën. Më tha se dikur shkonte afër zonës së saj për të peshkuar dhe, kur mori vesh se nuk dinte të lexonte, e mësoi ai.
– Ooo. Ashtu, hë?
Xhoja tha: – Gjithsesi, kjo ndryshon gjithçka. Ajo ka një alibi. Një alibi të mirë. Them se të qenit në Grinvill është alibi goxha e mirë.
– Po. Në sipërfaqe. Ti e di çfarë thonë për alibitë e mira. Kemi dhe atë peshkatarin e karkalecave që thotë se e pa të shkonte me varkë drejt kullës së zjarrit pikërisht atë natë që Çejsi u rrëzua prej saj.
– Mund të jetë gabuar. Ishte errësirë. Nuk kishte hënë deri në dy të mëngjesit. Ndoshta ajo ishte në Grinvill dhe ai pa dikë tjetër me një varkë që dukej si e saja.
– Mirë, siç të thashë, ky udhëtim i supozuar në Grinvill verifikohet kollaj.

Shtrëngata u shndërrua në shi të imët dhe erë fishkëllyese; megjithatë, në vend që të shkonin në restorant, dy nëpunësit dërguan një korrier për të marrë pulë me qofte brumi, fasule me gjalpë, gjellë me kungull, shurup kallamsheqeri dhe galeta.

MENJËHERË PAS DREKËS, në derën e sherifit u dëgjua një trokitje. Zonjusha Pensi Prajs hapi derën dhe hyri brenda. Xhoja dhe Edi u ngritën në këmbë. Çallma e saj në ngjyrë trëndafili vetëtinte.
– Mirëdita, zonjushë Pensi. – Të dy e përshëndetën me kokë.
– Mirëdita, Ed, Xho. Mund të ulem? Nuk ju vonoj. Besoj se kam një informacion të rëndësishëm në lidhje me Çejsin.
– Po, sigurisht. Ulu, të lutem. – Të dy burrat u ulën sapo

zonjusha Pensi u sistemua në karrige si një pulë me trup të rregullt, duke palosur puplat aty-këtu, me çantën e vendosur në prehër si një vezë të çmuar. Sherifi nuk u përmbajt dot. – Dhe për çfarë çështje e keni fjalën, zonjushë Pensi?
– Oh, për atë Zot, Ed. Ti e di për cilën çështje bëhet fjalë. Kush e vrau Çejs Endrusin. Për këtë çështje.
– Nuk e dimë nëse ishte vrasje, zonjushë Pensi. Në rregull? Atëherë, çfarë ke për të na thënë?
– Siç e dini, jam e punësuar te Kresi. – Ajo nuk e ulte kurrë veten duke thënë emrin e plotë të dyqanit *Fajv end Dajm e Kresit*. Priti që sherifi ta pranonte komentitin e saj me një tundje të kokës - edhe pse të gjithë e dinin që ajo punonte atje që nga koha kur sherifi ishte fëmijë dhe ajo i shiste ushtarë lodre – dhe pastaj vazhdoi. – Besoj që Vajza e Moçalit është e dyshuar. Kështu është?
– Kush ta ka thënë?
– Oh, shumë njerëz janë të bindur, po burimi kryesor është Pati Llavi.
– E kuptoj.
– Atëherë, që nga Kresi, unë dhe disa punonjës të tjerë pamë Vajzën e Moçalit të hipte dhe të zbriste nga autobusi në ditët para dhe pas vdekjes së Çejsit. Mund të dëshmoj datat dhe orët.
– Ashtu? – Xhoja dhe Edi shkëmbyen vështrime. – Në cilat data dhe orë?
Zonjushë Pensi mori drejtqëndrim në karrige. – U largua me autobusin e orës 2:30 pasditen e datës 28 tetor dhe u kthye në orën 1:16 pasditen e datës 30.
– The që e panë edhe të tjerët?
– Po. Mund të them emrat e tyre, nëse doni.
– Nuk do të jetë e nevojshme. Do të vijmë te Fajv end Dajm, nëse duam dëshmi. Faleminderit, zonjushë Pensi. – Sherifi u ngrit, kështu që u ngritën edhe zonjushë Pensi dhe Xhoja.

Ajo eci drejt derës. – Epo faleminderit për kohën tuaj. Si thatë

vetë, e dini ku të më gjeni.
Thanë mirupafshim.

Xhoja u ul përsëri. – Ja, pra, si qëndron puna. U konfirmua ajo që thanë Tejti dhe Xhampini. Ajo ishte në Grinvill atë natë, ose të paktën, u largua për diku me autobus.

Sherifi shfryu gjatë. – Kështu duket. Por unë mendoj që, nëse dikush mund të shkojë me autobus në Grinvill ditën, përsëri mund të kthehet natën. Të mbarojë punë këtu, të kthehet përsëri me autobus në Grinvill. Askush nuk e merr vesh.
– Ndoshta. Por do të ishte ngushtë me kohën.
– Shko merr oraret e autobusëve. Të shohim nëse oraret e mundësojnë këtë gjë; nëse është e mundur udhëtimi i kthimit natën.

Para se Xhoja të dilte, Edi vazhdoi: – Ka të ngjarë që ajo të ketë dëshiruar që njerëzit ta shihnin në dritë të diellit kur hipte dhe zbriste nga autobusi. Po ta mendosh mirë, ajo ka qenë e detyruar të bënte diçka të pazakontë, për ta pasur si alibi. Po ta pretendonte se kishte qenë vetëm në barakë natën e vdekjes së Çejsit, siç është shtrirë zakonisht, kjo nuk do të ishte alibi e besueshme. Tak. Ndaj planifikoi të bënte diçka në sy të njerëzve. Duke krijuar kështu një alibi të fortë para gjithë atyre njerëzve që e panë në Rrugën Kryesore. Brilante.
– Eh, po, mund të ketë gjasa. Gjithsesi, nuk jemi të detyruar të luajmë rolin e detektivit. Mund të rrimë këtu e të pimë kafe, ndërkohë që zonjat e qytezës vijnë e na sjellin lajmet. Po shkoj të marr oraret e autobusëve.

Xhoja u kthye pesëmbëdhjetë minuta më vonë.
– Po, ke të drejtë, – tha. – Shiko këtu, ka mundësi të vish me autobus nga Grinvill në Barkli Kov dhe të kthehesh përsëri në Grinvill brenda natës. Kollaj fare, në fakt.
– Po, madje mes dy autobusëve ka kohë të mjaftueshme për të hedhur dikë nga kulla e zjarrit. Them të nxjerrim një mandat arresti.

33
Shenja

1968

Në dimrin e vitit 1968, një mëngjes, Kaja po qëndronte në tryezën e kuzhinës e po përziente mbi një letër bojëra uji portokalli dhe rozë, duke krijuar formën e mbushur të një kërpudhe. E kishte përfunduar librin për zogjtë e detit dhe tani po punonte me një udhëzues për kërpudhat. Kishte bërë ndërkaq plane për një libër tjetër mbi fluturat dhe molat.

Fasulet, qepët e kuqe dhe proshuta e kripur po zienin në tenxheren e vjetër të ciflosur, mbi sobën e druve, të cilën ajo ende e preferonte më shumë sesa sobën elektrike. Në këtë kohë, papritmas, u dëgjua zhurma e një kamioçine që çante përmes rërës së rruginës. Një buçimë më e fortë sesa çatia e teneqejes nën shi. E mbërthyer nga paniku, ajo iu afrua te dritarja dhe pa një kamioçinë të kuqe që manovronte nëpër brazdat e baltës.

Mendimi i saj i parë ishte t'ia mbathte, po ndërkaq kamioçina po ndalonte para verandës. E kërrusur poshtë pezulit të dritares, ajo pa një burrë me uniformë ushtarake gri dhe jeshile të dilte nga makina. Ai qëndroi jashtë makinës, me derën të hapur, duke vështruar përmes pyllit në drejtim të lagunës. Pastaj, mbylli lehtë derën, eci përmes shiut deri te veranda dhe trokiti.

Kaja nëmi me vete. Ndoshta burri kishte humbur rrugën dhe

dëshironte ta pyeste nga të vazhdonte, por ajo nuk donte të merrej me të. Mund të fshihej këtu në kuzhinë dhe të shpresonte se ai do të largohej. Por e dëgjoi të thërriste: – Hej! Ka njeri në shtëpi? Përshëndetje!

E zemëruar, por edhe kureshtare, ajo eci përmes dhomës së ndenjes të porsamobiluar dhe doli në verandë. I panjohuri, shtatgjatë dhe me flokë të errët, qëndronte mbi shkallën e sipërme duke mbajtur hapur derën me rrjetë, një metër e gjysmë larg saj. Uniforma e tij dukej aq e ngrirë sa mund të qëndronte vetë në këmbë, thua se e mbante ajo të mbledhur burrin. Gjoksin e xhaketës e kishte të mbushur me medalje katrore me ngjyra. Por asaj i tërhoqi më shumë vëmendjen një shenjë e kuqe e dhëmbëzuar që ia priste fytyrën më dysh nga veshi i majtë deri në krye të buzëve. Kaja gulçoi.

U kthye menjëherë pas në kohë, në një ditë Pashke afro gjashtë muaj para largimit përfundimtar të mamit. Duke kënduar "Shkëmbi i Shekujve", ajo dhe mami ecën krah për krah përmes dhomës së ndenjes e hynë në kuzhinë, ku mblodhën vezët me ngjyra të shndritshme që kishin lyer një natë më parë. Fëmijët e tjerë kishin dalë të peshkonin, ndaj ajo dhe mami kishin kohë të fshihnin vezët, pastaj të piqnin pulën dhe biskotat në furrë. Vëllezërit e motrat ishin goxha të mëdhenj për të kërkuar qerasjet, megjithatë do të kërkonin nëpër shtëpi, duke u hequr sikur nuk i gjenin dot, pastaj do të ngrinin lart në ajër, duke qeshur, çdo thesar të gjetur.

Mami dhe Kaja po dilnin nga kuzhina me shportat mbushur me vezë dhe lepurushë prej çokollate të blera në Fajv end Dajm pikërisht kur brenda hyri babai.

Ai i shkuli Kajës nga koka kapelën e Pashkës dhe, duke e tundur, i bërtiti mamit: – Ku i gjete paratë për këto gjëra? Për kapelat dhe këpucët lustrafine? Për vezët dhe lepujt prej çokollate?

Më thuaj. Ku?
– Hajde, Xhek, mjaft tani. Është Pashkë; i bëra për fëmijët.
Ai e shtyu mamin mbrapsht. – Ke dalë ta dredhësh, këtë ke bërë. Ashtu i sigurove paratë? Më trego tani. – E mbërtheu mamin nga krahët dhe e tundi aq fort sa fytyra e saj dukej sikur rrapëllinte rreth syve, të cilët ishin shqyer e nuk lëviznin fare. Vezët u rrëzuan nga shporta dhe u rrokullisën ngjyra-ngjyra përmes dyshemesë.
– Ba, ndalo, të lutem! – thirri Kaja dhe qau me dënesë.
Ai ngriti dorën dhe i ngjeshi një pëllëmbë të fortë fytyrës. – Mbylle gojën, qurrashe! Dhe hiqe atë fustan dhe ato këpucë prej budallaqeje. Rrecka laviresh.

Ajo u ul, duke mbuluar fytyrën me dorë dhe u vu të mblidhte vezët e mamit të pikturuara me dorë.
– Me ty po flas, grua! Ku i gjen paratë? – Mori mashën e hekurt të zjarrit nga qoshja dhe u sul drejt mamit.

Kaja klithi me sa i hanin mushkëritë dhe i mbërtheu krahun të atit, kur ai përplasi mashën pas gjoksit të mamit. Gjaku doli mbi fustanin veror si pikla të kuqe. Pastaj në korridor lëvizi një trup i madh dhe Kaja u kthye e pa Xhodin që mbërrinte babanë nga prapa dhe të plandosej bashkë me të në dysheme. I vëllai u fut mes prindërve dhe u bërtiti mamit e Kajës të vraponin dhe ato ia mbathën. Po para se të kthehej, Kaja pa babanë të ngrinte mashën dhe të godiste me të në fytyrë Xhodin, nofulla e të cilit u drodh fort para se të villte gjak. Skena u luajt tani vetëtimthi në mendjen e saj. I vëllai që rrëzohej në dysheme mes vezëve të purpurta dhe lepurushëve prej çokollate. Ajo dhe mami që vraponin përmes palmave xhuxhe dhe fshiheshin mes shkurreve. Ndonëse me fustan të përgjakur, mami thoshte pa pushim që ishte mirë, që vezët nuk do të thyheshin dhe që mund ta gatuanin ende pulën.

Kaja nuk po kuptonte përse qëndronte e fshehura atje – ishte e sigurt që i vëllai po vdiste, që kishte nevojë për ndihmën e tyre,

po kishte shumë frikë të lëvizte. Pritën një kohë të gjatë, pastaj u kthyen vjedhurazi, duke shikuar përmes dritareve për t'u siguruar që babai ishte larguar.

Xhodi qëndronte shtrirë në dysheme, mes një pellgu gjaku; Kaja klithi dhe tha se ishte i vdekur. Mirëpo mami e ngriti dhe e çoi në kanape, ku ia qepi faqen me gjilpërë. Kur gjithçka ra në qetësi, Kaja mori kapelën nga dyshemeja, vrapoi shpejt përmes pyllit dhe e hodhi me gjithë fuqinë mes barit të gjatë.

Tani vështroi në sytë e të panjohurit në verandën e saj dhe tha: – Xhodi.

Ai buzëqeshi, shenja iu përkul kur ia ktheu: – Kaja, shpresoja të të gjeja këtu. – Kryeqëzuan shikimet, secili duke kërkuar tjetrin në sytë më të moshuar. Xhodi nuk mund ta dinte se kishte qenë me motrën gjithë këto vite, sa herë që e kishte treguar rrugën nëpër moçal, sa herë që i kishte mësuar për gatat dhe xixëllonjat. Më shumë se këdo tjetër, Kaja kishte dëshiruar ta shihte përsëri Xhodin ose të ëmën. Zemra e saj e kishte fshirë shenjën dhe gjithë dhimbjen e shoqëruar me të. Nuk ishte habi që mendja e saj e kishte varrosur atë skenë; nuk ishte habi që mami u largua. E goditur me mashë në gjoks! Kaja i pa përsëri si gjak ato shenja të venitura në fustanin veror me lule.

Ai dëshironte ta përqafonte, ta mbështillte me krahë, po, kur iu afrua, ajo vari kokën mënjanë thellësisht e druajtur dhe u zmbraps. Kështu që i vëllai thjesht hyri në verandë.
– Hyr, – i tha ajo dhe i priu në dhomën e vogël të ndenjes të mbushur plot me mostra.
– Oh, – ia bëri Xhodi. – Ja, pra. E pashë librin tënd, Kaja. Nuk isha i sigurt nëse ishe ti, por tani e shoh që ke qenë ti. E mahnitshme. – Erdhi rrotull duke vështruar koleksionet, duke këqyrur, gjithashtu, dhomën me mobiliet e reja, pastaj u hodhi prej aty një sy dhomave të gjumit. Nuk donte të fuste hundët, po

kishte dëshirë të kuptonte.
– Dëshiron kafe apo çaj? – Kaja nuk e dinte nëse kishte ardhur për vizitë apo për të qëndruar. Çfarë kërkonte pas gjithë atyre viteve?
– Kafeja do të ishte shumë mirë. Faleminderit.

Në kuzhinë, ai njohu sobën e vjetër të druve pranë sobës së re me gaz dhe frigoriferit. Rrëshqiti dorën mbi tryezën e vjetër të kuzhinës, të cilën e motra e kishte mbajtur siç kishte qenë. Me gjithë historinë e shenjave. Kaja hodhi kafenë në filxhanë dhe u ulën.
– Atëherë, je ushtar.
– Kam bërë dy sezone në Vietnam. Do të qëndroj edhe disa muaj në ushtri. Janë treguar të mirë me mua. Më paguan kolegjin për inxhinieri mekanike në Xhorxhia Tek. Më e pakta që mund të bëj është të qëndroj edhe për kohë në ushtri.

Xhorxhia nuk ishte aq larg - ai mund ta kishte vizituar më herët. Por tani ishte këtu.
– U larguat të gjithë, – tha ajo. – Babai qëndroi edhe disa kohë pas teje, pastaj u largua edhe ai. Nuk e di ku shkoi, madje nuk e di nëse është gjallë apo jo.
– Ke qëndruar këtu vetëm që atëherë?
– Po.
– Kaja, nuk duhej të të kisha lënë me atë përbindësh. Kam vuajtur shumë që të lashë, jam ndier shumë keq për vite me radhë. U tregova frikacak, një frikacak i ndyrë. Këto medalje të mallkuara nuk kanë asnjë vlerë. – Goditi dorën pas gjoksit. – Të lashë ty, një vajzë të vogël, të lashë të mbijetoje në moçal vetëm me një të çmendur. Nuk pres të më falësh, kurrë.
– Xhodi, nuk ka gjë. Ti ishe fëmijë për vete. Çfarë mund të kishe bërë?
– Mund të isha kthyer kur u rrita. Në fillim ishte luftë për

mbijetesë nga dita në ditë nëpër rrugicat e Atlantës. – Nënqeshi. – U largova nga këtu me shtatëdhjetë e pesë centë në xhep. I vodha nga paratë që babai kishte lënë në kuzhinë; i mora, megjithatë e dija që do t'ju laja ngushtë. Mezi ia dilja duke bërë punë nga më të ndryshmet derisa më pranuan në ushtri. Pas stërvitjes, drejt e në luftë. Kur u ktheva nga ushtria, kishte kaluar shumë kohë. Mendova se do t'ia kishe mbathur me kohë nga shtëpia. Prandaj nuk të shkrova; besoj se u regjistrova për t'u kthyer sërish në luftë si për të ndëshkuar veten. Këtë meritoja, sepse të kisha braktisur. Pasi u diplomova në kolegj, nja dy muaj më parë, pashë librin tënd në një dyqan. Katerinë Danielë Klark. Zemra m'u ça dhe më brofi nga gëzimi njëherësh. Duhej të të gjeja me doemos – mendova ta filloja që këtu dhe të gjeja gjurmët e tua.
– Mirë, ja ku jemi, atëherë. – Ajo buzëqeshi për herë të parë. Sytë e tij ishin njëlloj siç kishin qenë. Jeta e ndryshon fytyrën, ndërsa sytë mbeten një dritare, nga e cila mund të shohësh të kaluarën dhe Kaja arriti ta shihte të vëllanë atje. – Xhodi, më vjen shumë keq që ke vuajtur për faktin që më ke lënë. Nuk të bëra kurrë me faj. Ne ishim viktimat, jo fajtorët.

Ai çoi buzën në gaz. – Faleminderit, Kaja. – Me sytë të mbushur me lot, të dy larguan vështrimin.

Ajo nguroi, pastaj tha: – Mund të duket e pamundur për t'u besuar, po, për njëfarë kohe, babai u tregua i mirë me mua. Pinte më pak, më mësoi të peshkoja dhe dilnim shpesh të dy me varkë nëpër moçal. Mirëpo pastaj, sigurisht, iu kthye sërish pijes dhe më la ta dilja vetë jetës.

Xhodi pohoi me kokë. – Po, e kam parë edhe unë disa herë atë anë të tijën, por gjithmonë i kthehej shishes. Një herë më tha se kjo kishte të bënte me luftën. Kam qenë vetë në luftë dhe kam parë gjëra që mund ta shtyjnë njeriun drejt pijes. Por ai nuk duhej t'ua nxirrte inatin gruas dhe fëmijëve të vet.

– Po mami, po të tjerët? – e pyeti ajo. – Ke marrë vesh ndonjë lajm prej tyre, e di ku shkuan?
– Nuk di asgjë për Mërfin, Mandin apo Misin. Nuk do t'i njihja, po të shkëmbehesha me ta në rrugë. Kushedi nga janë shpërndarë. Ndërsa mami, Kaja... shiko, kjo ishte një arsye tjetër përse doja të të gjeja. Kam marrë lajme për të.
– Lajme? Çfarë? Më tregu. – Kaja ndjeu të ftohtët t'i kalonte nga krahët te majat e gishtrinjve.
– Nuk janë lajme të mira me rëndësi të madhe. Unë e mësova javën e shkuar. Mami ka vdekur dy vjet më parë.

Ajo u përkul në mes, duke mbajtur fytyrën me duar. Nga fyti i dolën rënkime të lehta. Xhodi provoi ta përqafonte, por ajo u largua prej tij.

Ai vazhdoi: – Mami kishte një motër, Rozmarinën, e cila u përpoq të na kërkonte nëpërmjet Kryqit të Kuq, kur vdiq mami, por ata nuk mundën të na gjenin. Më vonë, para dy muajsh, ata më gjetën nëpërmjet ushtrisë dhe më lidhën me Rozmarinën.

Kaja murmuriti me tone të ngjirura: – Mami ishte gjallë deri dy vjet më parë. Kam pritur gjithë këtë vjet që ajo të kthehet nga ajo rrugicë. – U ngrit dhe u mbajt pas sqollit. – Përse nuk u kthye? Përse nuk më tregoi dikush ku ndodhej ajo? Ndërsa tani është shumë vonë.

Xhodi iu afrua dhe, ndonëse ajo u përpoq t'i largohej, ai e përqafoi. – Më vjen keq, Kaja. Eja të ulesh. Do të të tregoj çfarë më tha Rozmaria.

Ai priti një hop që ajo ta mblidhte veten, pastaj vazhdoi: – Mami vuante nga një ezaurim i fortë nervor kur na la dhe iku në Nju Orlins - në vendlindjen e vet. Ishte e sëmurë mendërisht dhe fizikisht. E kujtoj pak Nju Orlinsin. Më duket se isha nja pesë vjeç, kur u larguam prej andej. Mbaj mend vetëm një shtëpi të bukur, med dritare të mëdha që shihnin mbi një kopsht. Po, me t'u

shpërngulur këtu, babai nuk lajonte asnjërin të flisnim për Nju Orlinsin, për gjyshërit tanë e për gjithçka tjetër atje. U fshi çdo gjë.
Kaja tundi kokën. – Nuk e dija fare këtë.
Xhodi vijoi: – Rozmaria tha se prindërit e tyre e kishin kundërshtuar që në fillim martesën e mamit me babin, mirëpo ajo u largua për në Karolinën e Veriut me të shoqin pa një qindarkë në xhep. Më vonë mami filloi t'i shkruante Rozmarisë dhe t'i tregonte për kushtet e veta – që jetonte në një barakë në kënetë me një burrë të alkoolizuar, i cili e rrihte atë dhe fëmijët. Pastaj një ditë, vite më vonë, mami ishte shfaqur në portën e tyre. Kishte pasur veshur ato këpucët e larta me imitim lëkure krokodili, të cilat i kishte aq për zemër. Nuk ishte larë dhe as ishte krehur për ditë të tëra.
– Për muaj me radhë mamaja qëndroi memece, nuk foli asnjë fjalë të vetme. Qëndroi në dhomën e vet të dikurshme në shtëpinë e prindërve dhe mezi ushqehej. Sigurisht, ata thirrën mjekë për ta vizituar, por askush nuk i erdhi dot në ndihmë. Babai i nënës sonë u lidh me sherifin e Barkli Kovit për ta pyetur nëse fëmijët ishin mirë, mirëpo sherifi i tha se ata nuk kishin kurrfarë kontrolli mbi njerëzit që jetonin në moçal.
Kaja tërhiqte hundët herë pas here.
– Më në fund, gati një vit më vonë, mamaja u bë histerike dhe i tregoi Rozmarisë se i kujtohej që kishte lënë fëmijë pas. Rozmaria e ndihmoi t'i shkruante një letër babait, ku i kërkonte leje të vinte e të na merrte të jetonim me të në Nju Orlins. Ai i ktheu përgjigje dhe i shkroi që, po të kthehej apo të përpiqej të kontaktonte me ndonjërin nga ne, do të na rrihte për vdekje. Ajo e dinte që ai ishte i aftë për gjëra të tilla.
Letra në zarfin blu. Mamaja kishte kërkuar të merrte Kajën, t'i merrte të gjithë. Mamaja kishte dashur ta shihte bijën e vogël. Po rezultati i letrës kishte qenë krejtësisht i ndryshëm. Fjalët e

kishin tërbuar babanë dhe e kishin rikthyer te pija; pas kësaj Kaja humbi edhe të atin. Ajo nuk i tregoi Xhodit se e ruante ende hirin e letrës në një kavanoz të vogël.
– Rozmaria tha se mami nuk zuri miqësi kurrë, nuk darkoi kurrë me familjen dhe nuk mbante lidhje me askënd. Nuk i lejonte vetes as jetë, as kënaqësi. Pas njëfarë kohe, filloi të fliste më shumë me nëna na nesi gjithë jetën e vet, por ishte si e paralizuar nga një dilemë e tmerrshme: do ta pësonim keq, nëse kthehej dhe do të ishim të braktisur, nëse nuk kthehej. Ajo nuk na braktisi për të shijuar jetën e vet; ajo ishte çmendur dhe nuk po e kuptonte që na braktisi.
Kaja pyeti: – Si vdiq?
– Nga leucemia. Rozmaria tha se sëmundja ishte e kurueshme, por ajo i refuzoi të gjitha mjekimet. Erdhi duke u dobësuar gjithnjë e më shumë dhe vdiq dy vjet pas shfaqjes së sëmundjes. Rozmaria tha se ajo vdiq ashtu siç kishte jetuar. Në errësirë, në heshtje.
Xhodi dhe Kaja qëndruan të heshtur. Kajës iu kujtua poezia e Galluej Kinëllit, që mami e kishte nënvizuar në librin e vet:

Duhet ta pranoj, jam i lehtësuar që mbaroi
Në fund ndieja vetëm keqardhje
Për atë dëshirë për më shumë jetë.
... Lamtumirë.

Xhodi u ngrit në këmbë. – Eja me mua, Kaja, dua të të tregoj diçka. – E drejtoi për nga kamionçina dhe u ngjitën të dy në karroceri. Ai hoqi me kujdes një pëlhurë të gomuar dhe hapi një kuti të madhe kartoni, prej së cilës nxori një nga një dhe çmbështolli disa piktura në vaj. I vendosi në këmbe rreth karrocerisë. Në njërën ishin tri vajza të vogla – Kaja dhe të motrat

ulur galiç në lagunë, duke vështruar pilivesat. Një tjetër tregonte Xhodin dhe vëllanë e tij, duke mbajtur një gjalmë me peshq.
– I mora me vete në rast se ndodheshe akoma këtu. M'i dërgoi Rozmaria. Ajo më tha që për vite me radhë, ditë e natë, mamaja na pikturonte ne.
Njëra pikturë tregonte të pestë fëmijët sikur po vështronin nga artisti. Kaja pa ngultas sytë e vëllezërve dhe motrave, të cilët e shihnin po ngultas.
Pyeti me pëshpërimë: – Kush është secili?
– Çfarë?
– Nuk kemi pasur kurrë fotografi në shtëpi. Nuk i njoh. Kush është secili prej tyre?
– Oh. – Xhodi nuk po mbushej dot me frymë dhe, më në fund, tha: – Ja, kjo është Misi, më e madhja. Pastaj Mërfi. Mendi. Sigurisht ky bukuroshi i vogël jam unë. Dhe këtu je ti.
I lejoi Kajës kohën e nevojshme, pastaj vazhdoi: – Shiko këtë tjetrën.
Përpara tij kishte një pikturë në vaj me ngjyra të mahnitshme të dy fëmijëve të ulur galiç mes vorbullave të jeshiles së barit dhe luleve të egra. Vajza ishte akoma e vogël, ndoshta tre vjeç, me flokë të zinj të drejtë, që i binin mbi supe. Djali, pak më i madh, me kaçurrela biondë, tregonte një flutur monarke, me flatrat verdhë e zi hapur mbi një margaritë. Dora e tij ishte mbi krahun e vajzës.
– Mendoj që është Tejt Uokëri, – tha Xhodi. – Dhe ti.
– Them që ke të drejtë. Si ai duket. Përse të pikturonte Tejtin mami?
– Ai vinte shpesh këtej, peshkonte me mua. Tregonte gjithnjë insektet e gjithçka tjetër.
– Përse nuk më kujtohet kjo?
– Ishe shumë e vogël. Një pasdite Tejti hyri me varkë në lagunën tonë, ku babai po tërhiqej zvarrë me qesen e letrës në dorë,

i dehur tapë. Ti po shllapuriteshe dhe babai duhej të kujdesej për ty. Papritmas, pa kurrfarë arsyeje, babai të mbërtheu nga krahët dhe filloi të qeshte. Tejti u hodh jashtë varkës së vet dhe vrapoi drejt teje. I bërtiti babait, megjithëse ishte vetëm nja shtatë a tetë vjeç. Sigurisht, babai i dha një shpulla dhe i klithi të zhdukej nga toka e tij e të mos vinte më kurrë këmbë në të, përndryshe do ta vriste. Edhe pse babai shante e ulërinte, Tejti të mori dhe të çoi te mami. U sigurua që ishe mirë para se të largohej. Pas asaj ndodhie, përsëri peshkonim ndonjëherë bashkë, por ai nuk erdhi më kurrë tek ne.
Deri atë ditë që dola për herë të parë me varkë në moçal dhe ai më tregoi rrugën, mendoi Kaja. Ajo vështroi pikturën – me ngjyra pastel, kaq e paqtë. Mendja e mamit kishte nxjerrë të bukurën nga çmenduria. Çdokush që mund t'i shihte këto portrete do të mendonte se paraqisnin familjen më të lumtur, që jetonte në bregdet e luante nën rrezet e diellit.
Xhodi dhe Kaja u ulën në anë të karrocerisë, duke vështruar qetë pikturat.
Ai vazhdoi: – Mamaja ishte e izoluar dhe e vetmuar. Në këto rrethana njerëzit sillen ndryshe. Kaja lëshoi një rënkim të lehtë. – Të lutem mos më fol për izolimin. Askush nuk mund të më tregojë sesi e ndryshon njeriun. Unë e kam jetuar. Jam izolimi vetë, – pëshpëriti Kaja pak e prekur. – E fal nënën që u largua. Po nuk e kuptoj përse nuk u kthye – përse më braktisi. Ndoshta nuk të kujtohet, po pas largimit të saj, ti më the se një dhelpër ndonjëherë i lë këlyshët e vet, në qoftë se është duke vdekur urie apo në rrethana të tjera ekstreme. Këlyshët vdesin – siç do të kishin vdekur, gjithsesi – po dhelpra jeton për t'u shumuar përsëri kur kushtet janë më të mira, kur mund të rrisë deri në pjekuri një bark tjetër.

– Që nga ajo kohë, kam lexuar shumë për këtë. Në natyrë – deri atje ku këndojnë karavidhet – këto sjellje në dukje të pamëshirshme në fakt rrisin numrin e këlyshëve të nënës përgjatë jetës së saj dhe kështu gjenet e saj, që janë përgjegjëse për braktisjen e këlyshëve, trashëgohen me brezin tjetër. Dhe kështu me radhë. Ndodh edhe tek njerëzit. Disa sjellje, që sot na duken të ashpra, siguruan mbijetesën e njeriut të hershëm në çfarëdolloj kënete që ka jetuar atë kohë. Pa to, ne nuk do të ishim këtu. Ne ende i ruajmë këto instinkte në gjenet tona dhe këto shfaqen në rrethana të caktuara. Disa pjesë tonat do të vazhdojnë të jenë gjithmonë çfarë ishim, çfarë na u desh të ishim për të mbijetuar – kohë e kohë më parë.
– Ndoshta ndonjë impuls primitiv – ndonjë gjen i lashtë, jo më i përshtatshëm – e detyroi mamin ta linte për shkak të stresit, tmerrit dhe rrezikut të vërtetë të jetesës me babanë. Po përsëri kjo nuk është e drejtë; ajo duhej të kishte zgjedhur të qëndronte. Duke ditur që këto prirje janë në projektplanin tonë biologjik, njeriu mund ta falë edhe një nënë të dështuar. Kjo mund të shpjegojë largimin e saj, ama përsëri nuk e kuptoj përse nuk u kthye. Përse nuk më shkroi, të paktën. Mund të kishte shkruar letër pas letre, vit pas viti, derisa njera të më binte në dorë.
– Mendoj që disa gjëra nuk mund të shpjegohen, vetëm të falen ose jo. Nuk e di përgjigjen. Ndoshta nuk ka një përgjigje. Më vjen keq që të sjell këtë lajm të keq.
– Nuk kam pasur familje, asnjë lajm nga familja për pjesën më të madhe të jetës sime. Tani, brenda pak minutash, kam gjetur një vëlla dhe kam humbur nënën.
– Më vjen shumë keq, Kaja.
– Mos të të vijë keq. Në fakt, e humba nënën shumë vite më parë dhe tani u ktheve ti, Xhodi. Nuk ta them dot sa shumë kam dëshiruar të të shoh përsëri. Kjo është një nga ditët më të lumtura dhe më të trishtuara të jetës sime. – Ajo i preku krahun me gishta dhe ai ndërkaq e njihte aq mirë sa ta kuptonte që kjo

ishte gjë e rrallë.
U kthyen përsëri në barakë dhe ai hodhi sytë përreth mbi gjërat e reja, muret e porsalyer, dollapët e punuar me dorë të kuzhinës.
– Si ia ke dalë mbanë, Kaja? Përpara botimit të librit, si i ke siguruar paratë, ushqimin?
– Eh, histori e gjatë dhe e mërzitshme. Kryesisht shisja midhje, goca deti dhe peshk të tymosur te Xhampini.
Xhodi anoi kokën pas dhe qeshi me të madhe. – Xhampini! Nuk e kisha menduar prej vitesh. Jeton akoma?
Kaja nuk qeshi. – Xhampini ka qenë miku im më i mirë, për shumë vite, madje, miku im i vetëm. Familja ime e vetme, përveç pulëbardhave.
Xhodi u bë serioz. – Nuk kishe miq në shkollë?
– Kam shkuar në shkollë vetëm një ditë në jetën time, – nënqeshi ajo. – Fëmijët u tallën me mua dhe nuk u ktheva më kurrë. Për javë të tëra iu fsheha inspektorëve të frekuentimit shkollor. Gjë që, pas gjithë atyre që mësoi, nuk ishte fort e vështirë.
Xhodi mbeti i habitur. – Si mësove të lexoje? Të shkruaje librin tënd?
– Në të vërtetë, ishte Tejt Uokëri ai që më mësoi të lexoja.
– E takon akoma?
– Nganjëherë. – U ngrit, me fytyrë nga soba. – Do akoma kafe?
Xhodi ndjeu vetminë që nderej në kuzhinën e saj. Dallohej në rezervën e pakët të qepëve në shportën e perimeve, në pjatën e vetme të vendosur në kullesë, në bukën e misrit mbështjellë me kujdes me një pecetë çaji, siç mund të bënte një vejushë e vjetër.
– Piva boll, faleminderit. Si thua sikur të vozitim rrotull moçalit? – e pyeti ai.
– Patjetër. Nuk do ta besosh, përdor akoma të njëjtën varkë të vjetër, megjithëse i kam ndërruar motorin.
Dielli kishte çarë retë dhe shndriste fort dhe ngrohtë si ditë

dimri që ishte. Teksa ajo voziste përmes kanaleve të ngushta dhe gotullave të tejdukshme, ai klithte kur shihte ndonjë cung peme njëlloj siç e kishte lënë dhe ndonjë strehë kastori me drurë ende stivuar në të njëjtin vend të dikurshëm. Qeshën kur mbërritën në lagunën ku mami, Kaja dhe motrat kishin ngecur varkën në baltë.
Pasi u kthyen në barakë, mbushën shportën e piknikut dhe hngrën në plazh me pulëbardhat.
– Isha shumë e vogël kur u larguan të gjithë, – tha ajo. – Më trego për të tjerët. – Dhe ai i rrëfeu histori për vëllain e tyre më të madh, Mërfin, i cili e mbante Kajën kaliqafë nëpër pyje.
– Ti qeshje gjithë kohën. Ai rrotullohej me ty deri sa atje tej. Ndërsa një herë ti qeshe aq shumë sa lage pantallonat mu mbi qafën e tij.
– Oh, jo! Mos më thuaj. – Kaja u mbështet pas, duke qeshur.
– Po, e vërtetë. Ai klithi një herë, por vazhdoi të ecte, hyri në lagunë derisa e mbuloi uji, me ty ende mbi supe. Të gjithë ne të tjerët po shihnim – mami, Misi, Mandi dhe unë - dhe qeshëm me lot. Mami u përtokë, ngaqë nuk qëndronte dot në këmbë nga të qeshurit.
Mendja e saj shpikte piktura që shkonin me historitë. Copëza të mbetura familjare që Kaja nuk kishte menduar kurrë se i kishte.
Xhodi vazhdoi: – Ishte Misi që filloi të ushqente pulëbardhat.
– Çfarë? Vërtet! Mendova se e fillova unë vetë, pasi u larguan të gjithë.
– Jo, ajo i ushqente pulëbardhat çdo ditë, kur mundej. U vinte të gjithave emra. Më kujtohet që njërën e quante Kuqoja i Madh. Për shkak të asaj njollës së kuqe që kanë në sqep.
– Nuk është i njëjti zog, sigurisht, unë vetë kam kaluar disa breza Kuqosh. Ndërsa ky këtu në të majtë është Kuqoja i Madh i tanishëm. – Ajo po përpiqej të lidhej me motrën që kishte ushqyer pulëbardhat, por e vetmja gjë që mund të shihte ishte fytyra në pikturë. Çka ishte më shumë se ç'kishte pasur më parë.

Kaja e dinte që njolla e kuqe në sqepin e një pulëbardhe harengash ishte më shumë sesa një zbukurim. Vetëm kur zogjtë çukisnin njollën me sqepat e tyre prindi e lëshonte ushqimin e kapur për ta. Në qoftë se njolla e kuqe ishte e fshehur apo zogjtë nuk e çukisnin, prindi nuk do t'i ushqente të vegjlit dhe ata do të vdisnin. Edhe në natyrë, prindërimi është një vijë më e hollë nga ç'mund ta mendojë dikush.
Qëndruan ashtu të ulur për një hop, pastaj Kaja tha: – Nuk më kujtohen shumë gjëra.
– Je me fat, atëherë. Më mirë kështu.
Qëndruan ashtu të heshtur. Pa kujtuar.

AJO GATOI NJË DARKË JUGU, SIÇ DO TË KISHTE BËRË E ËMA: fasule me qepë të kuqe, proshutë të skuqur, bukë misri me cingaridhe, fasule Lime gatuar me gjalpë dhe qumësht, kek me boronica, shoqëruar me krem dhe ca burbon që solli Xhodi. Teksa hanin, ai i tha Kajës se do t'i kishte pëlqyer të qëndronte disa ditë, në qoftë se ajo ishte dakord dhe ajo ia ktheu se ishte i mirëpritur, për sa kohë të dëshironte.
– Kjo është toka jote tani, Kaja. E fitove vetë. Unë jam stacionuar në Fort Bening për njëfarë kohe, ndaj nuk qëndroj dot gjatë. Më vonë ka mundësi të gjej një punë në Atlanta dhe do t'i ruajmë lidhjet; due të takohemi sa më shpesh të jetë e mundur. Gjithë jetën kam dëshiruar vetëm që ti të jesh mirë.
– Do të më pëlqente, Xhodi. Të lutem, eja sa herë të mundesh.
Mbrëmjen tjetër, tek qëndronin ulur në plazh dhe majat e valëve u gudulisnin gishtat e këmbëve të zhveshura, Kaja filloi të fliste si kurrë ndonjëherë dhe Tejti dukej se përmendej në çdo paragraf. Ishte ajo hera kur Tejti i tregoi rrugën për në shtëpi, pasi vogëlushja kishte humbur nëpër moçal. Apo poezia e parë që Tejti i kishte lexuar. I tregoi për lojën e pendëve dhe sesi ai i

kishte mësuar të lexonte, sesi tani ishte shkencëtar në laborator. Ai ishte dashuria e saj e parë, por e kishte braktisur kur shkoi në kolegj, e kishte lënë të priste në breg të lagunës. E kështu kishte marrë fund.
– Sa kohë më parë ndodhi kjo? – pyeti Xhodi.
– Para afro shtatë vjetësh, besoj. Kur shkoi për herë të parë në Çepëll Hill.
– E takove më pas kësaj?
– U kthye të më kërkonte ndjesë; tha se më dashuronte ende. Ishte ai që më sugjeroi të botoja librat e referencës. Më pëlqen kur e shoh herë pas here në moçal, po nuk do të përfshihesha më në një marrëdhënie me të. Nuk mund t'i zë besë.
– Kaja, kjo ndodhi shtatë vjet më parë. Ai ishte akoma një djalosh, largohej nga shtëpia për herë të parë, u ndodh mes qindra vajzash të bukura. Në qoftë se u kthye, të kërkoi falje dhe thotë se të dashuron, ndoshta duhet t'ia japësh një mundësi.
– Shumica e burrave shkojnë nga një femër te tjetra. Ata të pavlerët vijnë rrotull kapardisur, duke të tërhequr me falsitet. Siç i ndodhi ndoshta mamit me babin. Tejti nuk ishte i vetmi djalë që më la. Çejs Endrusi shkoi deri atje sa më përmendi martesën, por u martua me dikë tjetër. Madje as nuk më tregoi; e lexova në gazetë.
– Më vjen keq, Kaja, shumë keq, po nuk janë vetëm burrat të pabesë. Edhe unë vetë jam mashtruar, lënë, shtyrë disa herë. Le ta pranojmë, shumë herë dashuria nuk funksionon. Por edhe herë kur ajo dështon, të krijon mundësinë e lidhjeve me të tjerët dhe, në fund të fundit, lidhjet janë ato që kanë rëndësi. Na shiko ne; unë dhe ti kemi tashmë njëri-tjetrin. Mendo sikur unë të kem fëmijë dhe ti të kesh fëmijë, atëherë do të krijohet një varg i tërë lidhjesh. Dhe kështu me radhë. Kaja, nëse e dashuron Tejtin, jepi një mundësi.
Kaja mendoi pikturën që mami u kishte bërë asaj dhe Tejit si fëmijë, me kokat afruar, rrethuar nga lulet dhe fluturat pastel. Ndoshta ky ishte një mesazh i dërguar nga mami.

MËNGJESIN E TRETË TË VIZITËS SË Xhodit, ata çmbështollën pikturat e mamit – të gjitha, përveç njërës, të cilën e mbajti Xhodi – dhe i varën disa nëpër mure. Baraka mori një dritë tjetër, sikur të ishin hapur më shumë dritare. Ajo u tërhoq pas dhe i këqyri – ishte mrekulli të kishte disa prej pikturave të mamit në mure. Të shpëtuara nga zjarri.
Pastaj Kaja e përcolli Xhodin te kamionçina dhe i dha të paketuar drekën e përgatitur për udhëtim. Të dy panë nga pemët, nga rrugica, ngado, përveçse në sytë e njëri-tjetrit.
Më në fund ai tha: – Bëj mirë të nisem, por po të lë adresën dhe numrin e telefonit, – dhe i zgjati një copë letër. Kajës i ngeci fryma dhe, me dorën e majtë, u majt pas trungut, ndërkohë që merrte letrën me të djathtën. Një gjë kaq e thjeshtë: adresa e një vëllai në një rrip letre. Një numër që mund ta formonte dhe ai të përgjigjej. U mbyt me pështërimën e vet kur ai e përqafoi dhe, më në fund, pas një jete të tërë, u lëshua pas trupit të tij dhe u ngashërye.
– Nuk mendoja kurrë se do të të shihja përsëri. Mendova se ishe larguar përgjithmonë.
– Do të jem gjithmonë për ty, të premtoj. Sa herë të shpërngulem, do të të dërgoj adresën e re. Në qoftë se ke nevojë për mua, më shkruaj ose më telefono, mirë?
– Do ta bëj. Dhe eja të më vizitosh sa herë të mundesh.
– Kaja, shko gjeje Tejtin. Është njeri i mirë.
Ai e përshëndeti me dorë nga dritarja e kamionçinës gjatë tërë rrugicës, ndërsa ajo e shihte, duke qarë dhe qeshur njëherësh. Dhe kur u fut në rrugë, ajo vazhdoi të shihte kamionçinën e kuqe përmes vrimave të pyllit, ku dikur ishte larguar një shall i bardhë, dhe krahun e tij të gjatë që valëvitej derisa u zhduk.

34
Kontroll në Barakë

1969

Hm, përsëri ajo nuk është, – tha Xhoja, duke trokitur në kasën e rrjetës së Kajës. Qëndroi në shkallët me tulla e drurë dhe mblodhi duart mbi rrjetë për të parë brenda. Degë të stërmëdha lisi, nga të cilat vareshin fije të gjata myshku spanjoll, hidhnin hije mbi dërrasat e rrahura nga moti dhe çatia me majë e barakës. Në atë mëngjes të vonë nëntori, feksnin vetëm copëza qielli gri.
– Sigurisht që nuk është këtu. Po nuk ka rëndësi; kemi mandat kontrolli. Hyjmë brenda; vë bast që dera nuk është e kyçur.
Xhoja hapi derën duke thirrur: – Ka njeri në shtëpi? Ka ardhur sherifi. – Kur hynë brenda, ua ngulën sytë rafteve të kopshtit zoologjik të Kajës.
– Ed, shiko gjithë këto gjëra. Vazhdojnë deri në dhomën tjetër, nëpër korridor. Sikur nuk qenka në terezi nga trutë kjo. E çmendur, si mi me tre sy.
– Ndoshta, po duket se është eksperte për moçalin. Ti e di që ka botuar ata librat. T'i hyjmë punës. Atëherë, do të kërkojmë për këto gjëra. – Sherifi lexoi me zë një listë të shkurtër: – Rroba me lesh të kuq që mund të përkojnë me fibrat e kuqe të gjetura në xhaketën e Çejsit. Ndonjë ditar, kalendar, apo shënime, mund të përmenden vendet dhe oraret e vendndodhjes së saj; varësja me guaskë; apo bileta të udhëtimit me autobus. Dhe të

mos i bëjmë rrëmujë gjërat e saj. Nuk ka arsye për ta bërë këtë. Mund të kërkojmë poshtë, apo rrotull sendeve; nuk kemi pse të prishim asgjë prej këtyre.
– Po, të mora vesh. Kjo duket si faltore. Nga njëra anë më mahnit, nga ana tjetër më fut të dridhurat.
– Ka për të qenë e mërzitshme, me siguri, – tha sherifi, teksa kërkoi me kujdes prapa një radhe me fole zogjsh. – Unë po filloj nga dhoma e gjumit.
Burrat punonin në heshtje, duke lëvizur rrobat në rafte, duke rrëmuar pjesët e gardërobës, duke zhvendosur kavanoza me lëkura gjarpri dhe dhëmbë peshkaqenësh, në kërkim të provave.
Pas dhjetë minutash, Xhoja thirri: – Eja shiko këtë.
Kur Edi hyri në verandë, Xhoja tha: – E dije që femrat e zogjve kanë vetëm një vezore?
– Çfarë po flet kështu?
– Ja, shiko. Këto skica dhe shënime tregojnë që femrat e zogjve kanë vetëm një vezore.
– Dreqi e marrtë, Xho. Nuk kemi ardhur këtu për mësime biologjie. Ktheju punës.
– Një sekondë. Shiko këtë. Kjo pendë është e një palloi mashkull dhe shënimi thotë se, gjatë mijëra vjetësh, pendët e meshkujve janë bërë gjithnjë e më të mëdha për të tërhequr femrat, deri në atë pikë që meshkujt mezi ngrihen nga toka. Nuk fluturojnë dot më.
– Mbarove? Kemi punë për të bërë.
– Eh, është shumë interesante.
Edi doli nga dhoma. – Ktheju punës, plak.

DHJETË MINUTA MË VONË, Xhoja thirri përsëri. Kur Edi doli nga dhoma e gjumit drejt asaj ndenjjes, tha: – Dale ta mendoj. Ke gjetur një mi të balsamosur me tre sy.

Nuk erdhi asnjë përgjigje dhe, kur Edi hyri në dhomë, Xhoja ngriti lart një kapuç të kuq leshi.
– Nga e rrëmbeve atë?
– Mu këtu, varur në këtë radhë grremçash me këto pallto, kapuça të tjerë dhe rroba të ndryshme.
– Në mes të vendit?
– Pikërisht këtu, siç të thashë.
Edi nxori nga xhepi qesen plastike ku ndodheshin fibrat e kuqe që ishin marrë nga xhaketa xhins që Çejsi mbante veshur natën e vdekjes dhe e afroi me kapuçin.
– Duken fare njësoj. E njëjta ngjyrë, e njëjta madhësi dhe trashësi, – tha Xhoja, teksa të dy këqyrnin kapuçin dhe mostrën.
– Po, vërtet. Të dyja kanë lesh bezhë të pushëzuar, të përzier me të kuqen.
– Më duket se e gjetëm, mik.
– Sigurisht, duhet ta çojmë kapuçin në laborator. Po, në qoftë se këto fibra përputhen, do ta marrim në pyetje vajzën. Fute kapuçin në një qese dhe vendosi një etiketë.
Pas katër orë kërkimesh, burrat u puqën në kuzhinë.
Edi, duke shtrirë shpinën, tha: – Po të kishte pasur gjësend tjetër, do ta kishim gjetur deri tani. Gjithsesi, mund të vijmë përsëri, po të jetë e nevojshme. Mjaft për sot.
Teksa manovronte brazdave rrugës për në qytet, Xhoja tha: – Sipas meje, po të ishte fajtore, vajza do ta kishte fshehur kapuçin. Nuk do ta kishte lënë varur ashtu, në mes të vendit.
– Ndoshta nuk ia preu mendja që fibrat do të binin nga kapuçi mbi xhaketën e tij. Apo që laboratori do t'i identifikonte ato. Mund të mos e dinte një gjë të tillë.
– Hm, mund të mos e dinte atë, po vë bast që ajo di shumë gjëra. Ajo puna e atyre pallonjve që kapardisen, që hahen aq shumë me njeri-tjetrin për seks, aq sa gati nuk fluturojnë dot më. Nuk jam i sigurt se çfarë kuptimi ka gjithë kjo, po njëfarë kuptimi e ka.

35
Busulla

1969

Një pasdite korriku të vitit 1969, më shumë se shtatë muaj pas vizitës së Xhodit, në kutinë postare të Kajës erdhi *Zogjtë e Bregdetit Lindor* nga Katerinë Danielë Klark - libri i saj i dytë, një vëllim i bukur dhe i detajuar. Ajo rrëshqiti gishtat mbi kopertinën e mrekullueshme - një pulëbardhë harengash, pikturuar prej saj. Buzëqeshi dhe tha: – Hej, Kuqo i Madh, ke dalë në kopertinë.
Kaja mori librin me vete dhe eci në heshtje drejt qetësisë nën hijen e lisit pranë barakës, për të kërkuar kërpudha. Nën këmbë ndjeu ftohtësinë e humusit të lagësht, teksa i afrohej një grumbulli kërpudhash me kësula në ngjyrë të verdhë të feksur. Ndali në gjysmë të rrugës. Atje, mbi trungun e vjetër të pendëve, ndodhej një kuti e vogël qumështi, bardhë e kuq, si ato të një herë e një kohe. Papritur, ajo qeshi me të madhe.
Brenda kutisë së kartonit, mbështjellë me letër indi, ndodhej një busull e vjetër ushtrie në kuti tunxhi, me shenja nxirjeje jeshile dhe gri nga koha. Kajës i ngeci fryma kur e pa. Nuk i ishte lypsur kurrë një busull, ngaqë orientimi kishte qenë tepër i lehtë për të. Por në ditë me re, kur dielli fshihej, busulla mund ta orientonte. Në një pusullë të palosur shkruhej: *E shtrenjta Kaja, kjo busull ishte e gjyshit tim që nga Lufta e Parë Botërore. Ai ma dhuroi kur*

isha i vogël, po nuk e kam përdorur kurrë dhe mendova që ndoshta ty do të të hynte më shumë në punë. Me dashuri, Tejti. P.S. Jam i kënaqur që mund ta lexosh këtë pusullë!
Kaja i lexoi përsëri fjalët *E shtrenjta ime* dhe *Me dashuri, Tejti*. Djali flokartë me varkë, që i kishte treguar udhën për në shtëpi para shtrëngatës, që i kishte dhuruar pendë mbi një cung peme, që i kishte mësuar të lexonte; adoleshenti i ëmbël që e kishte udhëzuar përgjatë ciklit të parë si grua dhe që kishte zgjuar dëshirat e saj të para seksuale si femër; shkencëtari i ri që e kishte inkurajuar të botonte libra.
Edhe pse i kishte dhuruar librin mi guaskat, ajo kishte vazhduar të fshihej në gëmusha, kur e shihte në moçal, pastaj kishte vozitur tutje pa rënë në sy të tij. Gjithçka që Kaja dinte mbi dashurinë ishin sinjalet e rreme të xixëllonjave.
Edhe Xhodi i kishte thënë që duhej t'i jepte një tjetër mundësi Tejtit. Po sa herë që ajo mendonte për të ajo e shihte, zemra i brofte nga dashuria e vjetër e dhimbja e braktisjes. Do të dëshironte që zemra të qëndronte o te njëra anë, o te tjetra.
Disa mëngjese më vonë, rrëshqiti përmes gotullave në mjegullën e agimit, me busullën e futur në çantën e shpinës, ndonëse, me gjasë, nuk do t'i nevojitej. Kishte në plan të kërkonte lule të egra të rralla në një gjuhë të pyllëzuar rëre që dilte në det, po një pjesë e saj këqyrte shtigjet ujore për varkën e Tejtit.
Mjegulla u bë më e dendur dhe më kokëfortë, duke përdredhur lozat e veta rreth cungeve të pemëve dhe degëve të ulëta. Ajri nuk lëvizte; edhe zogjtë kishin heshtur teksa Kaja rrëshqiste nëpër kanal. Aty afër u dëgjua një *klonk, klonk*, si goditja e një rreme të ngadalshme, pastaj, nga veli i mjegullës, u shfaq si fantazmë, një varkë.
Ngjyrat, që kishin qenë të mekura nga turbullira, morën trajtë teksa dilnin në dritë. Flokë biondë poshtë një kapeleje të

kuqe. Si i dalë nga një ëndërr, Tejti qëndronte në pupën e varkës së vjetër të peshkimit, të cilën e shtynte përgjatë kanalit me një shkop të gjatë. Kaja fiku motorin dhe voziti mbrapsht në mes të një shkorreti, duke e parë tek lëvizte. Si gjithnjë, u zmbraps për ta parë të kalonte.
Në muzg, kur ishte më e qetë dhe me zemrën në vend, Kaja qëndroi në plazh dhe recitoi:

"Muzgjet nuk janë kurrë të thjeshta.
Drita e muzgut përthyhet dhe pasqyrohet
Po nuk është kurrë e vërtetë.
Mbrëmja është një maskim
Që mbulon gjurmët,
Mbulon gënjeshtrat.

Nuk duam t'ia dimë
Që muzgu mashtron.
Shohim ngjyrat e shndritshme
Dhe kurrë nuk mësojmë
Që dielli poshtë tokës ka rënë
Atëherë kur flakën shohim.

Muzgjet veten maskojnë,
Mbulojnë të vërtetat, gënjeshtrat mbulojnë."

"A.H."

36
T’i Ngresh Kurthin Dhelprës

1969

Xhoja hyri përmes derës së hapur në lyrën e sherifit. – Në rregull, e mora raportin.
– T’i hedhim një sy.
Të dy burrat e këqyrën shpejt deri në faqen e fundit. – E gjetëm. Përputhen plotësisht. Fibrat e kapuçit të saj me ato të gjetura në xhaketën e Çejsit të vdekur. – Sherifi përplasi raportin pas kyçit të dorës, pastaj vijoi: – T’i kontrollojmë edhe një herë ato që kemi. E para, peshkatari i karkalecave do të dëshmojë se e pa zonjushën Klark të voziste me varkë drejt kullës së zjarrit pikërisht para vdekjes së Çejsit. Kolegët e tij do ta mbështesin. Dy, Pati Llav tha që zonjusha Klark kishte bërë një varëse me guaskë për Çejsin, e cila u zhduk natën e vdekjes së tij. Tre, fibrat e kapuçit të saj u gjendën në xhaketën e tij. Katër, motivi: braktisja e së dashurës. Dhe një alibi që mund ta hedhim poshtë. Kaq duhet të mjaftojë.
– Mund të ishte më e udhës të gjendej një motiv më i fortë, – tha Xhoja. – Braktisja e së dashurës sikur nuk duket motiv bindës.
– Nuk është se mbaruam me hetimin, po kjo mjafton për ta marrë vajzën në pyetje. Ndoshta mjafton edhe për të ngritur akuzën. Të shohim si do të shkojë, kur ta kemi këtu.
– Hm, këtu qëndron problemi, apo jo? Si ta kapim? Ajo u ka

shpëtuar të gjithëve për vite me tërë të tëra. Nëpunësve të frekuentimit shkollor, regjistruesve të censusit, zakonisht është kurthi që e të gjejthëve. Edhe neve. Po të shkojmë t'i vihemi pas mes kallamishteve, do të dukemi si budallenj.
– Nuk i trembem asaj pune. Fakti që askush nuk ka mundur ta kapë, nuk do të thotë se nuk do ta kapim as ne. Po kjo nuk do të ishte mënyra më e mençur për t'ia dalë mbanë. Them t'i ngremë një kurth.
– Oh, posi. Mirë, – tha zëvendëssherifi, – i di nja dy gjëra për kurthet. Kur i ngre kurth një dhelpre, zakonisht është kurthi që e pëson. Nuk presim ndonjë surprizë. I kemi trokitur aq shumë në derë, sa kjo do të kishte trembur një ari të murrmë. Si thua për langonjtë? Me ata sigurisht që do ta kapim.
Sherifi heshti për disa sekonda. – Nuk e di. Ndoshta po plakem e po zbutem tani që shkova pesëdhjetë e një vjet. Po nuk më duket e udhës të lëshojmë zagarët për kapjen e një gruaje që duam ta pyesim në lidhje me një çështje. Qentë mund të përdoren për të burgosurit e arratisur, për njerëz që janë dënuar për krime të ndryshme. Po, si çdo njeri tjetër, vajza është e pafajshme derisa t'i provohet fajësia, ndaj nuk mund të dërgoj qentë në kërkim të një të dyshuare. Ndoshta si alternativë të fundit, por ende jo.
– Në rregull. Po çfarë lloj kurthi t'i ngremë?
– Le ta vrasim mendjen për këtë.

NË 15 DHJETOR, ndërkohë që Edi dhe Xhoja diskutonin mundësitë sesi ta tërheqin Kajën në zyrë, dikush trokiti në derë. Silueta e madhe e një burri u përvijua prapa xhamit të akullt.
– Hyr, – thirri sherifi.
Kur burri vuri këmbë në zyrë, Edi foli: – Hej, përshëndetje, Rodni. Çfarë mund të bëjmë për ty?

Rodni Horn, një mekanik në pension, e kalonte shumicën e ditëve duke peshkuar me shokun e vet Deni Smith. Banorët e njihnin si njeri të qetë dhe të vendosur, të veshur gjithnjë me kominoshe me gjoksore. Nuk mungonte kurrë në kishë, po kominoshet i vishte edhe atje, ndërsa poshtë tyre një këmishë të bukur të hekurosur e kollarizur kërrc nga e shoqja, Elsi.
Rodni hoqi kapelën e shakut dhe e mbajti përpara barkut. Edi i ofroi një karrige, po Rodni mohoi me kokë. – Nuk do të qëndroj gjatë, – tha. – Dua vetëm të them diçka që mund të ketë lidhje me çështjen e Çejs Endrusit.
– Çfarë ke për të thënë? – pyeti Xhoja.
– Po ja, ka ndodhur para ca kohësh. Unë dhe Deni kishim dalë të peshkonim në 30 gusht, të këtij viti dhe me Limanin e Qiparisave pamë diçka që mund t'ju interesojë.
– Vazhdo, – tha sherifi. – Po, të lutem, ulu, Rodni. Do të ndiheshim të gjithë më rehat, po të uleshe.
Rodni u ul në karrigen e ofruar dhe pesë minutat në vijim rrëfeu ngjarjen. Pas largimit të tij, Edi dhe Xhoja vështruan njëri-tjetrin.
Xhoja tha: – Hm, tani e kemi motivin.
– Le ta sjellim këtu vajzën.

37
Peshkaqenë Gri

1969

Vetëm disa ditë para Krishtlindjes dhe më herët se zakonisht në mëngjes, Kaja voziti ngadalë dhe qetësisht drejt Xhampinit. Që nga koha kur sherifi apo zëvendëssherifi kishin filluar të përvidheshin pranë vendbanimit të saj, duke u përpjekur ta kapnin në shtëpi - përpjekje të dështuara nga ajo i kishte vëzhguar që nga palmat xhuxhe - vajza i kishte blerë benzinën dhe furnizimet para se të lindte dita, në atë kohë kur kishin dalë vetëm peshkatarët. Tani, retë e ulëta vraponin mbi stërkalat e detit, ndërsa nga lindja, një shtrëngatë - e mbështjellë fort si kamxhik - kërcënonte mbi horizont. Duhej të mbaronte punë shpejt dhe të kthehej në shtëpi para se të shkrepte furtuna. Që prej pesëqind metrash larg, ajo shqoi skelën e mbështjellë nga mjegulla. E uli më shumë shpejtësinë dhe vështroi përreth për varka të tjera në qetësinë e lagësht.
Më në fund, rreth dyzet metra larg, arriti të dallonte siluetën e Xhampinit në karrigen e vjetër mbështetur pas murit. Ajo e përshëndeti me dorë. Ai nuk ia ktheu përshëndetjen. Burri nuk u ngrit në këmbë, vetëm tundi mohueshëm kokën, vetëm një grimë. Vajza fiku motorin.
I tundi përsëri dorën. Xhampini e vështroi ngultas, po nuk lëvizi.
Ajo tërhoqi levën dhe u kthye menjëherë nga deti. Po nga

mjegulla doli një varkë e madhe, me sherifin në timon. Pastaj një çift varkash të tjera përbri saj. Dhe prapa tyre, shtrëngata.

Kaja i dha gaz dhe e drejtoi gjilpërën e timonit mes varkave që po afroheshin; varka e saj përmes shkumës së dallgëve drejt detit të hapur. Donte t'i binte rrugës shkurt për në moçal, po sherifi ishte shumë pranë, ai do ta kapte para se të mbërrinte atje.

Deti nuk fryhej më në dallgë simetrike, por tallazitej i çoroditur. Uji u bë më kërcënues dhe balli i shtrëngatës e mbërtheu. Në çast ia krisi shiu. Kaja u qull deri në palcë dhe fijet e gjata të flokëve iu ngjitën pas fytyrës. U kthye kundër erës për të mos u përmbysur, por deti ia shtynte bashin.

Duke e ditur që varkat e tyre ishin më të shpejta, ajo u hodh para në erën e tërbuar. Ndoshta mund t'iu shpëtonte atyre në këtë mjegull, apo të kridhej në det dhe të dilte me not. Mendja po i punonte ethshëm si të hidhej, çka dukej si mundësia më e mirë. Kaq afër bregut, do të ndeshte ndonjë rrymë apo dallgë të gjatë, e cila do ta transportonte nën ujë drejt tokës, shumë më shpejt sesa ata mendonin se mund të notonte. Duke nxjerrë kokën herë pas here për t'u mbushur me frymë, ajo mund të dilte në sterë dhe të fshihej mes bimësisë.

Prapa saj, motorët e tyre buçitnin më fort se shtrëngata. Afroheshin më pranë. Si mund të ndalonte ajo? Nuk ishte dorëzuar kurrë. Duhej të hidhej tani. Po papritmas, ata e rrethuan si peshkaqenë gri, duke iu avitur më afër. Një nga varkat doli para saj dhe ajo e goditi në anë. Vajza u vërvit mbrapsht dhe qafa iu troshit. Sherifi zgjati dorën dhe mbërtheu buzën e kuvertës, ndërkohë që të gjithë tundeshin mbi dallgët e trazuara. Dy burra u vërsulën në varkën e saj, ndërsa zëvendëssherifi tha: – Zonjusha Katerinë Klark, je e arrestuar për vrasjen e zotit Çejs Endrus. Ke të drejtën të mos përgjigjesh...

Ajo nuk e dëgjoi pjesën tjetër. Askush nuk e dëgjon deri në fund.

38

Sandej Xhastis[1]

1970

Kaja mbylli sytë fort nga drita e mprehtë që derdhej prej llambave sipër dhe dritareve të larta deri në tavan. Kishte jetuar për dy muaj në mugëtirë dhe tani, duke hapur sytë përsëri, kapi një profil të dobët të moçalit jashtë. Lisa të rrumbullakët që strehonin fiere në madhësinë e shkurreve dhe ashe dimri. U përpoq ta mbante atë jeshile jetike një sekondë më shumë, por u drejtua nga disa duar të forta drejt një tryeze të gjatë me karrige, ku qëndronte ulur avokati i saj, Tom Miltoni. Kyçet i kishte të prangosur përpara vetes, çka ia vendoste duart në një pozicion të sikletshëm lutjeje. Veshur me pantallona të zeza dhe bluzë të bardhë të thjeshtë, me një gërshet të vetëm varur mes shpatullave, ajo nuk e ngriti kokën për të parë spektatorët. Prapëseprapë, e ndjeu nxehtësinë dhe shushurimën e njerëzve të mbledhur në sallë për gjyqin e saj për vrasje. Arrinte të ndiente supet e kokat e njerëzve që lëviznin për të kapur një pamje të sajën. Për ta parë të prangosur. Një kutërbim djerse, tymi të ndenjur dhe parfumi të lirë ia shtoi të përzierët. Kollitjet u ndalën, por shamata u shtua, teksa i afrohej vendit të saj – të gjitha këto zhurma të largëta për

---

[1] 1. Sunday Justice - shqiptimi Sandej Xhastis (fjalë për fjalë: Drejtësia e së Dielës), është emri i maçokut të gjykatës.

të, ngaqë kryesisht dëgjonte sikletin e frymëmarrjes së vet të shpreshur. Vështroi dërrasat e dyshemesë – dru pishe i fortë dhe i llakuar më së miri – ndërkohë që e i hiqnin prangat, pastaj u ul rëndë në karrige. Ishte ora 9:30, 25 shkurt, 1970.

Tomi u anua pranë saj dhe i pëshpëriti që gjithçka do të rregullohej. Ajo nuk foli, po kërkoi në sytë e tij sinqeritet, diçka pas së cilës të kapej. Jo ngaqë e besonte, po, për herë të parë në jetën e vet, i duhej ta linte veten në dorën e një tjetri. Tepër shtatartë për shtatëdhjetë e një vitet që kishte mbi supe, ai i mbante flokët e bardhë të dendur dhe kostumet lino të rrudhosura me hijeshinë rastësore, ndonëse klishe, të një burri shteti nga fshati. Ai lëvizi ngadalë dhe fliste qetë prapa një buzëqeshjeje dashamirëse që nuk i largohej nga fytyra.

Gjyqtari Sims kishte caktuar një avokat mbrojtës të ri për zonjushën Klark, përderisa ajo nuk kishte ndërmarrë asnjë veprim për ta hedhur vetë këtë hap. Mirëpo, kur Tom Miltoni e mori vesh këtë gjë, u kthye nga pensioni dhe kërkoi ta përfaqësonte falas vajzën. Si çdokush tjetër, ai kishte dëgjuar histori për Vajzën e Moçalit dhe përgjatë viteve kishte rastisur ta shihte, qoftë kur rrëshqiste bukur mes shtigjeve ujore si pjesë e rrymës, qoftë kur ia mbathte me të shpejtë nga dyqani ushqimor, si një rakun nga koshi i plehrave.

Kur e vizitoi Kajën për herë të parë në burg para dy muajsh, e kishin drejtuar në një dhomë e vogël e errët, ku ajo qëndronte ulur në një tryezë. Vajza nuk kishte ngritur sytë ta shihte. Tomi ishte prezantuar, i kishte thënë se do ta përfaqësonte si avokat mbrojtës, por ajo nuk foli, as nuk ngriti sytë. Ai kishte pasur një dëshirë të shfrenuar për të zgjatur dorën dhe për të rrahur lehtë dorën e saj, mirëpo diçka – ndoshta qëndrimi i saj i drejtë, apo vështrimi i zbrazët – e pengoi ta prekte. Lëvizi kokën në kënde të ndryshme – duke u orvatur të kapte vështrimin e syve të saj të ndryshëm – dhe

i shpjegoi procedurat gjyqësore, çfarë duhej të priste vajza dhe pastaj i bëri disa pyetje. Mirëpo ajo nuk iu përgjigj asgjëje, nuk lëvizi fare dhe nuk ia hodhi sytë. Kur e nxorën nga dhoma, vajza ktheu kokën dhe vështroi përmes një dritareje të vogël, nga dukej qielli. Zogjtë e detit klithnin mbi gjiun e qytezës dhe Kaja dukej se përgjonte këngët e tyre.

Gjatë vizitës tjetër, Tomi futi dorën në një çantë bojëkafe letre dhe rrëshqiti drejt saj një libër të lustruar. I titulluar *Guaskat më të Rralla të Botës*, ai përmbante piktura në vaj në përmasa reale të guaskave nga brigjet më të largëta të Tokës. Me gojën pjesërisht të hapur, ajo kthente fletët ngadalë, duke tundur kokën ndaj mostrave të veçanta. Ai i dha kohë. Pastaj, i foli përsëri dhe këtë herë ajo e vështroi në sy. Qetë e me durim, ai i shpjegoi procedurat gjyqësore, madje i vizatoi një skicë të sallës së gjyqit, duke i treguar boksin e jurisë, stolin e gjyqtarit, vendet ku do të uleshin përfaqësuesit ligjorë dhe ajo. Pastaj shtoi figurinat e skicuara të policit gjyqësor, gjyqtarit, sekretarit gjyqësor dhe shpjegoi rolet e tyre.

Ashtu si në takimin e parë, ai u përpoq të shpjegonte provat kundër saj dhe ta pyeste për vendndodhjen e saj natën e vdekjes së Çejsit, por ajo mbyllej në guaskën e vet sa herë që përmendeshin këto hollësi. Më vonë, kur ai u ngrit të largohej, ajo e rrëshqiti librin përmes tryezës, mirëpo ai i tha: – Jo, e solla për ty. Është yti.

Ajo kafshoi buzët dhe kapsiti sytë.

DHE TANI, PËR HERË TË PARË në sallën e gjyqit, ai u përpoq t'ia hiqte vajzës mendjen nga rrëmuja pas tyre duke i treguar tiparet e sallës së gjyqit në vizatim. Po përpjekjet për shmangien e vëmendjes rezultuan të kota. Në orën 9:45 salla ishte mbushur plot me banorë që kishin zënë të gjithë stolat dhe gumëzhinin me zë të

lartë komente mbi provat dhe dënimin me vdekje. Një ballkon i vogël në anën e pasme mbante njetet vende të tjera dhe, ndonëse i pashënjuar, të gjithë e kuptonin që njerëzit me ngjyrë e kishin vendin vetëm atje. Sot ky ballkon ishte mbushur kryesisht me të bardhë, vetëm me disa të zinj, duke qenë që kjo ishte një çështje të bardhësh fund e krye. Të pozicionuar pranë kreut, rrinin disa gazetarë nga *Atlanta Konstitjushën* dhe *Mali Herëlld*. Njerëzit që nuk kishin mundur të gjenin vende ishin mbledhur pas murit të pasmë dhe përgjatë anëve të dritareve të larta, duke pështpëritur dhe përgojuar me padurim. Vajza e Moçalit e akuzuar për vrasje; nuk kishte ku të shkonte më mirë. Sandej Xhastisi, maçoku i gjykatës – me gëzof të zi dhe fytyrë të bardhë me një maskë ziioshe rreth syve jeshilë – u shtriq në një pellg drite dielli në një nga parvazet e thella të dritareve. Tashmë në prani fikse prej vitesh në gjykatë, ai pastronte bodrumin dhe sallën e gjyqit nga minjtë, duke e fituar me hak vendin e vet.

Meqë Barkli Kovi ishte fshati i parë i ngritur në këtë pjesë bregdeti të copëzuar dhe moçalor të Karolinës së Veriut, Kurora e kishte shpallur qendër të kontesë dhe ngriti aty gjykatën e parë në vitin 1754. Më vonë, edhe pse qytete të tjera, si Si Ouksi, u populluan dhe u zhvilluan më shumë, Barkli Kovi mbeti qendra zyrtare për qeverisjen e kontesë.

Gjykata e parë u godit nga rrufeja në vitin 1912, duke e bërë shkrumb e hi pjesën më të madhe të ngrehinës së drunjtë. Një vit më pas, në të njëjtin shesh në fund të Rrugës Kryesore, u ngrit një ndërtesë dykatëshe, me dritare të larta nga katër metra dhe të dekoruara me granit. Nga vitet 1960, barërat e egra dhe palmat xhuxhe, madje edhe shavari, kishin ardhur nga moçali dhe kishin zënë terrenin përreth, dikur të kopshtuar më së miri. Një lagunë e mbushur me zambakë uji përmbanteje në pranverë dhe, përgjatë viteve, kishte ngrënë një pjesë të këmbësores.

Në kontrast me mjedisin jashtë, salla e gjyqit, e projektuar si kopje e sallës origjinale, ishte madhështore. Banka e ngritur e gjyqtarit, bërë prej mogani të errët me një zbukurim plot ngjyra të vulës së shtetit, qëndronte nën një numër flamurësh, përfshirë atë të Konfederatës. Gjysma e murit të boksit të jurisë, po ashtu prej mogani, ishte zbukuruar me cedër të kuq dhe dritaret e rrethuara në njërin mur të sallës kornizonin detin.

Kur nëpunësit hynë në sallën e gjyqit, Tomi tregoi figurat e skicuara në vizatimin e vet dhe shpjegoi Tomi, kur një grua e re, e gjatë polici gjyqësor, Henk Xhonsi, – tha për një burrë të hollë e të gjatë te të gjashtëdhjetat, me brezin e flokëve që i kishte zbritur poshtë veshëve, duke ia bërë kokën gjysmë tullace dhe gjysmë jo, i cili u drejtua për në krye të sallës. Ai mbante veshur një uniformë gri dhe një brez të gjerë, në të cilin kishte varur një radio, një elektrik dore, një tufë pompoze çelësash dhe një pistoletë gjashtëshe Kolt.

Zoti Xhons iu drejtua turmës: – Më falni, njerëz, po të gjithë i dini rregullat e marshallit. Në qoftë se nuk keni vend, duhet të dilni.

– Ajo është zonjusha Henrietta Xhons, bija e policit gjyqësor, sekretarja e gjykatës, – shpjegoi Tomi, kur një grua e re, e gjatë dhe thatime si i ati, hyri dhe e u ul në shkrimtoren e vet pranë bankës së gjyqtarit. I ulur ndërkohë, përfaqësuesi i akuzës, zoti Erik Çastein, nxori blloqet e shënimeve nga çanta e dokumenteve. Eriku, një burrë kokëkuq dhe gjoksgjerë, gati një e tetëdhjetë i gjatë, vishej me kostume blu dhe kravata të gjera të shndritshme, të blera te Sirs, Roubaku në Eshvill.

Polici gjyqësor Xhons thirri: – Të gjithë në këmbë. Seanca hapet. E kryeson Gjyqtari i Nderuar Harold Sims. – Ra një heshtje e beftë. U hap dera e zyrës personale dhe hyri Gjyqtari Sims, i cili u bëri shenjë me kokë të gjithëve të uleshin, pastaj u kërkoi të dy përfaqësuesve, akuzës dhe mbrojtjes, të afroheshin te banka. Gjyqtari ishte një burrë kockëmadh, me fytyrë rrumbullake

dhe favorite të trasha të bardha, që jetonte në Si Ouks, por administronte drejtësinë e Barkli Kovit prej nëntë vjetësh. Kishte namin e një gjyqtari të drejtë, të ekuilibruar dhe të arsyeshëm. Zëri i tij kumboi në tërë sallën.

– Zoti Milton, mocioni juaj për ta zhvendosur këtë gjyq në një konte tjetër, me arsyetimin që zonjushës Klark mund të mos i sigurohet një proces i drejtë, për shkak të paragjykimeve kundër saj në këtë komunitet, është i rrefuzuar. E pranoj që ajo ka jetuar në rrethana të pazakonta dhe ka qenë objekt i disa paragjykimeve, po nuk shoh ndonjë provë që i është dashur të duroja më shumë paragjykime sesa plot njerëz që i nënshtrohen gjykimit në qytete të vogla në mbarë kombin. Madje edhe në disa qytete më të mëdha, për atë punë. Do të procedojmë me çështjen këtu dhe tani. – Tundje aprovuese kokësh u shpërndanë nëpër sallë, teksa përfaqësuesit ktheheshin në vendet e tyre.

Gjyqtari vazhdoi: – Katerinë Danielë Klark, nga konteja Barkli Kov e Karolinës së Veriut, akuzoheni për vrasje të shkallës së parë të Çejs Lorens Endrusit, ish-banor i Barkli Kovit. Vrasja e shkallës së parë përcaktohet si akt i paramenduar dhe, në raste të tilla, shtetit i lejohet të kërkojë dënimin me vdekje. Prokurori ka deklaruar që do ta kërkojë këtë, nëse shpalleni fajtore. – Salla murmuriti.

Tomi sikur u afrua më pranë Kajës dhe ajo nuk ia mohoi vetes këtë ngushëllim.

– Do të fillojmë me zgjedhjen e jurisë. – Gjyqtari Sims u kthye nga dy radhët e para të mbushura me anëtarë të mundshëm jurie. Teksa lexonte një listë me rregulla dhe kushte, Sandej Xhastisi zbriti pëlltum nga parvazi dhe, me një lëvizje fluide, kërceu mbi bankën e gjyqtarit. Pa e pasur mendjen, Gjyqtari Sims fërkoi kokën e maçokut teksa vazhdonte.

– Në rastet kur parashikohet dënimi kapital, shteti i Karolinës së Veriut e lejon një anëtar jurie të mos e pranojë detyrën, nëse ai apo

ajo nuk beson në dënimin me vdekje. Ju lutem, ngrini dorën, nëse nuk mundeni apo nuk dëshironi të vendosni për dënim me vdekje, në rast se verdikti e shpall të akuzuarën fajtore. – Nuk u ngrit asnjë dorë.

– Dënim me vdekje, – ishte gjithë ç'dëgjoi Kaja.

Gjyqtari vazhdoi: – Arsye tjetër legjitime për të hequr dorë nga të qenit anëtar jurie është nëse keni apo keni pasur në të shkuarën një marrëdhënie të afërt me zonjushën Klark apo me zotin Endrus, çka nuk ju mundëson të jeni objektiv në këtë çështje. Ju lutem, më bëni me dije nëse keni ndonjë ndjesi të këtillë kështu.

Nga mesi i radhës së dytë, zonja Selli Kallpepër ngriti dorën dhe tha emrin e saj. Flokët gri i kishte tërhequr pas fort në një nyje të vogël, ndërsa kapelën, kostumin dhe këpucën i kishte në të njëjtën ngjyrë bojëkafe të zbehtë.

– Në rregull, Selli, më trego çfarë ke në mendje, – tha gjyqtari.

– Siç e dini, kam qenë nëpunëse për nxënësit e rregullt të Barkli Kovit për më shumë se njëzet e pesë vjet. Zonjusha Klark ishte një nga çështjet e mia, ndaj asokohe pata, ose u përpoqa të kisha, marrëdhënie me të.

Kaja nuk mund ta shihte zonjën Kallpepër apo ndonjë tjetër në sallë pa u kthyer, gjë që nuk do ta bënte kurrë. Por iu kujtua fare qartë hera e fundit që zonja Kallpepër kishte qëndruar ulur në makinë, ndërkohë që zotëria me kapelë përpiqej ta kapte. Kaja nuk ishte treguar fort dinake me burrin e moshuar, duke çarë zhurmshëm përmes dritave fillimisht, pastaj u kthye pas e u fsheh në ca shkurre pranë makinës. Po burri me kapelë kishte vrapuar në drejtimin e gabuar, drejt plazhit.

Teksa qëndronte kruspull mes shkurreve, Kaja kishte përplasur një degë asheje pas derës së makinës dhe zonja Kallpepër e kishte parë drejt e në sy. Në atë kohë iu duk sikur nëpunësja e detyrimit shkollor kishte çuar pak buzën në gaz. Gjithsesi, ajo nuk e shiti kur burri me kapelë u kthye, duke shfryrë e sharë, për t'u larguar pastaj një herë e mirë.

Tani, zonja Kallpepër i tha gjyqtarit: – Hm, përderisa kam pasur punë me të, nuk e di nëse kjo nënkupton që mund të mos jem anëtare jurie.

Gjyqtari Sims tha: – Faleminderit, Selli. Disa prej jush mund të kenë pasur marrëdhënie me zonjushën Klark në dyqane apo zyra, si në rastin e zonjës Kallpepër, nëpunëses së detyrimit shkollor. Çështja qëndron kështu, Selli: a je në gjendje të dëgjosh dëshmitë e dhëna këtu dhe të vendosësh nëse është fajtore apo e pafajshme, bazuar në prova, jo në përvojat apo ndjesitë e shkuara?

– Po, jam e sigurt që mund ta bëj këtë, Zoti Gjykatës.

– Faleminderit, Selli, mund të qëndrosh.

Në orën 11:30 shtatëdhjetë e dy burra u ulën në bankën e jurisë. Kaja mund t'i shihte tani nga vendi ku qëndronte dhe u hidhte vështrime vjedhurazi. Shumicën e tyre i njihte si banorë të qytezës, ndonëse vetëm disave u dinte emrat. Zonja Kallpepër qëndronte mu në qendër, gjë që i dha njëfarë ngushëllimi Kajës. Po përbri saj ishte Tereza Uajti, gruaja bionde e predikuesit metodist, ajo që vite më parë kishte dalë me vrap nga dyqani i këpucëve për ta shkëputur të bijën nga Kaja, e cila po rrinte në këmbëshkallë pasi kishte drekuar në restorant me të atin – të vetmen herë në jetën e tyre. Zonja Uajt, e cila i kishte thënë së bijës se Kaja ishte e pistë, tani ndodhej në juri.

Gjyqtari Sims kërkoi një pushim dreke deri në orën 1 të pasdites. Restoranti do të sillte peshk ton, sallatë me pulë dhe sanduiçë me proshutë për anëtarët e jurisë, të cilët do të hanin në dhomën e mbledhjeve. Për t'u treguar të drejtë me dy restorantet e qytezës, një herë në dy ditë, do të ishte Birraria Dog-Gon që do të sillte hot-dogë dhe panine me speca djegës e karkaleca. Ata sillnin gjithnjë edhe diçka për maçokun. Sandej Xhastisi preferonte paninet e tyre.

39

Çejsi Rastësisht

1969

Një mëngjes gushti të vitit 1969, mjegulla po ngrihej teksa Kaja voziste drejt një gadishulli të largët, që banorët e quanin Limani i Qiparisave, ku njëherë kishte parë kërpudha të rralla. Gushti ishte vonë për kërpudha, po Limani i Qiparisave ishte i freskët dhe i lagësht, ndaj mund t'i gjente përsëri speciet e rralla. Kishte kaluar më shumë se një muaj nga koha kur Tejti i kishte lënë busullën mbi trungun e pendëve dhe, ndonëse ajo e kishte futur me kujdes në një nga xhepat e çantës. Pemët e mbuluara me myshk përqafonin gjirin dhe degët e tyre të varura poshtë formonin një guvë afër bregut, përmes së cilës voziti Kaja, duke kërkuar shkorretin për kërpudha të vogla portokalli mbi bishta të hollë. Më në fund i shqoi, me ngjyrë të shndritshme të fortë, kacavjerrë anëve të një cungu të vjetër dhe, pasi lidhi varkën, u ul këmbëkryq në liman dhe filloi t'i vizatonte.

Papritmas dëgjoi hapa mbi humus, papritmas një zë: – Pa shiko kush qenka këtu. Vajza ime e Moçalit. – U kthye vrik, duke u ngritur njëherësh në këmbë dhe u gjend ballë për ballë me Çejsin.

– Hej, Kaja, – tha ai. Ajo vështroi rrotull. Si kishte ardhur ai

deri këtu? Kaja nuk kishte dëgjuar ndonjë varkë. Çejsi ia lexoi pyetjen në sy. – Po peshkoja, të pashë që po kaloje dhe qëndrova atje matanë, në anën tjetër.

– Të lutem, largohu, – tha ajo, duke futur lapsat dhe bllokun e shënimeve në çantë.

Por ai ia vendosi dorën mbi krah. – Lëri këto, Kaja. Më vjen keq që gjërat përfunduan kështu. – Ai iu afrua. Nga fryma i vinte avujt e burbonit të mëngjesit.

– Mos më prek!

– Hej, të thashë që më vjen keq. Ti e di që nuk mund të martoheshim. Ti nuk mund të kishe jetuar kurrë në qytezë. Por unë të kam dashur gjithmonë; kam qëndruar pranë teje.

– Ke qëndruar pranë meje! Çfarë po thua? Më lër rehat. – Kaja ngjeshi çantën nën krah dhe eci drejt varkës, por ai e mbërtheu nga krahu dhe e mbajti shtrënguar fort.

– Kaja, nuk do të gjej kurrë një tjetër si ti. E di që edhe ti më dashuron. – Ajo tërhoqi krahun nga duart e tij.

– Gabohesh! Nuk jam e sigurt nëse të kam dashur ndonjëherë. Por ti më fole për martesë, të kujtohet? Premtove që do të ndërtoje një shtëpi për ty dhe mua. Ndërsa unë e mora vesh për fejesën tënde me dikë tjetër nga gazeta. Përse e bëre këtë? Përse, Çejs?!

– Mjaft tani, Kaja. Ishte e pamundur. Duhej ta kishe ditur që nuk do të funksiononte. Ç'të keqe kishte të vazhdonim ashtu? Le t'i kthehemi asaj që kishim. – Ai e kapi nga supet dhe e tërhoqi pas vetes.

– Më lësho! – Ajo u përdrodh, u orvat të shkëputej, por ai e mbërtheu me të dyja duart, duke ia lënduar krahët. Ngjeshi gojën mbi të sajën dhe e puthi. Kaja ngriti duart lart, duke u shkëputur prej tij. Tërhoqi kokën pas dhe i tha me dhëmbët shtrënguar: – Mos guxo.

– Kjo është macja ime e egër. Më e egër se kurrë. – E mbërtheu

nga supet, e goditi prapa gjunjëve me njërën këmbë dhe e shtyu përtokë. Koka e Kajës u përplas fort përdhé. – E di që më dëshiron, – i tha Çejsi, me sy lakmitarë.

– Jo, ndalo! – klithi ajo. Ai u ul në gjunjë dhe ia ngjeshi njërin gju pas stomakut, duke e lënë pa frymë, teksa ulte zinxhirin e xhinseve të veta dhe i ndukte poshtë.

Ajo u ngrit ndenjur dhe e shtyu me të dyja duart. Papritmas ai e goditi në fytyrë me grushtin e djathtë. Kaja ndjeu një kumbim të fortë brenda kokës. Qafa iu përthye pas dhe trupi iu ngjesh përtokë. Njësoj si babai kur rrihte nënën. Për disa sekonda, mendja iu zbraz nga dhimbja buçitëse; pastaj u përdrodh dhe u përpëlit, duke u orvatur të tërhiqej nga poshtë tij, por ai ishte tepër i fortë. Duke ia mbajtur të dy krahët mbi kokë me njërën dorë, ai ia uli zinxhirin e pantallonave të shkurtra dhe i tërhoqi poshtë mbathjet, ndërkohë që ajo e shkelmonte. Ajo klithi, po nuk kishte kush ta dëgjonte. U përpoq të çlirohej duke përplasur këmbët pas tokës, por ai e mbërtheu nga beli dhe e ktheu përmbys. Ia ngjeshi fytyrën pas tokës, pastaj ia kaloi dorën nën bark dhe ia tërhoqi të pasmet pas vetes, teksa ulej në gjunjë nga prapa.

– Këtë herë nuk të lë të më ikësh. Të pëlqen apo jo, je e imja.

Duke gjetur forcë nga një vend i fshehur brenda saj, ajo shtyu me gjunjë e krahë pas tokës dhe u ngrit, duke ngjeshur në të njëjtën kohë bërrylin pas nofullës së tij. Koka e tij u vërvit mënjanë dhe ajo e goditi egërsisht me grushte, derisa ai humbi ekuilibrin dhe u plandos me shpinë përtokë. Pastaj, mori shenjë dhe e shkelmoi fort mu në tope.

Ai u palos më dysh dhe u kthye në brinjë, duke mbajtur me dorë testikujt e duke u përpëlitur. Për t'u siguruar, ajo e shkelmoi në shpinë, duke ia marrë shenjë mirë veshkat. Disa herë. Fort.

Ngriti pantallonat e shkurtra, rrëmbeu çantën dhe e mbajti frymën te varka e vet. Kur tërhoqi litarin e motorinos, ktheu kokën

pas dhe pa Çejsin tek ngrihej mbi gjunjë e duar, duke rënkuar. Kaja mallkoi derisa motori u ndez. Me frikën se ai mund ta ndiqte nga çasti në çast, ktheu prerë levën e timonit dhe u largua me të shpejtë nga bregu, pikërisht kur ai u ngrit në këmbë. Me duart që i dridheshin, ngriti zinxhirin e pantallonave dhe mbërtheu trupin fort me njërin krah. Syshqyer, hodhi vështrimin nga deti dhe shqoi një varkë peshkimi aty pranë, me dy burra që e vështronin ngultas.

40

Limani i Qiparisave

1970

Pas drekës, gjyqtari Sims pyeti prokurorin: – Erik, jeni gati të thërrisni dëshmitarin tuaj të parë?

– Po, zoti Gjykatës. – Në çështje vrasjesh të mëparshme, Eriku zakonisht thërriste në fillim mjekun ligjor, ngaqë dëshmia e tij paraqiste prova materiale të tilla si, arma e vrasjes, koha dhe vendi i vdekjes, fotografitë e skenës së krimit, të gjitha këto prova që bënin përshtypje të fortë tek anëtarët e jurisë. Po në këtë rast, nuk kishte armë vrasjeje, as gjurmë këmbësh apo gishtërinjsh, ndaj Eriku kishte si synim ta niste nga motivi i vrasjes.

– Zoti Gjykatës, akuza thërret zotin Rodni Horn.

Të gjithë në sallë panë Rodni Hornin të ngjitej në bankën e dëshmitarit dhe të betohej se do të tregonte të vërtetën. Kaja e njohu fytyrën e tij, ndonëse e kishte parë vetëm për pak sekonda. Vajza largoi vështrimin. Mekanik në pension, ai ishte një prej atyre që e kalonte kohën duke peshkuar, gjuajtur apo luajtur poker në *Suamp Gini*. I aftë ta mbante alkoolin si fuçi shiu. Sot, si gjithmonë, mbante veshur kominoshe xhins me gjoksore mbi një këmishë të pastër me kuadrate, të kolarisur aq ngritur sa jaka tërhiqte vëmendjen. Kapelën e peshkatarit e mbajti në dorën e majtë teksa betohej me të djathtën, pastaj u ul në bankën e

dëshmitarit, me kapelën mbi gju.

Eriku iu afrua shkujdesur bankës së dëshmitarit. – Mirëmëngjesi, Rodni.

– Mirëmëngjesi, Erik.

– Atëherë, Rodni, më duket se po peshkoje me një mik pranë Limanit të Qiparisave mëngjesin e 30 gushtit, 1969, apo jo?

– Shumë e vërtetë. Unë dhe Deni kishim dalë të peshkonim. Me të zbardhur dita.

– Sa për procesverbal, e ke fjalën për Deni Smithin?

– Po, unë dhe Deni.

– Në rregull. Dua që t'i tregosh gjykatës çfarë patë atë mëngjes?

– Hm, ashtu siç thashë, kishim dalë me të gdhirë dhe po shkonte ora gati njëmbëdhjetë; nuk kishim vënë gjë në gojë për njëfarë kohe dhe po bëheshim gati të tërhiqnim rrjetat dhe të ktheheshim, kur dëgjuam një gurgule mes pemëve të limanit. Në pyll.

– Ç'lloj gurguleje?

– Po ja, u dëgjuan zëra, pak të mbytur në fillim, pastaj më të fortë. Një burrë dhe një grua. Por nuk mund t'i shihnim, vetëm i dëgjonim që flisnin të irrituar.

– Çfarë ndodhi më pas?

– Hm, gruaja filloi të bërtiste, ndaj vozitëm drejt bregut për të parë më mirë. Të shihnim se mos ishte në telashe.

– Dhe çfarë patë?

– Hëm, kur u afruam, pamë gruan në këmbë pranë bregut, që po e shkelmonte mu në... – Rodni hodhi sytë nga gjykatësi.

Gjykatësi Sims tha: – Ku e shkelmoi? Mund ta thuash.

– Ia futi me shkelm mu në tope dhe ai u plandos mënjanë, duke rënkuar dhe gulçuar. Pastaj ajo e shkelmoi edhe disa herë të tjera në shpinë. E tërbuar si një mushkë që ka ngrënë grerëza.

– E njohët gruan? A ndodhet ajo sot në sallën e gjyqit?

– Po, e njohëm mirë. Është ajo atje, e akuzuara. Ajo që njerëzit e thërrasin Vajza e Moçalit.

Gjykatësi Sims u përkul drejt dëshmitarit. – Zoti Horn, emri i të akuzuarës është zonjusha Klark. Mos e quaj me asnjë emër tjetër.

– Mirë, atëherë. Ishte zonjusha Klark ajo që pamë.

Eriku vazhdoi: – E njohët burrin, të cilin ajo po e godiste me shkelma?

– Hm, në fillim, kur po përpëlitej e vërtitej, nuk arritëm ta njohim. Mirëpo pas disa minutash ai u ngrit në këmbë dhe ishte Çejs Endrusi, qendërmbrojtësi i disa viteve më parë.

– Dhe çfarë ndodhi pastaj?

– Duke u penguar, ajo iu afrua varkës së vet. Hm, ishte gjysmë e zhveshur. Pantallonat e shkurtra i kishte te kyçet e këmbëve dhe mbathjet të ulura deri te gjunjët. Përpiqej të ngrinte pantallonat dhe të vraponte njëkohësisht. Dhe gjatë tërë kësaj kohe ai i bërtiste atij. Shkoi te varka, u hodh brenda dhe u largua me shpejtësi, ende duke ngritur pantallonat. Kur kaloi para nesh, na pa drejt e në sy. Prandaj kam sigurinë se ishte pikërisht ajo.

– The që po i bërtiste atij gjatë gjithë kohës që vraponte drejt varkës. A e dëgjuat se çfarë po thoshte të bërtiste?

– Po, arritëm ta dëgjonim fare qartë, ngaqë ishim shumë afër.

– Të lutem, tregoji gjykatës çfarë e dëgjuat të bërtiste.

– Po klithte: “Lërmë rehat, maskara! Po më bezdise prapë, do të të vras!

Një murmëritë e fortë shpërtheu në sallën e gjyqit dhe nuk u ndal. Gjyqtari Sims goditi bankën me çekiç. – Mjaft. Qetësi.

Eriku i tha dëshmitarit të vet: – Mjafton me kaq, faleminderit, Rodni. Nuk kam pyetje të tjera. Dëshmitari është juaji.

Tomi kaloi para Erikut dhe iu afrua bankës së dëshmitarit.

– Atëherë, Rodni, në fillim dëshmuat që, kur dëgjuat ata zëra të mbytur, por të fortë, nuk mund ta shihnit se çfarë po ndodhte

mes zonjushës Klark dhe zotit Endrus. Kështu është?

– Po, pikërisht. Nuk mund t'i shihnim derisa u afruam ca.

– Dhe thatë që gruaja, të cilën më vonë e identifikuat si zonjusha Klark, po bërtiste si të ishte në telashe. Saktë?

– Po.

– Nuk patë ndonjë puthje apo sjellje seksuale mes dy të rriturve, me pëlqimin e njëri-tjetrit. Dëgjuat një grua që bërtiste si të ishte sulmuar dhe si të ishte në hall. A nuk është kështu?

– Po.

– Atëherë, a nuk ka mundësi që zonjusha Klark ta ketë shkelmuar zotin Endrus për t'u mbrojtur – një grua vetëm në pyll – ndaj një burri të fuqishëm, me trup atleti e saktë kjo? ndaj një ish-qendërmbrojtësi, i cili e kishte sulmuar?

– Po, mendoj se është e mundshme.

– Nuk kam pyetje të tjera.

– Akuza ka pyetje të tjera?

– Po, zoti Gjykatës, – tha Eriku, duke u ngritur nga tryeza e akuzës.

– Atëherë, Rodni, pavarësisht nëse mes tyre kishte apo jo sjellje me pëlqimin e të dyja palëve, a mund të thuhet me saktësi që e akuzuara, zonjusha Klark, ishte tepër e xhindosur me të ndjerin, Çejs Endrus?

– Po, jashtë mase.

– Aq e tërbuar sa të klithte me të madhe që, po ta bezdiste përsëri, ajo do ta vriste. E saktë është kjo?

– Po, kështu ishte.

– Nuk kam pyetje të tjera, zoti Gjykatës.

41

Një Tufë e Vogël

1969

Duart e Kajës ngatërroheshin te leva e timonit teksa kthente kokën pas për të parë nëse Çejs Endrusi po e ndiqte me varkën e tij nga Limani i Qiparisave. Voziti shpejt drejt lagunës së vet dhe dhendi çaluar drejt barakës me gjunjët e ënjtur. Në kuzhinë, u lëshua mbi dysheme e qau, duke prekur syrin e fryrë dhe duke pështyrë rreke nga goja. Pastaj mbajti vesh se mos dëgjonte ardhjen e tij.

I kishte parë varësen me guaskë. Ai e mbante ende. Si ishte e mundur?

"Ti je e imja," i kishte thënë. Me siguri ishte xhindosur si dreqi që ajo e kishte shkelmuar dhe do të vinte ta gjente. Mund të vinte sot. Ose të priste rënien e natës.

Kaja nuk mund t'i tregonte askujt. Xhampini do të ngulte këmbë të thërrisnin sherifin, po ligji nuk do t'i besonte kurrë Vajzës së Moçalit para Çejs Endrusit. Nuk ishte e sigurt çfarë kishin parë dy peshkatarët, por e dinte që ata nuk do t'i dilnin kurrë në krah. Do të thoshin se e kishte kërkuar vetë, ngaqë, para se Çejsi ta linte, të gjithë e kishin parë të bënte dashuriçka me Çejsin prej vitesh, me një sjellje jo prej vajze për së mbari. Si lavire, do të thoshin ata.

Jashtë, era ulërinte nga deti dhe ajo druhej se nuk do ta dëgjonte dot afrimin e varkës së tij, ndaj lëvizur ngadalë nga dhimbja, paketoi biskota, djathë dhe arra në çantën e shpinës, pastaj, me kokën ulur kundër erës së tërbuar, nxitoi mes spartinave përgjatë kanaleve ujore drejt kabinës së leximit. Ecja zgjati treçerek ore dhe trupi i lënduar dhe i nderur i dridhej nga çdo zhurmë, ndërsa koka i anohej mënjanë, duke vështruar poshtë gëmushat. Më në fund, u shfaq si pështpërimë ngrehina me cungje të vjetra, ngjitur pas bregut të përroit, mbuluar deri në mes nga bari i gjatë. Këtu era ishte më e frenuar. Livadhi i butë heshtte. Ajo nuk ia kishte treguar kurrë Çejsit shtrofullën e saj të fshehtë, por ai mund ta njihte si vend. Kaja nuk ishte e sigurt për këtë.

Era e minjve ishte larguar. Pasi ishte marrë në punë nga laboratori ekologjik, Tejti dhe Skuperi kishin ndrequr kasollen e vjetër, në mënyrë që ai ta kalonte atë natën gjatë disa prej ekspeditave të tij. Kishin pajandruar muret, drejtuar çatinë dhe kishin sjellë mobiljet bazike – një shtrat të vogël mbuluar me jorgan, një sobë gatimi, një tryezë dhe një karrige. Nga raftet vareshin tenxhere e tiganë. Pak më tutje, mbuluar me fletë plastike dhe aspak në vendin e vet, mbi një tryezë të palosshme, qëndronte një mikroskop. Në qoshe, një sënduk metalik i vjetër ruante konserva me fasule të pjekura dhe sardele. Asgjë që mund të tërhiqte arinjtë.

Mirëpo, aty brenda, ajo ndihej si e futur në kurth, pa mundur dot të shihte nëse vinte Çejsi. Ndaj u ul në buzë të përroit, duke këqyrur tokën moçalore me syrin e djathtë. Syri i majtë i qe mbyllur nga ënjtja.

Pak më tutje, një tufë prej pesë drenushash e shpërfillën krejtësisht dhe vazhduan të ecnin përgjatë bregut duke cimbisur gjethet. Ah sikur të bashkohej me to, të bëhej pjesë e tufës së tyre. Kaja e dinte që tufa nuk do të ndihej e paplotë nga mungesa e njërës

prej drenushave, ama secila prej drenushave do të ndihej e paplotë pa tufën e vet. Njëra nga drenushat ngriti kokën, duke këqyrur me tufën e errët mes pemëve nga veriu, duke hedhur përpara këmbën e djathtë, pastaj të majtën. Të tjerat ngritën kokat, pastaj fishkëllyen të alarmuara. Kaja këqyri menjëherë pyllin për shenja të Çejsit apo të ndonjë grabitqari tjetër. Mirëpo gjithçka ishte e qetë. Ndoshta tufën e kishte alarmuar fladi i erës. Drenushat e ndalën përplasjen e këmbëve dhe u zhvendosën ngadalë drejt barit të gjatë, duke e lënë Kajën vetëm e të shqetësuar.

Ajo hetoi sërish lëndinën për furacakë, por përgjigjimi ia thithi tërë energjinë, ndaj u kthye në kasolle. Nxori djathin me yndyrë nga çanta e shpinës. Pastaj u plandos në dysheme dhe hëngri pa mendje, duke prekur me dorë faqen e mavijosur. Fytyrën, krahët dhe këmbët i kishte të gërvishtura dhe të lënduara me rërë të përgjakur. Gjunjët e çjerrë i pulsonin. Shpërtheu në dënesa nga turpi dhe befas pështyu djathin e copëtuar me spërka të lagështa.

E kishte vetë fajin. E vetme, kishte nisur të shoqërohej me një djalë. Një dëshirë e natyrshme e kishte shtyrë, ndonëse e pamartuar, të humbte vajzërinë në një motel të lirë; madje duke mbetur e pakënaqur. Seks nën vezullimin e neoneve, shënjuar vetëm nga njolla gjaku mbi çarçafë, si gjurmë kafshësh.

Çejsi ndoshta kishte llomotitur për bëmat e tyre lart e poshtë, prandaj njerëzit i shmangeshin – ajo nuk ishte e denjë për ta, ishte e neveritshme.

Teksa gjysmëhëna shfaqej mes reve që lëviznin shpejt, ajo këqyrte nga dritarja e vogël për silueta njerëzore, që mund të aviteshin vjedhurazi, të kërrusura. Më në fund u tërhoq zvarrë në shtratin e Teatit dhe fjeti nën jorgan. Gjumin e bënte me hope, zgjohej shpesh e mbante vesh për gjurmë hapash, pastaj tërhiqte pëlhurën e butë rreth fytyrës.

PËR MËNGJES, PËRSËRI thërrime djathi. Fytyra tani i mori një ngjyrë të errët jeshile në të purpurt, syrin e kishte të ënjtur si vezë të zezë, qafën të ngrirë. Një pjesë e buzës së sipërme ishte e prërdredhur në një grimasë groteske. Si e ëma: me pamje të përbindshme, e frikësuar të kthehej në shtëpi. Me një kthjelltësi të beftë, Kaja kuptoi çfarë kishte duruar e ëma dhe arsyen pse ishte larguar.
– Ma, ma, – pëshpëriti. – Më në fund e kuptoj pse u detyrove të largohesh dhe të mos kthehesh më kurrë. Më vjen keq që nuk e dija, që nuk të ndihmova dot. – Kaja lëshoi kokën dhe u ngashërye. Pastaj ngriti kokën vrik dhe tha: – Unë nuk do të jetoj kurrë ashtu. Nuk do ta kaloj jetën duke pyetur veten kur do të më vijë grushti i radhës.

Atë pasdite u kthye në shtëpi, po, ndonëse ishte e urritur dhe kishte nevojë për furnizime, nuk shkoi te Xhampini. Çejsi mund ta pikaste atje. Përpos kësaj, nuk donte t'ia shihte askush fytyrën e dërrmuar, sidomos Xhampini.

Pas një vakti të thjeshtë me bukë të fortë dhe peshk të tymosur, u ul në anë të shtratit të verandës, duke vështruar përmes derës me rrjetë. Pikërisht në atë çast, sytë i zunë një mantidë lutëse femër, që lëvizte përgjatë një dege, pranë fytyrës së saj. Insekti po copëtonte tenja me këmbët e përparme me artikulacione, pastaj i mbllaçiste, ndërkohë që flatrat e tyre ende dridheshin në gojën e saj. Një mantidë mashkull, me kokën lart dhe krenar si kalush, i parakaloi për ta joshur. Femra u shfaq e interesuar, duke rrahur antenat si skeptra. Kaja nuk mund ta kuptonte nëse përqafimi i tij kishte qenë i fortë apo i butë, po ndërkohë që mashkulli e prekte me organin kopulues për t'i fekonduar vezët, femra ktheu qafën e gjatë, elegante dhe ia këputi kokën me një kafshim. Ai ishte aq i zënë me çiftimin, sa nuk e vuri re fare. Cungu i qafës së tij tundej teksa mashkulli vazhdonte punën, ndërsa ajo i brejti

gjoksin, pastaj krahët. Më në fund, femra mbante gjysmë të futur në gojë këmbën e fundit, të përparme të mashkullit, ndërsa pjesa e poshtme e trupit të tij, pa kokë, pa zemër, vazhdonte ta kopulonte me një ritëm të përkryer.

Femrat xixëllonja tërhiqnin me sinjale të pandershme meshkujt e huaj dhe i hanin; mantidat femra gëlltisnin meshkujt e tyre. Femrat e insekteve, mendoi Kaja, dinin si të silleshin me dashnorët.

Pas disa ditësh, ajo filloi të voziste me varkë nëpër moçal, duke eksploruar zona që Çejsi nuk mund t'i dinte, po duke qëndruar gjithnjë vigjilente e në beh, aq sa e kishte të vështirë të pikturonte. Syrin e kishte akoma pak të fryrë rreth e rrotull, ndërsa mavijosja ia kishte kulluar ngjyrat e saj të pështjella në gjysmën e fytyrës. Pjesa më e madhe e trupit i pulsonte nga dhimbja. Kaja u rrotullua nga klithma e një ketri dhe mbajti vesh me vëmendje krokamën e sorrave – një gjuhë para lindjes së fjalëve, kur komunikimi ishte i thjeshtë dhe i qartë. Dhe ngado që shkonte, hartonte në mendje një rrugë shpëtimi.

42
Një Qeli

1970

Rreze të zymta drite derdheshin përmes dritares së vogël të qelisë së Kajës. Ajo shihte ngultas grimcat e pluhurit, që vallëzonin heshturazi në një drejtim, si të ndiqnin një prijës ëndërrimtar. Kur ndeshnin hijet, ato zhdukeshin. Pa diellin, ato nuk ishin asgjë.

Ajo tërhoqi kutinë e drunjtë, që i shërbente si tryezë, nga poshtë dritares, e cila ndodhej dy metra mbi dysheme. Veshur me kominoshe gri që kishin të printuar në shpinë BURGU I KONTESË, hipi mbi kuti dhe vështroi jashtë detin, i cili shfaqej përtej xhamit të trashë dhe shufrave të hekurit. Kreshtat e bardha të dallgëve përplaseshin e haheshin, ndërsa pelikanët fluturonin ulët në kërkim të peshqve. Në qoftë se se e nderte qafën fare në të djathtë, Kaja mund të shihte kurorën e dendur të kufrit të moçalit. Dje kishte parë një shqiponjë të kridhej e të përdridhej drejt një peshku.

Burgu i kontesë ishte një ngrehinë njëkatëshe me parafabrikate betoni prapa zyrës së sherifit; brenda tij ndodheshin gjashtë qeli rreth tre metra me tre, të vendosura të gjitha në një radhë njëra pas tjetrës përgjatë ndërtesës, që të burgosurit të mos kishin mundësi ta shihnin njëri-tjetrin. Tri nga muret ishin prej blloqesht të lagësht betoni, ndërsa faqja e katërt e qelisë, në të cilën ndodhej edhe dera

me dry, ishte prej shufrash hekuri. Çdo qeli kishte një shtrat të drunjtë me një dyshek pambuku me gunga, një jastëk me pupla, çarçafë, një batanije gri prej leshi, një lavaman, një kuti druri që shërbente si tryezë dhe një tualet. Mbi lavaman nuk kishte pasqyrë, por një fotografi të Jezusit, të vendosur në kornizë nga Zonjat e Kishës Baptiste. E vetmja tolerancë lejuar asaj – e para femër e burgosur prej vitesh – përveç atyre që kalonin aty nga një natë – ishte një perde plastike gri që mbulonte lavamanin dhe tualetin.

Për dy muaj përpara gjyqit, ajo ishte mbajtur në këtë qeli pa të drejtë dorëzanie për shkak të orvatjes së dështuar për t'i shpëtuar sherifit me varkën e vet. Kaja rriste mendjen kush filloi ta përdorte fjalën qeli në vend të kafaz. Duhej të kishte pasur një kohë kur njerëzimi e kërkonte këtë ndryshim. Krahët i kishte me rrjeta të kuqe gërvishtjesh të bëra vetë. Kalonte minuta të tëra, ulur në shtratin e vet, duke këqyrur fijet e flokëve dhe duke i shkulur si pendë. Ashtu siç bëjnë pulëbardhat.

Duke qëndruar mbi kutinë e drunjtë, me qafën të zgjatur drejt moçalit, kujtoi një poemë të Amanda Hamilltonit:

Pulëbardhë e Plagosur në Plazhin Brendën

Shpirt me krahë, qiejve vallëzoje,
Me klithma çjerrëse agimet zgjoje.
Ndiqje velat, dallgët sfidoje,
Erën kapje e ma dhuroje.

Krahun theve; drejt tokës re
Mbi rërë shenjën e trupit le.
Kur pendët thyhen, s'fluturon dot,
Kush vendos në do të vdesësh sot?

* * *

U zhduke, ike, nuk e di ku.
Shenjat e krahëve janë ende këtu.
Një zemër e plagosur s'fluturon dot,
Po kush vendos në do të vdesësh sot?

Edhe pse të burgosurit nuk mund ta shihnin njëri-tjetrin, të vetmit të burgosur të tjerë – dy burra në fund të radhës së qelive – e kalonin pjesën më të madhe të ditës e të mbrëmjes duke dërdëllitur. Të dy po vuanin tridhjetë ditë burg për një grindje, e cila përfundoi në thyerjen e pasqyrave të barit dhe të disa kockave, një grindje që kishte filluar me bastin se kush mund të pështynte më larg në birrarinë *Dog-Gon*. Ata qëndronin kryesisht shtrirë në shtretërit e tyre, duke i thirrur njëri-tjetrit nga qelitë ngjitur, me zërat që u vinin si të mizave në qyp. Kryesisht bisedat e tyre vërtiteshin rreth thashethemeve që kishin dëgjuar nga vizitorët në lidhje me rastin e Kajës. Sidomos mbi mundësinë që ajo të dënohej me vdekje, një dënim që nuk ishte dhënë në konte prej njëzet vitesh dhe kurrë ndaj një gruaje.

Kaja dëgjonte çdo fjalë. Vdekja në vetvete nuk e shqetësonte; ata nuk e frikësonin dot me kërcënimet për dhënien fund të kësaj gjoja-jete. Po ideja e vrasjes nga dora e një tjetri, e planifikuar dhe e programuar, ishte kaq e paimagjinueshme sa e linte pa frymë.

Gjumi i shmangej, i përvidhej rrotull, pastaj i ikte larg. Mendja i kridhej përgjatë mureve të thellë të dremitjes së beftë – një çast hareje – pastaj trupi e zgjonte me fërgëllimë.

Zbriti nga kutia e drunjtë dhe u ul në shtrat, me gjunjët e mbledhur nën mjekër. E kishin sjellë këtu pas gjykatës, ndaj tani mund të ishte ora gjashtë. Vetëm një orë kishte kaluar. Ose ndoshta as një orë.

43
Një Mikroskop

1969

Në fillim të shtatorit, më shumë se një javë pas sulmit të Çejsit, ajo po shëtiste në plazhin e saj. Era i ndukte letrën që mbante në dorë, ndaj ajo e mbështeti pas gjoksit. Redaktori e kishte ftuar për ta takuar në Grinvill, duke i shkruar se e dinte dhe ajo nuk vinte shpesh në qytet, por ai dëshironte ta takonte dhe botuesi do të paguante shpenzimet e saj.

Dita ishte e nxehtë dhe e kthjellët, ndaj ajo voziti nëpër moçal. Në fund të një gotulle të ngushtë, u rrotullua në një kthesë me bar dhe pa Tejtin të ulur galiç në një rrip të gjerë rëre, duke mbledhur kampionë uji në shishe të vogla. Varka e tij vozitëse-kërkimore ishte lidhur pas një cungu dhe lëvizte përmes kanalit, duke e bllokuar atë. Kaja tërhoqi fort timonin. Fryrja dhe mavijosja e fytyrës ishin mpakur, po njollat e shëmtuara jeshile dhe të purpurta ende i qarkonin syrin. E kapi paniku. Nuk mund të lejonte që Tejti t'i shihte fytyrën e rrahur, ndaj u orvat të kthente shpejt varkën.

Mirëpo ai ngriti sytë dhe e përshëndeti me dorë. – Afrohu, Kaja. Dua të të tregoj një mikroskop të ri.

Kjo pati të njëjtin efekt si fjalët e inspektores së frekuentimit që e ftonte të vinte në shkollë duke e joshur me byrekun me pulë.

Ajo ngadalësoi, po nuk u përgjigj.
– Eja. Nuk do ta besosh çfarë shkalle zmadhimi ka. Mund të shohësh pseudopodet tek amebat.

Kaja nuk kishte parë kurrë një amebë, aq më tepër pjesët e saj trupore. Dhe tani që po sërish Tejtin ndjeu një lloj paqeje dhe qetësie. Mendoi se mund ta mbante anën e lënduar të fytyrës të kthyer larg tij dhe ankoroi varkën; pastaj eci përmes ujit të cekët drejt varkës së tij. Mbante veshur xhinse të shkurtra dhe një bluzë të bardhë me mëngë të shkurtra, ndërsa flokët i kishte lëshuar. Nga kreu i shkallëve të pupës, Tejti i zgjati dorën dhe ajo ia kapi, duke larguar vështrimin prej tij.

Bezha e butë e varkës përzihej me moçalin dhe Kaja nuk kishte parë kurrë gjë më fine sesa kuverta me dru tik dhe timoni prej tunxhi. – Eja poshtë, – tha ai, duke zbritur në kabinë. Ajo këqyri shkrimtoren e kapitenit, kuzhinën e vogël të pajisur më mirë se e saja dhe ambientin e ndenjjes, që ishte shndërruar në një laborator lundrues me shumë mikroskopë dhe rafte shishesh. Instrumente të tjera gumëzhinin dhe vëllonin.

Tejti u mor me mikroskopin më të madh dhe rregulloi pjatëzën.
– Ja, vetëm një minutë. – Hodhi një pikë uji moçali në pjatëz, e mbuloi me një pjatëz dhe fokusoi objektivin. Drejtoi trupin. – Hidhi një sy.

Kaja u përkul lehtë, si të puthte një foshnjë. Drita e mikroskopit u pasqyrua në bebëzat e saj të errëta dhe saj mori frymë thellë teksa një karnavale *Mardi Gras* personazhesh me kostume filluan të vallëzonin para syve të saj. Shami koke të paimagjinueshme stolisnin trupa të mahnitshëm aq të etur për jetë, që dëfrenin plot gjallëri si të mbledhur brenda një tende cirku, jo në një pikë të vetme uji.

Ajo vendosi dorën në zemër. – Nuk ia kisha idenë që ishin kaq

të shumta dhe kaq të bukura, – tha, duke vijuar akoma të shihte.

Ai identifikoi disa lloj speciesh, pastaj u tërhoq pas, duke vështruar Kajën. “Ajo e ndien pulsin e jetës,” mendoi Tejti, “ngaqë nuk ka shtresa mes saj dhe planetit.”

Ai i demonstroi pjatëza të tjera.
Ajo pëshpëriti: – Është si të mos i kesh parë kurrë yjet, pastaj t’i shquash papritmas.
– Dëshiron pak kafe? – e pyeti butë ai.

Ajo ngriti kokën. – Jo, jo, faleminderit. – Pastaj u tërhoq nga mikroskopi dhe u zhvendos drejt kuzhinës. Duke mbajtur me siklet të kthyer mënjanë syrin e rrethuar nga mavijosja bojëkafe në jeshile.

Tejti ishte mësuar me natyrën e tërhequr të Kajës, por sjellja e saj iu duk më e largët dhe më e çuditshme se kurrë. Ajo vazhdonte ta mbante kokën të kthyer në njëfarë këndi.
– Eja, Kaja. Vetëm një filxhan kafe. – Ai ishte zhvendosur ndërkohë te kuzhina dhe hodhi ujë në një makinë që pikonte një sajesë të fortë. Ajo qëndroi ndanë shkallës që të ngjitej lart. Tejti e dhe ai i zgjati një kupë, duke i bërë shenjë të ngjitej lart. Tejti e ftoi të ulej në minder, por ajo qëndroi në pupë. Si një mace, që e di rrugën e daljes. Rripi i shndritshëm i rërës së bardhë harkohej drejt një korijeje lisash.
– Kaja... – Tejti u bë gati t’i bënte një pyetje, po, kur ajo ktheu fytyrën, ai pa blanën me ngjyrë të venitur mbi faqen e saj.
– Çfarë ka ndodhur me fytyrën? – Eci drejt saj, duke zgjatur dorën për t’i prekur faqen. Ajo i ktheu shpinën.
– Asgjë. U përplasa me një derë në mes të natës. – Tejti e kuptoi që nuk ishte e vërtetë nga mënyra sesi ajo vendosi vrik dorën në fytyrë. Dikush e kishte goditur. Ta kishte bërë Çejsi? Mos vallë ajo vazhdonte ta takonte ende, ndonëse ai ishte martuar? Tejti u bë gati të hapte gojën, mirëpo Kaja lëvizi për të lënë kupën

e kafesë, si të ishte gati të largohej.
Ai u përpoq ta hiqte i qetë. – Ke nisur ndonjë libër të ri?
– Jam gati në përfundim të librit për kërpudhat. Redaktori më vjen në Grinvill nga fundi i tetorit dhe dëshiron që të takohemi atje. Nuk di si të bëj.
– Duhet të shkosh. Do të ishte mirë ta takoje. Ka autobus nga Barkli çdo ditë, madje edhe natën. Nuk është larg. Ndoshta një orë e njëzet minuta, pak a shumë.
– Nuk di ku ta blej biletën.
– Ta thotë gjithçka shoferi. Vetëm shko te stacioni i autobusit në Rrugën Kryesore; ta shpjegon ai gjithçka që duhet të bësh. Më duket se Xhampini i ka oraret e autobusit të afishuar në dyqan. – Gati sa nuk i tha që e kishte marrë vesh shumë shpesh autobusin për në Çepëll Hill, po pastaj mendoi se do të ishte më mirë të mos ia kujtonte Kajës atë ditë korriku pritjeje në plazh.

Qëndruan të heshtur për një hop, duke gjerbur kafenë e duke mbajtur vesh një çift fajkonjsh që fishkëllenin përgjatë mureve të larta të gjelbërta.

Ai ngurroi t'i ofronte përsëri kafe, duke e ditur që ajo do të largohej, po ta bënte këtë. Ndaj e pyeti në lidhje me librin e kërpudhave dhe ai i shpjegoi protozoarët që po studionte. Përdorte çfarëdolloj karremi për ta mbajtur.

Drita e pasdites u zbut dhe u ngrit një erë e ftohtë. Kaja la përsëri kupën dhe tha: – Duhet të shkoj.
– Po mendoja të hapja një shishe verë. Dëshiron pak?
– Jo, faleminderit.
– Prit një sekondë para se të shkosh, – tha Tejti dhe zbriti poshtë në kuzhinë, për t'u kthyer me një qese buke dhe biskotash të mbetura. – Të lutem, bëju të fala nga unë pulëbardhave.
– Faleminderit. – Ajo zbriti shkallën.
Teksa Kaja ecte drejt varkës së saj, ai i thirri: – Kaja, është

ftohur moti, nuk do një xhaketë a gjësend?
– Jo. Jam mirë.
– Na, merr të paktën kapuçin tim, – i tha dhe vërviti në drejtim të saj një kapuç që nuk e kapi dhe e gjuajti mbrapsht drejt tij. Ai e flaku përsëri, më larg dhe ajo nxitoi përmes rripit të rërës, u përkul poshtë dhe e ngriti. Duke qeshur, ajo u hodh në varkën e vet, ndezi motorin dhe, kur voziti pranë tij, e flaku përsëri kapuçin në varkën e tij. Ai u ngërdhesh dhe ajo kukurisi. Pastaj e ndalën të qeshurën dhe thjesht vështruan njëri-tjetrin teksa hidhnin kapuçin sa andej-këtej derisa ajo u largua me varkë pas kthesës. Kaja u plandos në ndenjësen e pupës dhe mbuloi gojën me dorë. – Jo, – tha me zë të lartë. – Nuk mund të bie përsëri në dashuri me të. Nuk do të lëndohem përsëri.

Tejti qëndroi në pupën e varkës së vet, duke shtrënguar grushtet teksa përfytyronte dikë që godiste Kajën.

Ndërkohë Kaja voziste përgjatë bregut pikërisht përtej dallgëve, me drejtim nga jugu. Në këtë rrugë ajo do të kalonte nga plazhi i vet para se të mbërrinte te kanali që e çonte përmes moçalit për në barakë. Zakonisht ajo nuk ndalonte te plazhi, po voziti nëpër labirintin e shtigjeve ujore drejt lagunës së saj vet, pastaj eci deri në breg.

Ndërsa kalonte, pulëbardhat e panë dhe u mblodhën si luzmë mbi varkë. Kuqoja i Madh u ul në bash, duke tundur kokën. Kaja qeshi. – Në rregull, atëherë, fituat ju. – Çau përmes dallgëve dhe ankoroi varkën prapa tërshërave të larta të detit, pastaj doli në breg dhe u hodhi thërrimet që i kishte dhënë Tejti.

Ndërsa dielli përhapte ngjyra të arta dhe të trëndafila përmes ujit, ajo qëndroi ulur në rërë, me pulëbardhat që iu mblodhën rrotull. Papritmas dëgjoi një motor dhe pa motoskafin e Çejsit të çante drejt kanalit të saj. Ai nuk e shihte dot varkën e saj prapa tërshërave të detit, por ajo vetë ndodhej e zbuluar në mes të

plazhit. Ajo u shtri rrafsh menjëherë, me kokën të kthyer mënjanë për të parë atë. Ai qëndronte në këmbë në timon, me flokët e tërhequr pas nga era, me një ngrysje të shëmtuar në fytyrë. Ai nuk vështroi në drejtim të saj kur hyri në kanalin që të çonte drejt barakës së Kajës.

Kur ai nuk dukej më, Kaja u ngrit. Po të mos kishte qëndruar këtu në plazh me pulëbardhat, ai do ta kishte kapur në shtëpi. E kishte mësuar mirë këtë gjë me babanë: këta burra duan të japin grushtin e fundit. Kaja e kishte lënë Çejsin të planosur përtokë. Dy peshkatarët e moshuar ndoshta e kishin parë kur ajo e kishte goditur. Siç do të kishte menduar edhe i ati, Kajës i duhej dhënë një mësim i mirë.

Sapo të zbulonte që ajo nuk ndodhej në barakë, ai do të vinte këtu në plazhin e saj. Vrapoi drejt varkës, e ndezi dhe u kthye drejt Tejtit. Po nuk donte t'i tregonte Tejtit çfarë i kishte bërë Çejsi; turpi e mposhtte arsyen. E uli shpejtësinë dhe qëndroi duke pluskuar mes dallgëve teksa dielli perëndonte. Duhej të fshihej dhe të priste largimin e Çejsit. Po të mos e shihte të largohej, nuk mund ta dinte kur do të ishte e sigurt të kthehej në shtëpi.

U fut në kanal, e mbërthyer nga paniku se mos motoskafi i tij buçiste në drejtim të saj nga çasti në çast. Me motorin në minimum, që të mbante vesh zhurmën e varkës së tij, u fut në një mjedis moçalor me shkurre dhe pemë të degëvarura. Eci mbrapsht më thellë në gëmusha, duke shtyrë degët mënjanë, derisa u fsheh nga shtresat e gjetheve dhe nata që rinte.

Mbajti vesh duke marrë frymë me vështirësi. Më në fund, dëgjoi motorin e tij të klithte mes ajrisë së butë të mbrëmjes. U tulat më poshtë teksa ai afrohej, befas e shqetësuar se mos i dukej maja e varkës. Zhurma u avit fare pranë dhe pas disa sekondash u shfaq motoskafi i tij. Kaja qëndroi atje për gati tridhjetë minuta, derisa u bë krejt errësirë, pastaj voziti për në shtëpi nën dritën

e yjeve.

I mori mbresat në plazh dhe u ul atje me pulëbardhat. Ato nuk i kushtuan vëmendje, teksa pastronin me sqepa krahët e nderur para se të rehatoheshin mbi rërë si gurë me pupla. Teksa ato turfullonin butë dhe palosnin kokat për të kaluar natën, ajo u shtri sa mundi afër tyre. Por edhe mes gugatjeve dhe shpupuritjeve të tyre të buta, Kaja nuk mundi të flinte. E kaloi natën duke u kthyer nga ana në anë në anë e duke u ngritur ndenjur sa herë që era imitonte zhurmën e hapave.

Dallgët e agimit buçitën nga një erë fshikulluese që i theri faqet. Ajo u ngrit ndenjur mes zogjve që ecnin shkujdesur, duke u shtrirur dhe kruajtur. Kuqoja i Madh – me sy të zgjeruar, qafë të përkulur – dukej se kishte gjetur një gjë shumë interesante nën krah, një veprim që zakonisht do ta kishte bërë Kajën të qeshte. Po zogjtë nuk e mbushën me gaz.

Eci drejt buzës së ujit. Çejsi nuk do ta linte me kaq. Të jetonte e izoluar ishte një gjë; të jetonte me frikë, një gjë krejt tjetër.

Përfytyroi të hidhte një hap pas tjetrit në detin e trazuar, të kridhej në qetësinë poshtë dallgëve, me fijet e flokëve të mbetura pezull si bojëra të zeza uji në detin blu të zbehtë, me gishtat e saj të gjatë dhe krahët të ngritur lart drejt shkëlqimit të thyer të sipërfaqes. Ëndrrat e arratisë – edhe përmes vdekjes – gjithmonë ngrihen drejt dritës. Çmimi i shndritshëm i paqes duket i largët derisa, më në fund, trupi zbret poshtë dhe prehet në qetësinë e errët. I sigurt.

Kush vendos në do të vdesësh sot?

44
Shok Qelie

1970

Kaja qëndronte në mes të qelisë. Këtu ishte në burg. Në qoftë se njerëzit që kishte dashur, përfshirë Xhodin dhe Tejtin, nuk do ta kishin braktisur, ajo nuk do të ndodhej këtu. Mbështetja pas dikujt të mban gjithmonë më këmbë në tokë.

Para se të arrestohej, kishte përfytyruar një shteg rikthimi tek Tejti: një hapje të zemrës. Dashuri që ngurronte gjithnjë e më pranë sipërfaqes. Po, kur ai kishte ardhur disa herë ta vizitonte në burg, ajo nuk kishte pranuar ta takonte. Nuk e kuptonte përse burgu ia kishte mbyllur më fort zemrën. Përse nuk e kishte pranuar ngushëllimin që ai mund t'i jepte në këtë vend. Dukej sikur tani, kur Kaja ishte më e brishtë se kurrë, kishte më pak arsye t'u besonte të tjerëve. Në çastin më të brishtë të jetës së saj, ajo u kthye tek e vetmja rrjetë që njihte – vetvetja.

Kur përfundoi pas hekurave pa të drejtë dorëzanie, asaj iu bë e qartë se e vetmuar ishte. Oferta e sherifit për një telefonatë i kujtonte zymtë: ajo nuk kishte askënd kujt t'i telefononte. I vetmi numër telefoni që dinte në botë ishte ai i Xhodit; po si mund t'i telefononte të vëllait dhe t'i thoshte se ndodhej në burg e akuzuar për vrasje? Pas gjithë atyre viteve, si mund ta shqetësonte me telashet e saj? Ndoshta edhe turpi luante rolin e vet.

Ata e kishin braktisur, e kishin lënë të mbijetonte vetëm, të mbronte veten. Ndaj, ja tek ishte, fillikat.

Ngriti edhe një herë librin e mrekullueshëm të guaskave që i kishte dhënë Tom Miltoni, deri tani vëllimi i saj më i çmuar. Në dysheme ishin vendosur pirg disa tekste biologjie, të cilat roja i tha se ia kishte sjellë Tejti, po Kaja nuk arrinte dot të ndiqte rendin e fjalëve. Fjalitë hapërdaheshin mbi dyshemenë me pllaka të lira u kthyer prapë nga fillimi. Pikturat e guaskave ishin më të lehta.

Gjurmë hapash trokëllinë mbi dyshemenë me pllaka të lira dhe para derës së saj u shfaq Xhejkobi, një zezak trupvogël që shërbente si rojë. Në duar mbante një pako të madhe mbështjellë me letër bojëkafe. – Më fal që të shqetësoj, zonjusha Klark, po të ka ardhur një vizitor. Duhet të vish me mua.
– Kush është?
– Avokati yt, zoti Milton. – Kumbuan trokëllima metal pas metali, teksa Xhejkobi shkyçte derën dhe i zgjaste pakon. – Ndërsa kjo është nga Xhampini. – Ajo e vendosi pakon mbi shtrat dhe ndoqi Xhejkobin nëpër korridor, pastaj brenda një dhome – edhe më të vogël se qelia e saj. Tom Miltoni u ngrit nga karrigia kur hyri ajo. Kaja e përshëndeti me kokë, pastaj hodhi vështrimin nga dritarja drejt një reje të stërmadhe grumbullore, me faqet në ngjyrë pjeshke, që fryhej.
– Mirëmbrëma, Kaja.
– Zoti Milton.
– Kaja, të lutem, më thirr Tom. Po me krahun çfarë ke? Ke lënduar veten?

Ajo ngriti vrik dorën për të mbuluar rrjetat e gërvishtjeve në krah. – Nga mushkonjat, besoj.
– Do të flas me sherifin; nuk duhet të kesh mushkonja në... dhomë.
Ajo foli me kokën ulur: – Të lutem, mos, nuk ka problem.

Insektet nuk më shqetësojnë.
– Në rregull, mirë. Nuk do të bëj asgjë që nuk dëshiron. Kaja, erdha të flas mbi mundësitë që kemi?
– Çfarë mundësish?
– Po ta shpjegoj. Në këtë pikë është e vështirë të dimë nga anon juria. Akuza ka në dorë goxha çështje. Provat e saj nuk janë të forta, po duke gjykuar se sa paragjykues janë njerëzit në këtë qytezë, duhet të jesh e përgatitur që do ta kemi të lehtë fitoren. Por ekziston edhe mundësia e pranimit të fajësisë. E ke idenë për çfarë e kam fjalën?
– Jo tamam.
– Ti vetë je deklaruar e pafajshme për vrasje të shkallës së parë. Në qoftë se humbasim, humbja jote është e madhe: burgim i përjetshëm ose, siç e di, ata po kërkojnë dënim me vdekje. Mundësia jote është të pranosh fajin për një akuzë më të lehtë, le të themi, vrasje pa paramendim. Në qoftë se do të ishe e gatshme të thoshe, po, shkove në kullë atë natë, atje u takove me Çejsin, patët një zënkë dhe ai, aksidentalisht, eci mbrapsht dhe u rrëzua me shpinë përmes skarës, gjyqi mund të përfundojë menjëherë, nuk do të jesh e detyruar të durosh më nga këto drama dhe dënimin mund ta negocionim me akuzën. Përderisa nuk je dënuar kurrë më parë, me gjasë do të të dënonin deri në dhjetë vjet dhe mund të dalësh nga burgu, le të themi, pas gjashtë vjetësh. E di që nuk janë pak vjet, por është më mirë sesa një dënim me burgim të përjetshëm apo dënimi tjetër.
– Jo, nuk do të pranoj asnjë faj. Nuk do të shkoj në burg.
– Kaja, të kuptoj, po të lutem ta mendosh një herë. Nuk mund të qëndrosh në burg tërë jetën dhe nuk e dëshiron as... dënimin tjetër.

Kaja hodhi vështrimin sërish jashtë dritares. – Nuk kam përse të mendohem për këtë. Nuk do të rri në burg.

– Mirë, nuk jemi të detyruar ta vendosim tani. Kemi edhe pak kohë. Të shohim si do të të shkojë. Para se të largohem, dëshiron të më thuash ndonjë gjë?
– Të lutem, më nxirr që këtu. Në një mënyrë... apo në tjetrën.
– Do të bëj ç'është e mundur të të nxjerr, Kaja. Po mos u dorëzo. Dhe, të lutem, më ndihmo. Siç ta kam thënë edhe më parë, duhet të angazhohesh, të vështrosh nga anëtarët e jurisë herë pas here...

Mirëpo Kaja ishte kthyer për të dalë.

XHEJKOBI E SHOQËROI PËRSËRI për në qeli, ku ajo mori pakon e Xhampinit – të çmbështjellë nga drejtori, pastaj të lidhur përsëri dosido. Ajo e hapi, duke ruajtur dhe palosur mbështjellësen. Brenda ndodhej një shportë me shishka të vogla boje, një furçë, letër vizatimi dhe një qese letre mbushur me kifle me miell misri të Mejbëllit.

Dielli kishte perënduar; nuk kishte më grimca pluhuri për t'u ndjekur.

Më vonë Xhejkobi erdhi të merrte tabakanë e darkës. – Aman, zonjusha Klark, nuk ke ngrënë pothuaj asgjë. – Mishi i derrit dhe perimet ishin mjaft të mira. – Ajo i buzëqeshi lehtë, pastaj mbajti vesh hapat e tij deri në fund të korridorit. Priti të dëgjonte derën e rëndë metalike të mbyllej rëndë e përfundimisht.

Pastaj diçka lëvizi në dyshemenë e korridorit, mu para hekurave të saj. Ajo hodhi sytë andej. Sandej Xhastisi, mbështetur mbi këmbët e pasme, e kishte ngulur vështrimin e syve të tij jeshilë mbi qellat e pasme, e kishte ngulur vështrimin e syve të tyre jeshilë në sytë e saj të errët.

Zemra i rrahu fort. E mbyllur vetëm gjithë këto javë, ndërsa tani kjo krijesë shfaqej si magjistar mes hekurave. Për të qenë më të. Sandej Xhastisi e shkëputi shikimin dhe ktheu sytë nga

korridori, andej nga vinin bisedat e të burgosurve. Kaja u tmerrua se mos ai largohej prej saj dhe shkonte tek ata. Por maçoku vështroi përsëri nga ajo, puliti sytë si për të shprehur një mërzi të detyrueshme dhe hyri lehtësisht mes hekurave. Brenda.

Kaja lëshoi frymën. Pëshpëriti: – Të lutem, rri.

Maçoku e mori shtruar, duke nuhatur rreth e rrotull qelisë, duke hetuar muret e lagështa të betonit, tubat e ekspozuar, lavamanin, gjatë tërë kohës i detyruar ta shpërfillte vajzën. Më me interes iu duk një e çarë e vogël në mur. Kaja e kuptonte ngaqë mendimet e tij i pasqyroheshin në bisht. E mbylli inspektimin te shtrati i vogël. Pastaj, si pa të keq, kërceu në prehrin e saj dhe u mblodh kutullaç, duke ia mbështetur butë në kofshë putrat e bardha. Kaja qëndroi e ngrirë, me krahët pak të ngritur, për të mos penguar manovrat e tij. Më në fund, ai u rehatua si të kishte bërë aty fole çdo natë të jetës së vet. Ktheu sytë nga Kaja. Ajo i preku lehtë kokën, pastaj i kroi qafën. Një gërhimë e fortë shpërtheu si rrjedhë. Kaja mbylli sytë nga ky pranim kaq i lehtë. Një pauzë e thellë në një jetë të tërë dëshirimi.

Nga frika për të lëvizur, Kaja qëndroi e ngrirë derisa këmba iu mpi, pastaj lëvizi pak për të shtrirë muskujt. Sandej Xhastisi, pa hapur sytë, rrëshqiti nga prehri i saj dhe iu mblodh kutullaç në ijë. Ajo u shtri e veshur e tëra dhe u rehatuan të dy tok. Kaja vështroi teksa flinte, pastaj ra edhe vetë në gjumë. Jo një gjumë me hope e troshitje, po një rënie, më në fund, në një qetësi të zbrazët.

Një herë gjatë natës, ajo hapi sytë dhe e pa tek flinte në shpinë, me këmbët e përparme të nderura në njërën anë dhe këmbët e pasme në anën tjetër. Po, kur u zgjua në agim, ai ishte larguar. Gryka iu mbyll fort për të mbytur një rënkim.

Më vonë, Xhejkobi u shfaq jashtë qelisë së saj, duke mbajtur tabakanë e mëngjesit me njërën dorë e duke hapur drynin me tjetrën. – Të solla llapa tërshëre, zonjusha Klark.

Ajo mori tabakanë, duke i thënë: – Xhejkob, maçoku bardhezi,

që fle në sallën e gjyqit, mbrëmë ishte këtu.
– Oh, më vjen shumë keq. Është Sandej Xhastisi. Ndonjëherë futet vjedhurazi me mua dhe nuk e shoh, ngaqë jam i zënë me tabakatë. Dhe unë e mbyll derën duke e lënë këtu brenda me ju.
– Mjaft i sjellshëm për të mos thënë e kyç.
– Nuk ka gjë. Më pëlqen ta kem këtu. Të lutem, mund ta lësh brenda sa herë që ta shohësh pas darke? Ose në çdo kohë.

Ai e vështroi ëmbël. – Sigurisht. Ashtu do të bëj, zonjusha Klark; do ta bëj patjetër. Shoh se mund të të bëj shoqëri.
– Faleminderit, Xhejkob.

Atë mbrëmje, Xhejkobi u rikthye. – Ja edhe ushqimi yt, zonjusha Klark. Pulë e fërgurar dhe pure me lëng nga restoranti. Shpresoj të hash ndonjë gjë sonte.

Kaja u ngrit, duke parë rreth rreth këmbëve të tij. Mori tabakanë.
– Faleminderit, Xhejkob. E ke parë maçokun?
– Jo. Fare. Po do t'i mbaj sytë hapur.

Kaja pohoi me kokë. U ul mbi shtrat, i vetmi vend për t'u ulur dhe vështroi ngultas pjatën. Këtu në burg ushqimi ishte më i mirë nga ç'kishte ngrënë gjithë jetën. Shtyu mënjanë pulën dhe fasulet. Tani që kishte ushqim, nuk ndiente më uri.

Pastaj u dëgjua zhurma e çelësit që rrotullohej në bravë dhe lëkundja e derës së rëndë metalike. – Hyr, pra, zoti Sandej Xhastis.

Nga fundi i korridorit, dëgjoi zërin e Xhejkobit: – Hyr, pra, zoti Sandej Xhastis.

Pa marrë frymë, Kaja nguli vështrimin në dyshmenë jashtë qelisë së saj dhe, pas disa sekondash, u shfaq Sandej Xhastisi. Njollat e tij ishin habitshmërisht të qarta dhe elipsi i drejtë saj. Ajo pli Pa hezituar këtë herë, ai hyri në qeli dhe eci drejt saj. Ajo uli pjatën në dysheme dhe maçoku hëngri pulën – tërhoqi kockat e kofshës mënjanë në dysheme – pastaj lëvau me gjuhë purenë. Fasulet i la pa ngrënë. Ajo e shihte me buzë në gaz, pastaj fshiu dyshemenë me pecetë.

Maçoku kërceu mbi shtrat dhe të dy i mbështolli një gjumë i ëmbël.

XHEJKOBI QËNDROI JASHTË derës së saj ditën tjetër. – Zonjusha Klark, ke një vizitor tjetër.
– Kush është?
– Është përsëri zoti Tejt. Ka ardhur disa herë, zonjusha Klark, qoftë duke sjellë diçka apo duke kërkuar të të takojë. Nuk do ta takosh sot, zonjusha Klark? Është e shtunë, nuk ka as gjyq, asgjë për të bërë tërë ditën e ditës.
– Në rregull, Xhejkob.

Xhejkobi e shoqëroi në të njëjtën dhomë të zymtë, ku ajo kishte takuar Tom Miltonin. Kur Kaja u fut në derë, Tejti u ngrit nga karrigia dhe iu afrua me të shpejtë. Ai buzëqeshi lehtë, po sytë i tradhtonin trishtimin që e shihte Kajën këtu.
– Kaja, dukesh mirë. Jam qenë shumë i shqetësuar. Faleminderit që më takove. Ulu. – U ulën përballë njëri-tjetrit, ndërkohë që Xhejkobi qëndronte në qoshe duke lexuar mjaft i përqendruar gazetën.
– Ç'kemi, Tejt? Faleminderit për librat që ke sjellë. – Shtirej e qetë, po zemrën e kishte të copëtuar.
– Çfarë mund të bëj tjetër për ty?
– Ndoshta mund të ushqesh pulëbardhat, po të re rruga andej.

Ai çoi buzën në gaz. – Po, i kam ushqyer. Çdo dy ditë, pak a shumë. – Tejti u hoq i shkujdesur, po kishte shkuar atje me makinë apo varkë çdo agim dhe muzg për t'i ushqyer.
– Faleminderit.
– Isha në sallën e gjyqit, Kaja, ulur mu pas teje. Nuk u ktheve kurrë, ndaj nuk e di nëse më pe. Do të jem atje çdo ditë.

Ajo hodhi vështrimin jashtë dritares.
– Tom Miltoni është shumë i zoti, Kaja. Ndoshta avokati më

i mirë në këtë pjesë të shtetit. Ai do të të nxjerrë që këtu. Vetëm bëj durim.

Kur ajo nuk foli përsëri, ai vazhdoi: – Dhe sapo të dalësh që këtu, do t'i kthehemi eksplorimit të lagunave si në kohët e vjetra.
– Tejt, të lutem, duhet të më harrosh.
– Nuk kam harruar dhe nuk do të harroj kurrë, Kaja.
– Ti e di që jam ndryshe. Nuk përshtatem me njerëzit e tjerë. Nuk mund të jem pjesë e botës tënde. Të lutem, nuk mund ta kuptosh që kam frikë të afrohem me njeri tjetër përsëri? Nuk mundem.
– Nuk vë faj, Kaja, por...
– Tejt, më dëgjo. Prej vitesh kam dëshiruar të jem e rrethuar nga njerëzit. Besoja vërtet që dikush do të qëndronte me mua, që do të kisha vërtet miq dhe familje. Të isha pjesë e një grupi. Por kam mësuar, më në fund, si ta pranoj dhe si ta mbroj veten. Po nuk mund të flas sot për një gjë të tillë. E çmoj ardhjen tënde tani, po nuk mendoj dot se çfarë do të vijë më pas. Jo këtu brenda.
– Në rregull. Të kuptoj. Të kuptoj, vërtet.

Pas një heshtjeje të shkurtër, ai vijoi: – Bufat tigër po thërrasin.

Ajo pohoi me kokë, gati me buzëqeshje.
– Oh, ndërsa dje, nuk do ta besosh, kur kalova nga shtëpia jote, një fajkua mashkull Kuper qëndroi mu në shkallët e tua.

Më në fund, ajo buzëqeshi vërtet kur solli në mendje Kuperin. Një nga kujtimet e saj të fshehta. – Po, e besoj.

Dhjetë minuta më vonë, Xhejkobi tha se koha e vizitës mbaroi dhe Tejti duhej të largohej. Kaja e falënderoi përsëri për vizitën.
– Do të vazhdoj t'i ushqej pulëbardhat, Kaja. Dhe do të të sjell libra të tjerë. – Ajo mohoi me kokë dhe eci pas Xhejkobit.

45
Kapuç i Kuq

1970

Të hënën në mëngjes, pas vizitës së Tejtiti, kur Kaja u shoqërua në sallën e gjyqit nga polici gjyqësor, ajo i mbajti sytë larg shikuesve, si më parë, duke vështruar ngultas pemët hijemëdha jashtë. Po veshi i kapi një zhurmë të njohur, ndoshta një kollë të lehtë dhe ktheu kokën. Atje, në radhën e parë, ulur bashkë me Tejtin, ishin Xhampini dhe Mejbëlli, e cila mbante në kokë kapelën e kishës, zbukuruar me trëndafila mëndafshi. Njerëzit kishin filluar të mërmërisnin kur ata hynë me Tejtin dhe u ulën poshtë në "zonën e bardhë". Po kur polici gjyqësor ia raportoi këtë gjykatësit Sims, i cili ndodhej ende në zyrën e vet, gjykatësi ia ktheu që kushdo, i çdo ngjyre apo besimi, mund të ulej ku të dëshironte në sallën e gjyqit dhe, nëse dikujt nuk i pëlqente kjo, ishte i lirë të largohej. Në fakt, do të kujdesej ai vetë që të largohej.

Kur pa Xhampinin dhe Mejbëllin, Kaja ndjeu një grimë force dhe trupi iu drejtua pak.

Dëshmitari i radhës i akuzës, Dr. Stuart Kon, mjek ligjor, kishte flokë të thinjur të prerë fare shkurt dhe mbante syze tepër të ulura mbi hundë, një zakon që e detyronte ta shpinte kokën pas për të parë përmes lenteve. Ndërsa ai u përgjigjej pyetjeve të Erikut, mendja e Kajës arratisej te pulëbardhat. E kishte djegur

malli për to gjatë këtyre muajve të gjatë në burg, megjithatë Tejti i kishte ushqyer. Ato nuk ishin braktisur. Ajo mendoi për Kuqon e Madh, sesi ecte gjithmonë mes gishtave të saj të këmbës, kur ajo hidhte thërrime mbi ta.

Mjeku ligjor anoi kokën pas për të ndrequr syzet, një gjest që e riktheu Kajën në sallën e gjyqit.

– Atëherë, për ta përmbledhur, ju keni dëshmuar që Çejs Endrusi vdiq midis mesnatës dhe orës dy natën e 29 tetorit ose mëngjesin e 30 tetorit, 1969. Shkaku i vdekjes ishin plagët e rënda në tru dhe shtyllë kurrizore të shkaktuara nga rënia përmes skarës së hapur të kullës së zjarrit, nga një lartësi prej nëntëmbëdhjetë metrash nga toka. Gjatë rënies, ai goditi pjesën e pasme të kokës në një tra mbajtës, fakt i konfirmuar nga kampionet e flokëve të gjetur në tra. A janë gjithë këto të sakta sipas opinionit tuaj prej eksperti?
– Po.
– Atëherë, Dr. Kon, si shpjegohet që një djalosh inteligjent dhe në formë të mirë fizike si Çejs Endrusi të vinte këmbën në skarën e hapur dhe të binte drejt vdekjes së vet? Për të përjashtuar së paku një mundësi, a u gjetën në gjakun e tij alkool apo substanca të tjera që mund t'ia kishin dobësuar gjykimin?
– Jo, nuk u gjetën.
– Provat e paraqitura më herët tregojnë që Çejs Endrusi goditi pjesën e pasme të kokës, jo ballin, në traun mbajtës. – Eriku qëndroi para jurisë dhe bëri një hap të madh. – Kur unë eci përpara, koka ime del pak më përpara se trupi. Sikur të hidhja tani hapin në një vrimë përpara meje, vrulli dhe pesha e kokës do të merrnin përpara. Saktë? Çejs Endrusi do të kishte goditur ballin tek trau, jo pjesën e pasme të kokës, në qoftë se kishte ecur parsh. Atëherë, a nuk është e vërtetë, Dr. Kon, që provat sugjerojnë që Çejsi ka ecur mbrapsht në çastin e rënies?

– Po, provat do ta mbështesnin këtë konkluzion.
– Atëherë, mund të arrijmë, gjithashtu, në konkluzionin që, në qoftë se Çejs Endrusi po qëndronte me shpinë nga skara e hapur dhe u shty nga dikush tjetër, ai do të kishte rënë mbrapsht, jo me fytyrë? – Para se të kundërshtonte Tomi, Eriku shtoi shumë shpejt: – Nuk po ju kërkoj të deklaroni se kjo është e vërtetë përfundimtare që Çejs Endrusi u shty mbrapsht drejt vdekjes. Thjesht po bëj të qartë që, nëse dikush e shtyu Çejsin mbrapsht përmes vrimës, plagët nga trau në kokë do të përputheshin me ato që ngjanë në të vërtetë. Është e saktë kjo?
– Po.
– Në rregull, Dr. Kon, kur këqyrët trupin e Çejs Endrusit në klinikë, mëngjesin e 30 tetorit, a mbante ai një varëse me guaskë?
– Jo.

Për të përmbajtur pështjellimin që ndjeu, Kaja u përqendrua te Sandej Xhastisi, i cili po lahej në parvazin dritares. I përdredhur në një pozicion të pamundur, me njërën këmbë lart në ajër, ai po lëpinte pjesën e brendshme të majës së bishtit. Banja e trupit dukej se e kishte përthithur dhe e argëtonte të tërin.

Disa çaste më vonë, prokurori po pyeste: – Është e vërtetë që Çejs Endrusi mbante veshur një xhaketë xhins natën e vdekjes?
– Po, e saktë është.
– Dhe sipas raportit tuaj zyrtar, Dr. Kon, a nuk gjetët në xhaketën e tij fibra të kuqe leshi? Fibra që nuk i përkisnin ndonjërës prej rrobave që ai mbante veshur.
– Po.

Eriku ngriti lart një qese plastike të tejdukshme, në të cilën kishte copa leshi të kuq. – A janë këto fibrat e kuqe që u gjetën në xhaketën e Çejs Endrusit?
– Po.

Eriku ngriti një qese më të madhe nga tryeza e vet. – Dhe a

nuk është e vërtetë që fibrat e leshit të kuq të gjetura në xhaketën e Çejsit përkonin me ato të këtij kapuçi të kuq? – Ia zgjati kapuçin dëshmitarit.
– Po. Këto janë mostrat që kam etiketuar unë dhe fibrat e kapuçit përputhen plotësisht me ato të xhaketës.
– Ku u gjet ky kapuç?
– E gjeti sherifi në banesën e zonjushës Klark. – Ky fakt nuk njihej gjerësisht dhe nëpër sallën shpërthyen mërmërimat.
– A u gjet ndonjë provë që ajo e kishte veshur ndonjëherë këtë kapuç?
– Po. Në të u gjetën fije flokësh të zonjushës Klark.

Ndërsa shihte Sandej Xhastisin në sallën e gjyqit, Kaja filloi të mendonte sesi familja e saj nuk kishte pasur kurrë kafshë shtëpiake. As qen, as mace. E vetmja gjë e afërt me kafshën shtëpiake ishte një femër qelbësi - një krijesë e butë, dhelparake dhe dacipë - që jetonte nën barakë. Mami e quante Shanel.

Pas disa aksidenteve, ku kishte shpëtuar për qime, kishin filluar ta njihnin njëri-tjetrin dhe Shaneli u bë shumë e sjellshme, duke e shfaqur karakterin luftarak vetëm kur fëmijët bëheshin shumë trazovaçë. Ajo vinte e ikte, ndonjëherë vetëm një metër larg kujtdo që ngjiste apo zbriste shkallët.

Çdo pranverë ajo shoqëronte kotelet e saj të vogla për bastisje në pyjet me lisa apo gjatë përrenjve. Ato e ndiqnin me vrap, duke iu hedhur njëra-tjetrës e duke krijuar pështjellime bardhezi.

Babai, sigurisht, kërcënonte gjithmonë se do ta hiqte qafe, mirëpo Xhodi, duke treguar një pjekuri goxha më të madhe se i ati, ia kthente qetë: – Vendin e saj do ta zerë një tjetër, ndaj them se është më mirë të kesh një qelbës që e njeh sesa një qelbës që nuk e njeh. – Ajo buzëqeshi, duke sjellë në mendje Xhodin. Pastaj u kujtua se ku ndodhej dhe e mblodhi veten.

– Atëherë, Dr. Kon, natën kur Çejs Endrusi vdiq, atë natë që

ai ra me shpinë nga skara e hapur - një pozicion që përputhet me shtyrjen nga dikush - fibrat në xhaketën e tij vinin nga një kapuç i kuq që u gjet në banesën e zonjushës Klark. Dhe në atë kapuç u gjetën fije flokësh të zonjushës Klark. Kështu?
– Po.
– Faleminderit, Dr. Kon. Nuk kam pyetje të tjera.

Tom Miltoni vështroi shkurt nga Kaja, e cila po shihte qiellin. Salla u anua fizikisht drejt prokurorit, sikur dyshemeja të kishte marrë pjerrësi, pavarësisht faktit që Kaja qëndronte e ngrirë dhe e shkëputur nga salla e gjyqit - si e skalitur nga akulli. Tomi largoi flokët e bardhë nga balli dhe iu afrua dëshmitarit për ta pyetur.

– Mirëmëngjesi, Dr. Kon.
– Mirëmëngjesi.
– Dr. Kon, ju dëshmuat se plagët mbrapa kokës së Çejs Endrusit pajtoheshin me rënien e tij mbrapsht përmes vrimës së hapur. A nuk është e vërtetë që, nëse ai do të kishte ecur vetë mbrapsht dhe do të ishte rrëzuar aksidentalisht nga vrima e hapur, rezultatet e goditjes në pjesën e pasme të kokës do të kishin qenë ekzaktesisht të njëjta?
– Po.
– A kishte blana në gjoksin apo krahët e tij, që do të përkonin me shtyrjen apo goditjen?
– Jo. Kishte, sigurisht, mavijosje të mëdha në të gjithë trupin e tij nga rënia. Kryesisht në shpinë dhe këmbë. Nuk kishte asnjë shenjë që mund të identifikohej si e shkaktuar nga shtyrja apo goditja.
– Në fakt, a nuk është e vërtetë se nuk ka asnjë lloj prove që Çejs Endrusi u shty për të rënë nga vrima?
– E vërtetë është. Nuk jam në dijeni të ndonjë prove që Çejs Endrusi u shty.
– Atëherë, Dr. Kon, nga ekzaminimi profesional i trupit të Çejs Endrusit nga ana juaj, nuk ka prova që vërtetojnë se ishte

vrasje dhe jo aksident?
– Jo.

Tomi bëri një pauzë, për të lejuar thithjen e kësaj përgjigjeje nga juria, pastaj vazhdoi: – Atëherë, le të flasim tani për ato fibrat e kuqe të leshit që u gjetën në xhaketën e Çejsit. A ka ndonjë mënyrë për të përcaktuar se sa gjatë kanë qëndruar ato fibra në xhaketë?
– Jo. Ne mund të provojmë nga kanë ardhur, por jo kur.
– Me fjalë të tjera, ato fibra mund të kenë qenë në atë xhaketë prej një viti, madje prej katër vjetësh?
– E saktë.
– Edhe nëse xhaketa ka qenë larë?
– Po.
– Atëherë, nuk ka prova që ato fibra u ngjitën në xhaketën e Çejsit natën e vdekjes së tij?
– Jo.
– Ekzistojnë dëshmi, sipas cilave e akuzuara e njihte Çejs Endrusin qysh katër vite para vdekjes së tij. Atëherë, ju thoni që në çfarëdo lloj kohe gjatë atyre viteve, kur ata janë takuar dhe kanë pasur veshur këto lloj rrobash, ka mundësi që fibrat të kenë kaluar nga kapuçi te xhaketa?
– Me çfarë kam parë, po.
– Pra, fibrat e kuqe nuk vërtetojnë që zonjusha Klark ishte me Çejs Endrusin natën që ai vdiq. A ka ndonjë lloj prove që zonjusha Klark ishte afër Çejs Endrusit atë natë? Për shembull, fragmente të lëkurës së saj në trupin e tij, nën thonj, apo gjurmët e gishtërinjve të saj në kopsa apo përçina të xhaketës? Fije të flokëve të saj në rroba apo në trupin e tij?
– Jo.
– Atëherë, në fakt, përderisa fibrat e kuqe mund të kenë qenë në xhaketën ndoshta që prej katër vitesh, nuk ka ndonjë lloj prove që zonjusha Klark ndodhej afër Çejs Endrusit natën e vdekjes së tij?
– Nga ekzaminimet e mia, kjo rezulton e saktë.

– Faleminderit. Nuk kam pyetje të tjera.

Gjykatësi Sims shpalli një pushim të hershëm dreke.

Tomi preku lehtë bërrylin e Kajës dhe i pëshpëriti se kishte shkuar mirë. Ajo pohoi lehtë me kokë ndërsa njerëzit ngriheshin dhe shtriqeshin. Pothuaj të gjithë qëndruan aq gjatë sa ta shihnin Kajën të prangosej e të shoqërohej jashtë salle.

Kur hapat e Xhejkobit kumbuan në fund të korridorit, pasi e kishte lënë Kajën në qeli, ajo u lëshua rëndë mbi shtrat. Kur ishte burgosur fillimisht, ata nuk e kishin lejuar ta merrte çantën e shpinës në qeli, por e kishin lënë që të merrte disa gjëra prej saj në një qese letre bojëkafe. Atëherë ajo futi dorën në qese dhe nxori copën e letrës me adresën dhe numrin e telefonit të Xhodit. Që kur ishte futur aty, e kishte parë këtë copë letre pothuaj përditë dhe kishte menduar t'i telefononte të vëllait për t'i kërkuar të vinte e të qëndronte me të. Ajo e dinte që ai do ta bënte këtë dhe Xhejkobi i kishte thënë se mund ta përdorte telefonin të marrë të vëllanë. Po Kaja nuk e kishte bërë këtë. Si do t'i shqiptonte fjalët: "Të lutem, eja; jam në burg, e akuzuar për vrasje."

Me kujdes, ajo e futi përsëri letrën në qese dhe nxori busullën nga Lufta e Parë Botërore që i kishte dhënë Tejti. E la gjilpërën të lëkundej në kërkim të veriut dhe e vështroi teksa e tregoi me siguri. E mbështeti pas zemrës. Ku më shumë se në këtë vend nevojitej një busull?

Pastaj pëshpëriti fjalët e Emili Dikinsonit:

Mblidhen copëzat e zemrës,
Ruhet mënjanë dashuria.
Nuk do të duam ta përdorim sërish
Deri në Përjetësi.

46
Mbreti i Botës

1969

Deti dhe qielli i shtatorit shkëlqenin në një blu të zbehtë nga një diell i butë teksa Kaja voziste me varkën e vet drejt Xhampinit për të marrë oraret e autobusit. Mendimi i udhëtimit me autobus, me njerëz të panjohur, drejt një qyteti të panjohur, e shkurajonte, por ajo dëshironte ta takonte redaktorin e vet, Robert Fosterin. Për më shumë se dy vjet, ata kishin këmbyer pusulla të shkurtra - madje edhe disa letra të gjata - kryesisht duke diskutuar rregullimet redaktoriale të tekstit dhe ilustrimet e librave të saj. Po letërkëmbimi poetik, aq shpesh me fraza biologjike të përziera me përshkrime poetike, ishte kthyer në një lidhje të ngrohtë me gjuhën e vet. Ajo dëshironte ta njihte këtë njeri që qëndronte në skajin tjetër të letërkëmbimit, një njeri që e dinte sesi drita e zakonshme copëzohet nga prizmat mikroskopikë të pendëve të kolibrave, duke krijuar ylbertësinë e gushës së tij të artë në të kuqe; dhe që dinte si ta shprehte këtë me fjalë aq të gjalla sa ngjyrat.

Kur vuri këmbë në skele, Xhampini e përshëndeti dhe e pyeti nëse kishte nevojë për karburant.
– Jo, faleminderit, jo sot. Kam nevojë të marr shënim oraret e autobusëve. E kam në kopje, apo jo?
– Sigurisht. Të ngjitur në mur, në të mëngjër të derës. Shko vetë.

Pasi doli nga dyqani me orarin, ai e pyeti: – Do të nisesh për

gjëkundi, zonjushë Kaja?
– Ka mundësi. Më ka ftuar redaktori për t'u takuar në Grinvill. Akoma nuk e kam vendosur.
– Mirë, shumë mirë. Është një çikë larg, por udhëtimi të bën gjithnjë mirë.

Kur Kaja u kthye për të shkuar te varka, Xhampini u përkul dhe e vështroi më nga afër. – Zonjushë Kaja, ç't'i ka ngjarë syrit, fytyrës? Duket sikur të kanë rrahur, zonjushë Kaja. – Ajo e ktheu menjëherë fytyrën mënjanë. Blana e goditjes së Çejsit, e vjetër gati një muaj, ishte zbehur në një njollë të zbehtë të verdheme, e cila, mendoi Kaja, nuk do t'i binte njeriu në sy.
– Jo, u përplasa me një derë në...
– Mos më trego përralla tani, zonjushë Kaja. Nuk kam lindur dje. Kush të ka goditur kështu?

Ajo nuk nxori zë.
– Ta ka bërë zoti Çejs? E di që mua mund të ma hapësh zemrën. Në fakt, nuk ta hap rrugën, derisa të ma thuash.
– Po, ishte Çejsi. – Kajës nuk iu besua që i nxori ato fjalë nga goja. Nuk kishte menduar kurrë se mund t'ia tregonte dikujt një gjë të tillë. Ktheu kokën përsëri nga ana tjetër, duke mbajtur me zor lotët.

Xhampini u nxi në fytyrë. Nuk foli për disa sekonda. Pastaj tha:
– Ç'të ka bërë tjetër?
– Asgjë, të betohem. Tentoi, Xhampin, por unë u mbrojta.
– Ai njeri duhet përzënë me dru nga qyteti.
– Xhampin, të lutem. Nuk mund t'ia thuash askujt, as sherifit, as ndonjë tjetri. Ata do të më marrin zvarrë në zyrën e sherifit dhe do të më detyrojnë të përshkruaj çfarë ngjau para një tufe burrash. Nuk do ta duroja dot këtë. – Kaja zhyti fytyrën mes duarve.
– Mirë, po diçka duhet bërë. Ai nuk mund ta bëjë një gjë të tillë si pa të keq dhe pastaj të mburret me motoskafin e vet. Sikur të jetë Mbreti i Botës.
– Xhampin, ti e di si shkojnë këto punë. Ata do të mbajnë anën

e tij. Do të thonë që telashet i shkaktoj unë. Që po përpiqem të zhvat para nga prindërit e tij apo kushedi çfarë. Pa mendo çfarë do të ndodhte nëse një nga vajzat e Qytezës me Ngjyrë do ta akuzonte Çejs Endrusin për agresion dhe tentativë përdhunimi. Do të bënin gjë hiç. Zero. – Zëri i Kajës iu të çirrej gjithnjë e më shumë. – Kjo do të sillte telashe të mëdha për vajzën. Do të shkruhej në gazetë. Njerëzit do ta akuzonin se ishte lavire. Ja, e njëjta gjë do të ishte edhe për mua dhe ti e di mirë këtë. Të lutem, më premto që nuk do t'i tregosh askujt. – E mbylli me ngashërime.
– Ke të drejtë, zonjushë Kaja. Ke shumë të drejtë. Mos ki merak, nuk do t'i përkëdhel gjërat. Po ku e di që ai nuk do të të qepet prapë? Dhe të gjen gjëkund atje vetëm?
– Kam ditur të mbrohem edhe më parë; këtë herë gabova, ngaqë nuk e dëgjova kur po vinte. Do të bëj kujdes, Xhampin. Po të vendos të shkoj në Grinvill, kur të kthehem, ndoshta mund të jetoj për njëfarë kohe te kasollja e leximit. Nuk mendoj që Çejsi do të vijë.
– Dakord, atëherë. Po dua që të vish më shpesh këtu, dua të vish e të më njoftosh që je mirë. Ti e di që mund të vish edhe të qëndrosh me mua dhe Mejbëllin, e di këtë.
– Faleminderit, Xhampin. E di.
– Kur do të shkosh në Grinvill?
– Nuk jam e sigurt. Në letër, redaktori më shkruante se bëhej fjalë për nga fundi i tetorit. Nuk kemi rënë akoma dakord, madje as ftesën nuk e kam pranuar akoma. – Ajo e dinte që nuk mund të shkonte në qoftë se blana nuk i qe zhdukur krejtësisht.
– Mirë, më njofto para se të nisesh dhe kur të jesh kthyer. Më dëgjon? Dua ta di kur do të jesh larg qytetit. Sepse, po nuk të pashë për më shumë se një ditë, do të vij të të kërkoj vetë. Madje edhe me përforcime, nëse e lyp puna.
– Do të të njoftoj. Faleminderit, Xhampin.

47
Eksperti

1970

Prokurori Erik Çastein po pyeste sherifin në lidhje me dy djemtë që kishin zbuluar trupin e Çejs Endrusit në këmbë të kullës së zjarrit më 30 tetor, ekzaminimin e doktorit dhe hetimin paraprak.

Eriku vazhdoi: – Sherif, ju lutem na tregoni çfarë ju shtyu të besonit që Çejs Endrusi nuk kishte rënë aksidentalisht nga kulla? Çfarë ju bëri të mendonit se ishte kryer një krim?
– Hm, një nga gjërat e para që më ra në sy ishte mungesa e gjurmëve rreth trupit të Çejsit, madje as gjurmët e tij. Ishin vetëm gjurmët e djemve që e gjetën, ndaj mendova se dikush i kishte fshirë për të mbuluar një krim.
– A nuk është, po ashtu, e vërtetë, Sherif, që në skenën e ngjarjes nuk kishte as gjurmë gishtash, as gjurmë rrotash?
– Po, e saktë është. Raportet laboratorike konstatuan që nuk kishte gjurmë të freskëta gishtash në kullë. Madje as në skarë, të cilën dikush duhej ta hapte. Zëvendësi im dhe unë kërkuam gjurmë rrotash dhe nuk gjetëm as të tilla. Gjithë kjo tregonte se dikush kishte fshirë qëllimisht të gjitha provat.
– Atëherë, kur raportet laboratorike vërtetuan që fibrat e kuqe të leshit nga kapuçi i zonjushës Klark u gjetën në xhaketën

që Çejsi mbante veshur atë natë, ju... – tha Tomi. – Orientim i dëshmitarit. Përpos kësaj, dëshmitë kanë treguar, në fakt, që fibrat e kuqe mund të kenë qenë zhvendosur nga rrobat e zonjushës Klark tek ato të zotit Endrus para natës së 29-30 tetorit.
– Pranohet, – buçiti gjykatësi.
– Nuk kam pyetje të tjera. Dëshmitari për ju. – Eriku e kishte ditur që dëshmia e sherifit do të ishte disi e dobët për akuzën – çfarë mund të bësh pa armë krimi, pa gjurmë gishtash, këmbësh, apo rrotash makine – po kishte mjaft material për të bindur jurinë që dikush e kishte vrarë Çejsin dhe, duke marrë në konsideratë fibrat e kuqe, ky dikush mund të kishte qenë zonjusha Klark.

Tom Miltoni iu afrua bankës së dëshmitarit. – Sherif, a i kërkuat ju apo dikush tjetër ndonjë eksperti të hetonte për gjurmë këmbësh apo për prova që gjurmët e këmbëve ishin fshirë?
– Nuk ishte e nevojshme. Jam ekspert në këtë fushë. Ekzaminimi i gjurmëve të këmbëve është pjesë e përgatitjes sime profesionale. Nuk kisha nevojë për ekspert tjetër.
– E kuptoj. Atëherë, kishte prova që gjurmët e këmbëve ishin fshirë nga vendngjarja? Dua të them, për shembull, a kishte shenja të ndonjë furçe apo dege për të mbuluar gjurmët? Ose, a kishte baltë të zhvendosur mbi baltë? Ndonjë provë, ndonjë fotografi të një veprimi të tillë?
– Jo. Unë ndodhem këtu për të dëshmuar si ekspert që nën kullë nuk kishte gjurmë këmbësh përveç gjurmëve tona dhe atyre të djemve. Prandaj, dikush duhet t'i ketë fshirë.
– Në rregull, Sherif, por moçali ka vetitë fizike karakteristike që gjatë baticës dhe zbaticës, niveli i ujërave nëntokësore – edhe goxha përtej vijës së baticës – ngjitet dhe zbret, duke e lënë tokën të thatë për njëfarë kohe, ndërsa pas disa orësh uji ngrihet përsëri. Në shumë vende, ngritja e nivelit të ujit e bën tokën të lëngshme, duke fshirë çdo

shenjë në baltë, si gjurmët e këmbëve. Duke fshirë gjithçka. A nuk është e vërtetë kjo?
– Eh, po, mund të ndodhë edhe kështu. Po nuk ka prova që të ketë ngjarë diçka e tillë.
– Kam këtu tabelat e baticës për natën e 29 tetorit dhe mëngjesin e 30 tetorit. Shikoni, Sherifi Xhekson, tabela tregon që zbatica ka ndodhur rreth mesnatës. Kështu, në kohën kur Çejsi ka mbërritur te kulla dhe ka ecur drejt shkallëve, ai do të ketë lënë gjurmë në baltën e lagësht. Po, kur erdhi batica dhe ujërat nëntokësore u ngritën, gjurmët e tij u fshinë. Kjo është arsyeja pse ju dhe djemtë latë gjurmë të thella dhe e njëjta arsye pse gjurmët e Çejsit u zhdukën. A jeni dakord që kjo është e mundur?

Kaja pohoi lehtë me kokë – reagimi i saj i parë ndaj dëshmisë që nga fillimi i gjyqit. Shumë herë ajo kishte parë ujërat e moçalit të kapërcenin historitë e një dite më parë: gjurmë drerësh ndanë një përroi apo vazhda rrëqebujsh pranë një këlyshi dreri të vrarë, që zhdukeshin.

Sherifi u përgjigj: – Eh, unë nuk kam parë kurrë gjësend të fshihet krejt fare, kështu që nuk e di.
– Sherif, por ju thatë që jeni ekspert, i stërvitur në ekzaminimin e gjurmëve të këmbëve. Dhe tani thoni që nuk e dini nëse kjo ngjarje e zakonshme ka ngjarë atë natë apo jo.
– Eh, nuk do të ishte kaq e vështirë të provohej një rast apo tjetri, apo jo? Mjafton të shkohet atje gjatë zbaticës, të bëhen ca gjurmë dhe të shihet nëse këto gjurmë fshihen me ardhjen e baticës.
– Po, nuk do të ishte e vështirë të përcaktohej njëri rast apo tjetri, po pse nuk është bërë? Këtu jemi në gjykatë dhe ju nuk keni prova, sidoqoftë, që një njeri të ketë fshirë gjurmët për të mbuluar një krim. Ka më shumë gjasa që Çejs Endrusi të ketë lënë gjurmë nën kullë dhe ato të jenë fshirë nga ngritja e ujërave nëntokësore.

Dhe, në qoftë se bashkë me të, në kullë do të kenë qenë ngjitur edhe ca miq të tij për t'u argëtuar, edhe gjurmët e tyre do të ishin fshirë. Në këto rrethana shumë të mundshme, asgjë nuk sugjeron mund të ketë ngjarë një krim. A nuk është e saktë kjo, Sherif? Se mund të ketë ngjarë një krim. A nuk është e saktë kjo, Sherif? Se mund të ketë ngjarë një krim. A nuk është e saktë kjo, Sherif?

Sytë e Edit u turrën majtas, djathtas, majtas, djathtas, sikur të kërkonte përgjigjen në mure. Njerëzit lëvizën në stolat e tyre.
– Sherif? – përsëriti Tomi.
– Sipas mendimit tim profesional, duket e pagjasë që një cikël normal i ngritjes së ujërave nëntokësore të fshijë krejtësisht gjurmët e këmbëve derisa ato të zhduken fare, si në këtë rast. Megjithatë, përderisa nuk kishte shenja të mbulimit të gjurmëve, mungesa e gjurmëve nuk provon, në vetvete, se ka ndodhur një krim. Por...
– Faleminderit. – Tomi u kthye nga juria dhe përsëriti fjalët e sherifit. – Mungesa e gjurmëve të këmbëve nuk vërteton se ka ndodhur një krim. Atëherë, vazhdojmë, Sherif. Ç'mund të thoni për skarën apo për shenja gishtash të zonjushës Klark? A e këqyrët për shenja gishtash të zonjushës Klark?
– Po, sigurisht që e këqyrëm.
– Dhe a i identifikuat shenjat e gishtave të zonjushës Klark në skarë apo gjëkund tjetër në kullë?
– Jo, jo. Po nuk gjetëm as tjera gishtash, kështu që...

Gjykatësi u përkul përpara: – Përgjigju vetëm pyetjeve, Ed.
– Po fije flokësh? Zonjusha Klark ka flokë të gjatë të zinj - po të ishte ngjitur deri në majë dhe të ishte marrë me platformën, duke hapur skarën e të tjera, do të kishte lënë me siguri fije flokësh. A gjetët ndonjë fije?
– Jo. – Balli i sherifit shkëlqeu nga djersa.
– Mjeku ligjor dëshmoi që, pasi kishte ekzaminuar trupin e Çejsit, nuk kishte gjetur prova që zonjusha Klark të ishte ndodhur afër tij atë natë. Dakord, u zbuluan ato fibrat, por ato mund të

kishin qenë atje ndoshta prej katër vjetësh. Ndërsa tani, ju po na thoni që nuk u gjet asnjë lloj prove që zonjusha Klark të ishte ndodhur në kullën e zjarrit atë natë. Saktë?
– Po.
– Atëherë nuk kemi prova që vërtetojnë se zonjusha Klark ishte në kullën e zjarrit natën kur Çejs Endrusi u rrëzua prej andej dhe gjeti vdekjen. Saktë?
– Këtë thashë.
– Pra, doni të thoni po.
– Po, dua të them po.
– Sherif, a nuk është e vërtetë që ato skarat në majë të kullës liheshin shpesh hapur nga fëmijët që luanin atje lart?
– Po, ishin lënë hapur ndonjëherë. Po, siç e thashë më herët, zakonisht lihej hapur ajo që duhej lëvizur për t'u ngjitur në majë, jo të tjerat.
– Por, a nuk është e vërtetë që skara ndanë shkallëve, dhe ndonjëherë edhe të tjerat, ishin lënë hapur aq shpesh dhe u konsideruan aq të rrezikshme, sa zyra juaj paraqiti një kërkesë me shkrim pranë Shërbimit Pyjor të Shteteve të Bashkuara për ta ndrequr këtë situatë? – Tomi ngriti një letër para sherifit. – A është kjo kërkesa zyrtare drejtuar Shërbimit Pyjor më 18 korrik të vitit të shkuar? – Sherifi pa fletën e letrës.
– Po. Ajo është.
– Kush e shkroi këtë kërkesë?
– Unë vetë.
– Pra, vetëm tre muaj para se Çejs Endrusi të rrëzohej përmes hapjes së skarës në kullën e zjarrit dhe të gjente vdekjen, ju i drejtuat një kërkesë me shkrim Shërbimit Pyjor, ku i kërkonit të mbyllnin kullën, apo të siguronin skarat, që të mos lëndohej kush? E saktë është kjo?
– Po.

– Sherif, ju lutem, a do t'i lexonit gjykatës fjalinë e fundit të këtij dokumenti që i drejtuat Shërbimit Pyjor? Vetëm fjalinë e fundit, këtu. – Ia zgjati dokumentin sherifit, duke i treguar rreshtin e fundit.

Sherifi lexoi me zë të lartë para gjykatës: – "Duhet ta përsëris, këto skara janë shumë të rrezikshme dhe, në qoftë se nuk ndërmerren veprime, do të ngjasë ndonjë lëndim i rëndë apo edhe vdekje.
– Nuk kam pyetje të tjera.

48
Një Udhëtim

1969

Në 28 tetor, 1969, Kaja ngadalësoi varkën te doku i Xhampinit për t'i thënë mirupafshim, siç kishte premtuar, pastaj voziti drejt skelës së qytetit, ku peshkatarët, edhe ata të karkalecave, ndalën si gjithnjë punët për ta parë. Duke i shpërfillur, ajo lidhi varkën dhe mori valixhen e zbardhulët të kartonit - marrë nga dollapi i vjetër i mamit - për në Rrugën Kryesore. Nuk kishte çantë dore, po mbante çantën e shpinës mbushur me libra, ca proshutë, biskota dhe një sasi të vogël parash, pasi kishte fshehur shumicën e parave nga e drejta e autorit në një fund bojëkafe Sirs, Roubaku, bluzë të bardhë dhe këpucë të sheshta. Dyqanxhinjtë e zënë me punë duke u shërbyer klientëve, apo duke fshirë trotuaret, e panë të gjithë ngultas.

Ajo qëndroi në qoshe, nën tabelën e stacionit dhe priti autobusin Trelluejs, me frenat fishkëllyes, që ndaloi, duke zënë pamjen e oqeanit. Askush nuk zbriti teksa Kaja bëri përpara dhe bleu nga shoferi biletën për në Grinvill. Kur ajo e pyeti për datën dhe orën e kthimit, ai i zgjati një orar të printuar, pastaj sistemoi valixhen e saj. Ajo mbajti shtrënguar fort çantën e shpinës dhe hipi në autobus. Dhe, para se të kishte kohë të mendohej fort për këtë, autobusi, që dukej i gjatë sa qyteti, doli nga Barkli Kovi.

Dy ditë më vonë, në orën 1:16 të pasdites, Kaja zbriti nga

Trelluejsi që vinte nga Grinvilli. Tani kishte më shumë banorë vërdallë, që e shihnin ngultas dhe pëshpëritnin teksa ajo hidhte flokët pas supit dhe merrte valixhen nga shoferi. Vajza kapërceu rrugën drejt skelës, hipi në varkën e vet dhe voziti drejt shtëpisë. Dëshironte të ndalonte te Xhampini e t'i thoshte se ishte kthyer, siç i kishte premtuar, po në skelën e tij kishte shumë varka që prisnin për karburant, ndaj ajo e pa më të udhës të shkonte tek ai të nesërmen. Përveç të tjerash, kësisoj do të kthehej më shpejt te pulëbardhat.

Më vonë, po atë mëngjes, më 31 tetor, teksa ndaloi para skelës së Xhampinit, i thirri dhe ai doli nga dyqani i vogël.
– Hej, Xhampin, erdha të të them se u ktheva. U ktheva dje. – Ai eci drejt saj pa i folur.

Me të vënë këmbë Kaja në skele, ai tha: – Zonjushë Kaja, unë...

Ajo anoi kokën. – Çfarë ka? Si është puna?

Ai vazhdoi ta shihte ngultas. – Kaja, e more vesh lajmin për zotin Çejs?
– Jo. Çfarë lajmi?

Ai tundi kokën. – Çejs Endrusi vdiq. Vdiq në mes të natës, ndërkohë që ti ishe në Grinvill.
– Çfarë? – Kaja dhe Xhampini panë të dy sytë në sytë e njëri-tjetrit.
– E gjetën dje në mëngjes poshtë kullës së zjarrit me një... hm, thonë se ka thyer qafën dhe truri i është bërë përshesh. Mendojnë se ka rënë nga maja e kullës.

Buzët e Kajës mbetën të hapura.

Xhampini vazhdoi: – I gjithë qyteti zien. Disa njerëz e quajnë aksident, po thonë se sherifit nuk i mbushet mendja për këtë. Ndërsa mamaja e Çejsit është e tërbuar, thotë se ia kanë vrarë. Rrëmujë e madhe.

Kaja pyeti: – Po përse mendojnë se e kanë vrarë...?
– Një nga skarat në dyshemenë e kullës ishte lënë hapur dhe ai ra plumb që andej; kjo iu duket e dyshimtë atyre. Disa thonë që skarat

lihen gjithmonë hapur nga fëmijët që sillen rrotull andej dhe zoti Çejs mund të ketë rënë aksidentalisht. Ama ca njerëz e quajnë vrasje.

Kaja qëndroi e heshtur, ndaj Xhampini vazhdoi: – Një shkak është fakti që Çejsi u gjend i vdekur pa atë varësen me guaskë që mbante prej vitesh dhe e shoqja thotë se e kishte pasur në qafë atë natë para se të dilte nga shtëpia për të shkuar te prindërit për darkë. E mbante gjithnjë në qafë, thotë ajo.

Kajës iu tha goja kur u përmend varësja.
– Ndërsa ata dy djemtë që gjetën Çejsin, he, ata kanë dëgjuar sherifin të thotë se nuk u gjendën gjurmë në vendngjarje. Asnjë gjurmë për be. Sikur provat të ishin fshirë nga dikush. Djemtë kanë mbushur qytezën me këto fjalë.

Xhampini i tregoi kur do të zhvillohej ceremonia e varrimit, por e dinte që Kaja nuk do të shkonte. Çfarë shfaqjeje do të kishte qenë për rrobaqepësit e vogla dhe grupin e studimit biblik! Sigurisht, spekulimet dhe thashethemet do të përfshinin edhe Kajën. Falë Zotit që ajo ndodhej në Grinvill natën e vdekjes së tij, përndryshe do t'ia kishin ngjitur asaj, mendoi Xhampini.

Kaja përshëndeti Xhampinin me kokë dhe ndezi motorin për në shtëpi. Qëndroi në bregun me baltë të lagunës, duke pëshpëritur një nga vjershat e Amanda Hamilltonit:

Kurrë mos e nënvlerëso
Zemrën,
Të aftë për vepra
Që mendja nuk mund t'i perceptojë.
Zemra dikton po aq mirë sa ndien.
Si mund të shpjegohet ndryshe
Shtegu që kam marrë
Shtegu që t'i ke marrë
Udha e gjatë përmes këtij kalimi?

49
Maskime

1970

Pasi deklaroi se quhej Leri Prajs - një burrë me kaçurrela të bardha, të prera shkurt dhe veshur me një kostum blu, i cili dukej i lirë që në shkëlqim - dhe që voziste autobusin Trelluejs në rrugë të ndryshme në këtë zonë të Karolinës së Veriut, dëshmitari i radhës bëri betimin. Teksa Eriku e pyeste, zoti Prajs pohoi se ishte e udhës të ngiste autobusin nga Grinvilli për në Barkli Kov dhe anasjelltas brenda një nate. Ai deklaroi, gjithashtu, se kishte drejtuar autobusin nga Grinvilli për në Barkli Kov natën e vdekjes së Çejsit dhe se asnjë nga udhëtarët nuk dukej si zonjusha Klark.

Eriku tha: – Atëherë, zoti Prajs, gjatë marrjes në pyetje, ju i thashë sherifit se në autobus ndodhej një udhëtar thatim, i cili mund të kishte qenë një grua shtatgjatë e maskuar si burrë. E saktë është kjo? Ju lutem, përshkruajeni këtë udhëtar.
– Ah, po, vërtet. Një djalosh i bardhë. Ndoshta një metër e tetëdhjetë, me pantallonat që i vareshin si çarçafë mbi hunjtë e gardhit. Mbante një kapelë të madhe kaba, në ngjyrë blu. Kokën e mbante ulur, nuk shihte asnjë.
– Dhe tani që e keni parë zonjushën Klark, a besoni se është e mundur që djaloshi thatim në autobus të ketë qenë zonjusha Klark e maskuar? A mund të fshiheshin flokët e saj në atë kapelën

e madhe?
– Po, besoj.
Eriku i kërkoi gjykatësit ta urdhëronte Kajën të ngrihej në këmbë dhe ajo u bind, me Tom Miltonin në krah.
– Mund të uleni përsëri, zonjusha Klark, – tha Eriku, pastaj iu drejtua dëshmitarit: – A do të thoshit që djaloshi në autobus kishte të njëjtën gjatësi dhe shtat si zonjusha Klark?
– Do të thosha pothuaj njëlloj, – tha zoti Prajs.
– Atëherë, duke marrë parasysh gjithçka, a do të thoshit se ka të ngjarë që burri thatim, i cili udhëtonte nga Grinvilli për në Barkli Kov me autobusin e orës 11:50, natën e 29 tetorit të vitit të shkuar, të ketë qenë, në fakt, e akuzuara, zonjusha Klark?
– Po, do të thosha se ka shumë mundësi.
– Faleminderit, zoti Prajs. Nuk kam pyetje të tjera. Dëshmitari për ju.
Tomi qëndroi para bankës së dëshmitarit dhe, pas pesë minutash pyetje drejtuar zotit Prajs, përmbledhi: – Ajo që na treguat është kjo: një, në autobusin nga Grinvilli për në Barkli Kov, natën e 29 tetorit 1969, nuk kishte asnjë grua që dukej si e akuzuara; dy, në autobus ndodhej një burrë i gjatë, i dobët, por në atë kohë, edhe pse ia patë fytyrën nga afër, nuk ju shkoi mendja se mund të ishte një grua e maskuar; tre, kjo ideja e maskimit ju lindi vetëm kur jua sugjeroi sherifi.
Tomi vazhdoi para se të përgjigjej dëshmitari: – Zoti Prajs, na thoni, nga jeni i sigurt që burri thatim u ndodh në autobusin e orës 11:50, natën e 29 tetorit? Mbajtët shënime, e shkruat gjëkundi? Ndoshta mund të ketë qenë një natë më parë apo më pas. A jeni njëqind për qind i sigurt se ishte nata e 29 tetorit?
– Hm, e shoh se ku doni të dilni. Dhe, kur sherifi po më testonte kujtesën, më dukej sikur burri kishte qenë në autobusin e asaj nate, ndërsa tani them se nuk mund të jem i sigurt njëqind

për qind.
– Gjithashtu, zoti Prajs, a nuk ishte shumë vonë autobusi atë natë? Në fakt, ishte njëzet e pesë minuta me vonesë dhe mbërriti në Barkli Kov në orën 1:40 të mëngjesit. Është e vërtetë?
– Po. – Zoti Prajs vështroi nga Eriku. – Po mundohem të jap ndihmën time, të bëj gjënë e duhur.
Tomi e siguroi: – Keni dhënë një ndihmë të madhe, zoti Prajs. Faleminderit shumë. Nuk kam pyetje të tjera.

ERIKU THIRRI DËSHMITARIN TJETËR, shoferin e autobusit të orës 2:30 nga Barkli Kovi për në Grinvill, mëngjesin e datës 30 tetor, njëfarë zoti Xhon King. Ai dëshmoi se e akuzuara, zonjusha Klark, nuk ndodhej në autobus, po në të ndodhej një zonjë e moshuar, „...e gjatë sa zonjusha Klark, me kaçurrela të shkurtra, të thinjura, si të bëra permanent.
– Duke parë të akuzuarën, zoti King, a është e mundur që, nëse zonjusha Klark të ishte maskuar si grua e moshuar, ajo do të ishte dukur e ngjashme me gruan në autobus?
– Eh, vështirë të imagjinohet. Ndoshta.
– Pra, është e mundur?
– Po, ma ha mendja.
Kur filloi pyetjet Tomi, ai tha: – Nuk mund ta pranojmë fjalën hamendje në një gjyq për vrasje. A e patë të akuzuarën, zonjushën Klark, në autobusin e orës 2:30, që shkonte nga Barkli Kovi për në Grinvill, mëngjesin herët të datës 30 tetor, 1969?
– Jo, nuk e pashë.
– A kishte autobus tjetër nga Barkli Kovi për në Grinvill atë natë?
– Jo.

50
Ditari

1970

Ditën tjetër, kur Kaja u shoqërua për në sallën e gjyqit, hodhi vështrimin nga Tejti, Xhampini, Mejbëlli dhe mbajti frymën kur dalloi një burrë me uniformë, me një buzëqeshje të lehtë në fytyrën me shenjë. Xhodi. Kaja e përshëndeti lehtë me kokë, duke vrarë mendjen nga e kishte marrë vesh për gjyqin. Ndoshta nga gazeta e Atlantës. Vajza vari kokën me turp.
Eriku u ngrit në këmbë. – Zoti Gjykatës, me leje të gjykatës, akuza thërret zonjën Sem Endrus. – Gjithë salla psherëtiu kur Pati Llav, nëna e pikëlluar, eci drejt bankës së dëshmitarit. Tek shihte gruan që dikur kishte shpresuar se do të bëhej vjehra e vet, Kaja kuptoi tashmë absurditetin e asaj dëshire. Edhe në këtë gjendje trishtimi, Pati Llav, veshur me rrobat më fine prej mëndafshi të zi, dukej në merak për paraqitjen dhe rëndësinë e saj. Qëndroi ulur drejt, me çantën e shndritshme të dorës në prehër, me flokët e errët mbledhur në një topuz të përkryer nën kapelën pak të mënjanuar, nga e cila i varej mbi sy një vello e zezë dramatike. Ajo nuk do ta kishte pranuar kurrë një banore këmbëzbathur moçali si nuse për djalin.
– Zonja Endrus, e di që kjo është e vështirë për ju, ndaj do t'i bie sa më shkurt të jetë e mundur. A është e vërtetë që biri juaj,

Çejs Endrusi, mbante varur në qafë një varëse prej rripi lëkure me një guaskë?
– Po, e vërtetë.
– Kur dhe sa shpesh e mbante atë varëse?
– Gjithë kohën. Nuk e hiqte kurrë. Për katër vjet nuk e pashë kurrë pa atë varëse.
Eriku i zgjati zonjës Endrus një ditar me kapakë lëkure. – Mund ta identifikoni këtë libër për gjykatën?
Kaja uli vështrimin në dysheme, duke kafshuar buzët, e tërbuar nga cenimi i privatësisë së saj, teksa prokurori ngrinte lart ditarin, që ta shihte e gjithë salla. Ajo e kishte bërë atë për Çejsin shumë pak kohë pas njohjes së tyre. Në pjesën më të madhe të jetës së vet, i ishte mohuar gëzimi i dhënies së dhuratave, një privim që shumë pak njerëz mund ta kuptonin. Pasi kishte punuar ditë dhe net të tëra me atë ditar, ajo e kishte mbështjellë me letër bojëkafe dhe e kishte stolisur me fiere të mrekullueshme jeshile dhe pendë të bardha patash dëbore. Ia kishte zgjatur Çejsit, kur ai kishte zbritur nga varka e vet në bregun e lagunës.
"Çfarë është kjo?"
"Diçka nga unë," i kishte thënë, me buzën në gaz.
Një histori e shprehur me piktura për kohët që kishin kaluar bashkë. E para, një skicë e të dyve ulur pas një trungu të nxjerrë në breg, me Çejsin duke luajtur në harmonikë. Emrat latinë të tërshërave të detit dhe guaskave të shpërndara ishin shkruar me dorën e Kajës. Një vorbull bojërash uji tregonte varkën e tij që pluskonte nën dritën e hënës. Piktura tjetër ishte një imazh abstrakt i delfinëve kureshtarë që qëndronin rreth varkës, me fjalët e këngës "Majkëll, Sille Varkën në Breg" që endeshin reve. Një tjetër tregonte vajzën që shtillej rrotull mes pulëbardhash të argjendta në një breg të argjendtë.
Çejsi kishte shfletuar faqet i mrekulluar. Kishte rrëshqitur lehtë

gishtat mbi disa prej vizatimeve, me disa kishte qeshur, po kryesisht kishte qëndruar i heshtur, duke miratuar me kokë.
"Nuk kam pasur kurrë diçka të tillë." Ishte përkulur ta përqafonte dhe i kishte thënë:
"Faleminderit, Kaja." U ulën mbi rërë për një hop, mbështjellë me batanije, duke biseduar dhe mbajtur duart shtrënguar.
Kajës i kujtohej si i kishte brofur zemra nga gëzimi i dhurimit, pa imagjinuar kurrë që ditarin do ta shihte dikush tjetër. Sigurisht jo si provë në gjyqin ku akuzohej për vrasje.
Nuk e ktheu kokën nga Pati Llav, kur kjo i përgjigjej pyetjes së Erikut. – Është një koleksion pikturash që zonjusha Klark kishte bërë për Çejsin. Ajo ia bëri dhuratë. – Pati Llav mbante mend që e gjeti ditarin nën një stivë albumesh, ndërkohë që pastronte dhomën e tij. Me sa dukej, të fshehur prej saj. Pati kishte qenë ulur në shtratin e Çejsit dhe kishte hapur kapakun e trashë. Atje, detajuar me bojë, djali i saj shfaqej mbështetur pas trungut me atë vajzën. Vajzën e Moçalit. Çejsi i saj me fundërrinën. Nuk po mbushej dot me frymë. Po sikur ta merrnin vesh njerëzit? Trupi i fërgëlloi i gjithi, pastaj e mbuluan djersët.
– Zonja Endrus, a do të na shpjegonit, ju lutem, çfarë shihni në këtë pikturë të vizatuar nga e akuzuara, zonjusha Klark?
– Është një pikturë e Çejsit dhe zonjushës Klark në majë të kullës së zjarrit. – Një murmërimë u soll nëpër sallë.
– Çfarë shihni tjetër?
– Këtu... mes duarve të tyre, ajo po i jep varësen me guaskë.
Të cilën ai nuk e hoqi kurrë nga qafa, mendoi Pati Llav. Besoja se ai më rrëfente gjithçka, mendoja se isha e lidhur me tim bir më shumë se nënat e tjera me bijtë e tyre; kështu ia mbusha mendjen vetes. Po nuk dija asgjë.
– Atëherë, ngaqë ju tregoi ai dhe për shkak të këtij ditari, ju e dinit që djali juaj shoqërohej me zonjushën Klark dhe e dinit që

ia kishte dhënë ajo varësen?
– Po.
– Kur Çejsi erdhi për darkë në shtëpinë tuaj natën e 29 tetorit, e kishte varësen?
– Po, ai qëndroi tek ne deri pas orës njëmbëdhjetë dhe varësen e kishte në qafë.
– Atëherë, kur shkuat në nesërmen në klinikë për të identifikuar Çejsin, e kishte varësen?
– Jo, nuk e kishte.
– A keni dijeni që ndonjë prej miqve të tij, apo kushdo tjetër, përveç zonjushës Klark, do të kishte arsye për t'ia hequr varësen Çejsit.
– Jo.
– Kundërshtoj, zoti Gjykatës, – thirri Tomi nga vendi i vet. – Thashetheme. Thirrje për spekulim. Ajo nuk mund të flasë për mënyrën sesi arsyetojnë të tjerët.
– Pranohet. Anëtarë të jurisë, mos e merrni parasysh pyetjen dhe përgjigjen e fundit. – Pastaj, duke ulur kokën drejt prokurorit, tha: – Bëj kujdes, Erik. Për atë Zot! I di rregullat.
Eriku, pa u trazuar, vazhdoi: – Në rregull, nga vizatimet e saj, dimë që e akuzuara, zonjusha Klark, është ngjitur në kullën e zjarrit me Çejsin të paktën një herë; dimë që ia ka dhënë ajo varësen me guaskë. Pas kësaj, ai e mbante gjithnjë në qafë deri natën që vdiq. Kohë në të cilën varësja u zhduk. E saktë është kjo?
– Po.
– Faleminderit. Nuk kam pyetje të tjera. Dëshmitarja për ju.
– Nuk kam pyetje, – tha Tomi.

51
Hënë e Ngrënë

1970

Gjuha e gjykatës ishte, sigurisht, jo aq poetike sa gjuha e moçalit. Megjithatë, Kaja shihte ngjashmëri në natyrat e tyre. Gjykatësi, dukej qartë që ishte mashkulli alfa, i sigurt në pozicionin e vet, me qëndrim madhështor, ndihej i qetë dhe i pakërcënuar, si një derr i egër që dominon në territorin e vet. Tom Miltoni, gjithashtu, rrezatonte vetëbesim dhe prestigj me lëvizjet e çlirëta dhe me qëndrimin e vet. Një dremashkull i fuqishëm dhe i njohur si i tillë. Prokurori, nga ana tjetër, përpiqej ta përmirësonte pozitën e vet me anë të kravatave të gjera të shndritshme dhe kostumeve me xhaketa shpatullgjera. Ia shtonte vlerën vetes duke hapur krahët dhe ngritur zërin. Një mashkull më inferior ka nevojë të bërtasë për të rënë në sy. Polici gjyqësor përfaqësonte mashkullin e rangut më të ulët dhe mbështetej te rripi, ku vareshin pistoleta e ndritshme, tufa trokëllitëse e çelësave dhe radioja e rëndë, për t'i dhënë rëndësi pozicionit të vet. "Hierarkitë e dominancës shtojnë qëndrueshmërinë në popullata natyrale dhe ato më pak natyrale," mendoi Kaja.

Prokurori, veshur me kravatë të kuqe të ndezur, bëri përpara me pompozitet dhe thirri dëshmitarin e radhës, Hal Millerin, një njëzetenëntëvjeçar të hollë si shkop, me flokët bojëkafe si postiqe.

– Zoti Miller, ju lutem na tregoni ku ishit dhe çfarë patë natën e 29 tetorit duke u gdhirë 30, të vitit 1969, rreth orës 1:45 të mëngjesit?
– Unë dhe Alen Hanti ishim në ekuipazhin e varkës së karkalecave të Tim O'Nillit dhe po ktheheshim vonë për në Barkli Kov. Gjatë rrugës pamë atë, zonjushën Klark, në varkën e saj, më shumë se një kilometër larg, në lindje të gjirit, të drejtuar për në veri-veri-perëndim.
– Dhe për ku do ta shpinte ai kurs?
– Drejt e te limani pranë kullës së zjarrit.
Gjykatësi Sims goditi bankën me çekiç kundër shpërthimit që pasoi, i cili buçiti për plot një minutë.
– Nuk kishte mundësi që ai kurs ta çonte diku tjetër?
– Eh, ndoshta, por asaj rruge nuk ka gjë tjetër, veç kilometrash të tërë pyjesh moçalorë. Me sa di unë, nuk ka ndonjë destinacion veç kullës së zjarrit.
Erashkat e funeralit të zonjave tundeshin në ajrin e nxehur të sallës së trazuar. Sandej Xhastisi, që kishte qenë duke fjetur në parvaz, u lëshua në dysheme dhe eci drejt Kajës. Për herë të parë në sallën e gjyqit, ai u fërkua pas këmbës së saj, i kërceu në prehër dhe u rehatua atje. Eriku e ndali fjalën dhe vështroi nga gjykatësi, ndoshta duke marrë në konsideratë një kundërshtim për këtë shfaqje të hapur njëanshmërie, po, me sa dukej, nuk kishte pasur precedentë ligjorë.
– Si mund të jeni i sigurt se ishte zonjusha Klark?
– Oh, të gjithë e njohim varkën e saj. Prej vitesh, ajo ka ardhur vërdallë me varkë vetëm.
– Kishte dritë në varkën e saj?
– Jo, jo drita. Mund të ishim përplasur, po të mos e kishim parë.
– Por a nuk është e paligjshme të vozitësh varkën në errësirë

pa drita?
– Eh, normalisht duhej të kishte drita. Po nuk kishte.
– Pra, natën që Çejs Endrusi vdiq në kullën e zjarrit, zonjusha Klark po voziste pikërisht në atë drejtim, vetëm pak minuta para vdekjes së tij. E saktë?
– Po, këtë pamë.
Eriku u ul.
Tomi eci drejt dëshmitarit. – Mirëmëngjesi, zoti Miller.
– Mgjes.
– Zoti Miller, prej sa kohësh shërbeni si anëtar ekuipazhi në varkën e karkalecave të Tim O'Nillit?
– Gati tre vjet.
– Më tregoni, ju lutem, në çfarë ore u ngrit hëna natën e 29 tetorit duke u gdhirë 30?
– Hëna ishte duke u ngrënë dhe nuk u ngrit derisa ankoruam në Barkli. Besoj dikur rreth orës 2 të mëngjesit.
– E kuptoj. Atëherë, nuk kishte hënë në kohën kur patë varkën e vogël që voziste pranë Barkli Kovit atë natë. Duhet të ketë qenë shumë errësirë.
– Po. Errësirë ishte. Kishte pak dritë nga yjet, po shumë errësirë ishte.
– Ju lutem, a do t'i tregoni gjykatës çfarë kishte veshur zonjusha Klark, teksa u shkëmbyet me varkë atë natë?
– Eh, nuk ishte aq afër sa ta shihnim çfarë kishte veshur.
– Oh? Nuk ishit aq afër sa t'ia shihnit rrobat. – Tomi vështroi nga juria teksa tha: – Mirë, po sa larg ishit?
– Besoj, nja gjashtëdhjetë metra të paktën.
– Gjashtëdhjetë metra. – Tomi vështroi përsëri nga juria. – Goxha distancë për të identifikuar një varkë të vogël në errësirë. Më thoni, zoti Miller, çfarë karakteristikash, çfarë tiparesh të këtij personi në varkë ju bënë aq të sigurt se ishte zonjusha Klark?

– Eh, siç thashë, pothuaj të gjithë në qytet e njohin varkën e saj, si duket nga larg dhe nga afër. E dimë formën e varkës dhe pozicionin që vajza merr kur ulet në pupë: e gjatë, e hollë. Ka një qëndrim shumë të veçantë.
– Qëndrim të veçantë. Pra, çdokush me këtë qëndrim, çdo njeri që ishte i gjatë dhe i hollë, në këtë tip varke do të ishte dukur si zonjusha Klark. Saktë?
– Besoj se edhe dikush tjetër mund të ketë dukur si ajo, po ne i njohim fort mirë varkat dhe pronarët e tyre, duke qenë se jemi gjithnjë në det.
– Por a mund t'ju kujtoj, zoti Miller, se ky është gjyq për vrasje. Nuk ka situata më të rënda se këto dhe me këto raste ne duhet të jemi të sigurt. Nuk mund të nisemi nga qëndrimet apo format që shihen nga gjashtëdhjetë metra larg në errësirë. Prandaj, ju lutem, a jeni njëqind për qind i sigurt se personi që patë natën e 29 tetorit duke u gdhirë 30, të vitit 1969, ishte zonjusha Klark?
– Eh, jo, juk mund të jem fare i sigurt. Nuk kam thënë kurrë se mund të isha krejtësisht i sigurt se ishte ajo. Por jam shumë...
– Mjafton, zoti Miller. Faleminderit.
Gjykatësi Sims pyeti: – Pyetje të tjera, Erik?
Nga vendi i vet, Eriku pyeti: – Hal, ju dëshmuat se e keni parë dhe njohur zonjushën Klark në varkën e saj prej sa e sa vjetësh. Më thoni, a ju ka ndodhur të mendoni se patët zonjushën Klark në varkë që nga larg dhe, me t'u afruar, keni zbuluar se nuk ishte fare ajo? Ka ndodhur ndonjëherë kjo?
– Jo, asnjëherë.
– Asnjëherë në tre vjet?
– Asnjëherë në tre vjet.
– Zoti Gjykatës, akuza nuk ka pyetje të tjera.

52
Moteli Tre Malet

1970

Gjykatësi Sims hyri në sallën e gjyqit dhe bëri shenjë me kokë nga tryeza e mbrojtjes. – Zoti Milton, jeni gati të thërrisni dëshmitarin e parë të mbrojtjes?
– Gati, zoti Gjykatës.
– Vazhdoni.
Pasi dëshmitari u betua dhe u ul, Tomi tha: – Ju lutem, thoni emrin dhe me çfarë merreni në Barkli Kov. – Kaja ngriti kokën aq sa të shihte gruan e moshuar me flokë të bardhë në vjollcë të bëra permanent, e cila vite më parë e kishte pyetur pse vinte gjithnjë vetëm në dyqan. Ndoshta tani ishte më e hundët kudo, por ajo i kishte dhuruar Kajës atë çorapen rrjetë të Krishtlindjes me bilbilin blu atë dimër që mami ishte larguar. Aq kishte qenë gjithë Krishtlindja e Kajës.
– Jam Sara Singëllteri, shitësja e dyqanit Pigli Uigli në Barkli Kov.
– Sara, a është e vërtetë që nga banaku brenda Pigli Uiglit, mund të shihni stacionin e autobusit Trellujs?
– Po, mund ta shoh fare qartë.

– Në 28 tetor të vitit të shkuar, a e patë të akuzuarën, zonjushën Katerinë Klark, të priste në stacion në orën 2:30 pasdite?
– Po, e pashë zonjushën Klark që po priste atje. – Kur tha këto fjalë, Sara vështroi nga Kaja dhe iu kujtua vogëlushja që i hyri këmbëzbathur në dyqan para aq shumë vjetësh. Askush nuk do ta merrte vesh kurrë, po para se Kaja të mësonte të numëronte, Sara i kishte kthyer kusur më tepër - para që duhej t'i zëvendësonte në arkë nga portofoli i vet. Sigurisht, Kaja vinte me një shumë të vogël parash, ndaj Sara kontribuonte vetëm me qindarka dhe mëtandje she qindarkash, por edhe aq mund t'i vinin në ndihmë vajzës.
– Sa gjatë priti? Dhe a e patë të hipte, në vërtetë, në autobusin e orës 2:30?
– Priti rreth dhjetë minuta, besoj. Të gjithë e pamë kur bleu biletën nga shoferi, kur i dha valixhen dhe hipi në autobus. Autobusi u nis dhe ajo ishte, pa diskutim, brenda.
– Dhe dhese që ju e patë edhe kur u kthye dy ditë më vonë, në datën 30 tetor me autobusin e orës 1:16. E vërtetë?
– Po, dy ditë më vonë, pak pas orës një e një çerek të pasdites, vështrova nga autobusi i ndaluar dhe pashë të zbriste zonjusha Klark. Ua tregova edhe zonjave të tjera të kasës.
– Çfarë bëri ajo pastaj?
– Eci drejt skelës, hipi në varkën e vet dhe u drejtua për në jug.
– Faleminderit, Sara, Kaq kisha.
Gjykatësi Sims pyeti: – Ndonjë pyetje, Erik?
– Jo, zoti Gjykatës, nuk kam pyetje. Në fakt, nga lista e dëshmitarëve, shoh që mbrojtja ka ndërmend të thërrasë disa banorë të qytezës për të vërtetuar që zonjusha Klark hipi dhe zbriti në autobusin Trellujs në datat dhe orët që deklaroi zonja Singëllteri. Akuza nuk e kundërshton këtë provë. Në fakt, kjo provë përkon me bindjen tonë që zonjusha Klark udhëtoi me ata autobusë në ato orare dhe, nëse gjykata është dakord, nuk është nevoja të

dëgjojmë dëshmitarë të tjerë mbi këtë çështje.
– Në rregull, zonja Singëllteri, mund të largoheni. Si mendoni ju, zoti Milton? Në qoftë se akuza e pranon faktin që zonjusha Klark hipi në autobus në orën 2:30 pasditen e datës 28 tetor, 1969, dhe u kthye rreth orës 1:16 pasditen e datës 30 tetor, 1969, është nevoja të thërrasim dëshmitarë të tjerë në funksion të kësaj prove?
– Jo, zoti Gjykatës. – Në pamje dukej i qetë, por Tomi po ndiente përbrenda. Alibia e Kajës se ndodhej jashtë qytetit në kohën e vdekjes së Çejsit ishte një nga pikat më të forta të mbrojtjes. Por Eriku e kishte dobësuar me sukses këtë alibi thjesht duke e pranuar, madje edhe duke deklaruar që nuk kishte nevojë të dëgjonte dëshmi se Kaja kishte udhëtuar për në Grinvill dhe ishte kthyer prej andej gjatë ditës. Kjo nuk i interesonte fare akuzës, ngaqë ajo pretendonte se Kaja ishte kthyer në Barkli natën dhe kishte kryer vrasjen. Tomi e kishte parashikuar këtë rrezik, po mendonte se ishte me rëndësi kyçe që juria të dëgjonte dëshmitë që tregonin se Kaja e kishte lënë qytetin në dritën e diellit dhe nuk ishte kthyer deri pas ngjarjes. Tani ata do të mendonin se alibia e saj nuk aq e rëndësishme, madje as për t'u vërtetuar.
– U mbajt shënim. Ju lutem, vazhdoni me dëshmitarin tjetër.
Tullac dhe rrapashyt, me xhaketën më të mbërthyer fort pas barkut të madh, zoti Leng Fërlou dëshmoi se ishte në pronësi të Motelit Tri Malet në Grinvill dhe që zonjusha Klark kishte qëndruar në motel nga data 28 deri në 30 tetor, 1969.
Kaja e dëgjoi me neveri këtë burrë me flokë të yndyrshëm, të cilin nuk kishte menduar se do ta shihte përsëri. Mirëpo ja tek fliste për të, sikur ajo të mos ishte e pranishme. Ai shpjegoi sesi e kishte shoqëruar për te dhoma e motelit, por pa përmendur që e kishte zgjatur pak si tepër qëndrimin në dhomë. Nuk dinte ç'të thoshte për të qëndruar sa më gjatë në dhomë me Kajën derisa ajo kishte hapur derën, duke i lënë të kuptonte se duhej të dilte. Kur

Tomi e pyeti si mund të ishte i sigurt për hyrjet dhe daljet nga moteli të vajzës, ai nënqeshi dhe tha se ajo bënte pjesë nga ato lloj grash që burrat i venë re. Pastaj shtoi se e çuditshme ishte ajo, si nuk dinte të përdorte telefonin, si erdhi në këmbë nga stacioni i autobusit me valixhe kartoni në dorë dhe si e kishte marrë darkën me vete në qese.
– Zoti Fërlou, natën pasuese, atë të 29 tetorit, 1969, natën kur Çejs Endrusi vdiq, ju punonit në recepsion gjithë natën. E saktë?
– Po.
– Pasi zonjusha Klark u kthye në dhomën e vet në orën 10, pas darkës me redaktorin e vet, e patë të dilte përsëri? Në çfarëdo lloj kohe gjatë natës së 29 tetorit dhe orëve të para të mëngjesit të 30 tetorit, e patë të dilte apo të rikthehej në dhomë?
– Jo. Ndodhesha në recepsion gjithë natën dhe nuk e pashë fare të dilte nga dhoma. Siç thashë, dhoma e saj ishte përballë me tryezën e recepsionit, kështu që do ta kisha parë, po të dilte.
– Faleminderit Fërlou, kaq kisha. Dëshmitari për ju.
Pas disa minutash kundërpyetje, Eriku vijoi: – Në rregull, zoti Fërlou, deri tani mësuam që jeni larguar gjithsej dy herë prej apartamentin tuaj, keni shkuar në banjë dhe jeni kthyer; korrieri ju solli picën; ju e paguat atë; katër klientë u regjistruan në hotel, dy u çregjistruan; dhe ndërmjet këtyre keni përgatitur faturat. Atëherë do të thoshte, zoti Fërlou se gjatë tërë këtyre lëvizjeve zonjusha Klark ka pasur mjaft kohë për të dalë pa u ndier nga dhoma, për të kapërcyer rrugën dhe ju nuk do ta kishit parë kurrsesi. A është krejtësisht e mundshme kjo?
– Po, besoj se ka mundësi. Por unë nuk pashë asnjë gjë. Nuk e pashë të dilte nga dhoma atë natë... këtë po them.
– E kuptoj këtë, zoti Fërlou. Ajo që po them është se ka shumë mundësi që zonjusha Klark të ketë dalë nga dhoma, të ketë ecur drejt stacionit të autobusit, të ketë marrë autobusin për në Barkli

Kov, të ketë vrarë Çejs Endrusin dhe të jetë kthyer përsëri në dhomë dhe ju të mos e keni parë fare, ngaqë keni qenë shumë i zënë me punën tuaj. Nuk kam pyetje të tjera.

PAS PUSHIMIT TË DREKËS, si u ulën të gjithë dhe gjykatësi zuri vendin e vet, në sallë hyri Skuperi. Tejti u kthye të shihte të atin, ende të veshur me kominoshe dhe këmbalet e verdha të detarit, tek ecte përgjatë navatës. Skuperi nuk e kishte ndjekur gjyqin për shkak të punës, kishte thënë, po arsyeja kryesore ishte se lidhja e gjatë e të birit me zonjushën Klark e turbullonte. Dukej se Tejti nuk kishte ushqyer kurrë ndjenja për vajzë tjetër, ndaj edhe tani që ishte burrë i pjekur dhe i shkolluar, përsëri e dashuronte këtë grua të mistershme e të çuditshme. Një grua tashmë të akuzuar për vrasje.
Mirëpo, atë mesditë, teksa qëndronte në këmbë në varkën e vet, me rrjetat mbledhur rreth këmbeve, Skuperi psherëtiu thellë. Fytyra i përcëlloi nga turpi kur kuptoi që ai – si ata fshatarët injorantë – e kishte paragjykuar Kajën ngaqë ishte rritur në moçal. Ju kujtua Tejti që i kishte treguar me krenari librin e parë të Kajës mbi guaskat dhe sesi ishte habitur vetë Skuperi nga aftësitë e saj shkencore dhe artistike. Ai vetë kishte blerë nga një kopje të çdo libri të saj, po nuk ia kishte përmendur kurrë Teatit. Çfarë budallallëku.
Ndihej aq krenar për birin e vet, për faktin se e kishte ditur gjithmonë çfarë kishte dashur dhe si e kishte arritur. Hëm, Kaja kishte arritur të njëjtat gjëra në kushte shumë herë më të këqija.
Si të mos ndodhej këtu për Tejtin? Asgjë tjetër nuk kishte rëndësi, përveçse të mbështeteste të birin. Kishte lëshuar rrjetën te këmbet, kishte lënë varkën të tundej në mol dhe kishte marrë rrugën drejt gjykatës.

Kur arriti në radhën e parë, Xhodi, Xhampini dhe Mejbëlli u ngritën për ta lejuar të futej në stol ngjeshur me ta e të ulej pas Teatit. Atë e bir i tundën kokën njëri-tjetrit dhe Teatit iu mbushën sytë me lot.
Tom Miltoni priti të ulej Skuperi, të binte salla në qetësi, pastaj tha: – Zoti Gjykatës, mbrojtja thërret Robert Fosterin. – Veshur me xhaketë stofi, kravatë dhe pantallona kaki, zoti Foster ishte elegant, me gjatësi mesatare, kishte mjekërr të rregullt dhe sy dashamirë.
– Quhem Robert Foster dhe jam kryeredaktor për Kompaninë Botuese Harrison Morris në Boston, Masaçusets. – Kaja, me dorën te balli, e mbajti vështrimin ngulur në dysheme. Redaktori i saj ishte i vetmi nga njerëzit e njohur që nuk mendonte për të si Vajza e Moçalit, që e kishte respektuar, madje ishte dukur i mrekulluar nga njohuritë dhe talenti i saj. Tani ai ndodhej në sallën e gjyqit dhe e shihte në bankën e të akuzuarit, për vrasje.
– Ju jeni redaktori i librave të zonjushës Katerinë Klark?
– Po, unë jam. Ajo është një nga natyralistet dhe shkrimtaret shumë e talentuar. Një nga autorët tanë të preferuar.
– A mund të konfirmoni që udhëtuat për në Grinvill, të Karolinës së Veriut, në 28 tetor, 1969 dhe që kishit takime me zonjushën Klark në datat 29 dhe 30 tetor?
– Është plotësisht e vërtetë. Unë po ndiqja një konferencë të vogël atje dhe e dija që kisha pak kohë të lirë gjatë qëndrimit në Grinvill, po mjaftueshëm sa të ftoja zonjushën Klark që të takoheshim atje.
– A mund ta tregoni kohën e saktë kur e shoqëruat me makinë për në motel natën e 29 tetorit të vitit të shkuar?
– Pas takimit, darkuam në një hotel, pastaj e përcolla Kajën me makinë për në motel në saj në orën 9:55.
Kaja solli në mendje qëndrimin në prag të restorantit,

mbushur me tryeza ndriçuar me qirinj nën dritën e butë të llambadarëve. Gotat e larta të verës mbi mbulesat e bardha të tryezave. Darkuesit e veshur me stil bisedonin me zëra të qetë, ndërkohë që ajo ishte veshur me një fund dhe bluzë të thjeshtë. Ajo dhe Roberti darkuan troftë me panaturë bajamesh të Karolinës së Veriut, oriz të egër, spinaq në krem dhe panine me maja. Kaja u ndje rehat teksa bisedonte lirshëm mbi tema të natyrës, aq të njohura për të.
Tani që e kujtonte, habitej sesi ia kishte dalë deri në fund atij takimi. Po në fakt, restoranti, me gjithë vezullimin e vet, nuk ishte aq i madhërishëm sa pikniku i saj i preferuar. Kur ishte pesëmbëdhjetëvjeçare, një mëngjes, në agim, Tejti kishte ardhur me varkë në barakën e saj dhe, pasi i kishte hedhur një batanije rreth supeve, kishin vozitur në brendësi të tokës mes një rrjeti shtigjesh ujore drejt një pylli që ajo nuk e kishte parë kurrë. Ecën më pas një kilometër e gjysmë deri në kufi të një lëndine të mbytur në ujë, ku bari i freskët shpërthente përmes baltës dhe atje ai kishte shtruar batanijen nën ca fiere të mëdhenj si ombrella.
"Tani të presim," i kishte thënë, teksa i hodhi çaj të nxehtë nga një termos dhe i ofroi "topa rakunësh", një përzierje e pjekur mielli biskotash, salsiçesh pikante dhe djathi çader i vjetruar, që kishte përgatitur për këtë rast. Edhe tani në këtë sallë gjyqi të ftohtë, asaj i kujtohej ngrohtësia e supit të tij që i prekte të sajin nën kuvertë, teksa hanin dhe gëzonin piknikun e mëngjesit.
Nuk u desh të prisnin gjatë. Disa çaste më vonë, nga veriu shpërtheu një trazirë si buçimë topash.
"Erdhën," kishte thënë Tejti.
Një re e hollë, e zezë u shfaq në horizont dhe, teksa afrohej drejt tyre, njëherësh lartësohej drejt qiellit. Klithmat u shtuan në intensitet dhe vëllim, ndërsa reja mbushte shpejt qiellin, derisa nuk mbeti asnjë copëz blu. Qindra mijëra pata bore, që rrihnin

krahët, gagaritnin dhe rrëshqisnin në ajër, mbuluan botën. Masat vorbulluese u rrotulluan dhe u anuan për të zbarkuar. Ndoshta një gjysmë milioni krahësh të bardhë flakërinë në unison, ndërkohë që këmbët rozë në portokalli vareshin poshtë dhe njëra pas tjetrës u ul në tokë. Një sherbet i vërtetë qëleqereje teksa gjithçka mbi Tokë, afër dhe larg, u zhduk. Një nga pajaz, datjetë nga dhjetë, pastaj qindra pata zbarkuan vetëm disa metra larg vendit nën fiere ku qëndronin Kaja dhe Tejti. Qielli u zbraz dhe lugina e përmbytur u mbush, derisa u mbulua me borë puplash.
Asnjë restorant nuk mund të krahasohej me atë dhe "topat e rakunit" ishin më pikantë dhe më të shijshëm se trofta me panaturë bajamesh.
– E patë zonjushën Klark të futej në dhomën e vet?
– Patjetër. I hapa derën dhe e pashë që u fut e sigurt brenda, para se të largohesha.
– E takuat zonjushën Klark ditën tjetër.
– E kishim lënë të takoheshim për mëngjes, ndaj shkova ta marr në orën 7:30. Hëngrëm për mëngjes petullash. E shoqërova përsëri për në hotel në orën 9:00. Dhe ajo ishte hera e fundit që e pashë deri sot. – Ai pa nga Kaja, por ajo uli sytë poshtë.
– Faleminderit, zoti Foster. Nuk kam pyetje të tjera.
Eriku u ngrit në këmbë dhe pyeti: – Zoti Foster, po vrisja mendjen pse ju qëndruat në Hotelin Pidmont, i cili është më i miri në zonë, ndërkohë që kompania juaj botuese pagoi për zonjushën Klark - një autore aq të talentuar, një nga më të preferuarit, siç thatë – qëndrimin në një motel shumë bazik, Tri Malet?
– Eh, sigurisht, ne ia ofruam, madje rekomanduam që zonjusha Klark të qëndronte në Pidmont, por ajo këmbënguli të qëndronte në atë motel.
– Ashtu? E dinte emrin e motelit? Kërkoi pikërisht që të qëndronte te Tri Malet?

– Po, më shkroi një pusullë ku thoshte se preferonte të qëndronte te Tri Malet.
– Jua tha përse?
– Jo, nuk ia kam idenë përse.
– Eh, unë e kam një ide. Kjo është një hartë turistike e Grinvillit. – Eriku tundi hartën, teksa i afrohej bankës së dëshmitarit. – Mund të shihni këtu, zoti Foster, që Hoteli Pidmont – hoteli me katër yje që i ofruat zonjushës Klark - është i vendosur në qendër të qytetit. Moteli Tri Malet, nga ana tjetër, ndodhet në Autostradën 258, pranë stacionit të autobusit Trellujs. Në fakt, po të studioni hartën që kam, do të shihni që Tri Malet është moteli më i afërt me stacionin e autobusit...
– Kundërshtoj, zoti Gjykatës, – thirri Tomi. – Zoti Foster nuk është autoritet në urbanistikën e Grinvillit.
– Jo, por harta është. E di ku do të dilni, Erik dhe jua lejoj. Vazhdoni.
– Zoti Foster, në qoftë se dikush po planifikonte një udhëtim të shpejtë drejt stacionit të autobusit në mes të natës, është logjike që do të zgjidhte Tri Malet kundrejt Pidmontit. Aq më tepër po të planifikonte ta bënte rrugën më këmbë. Gjithçka që kam nevojë prej jush është të më konfirmoni se zonjusha Klark kërkoi specifikisht të qëndronte te Tri Malet dhe jo në Pidmont.
– Siç thashë, ajo kërkoi të qëndronte te Tri Malet.
– Nuk kam gjë tjetër.
– Nga mbrojtja? – pyeti gjykatësi Sims.
– Po, zoti Gjykatës. Zoti Foster, prej sa vitesh keni punuar me zonjushën Klark?
– Prej tre vitesh.
– Dhe ndonëse nuk e kishit takuar deri në vizitën e Grinvillit tetorin e shkuar, a do të thoni se e keni njohur zonjushën Klark mjaft mirë nëpërmjet letërkëmbimit në këto vite? Në qoftë kështu,

si do ta përshkruanit?
– Po, e kam njohur mirë. Ajo është njeri delikat dhe i druajtur, besoj. Preferon të qëndrojë vetëm në natyrë; m'u desh disa kohë ta bindja për të ardhur në Grinvill. Sigurisht që ajo do t'i ishte shmangur një turme njerëzish.
– Një turme njerëzish si ajo që do të ndeshte në një hotel të madh si Pidmonti?
– Po.
– Në fakt, a nuk do të thoshit, zoti Foster, se nuk është habi që zonjusha Klark – që preferon vetminë – do të zgjidhte një motel të vogël, të mënjanuar, kundrejt një hoteli të madh e të zhurmshëm mu në qendër të qytetit? Që zgjedhja e saj do të shkonte me natyrën që ka?
– Po, këtë do të thosha.
– Gjithashtu, a nuk është e kuptueshme që zonjusha Klark, e cila nuk është e familjarizuar me transportin publik, dhe që do t'i duhej ta bënte rrugën më këmbë, me valixhe në dorë, nga stacioni në hotel dhe anasjelltas, të zgjidhte një hotel apo motel sa më afër stacionit?
– Po.
– Faleminderit. Nuk kam pyetje të tjera.
Kur Robert Fosteri zbriti nga banka e dëshmitarit, shkoi të ulej me Tejtin, Skuperin, Xhodin, Xhampinin dhe Mejbëllin, prapa Kajës.

ATË PASDITE, TOMI THIRRI përsëri sherifin si dëshmitarin e tij të radhës.
Nga lista e Tomit, Kaja e dinte që nuk ishin edhe shumë për t'u thirrur dhe kjo e bënte të ndihej keq. Pastaj vinin konkluzionet përfundimtare, më pas verdikti. Për sa kohë që dëshmitarët

deklaronin në favor të saj, ajo mund të shpresonte për një shfajësim apo të paktën një vonim të dënimit. Sikur zhvillimet gjyqësore të zgjateshin pa fund, gjykimi nuk do të jepej kurrë. Ajo përpiqej ta largonte mendjen në fusha me pata bore, siç kishte bërë nga fillimi i gjyqit, po, në fakt, shihte vetëm përfytyrime burgjesh, hekurash, muresh betoni të shpifura. Herë pas here, në mendje i fksnin imazhe të një karrigeje elektrike. Shumë rripa.

Papritmas, ndjeu se nuk mund të mbushej dot me frymë, se nuk mund të qëndronte më ulur aty, se kokën e kishte aq të rëndë, sa nuk e mbante dot ngritur. U lëshua pak dhe Tomi u kthye nga sherifi të Kaja kur koka e saj u nder mbi duar. Ai nxitoi tek ajo.

– Zoti Gjykatës, kërkoj një pushim të shkurtër. Zonjusha Klark ka nevojë për një pushim.

– Dakord. Gjyqi pezullohet për pesëmbëdhjetë minuta.

Tomi e ndihu Kajën të ngrihej në këmbë dhe e nxori shpejt nga dera anësore për në sallën e vogël të konferencave, ku ajo u plandos në një karrige. U ul pranë saj dhe i tha: – Çfarë ke? Kaja, si e ke hallin?

Ajo zhyti kokën mes duarve. – Si mund të ma bëni këtë pyetje? Nuk është e qartë? Si mund të durojë njeri gjithë këto? Ndihem shumë e sëmurë, tepër e lodhur për të qëndruar ulur atje. Duhet të jem domosdo e pranishme? Nuk mund të vazhdojë gjyqi pa mua?

– Gjithçka që mundej, gjithçka që dëshironte, ishte të kthehej në qeli dhe të mblidhej kruspull me Sandej Xhastisin.

– Jo, druaj që jo. Në një çështje kapitale si kjo, ligji kërkon praninë tënde.

– Po sikur të mos mundem? Po në qoftë se refuzoj? E shumta mund të më mbyllin në qeli.

– Kaja, e kërkon ligji. Duhet të marrësh pjesë, pastaj, gjithsesi, është më mirë për ty të jesh e pranishme. Për jurinë është më e lehtë të dënojë një të akuzuar në mungesë. Kaja, nuk do të zgjasë

edhe shumë.

– Kjo nuk më bën të ndihem më mirë, nuk e njihni? Më pas vjen më e keqja.

– Këtë nuk e dimë. Mos harro, kemi apelin, në qoftë se nuk shkon siç dëshirojmë.

Kaja nuk u përgjigj. Mendimi i apelit bënte të ndihej edhe më keq, i njëjti marshim i detyruar përmes sallash të tjera gjyqi, gjithnjë e më larg nga moçali. Ndoshta në qytete më të mëdha. Në ndonjë qiell pa pulëbardha. Tomi doli nga dhoma dhe u kthye me një gotë çaji të ftohtë të ëmbëlsuar dhe një pako kikirikë me kripë. Ajo gjerbi çajin, refuzoi kikirikët. Disa minuta më vonë, polici gjyqësor trokiti në derë dhe i shoqëroi përsëri për në sallën e gjyqit. Mendja e Kajës venitej brenda dhe jashtë realitetit, duke kapur vetëm copëza të dëshmisë.

– Sherifi Xhekson, – tha Tomi, – Akuza pretendon që zonjusha Klark është përvjedhur jashtë motelit natën, ka ecur më këmbë nga Moteli Tri Malet deri në stacionin e autobusit - një rrugë të paktën prej njëzet minutash. Pastaj ka marrë autobusin e orës 11:50 të natës nga Grinvilli për në Barkli Kov, por autobusi u vonua dhe ajo nuk mund të ketë mbërritur në Barkli deri pas orës 1:40 të mëngjesit. Ata pretendojnë se nga stacioni i autobusit në Barkli, ajo ka ecur drejt skelës së qytetit - tri apo katër minuta - pastaj ka vozitur me varkë drejt limanit pranë kullës së zjarrit - të paktën njëzet minuta - ka ecur drejt kullës, për nja tetë minuta të tjera; është ngjitur në një natë të zezë pis, le të themi, për katër a pesë minuta të paktën; hapi skarën, disa sekonda; priti Çejsin - nuk dihet për sa kohë - pastaj i bëri sërish të gjitha këto në kthim.

– Këto veprime do të kishin dashur të paktën një orë e shtatë minuta, pa marrë në llogari kohën që i është dashur të presë Çejsin. Mirëpo autobusi për në Grinvill, të cilin duhej të kapte, nisej vetëm pas pesëdhjetë minutash pas mbërritjes së saj në Barkli Kov. Për

pasojë, fakti është i thjeshtë: nuk kishte kohë të mjaftueshme që ajo të kryente këtë krim të pretenduar. A nuk është e vërtetë kjo, Sherif?

– Kohë e ngjeshur, vërtet. Por, në qoftë se ajo do të kishte nxituar nga varka për te kulla dhe anasjelltas, mund të kishte shkurtuar ndonjë minutë aty-këtu.

– Një minutë këtu e një minutë atje nuk do t'i mjaftonin. Asaj do t'i ishin dashur njëzet minuta më shumë. Të paktën. Si do t'i kishte kursyer këto njëzet minuta?

– Epo, ndoshta nuk shkoi fare me varkë; ndoshta eci apo vrapoi nga stacioni i autobusit në Rrugën Kryesore tatëpjetë shtegut ranor e drejt kullës. Kjo do të ishte më e shpejtë se rruga me varkë. – Nga vendi i vet në tryezën e akuzës, Erik Çasteini ia nguli sytë me inat sherifit. Ai e kishte bindur jurinë se kishte kohë të mjaftueshme që Kaja të kryente krimin dhe të kthehej me autobus. Dhe i kishte bindur kollaj. Përpos kësaj, kishin një dëshmitar superior, peshkatarin e karkalecave, i cili kishte dëshmuar se e kishte parë zonjushën Kajën të voziste me varkë në drejtim të kullës.

– A keni ndonjëfarë prove që zonjusha Klark shkoi te kulla në rrugë tokësore, Sherif?

– Jo. Por shkuarja me rrugë tokësore është teori e mirë.

– Teori! – Tomi u kthye nga juria. – Koha për teori ishte para se të arrestonit zonjushën Klark, para se ta mbanit në burg për dy muaj. Fakti është që nuk mund ta vërtetoni që ka shkuar në rrugë tokësore dhe që nuk kishte kohë të mjaftueshme për të shkuar nëpërmjet detit. Nuk kam pyetje të tjera.

Eriku u ngrit për kundërpyetjet. – Sherif, a nuk është e vërtetë që ujërat pranë Barkli Kovit janë subjekt i rrymave të forta, shkulmave ujore dhe tërheqjeve të nënujshme që mund të ndikojnë në shpejtësinë e një varke?

– Po, është e vërtetë. E dinë të gjithë ata që jetojnë këtu.

– Dikush që e di si mund ta shfrytëzojë avantazhin e një rryme të tillë, mund të vozitë shumë shpejt nga gjiri drejt kullës. Në një rast të tillë, do të ishte shumë e mundshme për të realizuar vajtje-ardhje me njëzet minuta. A nuk është e vërtetë kjo? – Erikut i vinte inat që duhej të sugjeronte një teori tjetër, por i lypsej domosdo një koncept i besueshëm për t'i hedhur karremin jurisë.

– Po, është e vërtetë.

Faleminderit. Me t'u kthyer Eriku nga banka e dëshmitarit, u ngrit Tomi për kundërpyetje.

– Sherif, po apo jo, a keni ndonjë provë që të ketë ngjarë ndonjë rrymë, shkulm apo erë e fortë natën e 29 tetorit duke u gdhirë 30, gjë që mund të ketë shkurtuar kohën që dikush të vozitë nga gjiri i Barkli Kovit për në kullën e zjarrit, apo ndonjë provë që zonjusha Klark ta ketë bërë rrugën më këmbë?

– Jo, por jam i sigurt...

– Sherif, nuk ka rëndësi nëse jeni i sigurt ju apo jo. A keni ndonjë provë për ndonjë shkulm ujor të fortë natën e 29 tetorit, 1969?

– Jo, nuk kam.

53
Hallkë e Munguar

1970

Mëngjesin tjetër, Tomi kishte vetëm një dëshmitar. Kartën e fundit. Ai thirri Tim O'Nillin, që kishte drejtuar varkën e vet të karkalecave në ujërat e Barkli Kovit për tridhjetë e tetë vjet. Timi, pranë të gjashtëdhjetepesave, i gjatë dhe i mbushur, kishte flokë të dendur bojëkafe vetëm me disa spërkatje gri, ndërsa mjekrën e plotë e kishte thuajse krejtësisht të bardhë. Njerëzit e njihnin për njeri të qetë dhe serioz, të ndershëm dhe shpirtmirë, që u hapte dyert gjithnjë zonjave. Dëshmitari i fundit i përkryer.

– Tim, a është e vërtetë që natën e 29 tetorit duke u gdhirë 30, të vitit të shkuar, po ankoronit peshkarexhën në gjirin e Barkli Kovit rreth orës 1:45-2 të mëngjesit?

– Po.

– Dy nga anëtarët e ekuipazhit tuaj, zoti Hal Miller, që dëshmoi këtu dhe zoti Alen Hant, që firmosi një dëshmi nën betim, pretenduan se e kishin parë zonjushën Klark të largohej nga gjiri drejt veriut në varkën e vet përafërsisht në kohën e përmendur. Jeni në dijeni të deklaratave të tyre?

– Po.

– A e patë edhe ju të njëjtën varkë, në atë kohë dhe vend, ku e panë zoti Miller dhe zoti Hant?

– Po, e pashë.

– Dhe a jeni dakord me deklaratat e tyre se ajo çka patë të voziste drejt veriut ishte zonjusha Klark në varkën e vet?

– Jo. Nuk bie dakord.

– Përse jo?

– Ishte errësirë. Hëna nuk doli deri më vonë. Dhe ajo varkë ishte shumë larg për t'u njohur me siguri. I njoh të gjithë ata që kanë atë lloj varke rreth rrotull dhe e kam parë zonjushën Klark shumë herë, duke e njohur në vend që ishte ajo. Por atë natë ishte tepër errësirë për të njohur varkën apo njeriun që ndodhej në të.

– Faleminderit, Tim. Nuk kam pyetje të tjera.

Eriku iu afrua bankës së dëshmitarit. – Tim, edhe pse nuk mundët të identifikonit varkën, apo kush gjendej vërtet në të, a bini dakord që një varkë e së njëjtës madhësi dhe formë si ajo e zonjushës Klark po voziste drejt Kullës së Zjarrit të Barkli Kovit përafërsisht rreth orës 1:45 të mëngjesit, atë natë që Çejs Endrusi vdiq në kullën e zjarrit rreth rreth asaj kohe?

– Po. Mund të them që varka ishte e ngjashme në formë dhe madhësi me atë të zonjushës Klark.

– Faleminderit shumë.

Tomi u ngrit përsëri dhe foli nga vendi. – Tim, sa për ta konfirmuar, dëshmuat se e keni njohur shumë herë zonjushën Klark në varkën e saj, po se atë natë nuk dalluat asgjë, që mund të identifikonte se varka ishte e saj apo që ajo ndodhej në atë varkë. E saktë?

– E saktë.

– Dhe a mund të na thoni, a ka shumë varka të së njëjtës formë dhe madhësi me atë të zonjushës Klark që operojnë në këtë zonë?

– Oh, po, varka e saj është tipi më i zakonshëm i varkave këtej rrotull. Ka shumë varka pikërisht si e saja që lëvizin në këto ujëra.

– Pra, i zoti i varkës që patë atë natë mund të ketë qenë kushdo

nga personat e shumtë që zotërojnë një varkë të ngjashme?

– Absolutisht.

– Faleminderit. Zoti Gjykatës, mbrojtja nuk ka më pyetje.

Gjykatësi Sims tha: – Do të bëjmë një pushim prej njëzet minutash. Trupa gjyqësore tërhiqet.

PËR PARAQITJEN E KONKLUZIONEVE përfundimtare, Eriku vuri një kravatë me vija të gjera të arta dhe vishnje. Salla priti në heshtje teksa ai iu afrua jurisë dhe qëndroi te parmaku, duke lëvizur sytë qëllimisht nga njëri te tjetri.

– Zonja dhe zotërinj të jurisë, ju jeni anëtarë të një bashkësie të një qyteti unik dhe krenar. Vitin e shkuar ju humbët një nga bijtë tuaj. Një djalë të ri, një yll të shndritshëm të lagjes suaj, që kishte përpara një jetë të tërë për ta kaluar me të bukurën...

Kaja mezi e dëgjoi teksa përsëriste versionin e tij sesi ajo e kishte vrarë Çejs Endrusin. Qëndronte ulur, me bërrylat mbi tryezë, me kokën mes duarve, duke kapur vetëm fragmente të fjalimit të tij.

– ... Dy burra të mirënjohur të këtij qyteti e panë zonjushën Klark në pyll... e dëgjuan që thoshte fjalët *do të të vras!*... një kapuç i kuq leshi që la fije në xhaketën e tij xhins... Kush tjetër do të kishte dashur t'ia hiqte atë varëse... ju e dini që rrymat dhe erërat mund ta shtojnë në mënyrë drastike shpejtësinë...

– Nga mënyra e saj e jetesës, e dimë që është shumë e zonja për të vozitur natën, për t'u ngjitur në kullë në errësirë. Gjithçka përputhet si mekanizmi i një sahati. Çdo lëvizje që ajo ka bërë atë natë është e qartë. Ju mundeni dhe duhet ta shpallni të akuzuarën fajtore për vrasje të shkallës së parë. Faleminderit që kryeni detyrën tuaj.

* * *

GJYKATËSI SIMS TUNDI KOKËN në drejtim të Tomit, i cili iu afrua bankës së jurisë.

– Zonja dhe zotërinj të jurisë, jam rritur në Barkli Kov dhe, kur isha më i ri, dëgjoja edhe unë legjenda për Vajzën e Moçalit. Po, le ta themi troç. Ne e thërrisnim Vajza e Moçalit. Shumë e thërrasin ende kështu. Disa njerëz pështpëritnin se ajo ishte gjysmë ujk, apo nyja e munguar e zinxhirit mes njeriut dhe majmunit. Që sytë e saj shkëlqenin në errësirë. Po, në të vërtetë, ajo ishte një fëmijë i braktisur, një vogëlushe që mbijetonte e vetme në kënetë, e uritur dhe e mardhur, të cilën nuk e ndihmuam. Përveç njërit, mikut të saj, Xhampinit, asnjë nga kishat tona apo grupet e bashkësive nuk i ofroi ushqim apo rroba. Përkundrazi, e etiketuam dhe e refuzuam, ngaqë mendonim se ishte ndryshe. Po, zonja dhe zotërinj, e përjashtuam zonjushën Klark ngaqë ishte ndryshe, ngaqë ishte ndryshe ngaqë e përjashtuam? Po ta kishim pranuar në gjiun tonë si një nga tanët - mendoj se e tillë do të ishte sot. Po ta kishim ushqyer, veshur dhe dashur, ta kishim ftuar në kishat dhe shtëpitë tona, nuk do të ushqenim paragjykime ndaj saj. Dhe besoj se ajo nuk do të ndodhej e ulur këtu sot, e akuzuar për një krim.

– Detyra për të gjykuar këtë vajzë të vrarë, të refuzuar, ka rënë në supet tuaja, po duhet ta mbështesni gjykimin mbi faktet e paraqitura në këtë gjyq, në këtë sallë, jo në thashethemet apo ndjenjat e nxehta e pesë viteve të shkuara.

– Cilat janë faktet e vërteta dhe të vërtetuara? – Ashtu si në rastin e akuzës, mendja e Kajës kapi vetëm copëza. – ... akuza nuk ka vërtetuar madje që kjo ngjarje ishte, në të vërtetë, vrasje dhe jo një aksident i thjeshtë tragjik. Pa armë krimi, pa shenja se mund të ishte shtyrë, pa dëshmitarë, pa gjurmë gishtash...

– Një nga faktet më të rëndësishme dhe të vërtetuara është që zonjusha Klark ka një alibi të shëndoshë. Ne e dimë që ajo ndodhej në Grinvill natën e vdekjes së Çejsit... nuk ka prova që ajo ishte veshur si burrë, që kishte ardhur me autobus në Barkli... Në fakt, akuza nuk ka mundur të vërtetojë aspak që ajo ndodhej në Barkli Kov atë natë, ka dështuar të provojë që ajo kishte shkuar në kullë. E them përsëri: nuk ka një provë të vetme që vërteton se zonjusha Klark ishte në kullën e zjarrit, në Barkli Kov apo që vrau Çejs Endrusin.

– ...ndërsa kapiteni, zoti O'Nill, që ka drejtuar peshkarexhën e vet të karkalecave për tridhjetë e tetë vjet, dëshmoi se ishte shumë errësirë për të identifikuar varkën.

– ...fbrat në xhaketën e tij, që mund të ishin ndodhur atje prej katër vjetësh... Këto janë faktet e pakundërshtueshme...

– Asnjë nga dëshmitarët e akuzës nuk ishte i sigurt për atë që pa, asnjëri. Ndërsa mbrojtja e saj, çdo dëshmitar ishte njëqind për qind i bindur...

Tomi qëndroi për një çast përballë jurisë. – Njoh fare mirë shumicën prej jush dhe e di që mund të lini mënjanë çdo paragjykim të mëparshëm kundrejt zonjushës Klark. Edhe pse nuk shkoi në shkollë vetëm një ditë në jetën e saj - ngaqë fëmijët e tjerë e ngacmonin - ajo u arsimua vetë dhe u bë një natyraliste dhe autore e mirënjohur. Ne e thërrisnim Vajza e Moçalit; tani institucionet shkencore e njohin si Ekspertja e Moçalit.

– Besoj se mund t'i lini mënjanë gjithë thashethemet dhe legjendat. Besoj se do të arrini në një vendim mbështetur në faktet që dëgjuat në këtë sallë gjyqi, jo në thashethemet e gënjeshtërta që keni dëgjuar prej vitesh.

– Është koha, më në fund, të tregohemi të drejtë me Vajzën e Moçalit.

54
Anasjelltas

1970

Më e dorën drejtuar nga karriget e modeleve të ndryshme në një sallë të vogël mbledhjesh, Tomi u ofroi të uleshin Tevtit, Xhodit, Skuperit dhe Robert Fosterit. Ata zunë vend rreth tryezës drejtkëndore, njollosur nga rrathë kupash kafeje. Muret kishin nuanca suvaje të leskëruar: jeshile limoni në krye, jeshile të errët nga fundi. Në ajri kishte një kutërbim lagështie - sa nga muret, aq edhe nga moçali.

– Mund të prisni këtu, – tha Tomi, duke mbyllur derën pas vetes. – Në fund të korridorit, përballë me zyrën e ekspertit, ndodhet një aparat kafeje, por bën një kafe që nuk e pi as qeni. Restoranti e ka kafenë të mirë. Ja të shohim, sapo ka kaluar ora njëmbëdhjetë... më vonë bëjmë plan për drekën.

Tejti eci drejt dritares, e cila ishte kryqëzuar me një rrjetë shufrash të bardha, thua se prej saj ishin orvatur t'ia mbathnin njerëz në pritje të verdiktit. Ai pyeti Tomin: – Ku do ta çojnë Kajën? Në qeli? Është e detyruar të presë atje e vetme?

– Po, në qelinë e saj. Do të shkoj ta takoj tani.

– Sa kohë mendoni se do t'i duhet jurisë? – pyeti Roberti.

– Vështirë të thuhet. Kur mendon se do të vendosin shpejt, ata vonohen me ditë dhe anasjelltas. Shumica e tyre ka shumë të ngjarë ta kenë vendosur ndërkohë... dhe jo në favor të Kajës. Në qoftë se

disa anëtarë jurie kanë dyshime dhe përpiqen të bindin të tjerët se faji nuk është vërtetuar në mënyrë të pakundërshtueshme, atëherë e kemi një shans.

Ata pohuan me kokë, të ngarkuar me fjalën të pakundërshtueshme, thua se faji ishte provuar, vetëm jo përfundimisht.

– Në rregull, – vazhdoi Tomi. – Po shkoj të takoj Kajën dhe pastaj do t'i kthehem punës. Duhet të përgatis kërkesën për apel, madje edhe një mocion për gjykim të pavlefshëm për shkak të paragjykimeve. Ju lutem, kini parasysh, në qoftë se ajo dënohet, nuk merr fund me kaq. Kurrsesi. Unë do të lëviz brenda e jashtë dhe do t'ju njoftoj për çdo gjë që do të marr vesh.

– Faleminderit, – tha Tejti, pastaj shtoi: – Ju lutem, i thoni Kajës që jemi këtu dhe, në qoftë se ajo dëshiron, do të presim bashkë me të. – Ia tha këtë, pavarësisht se ajo kishte refuzuar të takonte njeri tjetër përveç Tomit këtë e fundit, dhe pothuaj askënd prej dy muajsh.

– Sigurisht, do t'ia them. – Tomi doli.

Xhampinit dhe Mejbëllit iu desh të prisnin verdiktin jashtë, mes palmave xhuxhe dhe shavarit të sheshit, bashkë me disa zezakë të tjerë. Pikërisht kur ata hapën përtokë batanijet me ngjyra dhe nxorën biskotat dhe salsiçet nga qeset e letrës, ia nisi një rrebesh, që i bëri të mblidhnin me të shpejtë sendet dhe të vraponin për strehë drejt tendës së karburantit *Sing Oill*. Zoti Llejn iu gërtiti se duhej të prisnin jashtë - një fakt që ata e kishin ditur prej njëqind vjetësh - dhe të mos pengonin ndonjë klient. Disa të bardhë u mblodhën në restoranti *Dog-Gon* për kafe dhe të tjerë u grumbulluan në grupe në rrugë poshtë çadrave me ngjyra të ndezura. Fëmijët pllauriteshin në pellgjet e krijuara aty për aty dhe hanin kokoshka me karamel, si në pritje të një parade.

'E MËSUAR NGA MILIONA MINUTA të kaluara pa njeri, Kaja mendonte

se e njihte mirë vetminë. Një jetë e tërë kaluar me vështrimin e ngulur në tryezën e tullave të kuzhinës, në dhomat e zbrazëta të gjumit, përmes hapësirash të pafundme deti dhe bari. Pa askënd pranë për të ndarë gëzimin e një pende të gjetur apo një vizatimi të përfunduar. Duke u recituar poezi pulëbardhave.

Mirëpo, pasi Xhejkobi i përplasi me trokëllimë derën e hekurt të qelisë, pasi u zhduk nëpër korridor dhe kyçi derën kryesore me një zhurmë të mbytur përmbyllëse, pllakosi një heshtje e ftohtë. Pritja e verdiktit të gjyqit për vrasje tillë një natyre tjetër. Çështja nëse jetonte apo vdiste nuk i qasej në ndërgjegje, po zhytej thellë nën frikën më të madhe se mund të kalonte vite të tëra në vetmi pa moçalin e saj. Pa pulëbardha, pa det, në një vend pa yje.

Të burgosurit e bezdisshëm në fund të korridorit ishin liruar. Gati i mungonin shfryrjet e tyre të vazhdueshme - i mungonte një prani njerëzore, sado e ulët që të ishte. Tani ajo jetonte e vetme në këtë tunel të gjatë betoni me shufra hekuri dhe dryna.

I njihte paragjykimet që ushqenin njerëzit ndaj saj dhe një verdikt i shpejtë nënkuptonte pak diskutime, çka do të thoshte dënim. Në mendje i erdhi Nofulla e Kyçur - jeta torturuese, përpëlitëse e të qenit të dënuar.

Mendoi të shtynte kutinë poshtë dritares dhe të shihte për zogj grabitqarë mbi moçal. Po qëndroi pa lëvizur. Në heshtje.

DY ORË MË VONË, në një të pasdites, Tomi hapi derën e sallës ku prisnin Tejti, Xhodi, Skuperi dhe Robert Fosteri. – Hëm, kemi një lajm.

– Çfarë? – Tejti ngriti vrik kokën. – Akoma nuk ka verdikt?

– Jo. Jo verdikt. Po mendoj se është lajm i mirë. Anëtarët e jurisë kanë kërkuar të shohin regjistrimet e dëshmive të shoferëve të autobusëve. Kjo, të paktën, do të thotë se po i analizojnë faktet

– nuk po hidhen drejt e te verdikti. Shoferët e autobusit janë dëshmitarë kyç, sigurisht, dhe do të ty ishin të sigurt që Kaja nuk ndodhej në autobusët respektivë, po, nga ana tjetër, nuk ishin të sigurt për maskimet. Ndonjëherë, leximi i dëshmisë, e zeza mbi të bardhë, e bën më të besueshme për anëtarët e jurisë. Të shohim, po ka një fije shprese.

– Të kënaqemi me këtë fije shprese, – tha Xhodi.

– Dëgjoni, kaloi ora e drekës. Përse nuk shkoni të gjithë te restoranti? Premtoj t'ju njoftoj nëse ndodh gjësend.

– Nuk më duket ide e mirë, – tha Tejti. – Të gjithë në restorant do të jenë duke diskutuar sesa fajtore është Kaja.

– E kuptoj. Atëherë po dërgoj ndihmësin për disa hamburgerë. Si thoni?

– Mirë, faleminderit, – tha Skuperi dhe nxori disa dollarë nga portofoli.

NË ORËN 2:15, Tomi u kthye t'u thoshte që anëtarët e jurisë kishin kërkuar të shihnin dëshminë e mjekut ligjor. – Nuk e di nëse kjo është në favor apo jo.

– Mut! – shau Tejti. – Si mund ta durojë njeriu këtë situatë?

– Përpiqu të qetësohesh; mund të zgjasë me ditë. Do t'ju mbaj të informuar.

Me fytyrë të hequr dhe të vrenjtur, Tomi hapi përsëri derën në orën katër. – Ejani, zotërinj, juria e ka marrë vendimin. Gjykatësi ka urdhëruar që të gjithë të kthehen në sallë.

Tejti u ngrit në këmbë. – Çfarë do të thotë kjo? Sa shpejt.

– Eja, Tejt. – Xhodi i preku krahun. – Shkojmë.

Në korridor, u bashkuan me përroin e qytetarëve që hynin duke u shtyrë sup më sup nga dera kryesore. Bashkë me ta, u derdh brenda ajri i lagësht, përzier me tym cigaresh, erë flokësh dhe rrobash të qullura.

Salla e gjyqit u mbush në më pak se dhjetë minuta. Shumë nuk mundën të gjenin vend dhe u mblodhën në korridor dhe në shkallët kryesore. Në orën 4:30, polici gjyqësor shoqëroi Kajën drejt vendit të vet. Për herë të parë, ai e mbante nga bërryli dhe, vërtet, dukej sikur ajo mund të rrëzohej, po të mos e mbante. Sytë nuk i ngriti asnjë çast nga dyshemeja. Tejti vështronte çdo dridhje në fytyrën e saj dhe mezi e përmbajti të përzierën.

U fut dhe zuri vend zonjusha Xhons, protokollistja. Pastaj, si një kor funerali, solemn dhe i zymtë, u futën me radhë anëtarët e jurisë. Zonja Kallpepër hodhi vështrimin nga Kaja. Të tjerët e mbajtën vështrimin përpara. Tomi u përpoq t'u lexonte fytyrat. Nga salla nuk dëgjohej asnjë kollitje apo zvarritje këmbësh.

– Të gjithë në këmbë.

U hap dera e Gjykatësit Sims dhe ai u fut dhe zuri vend. – Uluni, ju lutem. Zoti Kryetar i Jurisë, është e vërtetë që juria ka arritur në një verdikt?

Zoti Tomlinson, një burrë i qetë, pronar i *Dyqanit të Këpucëve Bastër Braun*, u ngrit nga radha e parë. – Po, Zoti Gjykatës.

Gjykatësi Sims vështroi nga Kaja. – I lutem të akuzuarës të ngrihet në këmbë për leximin e verdiktit. – Tomi preku krahun e Kajës dhe e ndihmoi të ngrihej. Tejti vendosi dorën mbi parmak, sa më pranë Kajës. Xhampini ngriti dorën e Mejbëllit dhe e mbajti shtrënguar.

Askush në sallë nuk kishte përjetuar ndonjëherë këtë rrahje zemre të fortë kolektive, as kishte ndarë këtë mungesë frymëmarrjeje. Sytë çalltisnin, duart u djersitën. Peshkatari i karkalecave, Hal Milleri, mendohej ethshëm, orvatej t'i pohonte vetes se ishte vërtet varka e zonjushës Klark ajo që kishte parë atë natë. Po sikur të ishte gabuar? Shumica vështronin ngultas, jo nga Kaja, po në dysheme, nëpër mure. Dukej sikur vetë qyteti - jo Kaja - priste gjykimin dhe pak e ndienin kënaqësinë banale që kishin pritur në këtë pikë.

Kryetari i jurisë, zoti Tomlinson, i zgjati një copë të vogël letre policit gjyqësor, i cili ia përcolli gjykatësit. Pastaj polici gjyqësor e mori letrën nga Gjykatësi Sims dhe ia zgjati zonjushës Xhons, protokollistes.

– Do të na e lexojë juri? – shfryu Tejti.

Zonjusha Xhons u ngrit dhe u kthye nga Kaja, shpalosi letrën dhe lexoi: – Ne, anëtarët e jurisë e shpallim zonjushën Katerinë Danielë Klark të pafajshme për vrasje të shkallës së parë ndaj zotit Çejs Endrus. – Kajën nuk e mbajtën këmbët dhe u ul. Tomi u lëshua pas saj.

Tejti kapsiti sytë. Xhodi shqeu gojën. Mejbëlli shpërtheu në ngashërime. Salla ngriu. Me siguri e kishin keqkuptuar. – Mos tha e pafajshme? – Një rrëke pëshpërimash u ngrit shpejt në lartësi dhe gjerësi për t'u shndërruar në një përrua pyetjesh zemërake. Zoti Llejn thirri: – Nuk është e drejtë!

Gjykatësi përplasi çekaninin. – Qetësi! Zonjusha Klark, juria ju ka shpallur të pafajshme për akuzën. Jeni e lirë të shkoni dhe ju kërkoj ndjesë në emër të këtij Shteti për dy muajt e kaluar në burg. Anëtarë të jurisë, ju faleminderit për kohën tuaj dhe shërbimin për komunitetin. Gjyqi mbyllet.

Një grup i vogël u mblodh rreth prindërve të Çejsit. Pati Llav po qante. Sara Singëllteri u ngrys si të gjithë, po zbuloi që po ndihej tepër e lehtësuar. Zonjusha Pensi shpresonte të mos e kishte vënë re kush si ishte shtendosur nofulla. Një lot i vetëm rrodhi tatëpjetë faqes së zonjës Kallpepër, pastaj një hije buzëqeshjeje për nxënësen e vogël të çregullt të kënetës, që ia kishte mbathur përsëri.

Një grup burrash me kominoshe qëndruan në fund të sallës. – Ata anëtarët e jurisë duhet të japin shpjegime.

– Nuk mund ta deklarojë të pavlefshëm gjyqin Eriku? Ta bëjë nga fillimi?

– Jo. Harrove? Nuk mund të akuzohesh dy herë për vrasje.

Ajo është e lirë. Ia hodhi paq.

– E ka fajin sherifi që ia bëri punët lëmsh Erikut. Nuk mbajti një linjë, sajonte rrugës. Teori kjo, teori ajo.

– Krekosej si në filmat me sherifë.

Po ky grup i vogël të pakënaqurish u shpërnda shpejt; disa dolën duke biseduar për punët që duhej të mbaronin, apo sesi shiu e kishte freskuar motin.

Xhodi dhe Tejti kishin nxituar përmes kangjellave të druajta drejt bankës së të akuzuarës. Skuperi, Xhampini, Mejbëlli dhe Roberti shkuan pas tyre dhe u mblodhën rreth Kajës. Ata nuk e prekën, por i qëndruan afër teksa ajo rrinte ulur, pa lëvizur.

Xhodi i foli: – Kaja, mund të shkosh në shtëpi. Dëshiron të të çoj me makinë?

– Po, të lutem.

Kaja u ngrit dhe falënderoi Robertin që kishte bërë tërë atë rrugë nga Bostoni. Ai vuri buzën në gaz. – Harroji këto marrëzira dhe vazhdo punën tënde të mahnitshme. – Kaja preku dorën e Xhampinit dhe Mejbëllit e shtrëngoi pas gjoksit të vet të ngrohtë. Pastaj Kaja u kthye nga Tejti. – Faleminderit për gjërat që më solle. – U kthye mandej nga Tomi, po fjalët e lanë në baltë. Ai thjesht e mbështolli në krahët e vet. Pastaj ajo ngriti sytë nga Skuperi. Nuk ishte prezantuar kurrë me të, por e njohu nga sytë kush ishte. E falënderoi me një tundje të lehtë të kokës dhe, për habinë e saj, ai i vendosi dorën në sup dhe ia shtrëngoi butë.

Paskëtaj, duke ndjekur policin gjyqësor, doli me Xhodin nga dera e pasme e sallës dhe, teksa kalonte ndanë parvazit të dritares, zgjati dorën dhe preku bishtin e Sandej Xhastisit. Ai e shpërfilli dhe ajo admiroi shtirjen e tij të përsosur se nuk ishte nevoja për mirënjohje.

Kur u hap dera, ndjeu frymën e detit në fytyrë.

55
Lule Bari

1970

Kamionçina e Xhodit u troshit kur kaloi nga rruga e asfaltuar në shtegun ranor të moçalit. Ai i fliste butë Kajës dhe i thoshte se do të ishte mirë; duhej të kalonte vetëm pak kohë. Ajo këqyrte shavarët dhe çafkat, pishat dhe pellgjet që kalonin. Zgjati qafën të shihte dy kastorë që vozitnin. Si një dallëndyshe deti shtegtare, që kishte fluturuar pesëmbëdhjetë mijë kilometra për t'u kthyer në bregun amë, mendja e saj pulsonte nga malli dhe nostalgia për shtëpinë; pothuajse nuk i dëgjonte dërdëllitjet e Xhodit. Madje do të kishte dashur që ai të heshtte dhe të dëgjonte fluturimet e natyrës e egër brenda tij. Atëherë mund të shihte.

Mbajti frymën kur Xhodi mori kthesën e fundit të shtegut gjarpërues dhe para syve i doli baraka e vjetër, që e priste poshtë lisave. Myshku spanjoll tundej lehtë nga puhiza mbi çatinë e ndryshkur dhe gata qëndronte mbi njërën këmbë në hije të lagunës. Sapo Xhodi ndali kamionçinën, Kaja brofi jashtë dhe hyri me vrap në barakë, duke prekur shtratin, tryezën, stufën. Duke e ditur çfarë do të kishte dashur ajo, Xhodi kishte lënë një qese me thërrime mbi banak; tashmë Kaja, me energji të përtërirë, vrapoi me qese drejt plazhit, me lotët që i derdheshin faqeve teksa pulëbardhat fluturuan drejt nga qielli dhe bregu. Kujoja i madh

u ul dhe i erdhi rrotull, duke tundur kokën.

Gjunjëzuar mbi plazh, rrethuar nga një furi zogjsh, ajo fërgëlloi. – Nuk u kam kërkuar kurrë njerëzve asgjë. Ndoshta tani do të më lënë të qetë.

Xhodi futi në shtëpi ato pak sende të sajat dhe përgatiti çaj në çajnikun e vjetër. U ul në tryezë dhe e priti. Më në fund, ai dëgjoi të hapej dera e verandës dhe, kur vuri këmbë në kuzhinë, ajo tha: – Oh, qenke akoma këtu. – Sigurisht që ishte ende aty - kamioçina e tij ndodhej jashtë, në mes të oborrit.

– Të lutem, do të ulesh një minutë? – i tha ai. – Dua të bisedojmë.

Ajo nuk u ul. – Jam mirë, Xhodi. Vërtet.

– Atëherë, kjo nënkupton se dëshiron të largohem? Kaja, ke qenë vetëm në atë qeli për dy muaj, duke menduar që i gjithë qyteti ishte kundër teje. Pothuaj nuk ke pranuar asnjë vizitë. I mbrojtur të gjitha këto, vërtet, po nuk mendoj se duhet të largohem dhe të të lë vetëm. Dua të rri me ty disa ditë. Si thua?

– Kam jetuar vetëm pothuaj gjithë jetën time, jo dy muaj! Dhe nuk mendoja, e dija që gjithë qyteti ishte kundër meje.

– Kaja, mos lejo që kjo ngjarje e tmerrshme të të largojë më shumë nga njerëzit. Ka qenë një përvojë e rëndë, shtypëse, po ndoshta është një mundësi për t'ia filluar nga e para. Verdikti është mbase mënyra e tyre e të thënit se të pranojnë.

– Për shumicën e njerëzve nuk është e nevojshme të çlirohen nga akuza për vrasje për të qenë të pranuar.

– E di dhe ke gjithë arsyet e botës për t'i urryer njerëzit. Nuk të vë faj, por....

– Prandaj nuk kam urrejtje askush. – Kaja ngriti zërin. – Nuk i kam urryer kurrë njerëzit. Ata më urrenin mua. Ata më tallnin me mua. Ata më braktisën. Ata më ranë në qafë. Ata më sulmuan mua. Po, është e vërtetë; mësova të jetoj pa ta. Pa ty. Pa mamin!

Pa askënd!

Ai u përpoq ta përqafonte, por ajo iu largua.

– Xhodi, ndoshta jam shumë e lodhur tani. Në fakt, jam e rraskapitur. Të lutem, kam nevojë ta kapërcej gjithë këtë - gjyqin, burgun, mendimin se do të ekzekutohesha, – vetëm, sepse vetëm është e vetmja mënyrë që di. Nuk di si të ngushëllohem prej të tjerëve. Jam mjaft e lodhur edhe për të bërë këtë bisedë. Unë... – Zëri i ngeci.

Kaja nuk priti përgjigje, por doli nga baraka dhe hyri në pyllin e lisave. Xhodi nuk i shkoi pas, duke e ditur se ishte e kotë. Ai do të priste. Një ditë më parë, e kishte furnizuar barakën me ushqime - në rast se ajo shpallej e pafajshme - dhe tani iu vu punës së prerjes së perimeve për ushqimin e saj të preferuar: byrek shtëpie me pulë. Po, teksa dielli perëndonte, nuk mund të lejonte ta mbante më gjatë jashtë shtëpisë, ndaj e la byrekun e nxehtë, flluskues mbi stufë dhe doli nga dera. Kaja kishte ardhur rrotull në plazh dhe, kur dëgjoi kamionçinën e tij të largohej ngadalë rrugicës, vrapoi për në shtëpi.

Duhmat e byrekut të praruar mbushnin barakën deri në tavan, por Kaja ende nuk ndiente uri. Në kuzhinë, nxori bojërat dhe planifikoi librin e ardhshëm mbi barërat e moçalit. Njerëzit rrallëherë i vinin re barërat, veçse për t'i kositur, shkelur, apo shkulur. E tërhoqi furçën me tërbim mbi kanavacë, në një ngjyrë më shumë të zezë sesa jeshile. Dolën në pah imazhe të errëta, ndoshta lëndina që po vdisnin nën retë e stuhisë. Vështirë të thuhej.

Vari kokën dhe u ngashërye. – Përse jam e inatosur tani? Përse tani? Përse u tregova aq e keqe me Xhodin? – E lëshuar, rrëshqiti në dysheme si një kukull lecke. U mblodh shuk dhe qau, duke dashur të tulatej me të vetmin që e kishte pranuar siç ishte. Por maçoku kishte mbetur në ngrehinën e burgut.

Pikërisht para se të binte nata, Kaja u kthye përsëri në plazh, ku pulëbardhat po pastronin pendët dhe po bëheshin gati për të kaluar natën. Teksa ecte përmes buzës së ujit, copëza guaskash dhe cifla gaforresh i ciknin gishtat teksa tërhiqeshin mbrapsht në det. U përkul dhe ngriti dy pendë pelikani, si ajo që Tejti kishte vendosur në seksionin *P* të fjalorit që i kishte dhuruar për Krishtlindje vite më parë.

Pëshpëriti një vjershë të Amanda Hamilltonit:

"U ktheve përsëri,
Sytë duke më verbuar
Si vezullimi i diellit mbi det.
Pikërisht tani që e lirë ndihem
Fytyrën tënde mbi pezul hëna vizaton.
Sa herë që të harroj
Sytë e tu m'i faniten zemrës që ndalon.
Ndaj lamtumirë
Deri herën tjetër kur të vish
Derisa, më në fund, më mos të të shoh."

Mëngjesin tjetër, para se të agonte, Kaja u ngrit ndenjur në shtratin e verandës dhe thithi aromat e pasura të moçalit deri në zemër. Kur drita e mekur depërtoi në kuzhinë, gatoi ca kaçamak, vezë të skuqura dhe biskota, të lehta dhe të buta si të mamit. Hëngri çdo kafshatë. Pastaj, ndërsa dielli ngrihej në horizont, e mbajti frymën ta varka dhe voziti me buçitje përmes lagunës, duke kredhur vështrimin në ujin e thellë, të kthjellët.

Përshkoi kanalin duke folur me breshkat dhe gatat, duke ngritur krahët lart mbi kokë. Ndodhej në shtëpi. – Do të mbledh gjithë ditën, gjithçka që dëshironj, – tha. Thellë në mendje bënte strehë mendimi se mund të takonte Tejtin. Ndoshta ai po punonte

aty rrotull dhe do ta ndeshte gjëkund. Kaja mund ta ftonte në barakë për të ndarë së toku byrekun me pulë që kishte pjekur Xhodi.

MË SHUMË SE NJË KILOMETËR më tutje, Tejti po shllapuritej përmes ujit të cekët, duke mbledhur mostra në shishka të vogla. Një gjurmë valëzimesh të lehta krijohej nga çdo hap i tiji, nga çdo zhytje shishke. Kishte ndër mend që tëndronte afër banesës së Kajës. Ndoshta ajo do të dilte me varkë në moçal dhe do të takoheshin. Nëse jo, do të shkonte te baraka e saj në mbrëmje. Nuk e kishte ndarë mendjen çfarë do t'i thoshte, po ndoshta do ta bënte të arsyetonte me anë të puthjeve.

U dëgjua buçitja e zemëruar e një motori - më e mprehtë dhe më e fortë se ajo e një motobarke - që prishte zhurmat e buta të moçalit. Ndoqi me veshë zhurmën që afrohej në drejtimin e tij dhe befas i doli përpara një nga varkat e reja me helika, që nuk e kishte parë kurrë më parë. Mjeti rrëshqiste mbi ujë, madje edhe mbi barëra, duke lëshuar pas një bishë stërkalash e duke bërë zhurmë sa për dhjetë sirena.

Tek shpartallonte shkurre dhe barëra, hidrovolanti u kthye mes për mes moçalit, pastaj shpejtoi përmes gotullës. Gatat dhe çafkat klithën. Në timon qëndronin tre burra, të cilët, kur panë Tejtin, morën në drejtim të tij. Ndërsa afroheshin, ai njohu Sherifin Xhekson dhe ndihmësin e vet. Bashkë me ta, ndodhej edhe një burrë tjetër.

Hidrovolanti i ri ngadalësoi dhe i ndaloi pranë. Sherifi i bërtiti diçka Tejit, por edhe pse bëri duart kupë rreth veshit dhe u anua drejt tyre, Tejti nuk mundi të dëgjonte gjë mbi poteren e motorit që punonte bosh. Ata manovruan më pranë derisa hidrovolanti u lëkund afër Tejit, duke e spërkatur me ujë deri në kofshë. Sherifi u përkul poshtë, duke ulëritur.

Edhe Kaja, e cila ndodhej aty pranë, e kishte dëgjuar zhurmën e varkës së çuditshme dhe, teksa voziste drejt saj, e kishte parë që po i afrohej Tejit. Vajza qe tërhequr pas në një korije dhe kishte ndjekur me sy Tejtin të mbante vesh fjalët e sherifit, pastaj të ngrinte në vend e të varte supet. Edhe pse larg, ajo lexoi dëshpërim ne qëndrimin e Tejit. Sherifi bërtiti përsëri dhe Tejti, më në fund, zgjati dorën dhe e lejoi ndihmëssherifin ta tërhiqte në hidrovolant. Burri tjetër u hodh në ujë dhe hipi në varkën e Tejit. Me mjekrën dhe vështrimin të ulur, Tejti qëndroi mes dy burrave me uniformë që kthyen varkën me helikë dhe shpejtuan drejt Barkli Kovit, të ndjekur nga burri tjetër që drejtonte varkën e Tejit.

Kaja vështroi ngultas derisa të dyja varkat u zhdukën prapa një pike zosterash. Përse e kishin marrë Tejtin? Mos kishte të bënte kjo me vdekjen e Çejsit? Mos e kishin arrestuar?

E mbërtheu ankthi. Më në fund, pas një jete të tërë, i pranoi vetes se mundësia për të parë Tejtin, shpresa se do ta pikaste përmes xunkthave me të kaluar një kthesë përroi, ishte ajo që e kishte tërhequr në moçal çdo ditë të jetës së saj, qysh prej moshës shtatë vjeç. Ajo i njihte lagunat e tij të jetës dhe shtigjet mes baltovinave të vështira; e kishte ndjekur gjithmonë nga një distancë e sigurt. Duke u përvjedhur, duke vjedhur dashuri. Pa e ndarë kurrë dashurinë. Nuk mund të lëndohesh kur e dashuron dikë nga ana tjetër e një gotulle. Gjithë vitet që e kishte refuzuar Tejtin, ajo kishte mbijetuar ngaqë ai ndodhej diku në moçal, duke e pritur. Po tani ndoshta ai nuk do të ishte më atje.

Vazhdoi të vështronte në drejtim të zhurmës së varkës së çuditshme që shuhej. Xhampini merrej vesh gjithçka - ai do ta dinte me siguri përse e kishte marrë sherifi Tejtin dhe çfarë mund të bënte ajo për këtë.

Tërhoqi litarin e motorinos dhe shpejtoi përmes moçalit.

56
Gata e Natës

1970

Varreza e Barkli Kovit zvarritej nën tunelet e lisave të errët. Myshku spanjoll varej në perde të gjata, duke krijuar hije-rore si guva për gurët e vjetër të varreve - mbetjet e një familjeje këtu, një vetmitar atje, pa kurrfarë rregulli. Gishtat e rrënjëve të nyjëtuara i kishin çarë dhe përdredhur gurët e varreve në forma të kërrusura anonime. Shenjat e vdekjes ishin grimcuar nga elementët e jetës. Në largësi, deti dhe qielli këndonin tepër fort për këtë truall solemn.

Një ditë më parë varreza gëlonte nga banorët, si milingona punëtore, përfshirë gjithë peshkatarët dhe dyqanxhinjtë, që kishin ardhur për të varrosur Skuperin. Njerëzit u mblodhën në një heshtje të sikletshme teksa Tejti lëvizte mes bashkëqytetarëve të njohur dhe të afërmve të panjohur. Që nga çasti kur sherifi e kishte gjetur në moçal për t'i thënë që i kishte vdekur i ati, Tejti ecte dhe sillej si ta udhëzonin - një dorë prapa shpine, një shtytje e lehtë në brinjë. Nuk mbante mend asgjë nga këto, ndaj u kthye sot në varrezë për t'i dhënë lamtumirën të atit.

Gjatë tërë atyre muajve që dëgjoi për Kajën, e më pas kur orvatej ta takonte në burg, ai nuk kishte kaluar aspak kohë me Skuperin. Faji dhe keqardhja lypnin kohën e tyre. Sikur të mos

kishte qenë aq i fiksuar me zemrën e vet, ndoshta do ta kishte vënë re që të atin po e linte zemra. Para arrestimit, Kaja kishte dhënë shenja afrimi - duke i dhuruar një kopje të librit, duke ardhur në varkën e tij për të parë në mikroskop, duke qeshur me hedhjen e kapuçit - po, me të filluar gjyqi, ajo ishte larguar më shumë se kurrë. Burgu mund t'ia bënte këtë njeriut, mendonte Tejti.

Edhe tani, teksa ecte drejt varrit të ri, me një kuti plastike bojëkafe në dorë, e kapi veten duke menduar më shumë për Kajën sesa për të atin dhe nëmin. I u afrua grumbullit të dheut të freskët nën lisa; deti i gjerë shtrihej përtej. Varri ndodhej pranë atij të së ëmës; deti i motrës në anën tjetër, të gjithë të rrethuar me një mur të ulët gurësh të ashpër, të lidhur me llaç, në të cilin ishin ngulur guaska. Kishte mbetur mjaft vend edhe për të. Nuk e ndiente aspak sikur i ati ndodhej këtu. "Duhej të të kisha kremuar si Sem MekXhinë," tha Tejti, gati me buzë në gaz. Pastaj, me vështrimin hedhur kah oqeani, shpresoi që Skuperi të kishte një varkë kudo që të ndodhej. Një varkë të kuqe.

La kutinë plastike - një gramafon me bateri - përtokë, ndanë varrit dhe vendosi në platformën rrotulluese një disk 78-sh. Krahu i gjilpërës u tund, pastaj u lëshua dhe mbi pemë u ngrit zëri i argjendtë i Milica Korjusit. Tejti u ul midis varrit të së ëmës dhe pirgut të mbuluar me lule. Çuditërisht, aroma e ëmbël e dheut të freskët dukej më shumë si fillim sesa fund.

Me zë të lartë, me kokën ulur poshtë, ai i kërkoi falje të atit që kishte qëndruar larg për aq shumë kohë dhe e dinte që Skuperi e kishte falur. Tejti kujtoi se cili qe përcaktimi i një burri sipas të atit: një burrë që nuk ka turp të qajë, që e ndien poezinë dhe operën në zemër dhe bën çfarë lypset për të mbrojtur një grua. Skuperi do ta kishte kuptuar këtë gjurmim dashurie përmes baltës. Tejti qëndroi atje për një copë herë të gjatë, njërën dorë mbi të ëmën, tjetrën mbi të atin.

Më në fund, preku varrin edhe një herë të fundit, eci drejt kamionçinës dhe shkoi drejt skelës së qytetit, për të marrë varkën. Do t'i kthehej punës, ta mbyste veten në format jetësore përpëlitëse. Disa peshkatarë iu afruan në dok dhe ai ndaloi me siklet, duke pranuar ngushëllimet po aq me siklet.

Me kokën poshtë, i vendosur të largohej para se të afrohej ndonjë tjetër, hipi në kuvertën e varkës së vet. Po, para se të ulej në timon, sytë i kapën një pendë bojëkafe të zbehtë mbi ndenjëse. E njohu menjëherë që ishte penda e butë e gjoksit të një femre gate të natës, një krijesë e fshehtë këmbëgjatë që jetonte thellë në moçal, vetëm. Megjithatë, ja tek ndodhej penda kaq afër detit.

Vështroi përreth. Jo, ajo nuk mund të ndodhej këtu, kaq afër qytezës. Ktheu çelësin, çau përmes detit drejt jugut, pastaj u fut në moçal.

Voziti shpejt nëpër kanale, ku degët e ulëta të pemëve i përplaseshin pas varkës. Ujërat e trazuara u përplasën në breg teksa ndali në lagunë dhe lidhi varkën e vet pas të sajës. Nga oxhaku i barakës, tymi ngrihej i dallgëzuar dhe i lirë.

– Kaja, - bërtiti. - Kaja!

Ajo hapi derën e verandës dhe doli nën lis. Kishte veshur një fund të gjatë të bardhë dhe pulovër në blu të zbehtë - ngjyrat e flatrave - ndërsa flokët i kishte lëshuar supeve.

Ai e priti të afrohej, e kapi nga supet dhe e mbajti shtrënguar pas gjoksit. Pastaj e largoi pak nga vetja.

– Të dua, Kaja, ti e di mirë. E ke ditur prej shumë kohësh.
– Ti më le si gjithë të tjerët, - ia ktheu ajo.
– Nuk do të të lë më kurrë.
– E di, - foli Kaja.
– Kaja, më dashuron? Nuk m'i ke thënë kurrë këto fjalë.
– Të kam dashuruar gjithmonë. Që kur isha fëmijë - që kur s'mbahet mend - që atëherë të doja. - Ajo uli kokën.

–Më vështro, - i foli butë ai. Ajo ngurroi dhe i mbajti sytë përtokë. - Kaja, kam nevojë ta di që nuk do t'ia mbathësh dhe nuk do të më fshihesh më. Që mund të dashurosh pa pasur frikë.
Ajo ngriti fytyrën dhe e vështroi në sy, pastaj e drejtoi përmes pyllit drejt korijes së lisave, në vendin e pendëve.

57
Xixëllonja

Ata fjetën natën e parë në plazh dhe ai u shpërngul në barakën e saj që të nesërmen. Me laçkë e me plaçkë brenda një batice të vetme. Siç bëjnë krijesat e rërës.

Teksa shëtisnin përgjatë vijës së baticës pasdite vonë, ai i kapi dorën dhe e vështroi në sy. - Do të martohesh me mua, Kaja?

- Të martuar jemi. Si patat, - tha Kaja.
- Mirë. Jam dakord me këtë.

Çdo mëngjes zgjoheshin në agim dhe, ndërkohë që Tejti përgatiste kafenë, Kaja fërgonte pite misri në tiganin e hekurit të vjetër të së ëmës - të nxirë e të gropëzuar - apo trazonte kaçamak me vezë teksa dielli lindte mbi lagunë dhe gata qëndronte mbi një këmbë mes mjegullës. Ata vozitnin gotullave, shllapuriteshin mes shtigjeve ujore, rrëshqisnin mes përrenjve të ngushtë, mblidhnin pendë dhe ameba. Pasditeve, qëndronin mbi varkën e saj të vjetër që pluskonte ujërave deri në perëndim, pastaj notonin lakuriq nën dritën e hënës apo bënin dashuri në shtratër fieresh të freskët.

Laboratori Arçballd i ofroi një punë Kajës, por ajo e refuzoi dhe vazhdoi të shkruante libra. Ajo dhe Tejti pajtuan përsëri një usta, i cili ndërtoi për Kajën një laborator dhe një studio - me shtylla druri të papërpunuar dhe të latuara me dorë, me çati teneqeje -

prapa barakës. Tejti i dha një mikroskop dhe vendosi tryeza pune, rafte dhe dollapë për mostrat e saj, me sirtarë instrumentesh dhe veglash. Pastaj rinovuan barakën, duke shtuar një dhomë të re gjumi dhe një banjë, si dhe një dhomë ndenjeje më të madhe. Ajo këmbënguli ta mbante kuzhinën siç ishte dhe pjesën e jashtme të palyer, që banesa, tashmë më shumë se një barakë, të ruante pamjen e një shtëpie reale, të banuar prej kohësh.

Ajo i telefonoi Xhodit nga një telefon në *Si Ouks* dhe e ftoi të vinte për vizitë bashkë me të shoqen, Libin. Të katërt eksploruan moçalin dhe peshkuan. Kur Xhodi kapi një krap të madh, Kaja klithi: - Shikoni. Një peshk i madh sa Alabama! - Fërguan peshk dhe petulla misri të mëdha si «vezë pate».

Kaja nuk shkoi më kurrë në Barkli Kov dhe pjesën më të madhe të kohës e kalonte me Tejtin në moçal. Banorët e qytezës e shihnin thjesht si një siluetë të largët që rrëshqiste mes mjegullës. Me kalimin e viteve, misteret e historisë së saj u bënë legjendë, të rrëfyera dhe të stërrëfyera gjatë ngrënies së petullave me dhallë apo salsiçeve pikante të derrit mbrëmjeve. Teoritë dhe thashethemet mbi vdekjen e Çejs Endrusit nuk u shuan kurrë.

Ndërsa koha kalonte, pothuaj të gjithë ishin të mendimit që sherifi nuk duhej ta kishte arrestuar kurrë Kajën. Në fund të fundit, nuk kishte dëshmi të forta kundër saj, as prova se ishte kryer një krim. Trajtimi në atë mënyrë i një krijese të druajtur, natyrale, kishte qenë mizori. Herë pas here, ndonjë sherif i ri - Xheksoni nuk u zgjodh më përsëri - hapte dosjen, kërkonte për ndonjë të dyshuar, po nuk nxirrte gjë në dritë. Me kalimin e viteve, edhe çështja u kthye në legjendë. Dhe ndonëse Kaja nuk e mori kurrë veten plotësisht nga përçmimi dhe dyshimi që e rrethonin, në shpirt i zuri vend njëfarë kënaqësie e butë, gati-gati lumturi.

NJË PASDITE KAJA po qëndronte shtrirë mbi terrenin e butë pranë lagunës, duke pritur kthimin e Tejtit nga një ekspeditë mbledhje mostrash. U mbush thellë me frymë, duke e ditur mirë që ai do të kthehej gjithmonë dhe që për herë të parë në jetën e saj nuk do të braktisej. Dëgjoi gumëzhimën e thellë të varkës së tij që po buçiste kanalit; arrinte ta ndiente dridhjen e qetë përmes tokës. U ngrit ndenjur teksa varka e tij çante mes korijeve dhe e përshëndeti me dorë. Ai ia ktheu përshëndetjen, po nuk buzëqeshi. Kaja u ngrit në këmbë.

Tejti e lidhi varkën në skelën e vogël që kishte ndërtuar dhe iu afrua Kajës në breg.

- Kaja, më vjen keq. Kam lajme të trishta. Xhampini vdiq mbrëmë në gjumë.

Dhimbja mbërtheu zemrën e Kajës. Të gjithë ata që e kishin braktisur, e kishin bërë me vetëdije. Kjo braktisje ishte ndryshe. Ky nuk ishte refuzim; ishte si rikthimi i fajkoit Kuper në qiell. Lotët i teptisën faqeve dhe Tejti e mbajti përqafuar.

Tejti dhe pothuaj gjithë banorët e qytezës shkuan në varrimin e Xhampinit. Kaja nuk shkoi. Ama pas shërbesës, eci drejt shtëpisë së Xhampinit dhe Mejbëllit, duke marrë me vete ca reçel boronicash të përgatitur prej kohësh për ta.

Kaja u ndal te gardhi. Miqtë dhe familjarët po qëndronin në oborrin baltëngjeshur, të pastër dritë. Disa flisnin, ca qeshnin me barsoletat e vjetra të Xhampinit dhe të tjerë qanin. Kur panë derën e gardhit, të gjithë kthyen sytë nga ajo, pastaj bënë mënjanë për t'i hapur udhë. Mejbëlli, e cila po qëndronte në verandë, u sul drejt Kajës. U përqafuan, duke u përkundur e duke qarë.

- O Zot, ai të donte si vajzën e vet, - tha Mejbëlli.
- E di, - foli Kaja. - Ishte baba për mua.

Më vonë, Kaja eci drejt plazhit të vet me dhe i dha lamtumirën

Xhampinit me fjalët e saj, sipas mënyrës së saj, vetëm.

Dhe ndërsa endej plazhit duke kujtuar Xhampinin, në mendje i erdhi e ëma. Si atëherë kur ishte një vogëlushe gjashtëvjeçare, ajo e pa të ëmën tek ecte rrugicës me rërë veshur me këpucët krokodil, duke bërë kujdes nga brazdat e thella. Po në këtë version, mami ndalonte në fund të shtegut dhe kthente kokën pas, duke e përshëndetur me dorën e ngritur lart. Ajo i buzëqeshte Kajës, i kthehej rrugës dhe zhdukej në pyll. Dhe këtë herë, më në fund, gjithçka shkonte mirë.

Pa lot dhe fajësime, Kaja pëshpëriti: - Lamtumirë, ma. - Mendja i shkoi shkurt te të tjerët - te babai, vëllai dhe motrat. Po nga ajo familje e zhdukur nuk kishte mbetur ndonjë gjë e madhe për të thënë lamtumirë.

Edhe ajo keqardhje u zbeh kur Xhodi dhe Libi filluan të sillnin dy fëmijët - Mërfin dhe Mindin - për të vizituar Kajën dhe Tejtin disa herë në vit. Baraka u mbush përsëri me familjen që priste rreth sobës së vjetër pitet me misër të mamit, vezët e fërguara dhe domatet e prera. Po këtë herë kishte të qeshura dhe dashuri.

BARKLI KOVI NDRYSHOI përgjatë viteve. Një burrë nga Ralli ndërtoi një port të vogël modern në vendin ku kishte qëndruar për më shumë se njëqind vjet kasollja e Xhampinit. Me tenda blu të shndritshme mbi çdo vend parkimi jahtesh. Varkëtarë nga lart e poshtë bregdetit ndalonin në Barkli Kov dhe paguanin tre dollarë e gjysmë për një kafe ekspres.

Në Rrugën Kryesore mbinë kafene të vogla me çadra me ngjyra dhe galeri arti me peizazhe detare. Një zonjë nga Nju Jorku hapi një dyqan dhuratash, ku shiste gjithçka që nuk u hynte në punë banorëve, po që e kërkonin me domosdo turistët. Pothuaj çdo dyqan kishte një ekspozitor të veçantë me librat e Katerinë Danielë

Klarkut ~ Autores së Zonës ~ Biologes së Nderuar me Çmime. Kaçamaku listohej në meny si polenta me salcë kërpudhash dhe kushtonte 6,000$. Ndërsa moli, disa gra nga Ohajo hynë në Birrarinë Dog-Gon, pa e menduar kurrë se ishin të parat femra që e kapërcenin atë prag, ku porositën karkaleca pikantë në varka letre dhe birrë, që tashmë shërbehej në kriklla. Tani atë prag mund ta kapërcejnë të rriturit e çdo gjinie apo ngjyre, ama dritarja, e cila ishte një e hapur në mur, nëpërmjet së cilës mund të porositnin gratë që nga trotuari, është ende aty.

Tejti vazhdoi punën në laborator, ndërsa Kaja botoi edhe shtatë libra të tjerë, të nderuar me çmime. Dhe ndonëse iu akorduan shumë tituj - përfshirë një doktoraturë nderi nga Universiteti i Karolinës së Veriut në Çepëll Hill - ajo nuk i pranoi kurrë ftesat për të ligjëruar nëpër universitete apo muze.

TEJTI DHE KAJA SHPRESUAN të krijonin një familje, po nuk patën fëmijë. Zhgënjimi i bashkoi edhe më njëri-tjetrin dhe rrallë ndaheshin për më shumë se disa orë në ditë.

Ndonjëherë Kaja shëtiste vetëm në plazh dhe, ndërsa muzgu vijëzonte qiellin, ajo ndiente dallgët që i rrihnin zemrën. Ulej dhe prekte rërën, pastaj shtrinte krahët drejt reve. Ndiente lidhjet. Jo lidhjet për të cilat kishin folur mami dhe Mejbëlli - Kaja nuk e kishte pasur kurrë grupin e saj të shoqeve të lidhjet që kishte përshkruar Xhodi, ngaqë nuk kishte pasur kurrë familjen e vet. E dinte që vite të tëra izolimi ia kishin ndryshuar sjelljen derisa e bënë ndryshe nga të tjerët, po nuk ishte faji i saj që kishte mbetur vetëm. Shumicën e gjërave që dinte, e kishte mësuar nga natyra. Natyra e kishte ushqyer, mësuar dhe mbrojtur atëherë kur nuk e kishte bërë askush tjetër. Dhe, në qoftë se sjellja e saj e ndryshme kishte sjellë pasoja, atëherë edhe këto pasoja ishin

funksione të thelbit të jetës.

Përkushtimi i Tejit e bindi, më në fund, që dashuria njerëzore ishte më tepër sesa gara e çuditshme për çiftim e krijesave të moçalit, por jeta i kishte mësuar, gjithashtu, që gjenet e lashta për mbijetesë manifestoheshin ende në disa forma të padëshirueshme nëpër gërshetimet dhe kthesat e kodit gjenetik të njeriut.

Për Kajën, mjaftonte të ishte pjesë e këtij rendi natyror, të sigurt si baticat. Ajo ishte e lidhur me planetin e saj dhe jetën e tij në një mënyrë që pak njerëz arrijnë ta bëjnë. Ishte e rrënjosur fort në këtë tokë. Kishte lindur nga kjo nënë.

* * *

NË MOSHËN GJASHTËDHJETEKATËRVJEÇARE, flokët e gjatë e të zinj të Kajës ishin bërë të bardhë si rëra. Një pasdite ajo nuk u kthye nga ekskursioni i soditjes, ndaj Tejti i ra rrotull moçalit për ta kërkuar. Teksa binte muzgu, ai kapërceu një kthesë dhe e pa të shtrirë që preknin qiellin. Kishte rënë mbrapsht në varkë, me kokën mbështetur mbi çantën e vjetër të shpinës. Ai e thirri lehtë në emër dhe, kur nuk lëvizi, bërtiti, pastaj klithi. Afroi varkën e vet pranë të sajës dhe u hodh duke u penguar në pupën e varkës së saj. Zgjati krahët e gjatë dhe e tundi lehtë nga supet. Koka e saj u anua më shumë mënjanë. Sytë nuk i shihnin.

– Kaja, Kaja, jo. Jo! - Klithi.

Ende e re, aq e bukur, zemra e saj kishte pushuar qetësisht. Ajo kishte jetuar aq gjatë sa të shihte kthimin e shqiponjave tullace; për Kajën kjo ishte mjaft gjatë. Tejti e mbështolli mes krahëve dhe e përkundi para e pas, duke u ngashëryer. E mbështolli me një batanije në varkë, të cilën e rimorkioi për ta kthyer në lagunën e saj, përmes një labirinti përrenjsh dhe gotullash, duke kaluar

pranë gatave dhe drerëve për herë të fundit.

Çupën do të fsheh në një pemë selvie
Kur hapat e vdekjes pranë t'i ndiej.

Tejti nxori një leje të posaçme për ta varrosur në tokën e saj, nën një lis me pamje nga deti. Në funeral erdhi gjithë qyteza. Kaja nuk do ta kishte besuar radhën e gjatë të njerëzve që do ta përcillnin ngadalë drejt banesës së fundit. Sigurisht, erdhën Xhodi me familjen dhe kushërinjtë e Tejit. Disa e ndoqën ceremoninë thjesht për kureshtje, po shumica e njerëzve erdhën nga respekti për vajzën që kishte mbijetuar për vite të tëra e vetme mes natyrës së egër. Disa kujtonin vogëlushen e veshur me pallto të madhe, të rreckosur, që voziste drejt skelës dhe ndalonte këmbëzbathur në shitore për të blerë miell misri. Të tjerë erdhën ta përcillnin ngaqë librat e saj u kishin mësuar sesi moçali lidh tokën me detin, sesi kanë nevojë të dy për njëri-tjetrin.

Ndërkohë, Tejti kuptoi se nofka që i kishin vënë nuk ishte mizore. Vetëm pak njerëz kthehen në legjendë, ndaj ai zgjodhi këtë epitaf për gurin e saj të varrit:

KATERINË DANIELË KLARK
"KAJA"
VAJZA E MOÇALIT
1945-2009

MBRËMJEN E CEREMONISË së përmortshme, kur të gjithë u larguan më në fund, Tejti hyri në laboratorin e saj. Mostrat e etiketuara me kujdes, më shumë sesa pesëdhjetë vite punë, ishin koleksioni më i plotë, më i zgjatur në kohë i llojit të vet. Ajo kishte kërkuar që koleksioni t'i dhurohej Laboratorit Arçballd dhe Tejti do ta

bënte këtë një ditë, po në këtë kohë ishte e papërfytyrueshme ndarja me këtë koleksion.

Kur hyri në barakë - siç e quante ajo gjithmonë - Tejti ndjeu muret të lëshonin frymën e saj, dyshemetë të pështpëritnin hapat e saj aq qartë sa ai e thirri në emër. Pastaj u mbështet pas murit dhe qau. Ngriti çantën e vjetër të shpinës dhe e mbajti shtrënguar pas gjoksit.

Nëpunësit e gjykatës i kishin kërkuar Tejit të kërkonte testamentin dhe certifikatën e saj të lindjes. Në dhomën e vjetër të gjumit, që dikur kishte qenë e prindërve, ai rrëmoi nëpër dollapë dhe gjeti kuti të jetës së saj të ngjeshura në fund, gati të fshehura, nën ca batanije. I nxori në dysheme dhe u ul ndanë tyre.

Me shumë kujdes, hapi kutinë e vjetër të cigareve, atë kuti nga e cila fillonte mbledhja e kujtimeve. Kutia mbante ende erën e duhanit dhe të vajzës së vogël. Mes disa pendësh zogjsh, flatrash insektesh dhe farash ishin dy kavanozë i vogël me hirin e letrës të së ëmës dhe një shishe manikyri Revlon, *Rozë e Çelët*. Copëza të një jete. Gurët e përroit të saj.

Palosur në fund të kutisë ishte certifikata e pronësisë, të cilën Kaja e kishte vendosur në ruajtje mjedisore, për ta mbrojtur nga ndryshimi. Të paktën ky fragment i moçalit do të mbetej përgjithmonë i egër. Po nuk kishte testament apo dokumente personale, gjë që nuk e habiti Tejtin; asaj nuk do t'i kishte shkuar mendja në gjëra të tilla. Tejti kishte ndër mend t'i jetonte ditët e veta në vendin e saj, duke e ditur që edhe Kaja këtë kishte dëshiruar dhe që Xhodi nuk do të ishte kundër.

Atë ditë vonë, kur dielli po zhytej prapa lagunës, ai përzjeu qull misri për pulëbardhat dhe hodhi sytë pa mendje në dyshemenë e kuzhinës. Anoi kokën kur vërejti për herë të parë që linoleumi nuk ishte shtruar nën stivën e druve ndanë sobës së vjetër. Kaja e kishte mbajtur stivën gjithnjë të mbushur plot me dru zjarri,

edhe në verë, po tani që ajo ishte ulur, Tejtin i zuri syri një prerje në dërrasat e dyshemesë. Zhvendosi drutë e mbetur mënjanë dhe zbuloi një qepen në dërrasa. U ul në gjunjë dhe e hapi qepenin ngadalë, duke zbuluar nën të një dhomëz mes trarëve, në të cilën ndodheshin, mes gjërash të tjera, një kuti e vjetër kartoni mbuluar me pluhur. E nxori kutinë dhe brenda saj gjeti zarfe dhe një kuti më të vogël. Gjithë zarfet ishin shënuar me inicialet A.H. dhe prej tyre nxori faqe të tëra poezish nga Amanda Hamilltoni, poetja e zonës, e cila kishte botuar poezi të thjeshta në revistat lokale. Tejtit i ishin dukur të thjeshta poezitë e Hamilltonit, por Kaja i kishte ruajtur gjithmonë copëzat e botuara dhe zarfet ishin plot me to. Disa nga faqet e shkruara ishin poema të plota, ndërsa shumica ishin të papërfunduara, me rreshta të fshirë dhe disa fjalë të rishkruara marzhave me shkrimin e poetes - shkrimin e Kajës.

Amanda Hamilltoni ishte Kaja. Kaja ishte poetja.

Fytyra e Tejit u shtrembërua me mosbesim. Gjithë këta vjet ajo i paskësh vendosur poezitë në kutinë e ndryshur postare, duke ua dërguar botimeve lokale. E sigurt prapa një pseudonimi. Ndoshta ishte një mënyrë komunikimi, një mënyrë për të shprehur ndjenjat ndaj dikujt tjetër përveç pulëbardhave. Për të gjetur një vend ku të përçonte fjalët e saja.

Ai u hodhi një sy disa prej poezive, shumica për natyrën apo dashurinë. Njëra prej tyre ishte palosur me kujdes në një zarf më vete. Ai e nxori dhe e lexoi:

Xixëllonja

Joshja e tij ishte e lehtë
Si mesazhe farfuritëse dashurie.
Por që si një xixëllonjë
Fshihnin një ftesë vdekjeje.

Atje ku Këndojnë Karavidhet

Një prekje e fundit,
E paplotë;
Hapi i fundit, një grackë.
Dhe ai bie poshtë e më poshtë
Me sytë në të mitë akoma
Derisa shohin një tjetër botë.

I pashë të ndryshonin.
Në fillim një pyetje,
Pastaj një përgjigje,
Përfundimisht një fund.

Dhe dashuria vetë kthehet
Në atë çfarë ishte para se të fillonte. A.H.

Ende në gjunjë mbi dysheme, ai e lexoi përsëri. Pastaj e mbajti letrën pranë zemrës, që i drodhi brenda kraharorit. Vështroi jashtë dritares, për t'u siguruar që nuk po vinte askush nga rrugina - jo se mund të vinte njeri, apo jo? Por sa për t'u siguruar. Pastaj hapi kutinë e vogël, duke e ditur çfarë do të gjente. Atje, vendosur me kujdes mbi pambuk, ishte varësja me guaskë që Çejsi kishte mbajtur në qafë deri natën që vdiq.

Tejti qëndroi ulur në tryezën e kuzhinës për një kohë të gjatë, për të përtypur atë që kishte mësuar, duke përfytyruar Kajën që udhëtonte me autobusët e natës, që kapte rrymat baticore, që planifikonte sipas ciklit të hënës. Që thërriste lehtë Çejsin në errësirë. Që e shtynte mbrapsht. Pastaj, që ulej galiç në baltë poshtë kullës, që i ngrinte kokën e rënduar nga vdekja, për t'i marrë varësen. Që mbulonte gjurmët, pa lënë shenja.

Tejti copëtoi shkarpat dhe ndezi zjarr në sobën e vjetër, ku dogji, zarf pas zarfi, poezitë. Ndoshta nuk ishte nevoja t'i digjte të gjitha, mbase mund të kishte shkatërruar vetëm njërën, po nuk po mendonte qartë. Letrat e vjetra, të zverdhura lëshuan një huuush të madh një herësh të lartë, pastaj u dogjën në vetvete. Ai hoqi guaskën nga rripi i lëkurës, hodhi rripin në zjarr dhe vendosi përsëri dërrasat në dysheme.

Pastaj, afër muzgut, eci drejt plazhit dhe qëndroi me këmbët mbi një shtrat të bardhë copëzash guaskash dhe gaforresh. Vështroi një çast guaskën e Çejsit në pëllëmbën e hapur të dorës, pastaj e hodhi në rërë. Ajo u zhduk mes guaskash të ngjashme. Batica po afrohej dhe këmbët ia lagu një dallgë, e cila tërhoqi me vete në det qindra guaska. Kaja i kishte përkitur kësaj toke dhe këtij uji; tani ata do ta merrnin mbrapsht. Duke ia ruajtur thellë të fshehtat.

Më pas erdhën pulëbardhat. Kur e panë atje, u shtollën rrotull mbi kokën e tij. Duke klithur. E klithur.

Ndërsa binte nata, Tejti u kthye drejt barakës. Po kur mbërriti në lagunë, ndali nën tendën e dendur të pemëve dhe vështroi qindra xixëllonja që e ftonin larg, në skutat më të errëta të moçalit. Tutje, tutje, atje ku këndojnë karavidhet.

Falënderime

Vëllait tim binjak, Bobby Dykes, falënderimet më të thella për një jetë të tërë inkurajimi dhe mbështetjeje të paimagjinueshme. Faleminderit, motra ime, Helen Cooper, që ke qenë gjithnjë e pranishme për mua dhe vëllai im, Lee Dykes, që ke besuar tek unë. U jam shumë mirënjohëse miqve të mi të një jete dhe familjarëve të mi për mbështetjen e patundur, inkurajimin dhe të qeshurat: Amanda Walker Hall, Margaret Walker Weatherly, Barbara Clark Copeland, Joanne dhe Tim Cady, Mona Kim Brown, Bob Ivey dhe Jill Bowman, Mary Dykes, Doug Kim Brown, Ken Eastwell, Jesse Chastain, Steve O'Neil, Andy Vann, Napier Murphy, Linda Denton (edhe për shëtitjet me kalë dhe rrëshqitjet me ski), Sabine Dahlmann dhe Greg e Alicia Johnson.

Për leximin dhe komentimin e dorëshkrimit, falënderoj: Joanne dhe Tim Cady (disa herë lexim!), Jill Bowman, Bob Ivey, Carolyn Testa, Dick Burgheim, Helen Cooper, Peter Matson, Mary Dykes, Alexandra Fuller, Mark Owens, Dick Houston, Janet Gause, Jennifer Durbin, John O'Connor dhe Leslie Anne Keller.

Agjenti im, Russell Galen, faleminderit që deshe dhe kuptove Kajën dhe xixëllonjat, faleminderit për vendosmërinë për ta rrëfyer këtë histori.

Faleminderit, G. P. Putnam's Sons, që botuat fjalët e mia.

I jam shumë mirënjohëse redaktores sime, Tara Singh Carlson, për gjithë inkurajimin, redaktimin e çmuar dhe vizionin mbi romanin tim. Gjithashtu, në Putnam, falënderoj Helen Richard që më ndihmoi në çdo hap.

Falënderime të veçanta, Hannah Cady, për ndihmën tënde gazmore në disa prej punëve më të rëndomta e guximtare - si zjarri i madh - të nevojshme kur shkruan një roman.

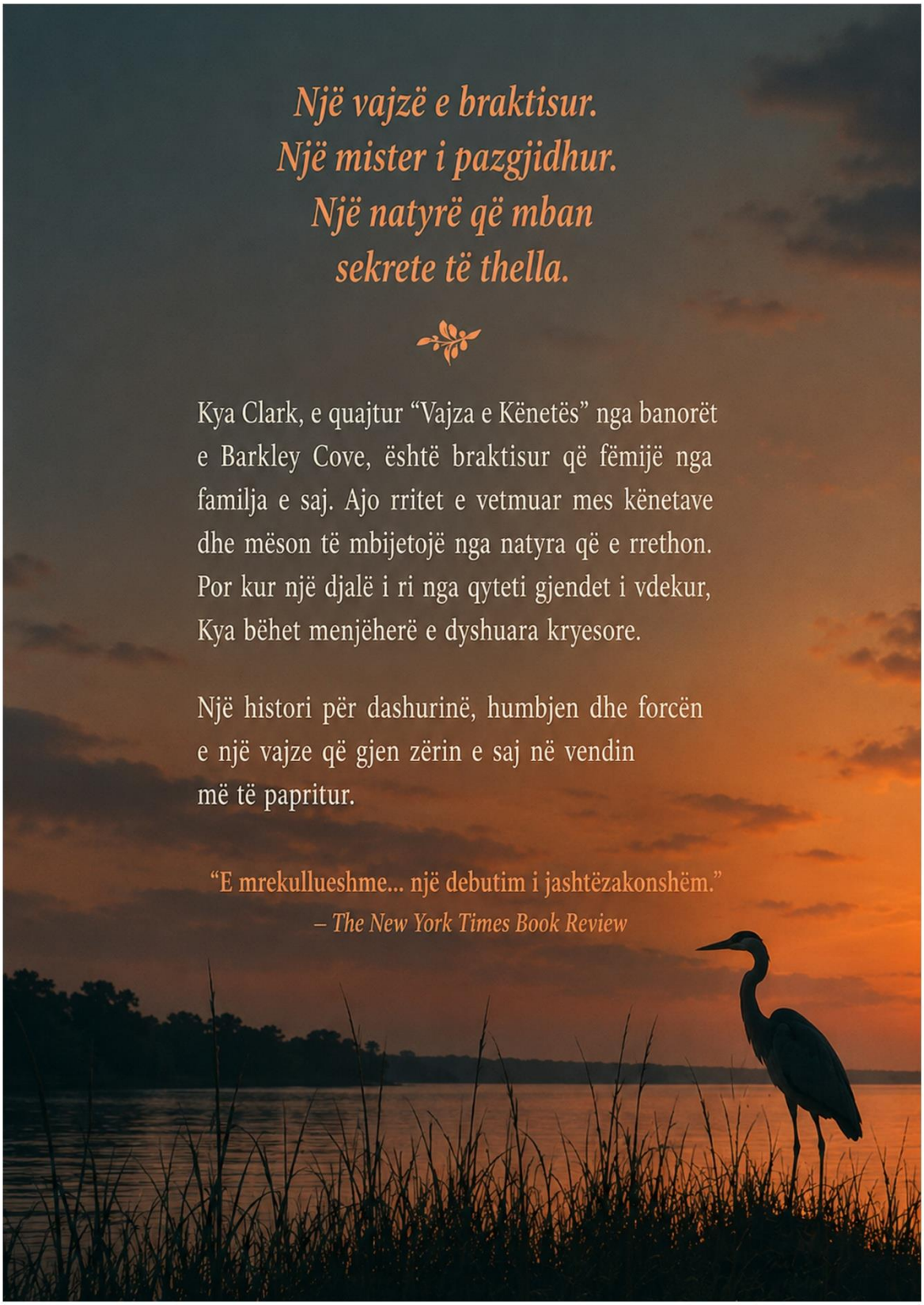
Një vajzë e braktisur.
Një mister i pazgjidhur.
Një natyrë që mban
sekrete të thella.
Kya Clark, e quajtur "Vajza e Kënetës" nga banorët e Barkley Cove, është braktisur që fëmijë nga familja e saj. Ajo rritet e vetmuar mes kënetave dhe mëson të mbijetojë nga natyra që e rrethon. Por kur një djalë i ri nga qyteti gjendet i vdekur, Kya bëhet menjëherë e dyshuara kryesore.
Një histori për dashurinë, humbjen dhe forcën e një vajze që gjen zërin e saj në vendin më të papritur.
"E mrekullueshme... një debutim i jashtëzakonshëm."
– *The New York Times Book Review*